

Co-funded by
the European Union

**Міністерство освіти і науки України
Криворізький національний університет
Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського**

III НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«СТРАТЕГІЇ ТА ПОЛІТИКИ ЄС:
ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ТА МЕХАНІЗМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ»**

26-27 березня 2026 року

м. Кривий Ріг

УДК 339.9:338.2

Стратегії та політики ЄС: інституційна структура та механізми реалізації: матеріали III науково-практичної конференції (26-27 березня 2026 року) – Кривий Ріг: Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Криворізького національного університету, 2026. 340 с.

Члени оргкомітету конференції:

Чернега О.Б. – д.е.н., професор, професор кафедри економіки та бізнесу Криворізького національного університету.

Кожухова Т.В. – д.е.н., професор, в.о. директора навчально-наукового інституту економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Криворізького національного університету.

Бочарова Ю.Г. – д.е.н., професор, завкафедри економіки та бізнесу Криворізького національного університету.

Горіна Г.О. – д.е.н., професор, завідувач кафедри технологій в ресторанному господарстві, готельно-ресторанної справи та туризму Криворізького національного університету

Матеріали конференції висвітлюють питання, пов'язані з інституційною структурою та механізмами реалізації стратегій та політик ЄС.

Матеріали конференції рекомендуються викладачам і студентам закладів вищої освіти, науковцям, аспірантам, докторантам і практикам.

Науково-практичну конференцію проведено за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах реалізації проєкту «Європейські цінності: сталий розвиток, економічна безпека та цивілізаційні імперативи» 101127413 — EVSDESCI (програма Еразмус+ напрям Жан Моне).

Погляди та думки, висловлені в публікаціях, належать виключно авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського агентства з питань освіти і культури (ЕАСЕА). Ані Європейський Союз, ані ЕАСЕА не несуть за них відповідальності.

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Погляди, висловлені в публікаціях, є позицією авторів. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції та їх наукові керівники.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Project: 101127413 – EVSDESCI – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПОЛІТИКИ ЄС: ЦІЛІ, ІНСТРУМЕНТИ, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	10	
Боліла С.Ю.	Наука та інновації у геоeкономічному продовольчому конфлікті: європейські реалії, український досвід та стратегічні переваги для ЄС	10
Будякова О.Ю.	Біоекономічні політики ЄС: цілі, інструменти, особливості реалізації та досвід для України	12
Вернігорова Н.В.	Розвиток партнерств з благодійними організаціями в сфері реабілітації як інноваційний інструмент підтримки галузі	17
Дубін Д.Л.	Роль органів місцевого самоврядування у багаторівневому врядуванні ЄС: механізми координації та взаємодії зі стейкхолдерами	20
Захарчишин М.І., Содома Р.І.	Міжнародні стандарти управління ризиками як інструмент розвитку стійкості територіальної громади	24
Іванова Ю.О.	Інструменти підтримки регіонального розвитку в ЄС: можливості адаптації в Україні	27
Касперович О.Ю.	Формування кадрового забезпечення кібербезпеки промисловості в Україні в контексті євроінтеграції	30
Ковалівська К.В.	Політика ЄС у сфері цифровізації: виклики та перспективи	35
Маслій О.А., Циганенко К.Д.	Забезпечення цифрової стійкості малого і середнього бізнесу України в умовах євроінтеграції	40
Міщук Є.В.	Маркетинг персоналу: політики країн ЄС	42
Назаренко П.М.	Зелена трансформація промисловості України в умовах інтеграції до європейського зеленого курсу	45
Некрасенко Л.А.	Підходи до визначення та оцінки екосистемних активів	50
Опалько В. В., Романчук С.С.	Інноваційні механізми залучення прямих іноземних інвестицій у контексті політик ЄС та децентралізації	52

Панькова О.В.	Стратегічні засади промислової політики ЄС, її кадрового забезпечення при переході до Industry 4.0 та 5.0: виклики та уроки для України	57
Поляковська О.О.	Міжкультурний досвід української молоді в умовах євроінтеграційних процесів та вимушеної мобільності	63
Приймак Н.С.	Впровадження ESG-підходу в систему стратегічного управління бізнес-структур	65
Проданова Л.В.	Соціально-економічні практики ЄС у сфері економіки довголіття: адаптація інструментів для відновлення людського капіталу України	68
Пушкар Т.А., Старцев О.В.	Кластерно-мережеві підходи до організації інноваційних процесів у будівництві: досвід ЄС для України	72
Семистрок В.В.	Цифрова трансформація Європейського Союзу: досвід для України	76
Соколюк К.Ю., Соколюк І.Ю.	Інвестиційно-інноваційний розвиток ринку плодоовочевих культур та продуктів їх переробки: стратегічні напрями розвитку в умовах євроінтеграції	80
Соломка А.В., Федотова Т.А.	Трансформація міграційної політики ЄС під впливом світових тенденцій	83
Черчик Л.М., Хумарова Н.І.	Удосконалення інституційних інструментів стимулювання підприємницької діяльності у сфері використання природних ресурсів в Україні: досвід Європейського Союзу	86
Шахно А. Ю., Паустовська Т.І., Арістархова А.Р.,	Євроінтеграційне спрямування державної політики України: розвиток транспортної системи	89
Шепеленко В.Д.	Залучення інвестицій ЄС у відбудову України	94
Щербак А.В.	Агропромислові ринки: ринкова влада та державна політика в ЄС і Україні	98
Шурига І.В.	Нові реалії для українського бізнесу в умовах європейського зеленого курсу	103
Щурова Е.І.	Політика контролю експорту озброєння в Європейському Союзі	106
Юсько М.Б.	Вплив стратегій ЄС на цифрову трансформацію українського публічного сектору	109

Язіна В.А.	Механізми реалізації туристичної політики ЄС та їх значення для розвитку туризму в Україні	113
Korohodova O., Chernenko N., Hlushchenko Y.	Enhancing the capacity of local communities to respond to crises through the use of EU policies	116
Vinska O.Y.	European integration of Ukraine: advantages for women	119

СЕКЦІЯ 2. СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В КРАЇНАХ ЄС: ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Бессонова А.В., Чабан В.В.	Напрями підвищення туристичного потенціалу історичного центру міста	125
Босовська М.В., Новак В.В.	Моделі кластерних екосистем для повоєнного розвитку туризму	129
Герасименко Т.В.	Інноваційний розвиток регіональної туристичної інфраструктури України на засадах сталого розвитку з урахуванням досвіду ЄС	133
Горіна Г.О., Чернега О.Б.	Сталий розвиток туризму в ЄС: ключові виклики та найкращі практики туристичних дестинацій	136
Козлова А.О.	Цифровізація гостьового циклу як інструмент сталого розвитку індустрії гостинності	139
Козлова А.О.	Інвестиційний механізм сталого розвитку туризму та індустрії гостинності в країнах ЄС, досвід для України	142
Корнілова Д.О., Герасименко Т.В.	Подієвий туризм як чинник сталого розвитку територій у контексті європейського досвіду та українських реалій	144
Мартінова Н.С., Мартінов Д.О.	Розвиток підприємств ресторанного бізнесу з урахуванням КСВ та ESG-принципів: європейський досвід та українські реалії	147
Мацько А.В.	Європейські підходи до сталого розвитку туристичної індустрії: імплементація в Україні	151
Ніколайчук О.А.	Зелена інфраструктура готельних підприємств ЄС: регуляторні виклики та перспективи сталого розвитку	154
Снігур К.В., Кальний Є.І.	Циркулярна економіка в туризмі: європейські стандарти мінімізації відходів для українських компаній	158

Шептуха О.М.	Сталий маркетинг у сфері туризму та готельного господарства: досвід Європейського Союзу та перспективи розвитку в Україні	160
Vorobiova O.A.	Rehabilitation tourism: conceptual provisions and its structural place in the overall tourism system	163

СЕКЦІЯ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ **168**

Бельська Т. В., Радіонов В. С.	Ремінералізація ґрунтів за допомогою базальтового борошна як елемент сталого розвитку аграрного сектору	168
Бондар-Підгурська О.В., Заріцький Н.І., Дударик А.С., Чубар Н.С.	Імідж і резильєнтність підприємства як індикатори управління його конкурентоспроможністю: європейські практики сталого розвитку	172
Горайнова Ю.А., Волкова В.О., Погорілецький К.К.	Пестициди в Європейському Союзі та Україні: нормативна база, виробництво, використання, ризику	177
Гоцуля І.О.	Сучасні підходи до енергозабезпечення людства в умовах сталого розвитку	180
Кисельов В.А.	Європейський зелений курс як концептуальна основа формування конкурентних стратегій підприємств у зеленій економіці	183
Лещенко М.М., Кисельова А.О.	Особливості трансформації фінансових ринків на основі європейського зеленого курсу	187
Носова Н. І.	Ринок органічного овочівництва в Україні у контексті сталого розвитку та європейського зеленого курсу	190
Омельченко О.В., Гончаренко В.А., Перекрест В.В., Мазур Д.М.	Використання відновлюваних джерел енергії для підвищення енергоефективності процесу сушіння рослинної сировини	195
Погорілецький К.К.	Європейський зелений курс як орієнтир для відбудови та сталого розвитку України в умовах воєнного стану	197
Пономарьов Д.О.	Стратегії ТНК на світовому ринку нафти	199
Савустьян М.С., Гончаренко В.А., Перекрест В.В.	Синтез металевих наночастинок із використанням принципів «зеленої хімії»	202

Суранов О.О.	Професійні компетентності державних службовців у реалізації європейського зеленого курсу	204
Ткаленко С. І.	Роль ЄС у забезпеченні сталого розвитку	208
Федотова Т. А., Більська О.В.	Європейські практики сталого розвитку щодо забезпечення повної і продуктивної зайнятості	212
Golikova O., Karpenko O.	Integrating the European Green Deal provisions into transboundary river basin management: multidisciplinary assessment of the danube and Dnipro ecosystems within the sturnet project	215
Ivanova N.	Ukraine in the context of the twin transition: digitalisation and green economic recovery	218
Karpenko O., Golikova O.	Long-term data as a basis for ecosystem management strategies of the dnipro and danube under climate change	222
Nesterenko I.V.	Institutional determinants of innovative development in the context of the European Green Deal	224
Olesko.N.A.	Public mechanisms for the development of the region's innovation ecosystem in the context of European Sustainable Development practices	229
Omelchenko O.V., Honcharenko V.A., Ozarchuk V.S., Artyukh O.S.	Sustainable development strategies in the refrigeration industry	231
Shvets D.V., Kotov I.A., Karabut N.O.	Development of soft skills in future software engineers as a european standard of professional training	233
Tsvirkun L.O., Tsvirkun S.L., Perekrest M.V., Isachenko V.I.	Monitoring energy consumption to improve energy efficiency of production	236
Tsvirkun L.O., Tsvirkun S.L., Perekrest V.V., Artyukh O.S.	Energy consumption reduction technologies	238
СЕКЦІЯ 4. ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ		241
Божко Д.	Роль Європейського Союзу у сучасних геополітичних процесах	241

Бочарова Ю.Г., Чернега О.Б., Кожухова Т.В.	Європейська інтеграція: загрози чи можливості для економічної безпеки держави	243
Геля Є.К.	Європейський зелений курс у системі геоекономічної стратегії Європейського Союзу	247
Діхтяренко Є., Глущенко Я.	Сутнісна характеристика експортного потенціалу агропромислових підприємств	250
Михайлова А.А.	Санкційна політика ЄС та її ефективність в російсько-українській війні	254
Михайловська А.В.	ЄС на геоекономічній та геополітичній арені	257
Пасенко В.М., Згурська К.Ю.	Динаміка та перспективи розвитку цифрового ринку Європейського Союзу	261
Тарлопов І.О., Манейло С.В.	ЄС: геоекономічна вага та геополітичні амбіції	264
Чернега О.Б., Бочарова Ю.Г.	Стратегічні заходи Європейського Союзу щодо підвищення конкурентоспроможності	267
СЕКЦІЯ 5. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ІЗ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ		270
Білецька А.Р.	Європейська інтеграція України як стратегічний напрям зовнішньої політики	270
Генералов О.В., Бондаренко М.М.	Маркетингова стратегія підприємства в умовах цифровізації міжнародних ринків	271
Герасименко О.Ю.	Якість вищої освіти в країнах Європейського Союзу	275
Ніколайчук О.А., Фадєєва В. О.	Організаційно-правові аспекти ведення електронного бізнесу в Україні: вітчизняний досвід та євроінтеграційні орієнтири	278
Філонюк В. В.	Роль економічного уповноваження жінок у євроінтеграції України	282
Фоміна О.О.	Кризові трансформації суспільства та роль політик ЄС у розвитку України	286
Чупрій А. О.	Вплив російсько-української війни на трансформацію політики сусідства ЄС	288
Matsuka V., Horbashevskа M.	Modern strategies and directions for the development of transnational cooperation in the border area	290

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ 295

Абасова А. М.	Актуальні проблеми розвитку мовного простору: досвід ЄС та України	295
Безименна А.О., Моргун О.А.	Мова як чинник культурного збагачення та соціальної згуртованості в Україні та ЄС	298
Вовк М.	Актуальні проблеми розвитку мовного простору: досвід ЄС та України	301
Воробйова Л.В.	Типові помилки та труднощі перекладу ділових текстів у контексті реалізації комунікаційної політики ЄС	303
Воробйова Л.В., Кучерявенко К.А.	Адаптація української цифрової реклами англійською мовою для ринку ЄС: мовні та культурні аспекти	307
Дроваль С.В., Герасименко О. Ю.	Інтернет і соціальні мережі як фактор розвитку мовного простору	311
Зубко А.	Латинські афікси як ключ до розуміння наукової термінології в англійській мові	312
Неізнестна А.І.	Трансформація транспозиції в українському перекладі роману Данієли Стіл «Неможливо»	315
Остапенко С.А.	Лінгвостилістичні вимоги до перекладу офіційно-ділових текстів	317
Пономаренко К.Д., Моргун О.А.	Захист і розвиток мовного простору України та ЄС в умовах війни	319
Рибалка Н.В.	Навчальні онлайн-платформи як одна із складових сучасного освітнього середовища	322
Удовіченко Г.М.	Антонімічний переклад в процесі міжмовної передачі змісту	327
Федорова І.В.	Мовна підготовка аграріїв у контексті історії української державності та євроінтеграції	329
Чайка А.С.	Чому деякі європейські мови зникають і що з цим роблять	332
Morozova D.	AI integration into the process of foreign languages learning	334
Petrova A.M.	Peculiarities and challenges of military terminology translation	336

Список використаних джерел:

1. From fossil fuelled tanks to wildfires: How Russia’s war on Ukraine is destroying the planet. URL: https://www.euronews.com/2026/02/24/from-fossil-fuelled-tanks-to-wildfires-how-russias-war-on-ukraine-is-destroying-the-planet?fbclid=IwY2xjawQjzNBleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFxUXlhMWtmYmNyNHZqUHA3c3J0YwZhcHBfaWQQMjIyMDM5MTc4ODIwMDg5MgABHmeAji1yYyI590EXrhoRTpqBKzFIniFKRb6r7YI93xEXpODXMLXmCCZxeSDz_aem_migSc_2u0Az42vvBYBbSdw
2. ГЕОДАР. Вперше в Україні справжнє базальтове мука від вітчизневого виробника. URL: <https://geodar.info/>
3. Hamkalo Z. Ecological soil quality: theoretical and methodological approaches to its estimation // Proceedings of the International Scientific and Practical Conference “Innovative Aspects of Soil Fertility Preservation and Improvement in War and Post-War Periods”, dedicated to the 60th anniversary of the long-term stationary experiment of the Institute of Agriculture of Carpathian Region of NAAS (Obroshyne, September 18, 2025). Obroshyne–Lviv, 2025. 272 p. (P.47-52). DOI: 10.32636/9786178433109/1
4. Upgrading mineral by-products through soil remineralization improves sustainable agriculture and circular economy outcomes 2025. Vol. 6. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s43621-025-01804-7>
5. Базальт – золото України під ногами 2025. URL: <https://nadra.info/2025/04/volodymyr-khaustov-basalt-is-the-gold-of-ukraine-underfoot-epravda/>
6. Європейський Зелений Курс URL: https://ecoaction.org.ua/ievropejskyj-zelenyj-kurs.html?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwhtWvBhD9ARIsAOP0Goh7fuggOlKNfGEcB7a9jV4u2Sf_NFpGtr8MBXqeviFYfbxpPojo5wsaAgYbEALw_wcB

*Бондар-Підгурська О.В., д.е.н., професор,
Заріцький Н.І., здобувач вищої освіти,
Дударик А.С., здобувачка вищої освіти,
Чубар Н.С., здобувачка вищої освіти
Полтавський університет економіки і торгівлі,
м. Полтава, Україна*

ІМІДЖ І РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНДИКАТОРИ УПРАВЛІННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобалізації, нестабільності економічних процесів, технологічних змін, воєнних конфліктів та інших кризових явищ підприємства змушені адаптуватися до постійних викликів і загроз, а також вирішувати питання забезпечення їх конкурентоспроможності.

Ефективне управління конкурентоспроможністю підприємства в таких умовах передбачає не лише необхідність оптимізації внутрішніх процесів,

але й формування стійких стратегічних переваг. Серед важливих індикаторів, що відображають здатність підприємства успішно функціонувати та розвиватися у складному середовищі особливе місце займають імідж підприємства та його резильєнтність. Європейський досвід свідчить, що інтеграція принципів сталого розвитку сприяє підвищенню ефективності управління підприємствами [1].

Імідж є складним багатовимірним поняттям, яке охоплює сукупність уявлень, оцінок та асоціацій, що формуються у свідомості споживачів, партнерів, інвесторів та інших зацікавлених сторін щодо діяльності підприємства. Позитивний імідж створює сприятливі умови для розвитку підприємства, оскільки підвищує рівень довіри до бренду, сприяє розширенню клієнтської бази та полегшує вихід на нові ринки.

Формування та підтримка іміджу підприємства залежить від низки чинників, серед яких важливу роль відіграють якість продукції або послуг, ефективність маркетингової політики, корпоративна культура, соціальна відповідальність бізнесу, а також рівень професіоналізму персоналу.

Нині інформаційне середовище чинить значний вплив на імідж підприємства, що потребує врахування таких факторів, як цифрові комунікації, соціальні мережі та онлайн-репутація. Крім того, під час формування та підтримки іміджу фахівці підприємств мають освоювати такі напрями, принципи та фактори як комунікація з клієнтами, репутація, корпоративна культура, а умовах військових загроз – адаптація, довіра, прозорість [2].

В умовах високої конкуренції позитивний імідж стає стратегічним ресурсом підприємства, а потужний бренд сприяє активізації процесів залучення інвестицій, утриманню клієнтів і довгостроковим партнерським відносинам. Крім того, позитивна репутація допомагає підприємству зменшувати негативний вплив кризових ситуацій, оскільки довіра з боку суспільства та споживачів підвищує лояльність до бренду навіть у складні періоди. Тобто, імідж підприємства можна розглядати як одночасно як важливий індикатор і чинник ефективності управління конкурентоспроможністю, що відображає рівень його адаптації до ринкового середовища та здатність формувати стійкі конкурентні переваги. Зауважимо, що воєнний стан суттєво змінює вимоги до іміджу підприємств, перетворюючи його на чинник виживання та довіри, коли особливо важливими стають надійність, соціальна відповідальність, «динамічна стабільність» [3].

Проте, імідж багато в чому залежить від резильєнтності (resilience), яка характеризує здатність підприємств протистояти кризам, адаптуватися до змін і швидко відновлювати свою діяльність після негативних впливів. Резильєнтність підприємства включає не лише здатність протистояти зовнішнім викликам, але й уміння прогнозувати можливі ризики та запобігати їх негативним наслідкам.

В нинішніх умовах імідж підприємства виступає важливим нематеріальним активом, який формує довіру клієнтів, партнерів, інвесторів,

тоді як резильєнтність характеризує його здатність ефективно протидіяти кризовим ситуаціям, адаптуватися до змін і швидко відновлюватися після негативних впливів. Саме поєднання позитивного іміджу та високого рівня організаційної стійкості забезпечує підприємству конкурентні переваги у довгостроковій перспективі.

Основними складовими резильєнтності підприємства є організаційна гнучкість, інноваційний потенціал, ефективне управління ризиками, наявність стратегічного планування та здатність до швидкого прийняття управлінських рішень. Важливим фактором формування резильєнтності також є розвиток людського капіталу, адже кваліфікований персонал здатний ефективно реагувати на нестандартні ситуації та знаходити нові можливості для розвитку підприємства. Особливого значення резильєнтність набуває в умовах глобальних криз, економічної нестабільності та геополітичних загроз. Підприємства, які володіють високим рівнем резильєнтності, мають більшу здатність адаптуватися до змін ринкового середовища, швидше відновлювати виробничі процеси та зберігати стабільність діяльності, навіть, у кризових ситуаціях. Водночас, резильєнтність підприємства пов'язана з ефективною системою управління, яка включає механізми стратегічного аналізу, прогнозування ризиків, диверсифікації ресурсів і впровадження нововведень. Саме такі підходи дозволяють забезпечувати підприємствам довгострокову «динамічну стабільність» і конкурентоспроможність [4-5].

Очевидним стає той факт, що імідж і резильєнтність підприємства є взаємопов'язаними характеристиками, які взаємно підсилюють одна одну. З одного боку, позитивний імідж підприємства сприяє підвищенню його стійкості до кризових ситуацій, оскільки довіра клієнтів, партнерів та інвесторів створює додаткові ресурси для подолання складних періодів. З іншого боку, висока резильєнтність підприємства дозволяє підтримувати його «динамічну стабільність», що позитивно впливає на його репутацію та імідж. Наприклад, підприємства, які демонструють ефективне управління кризами, швидко адаптацію до змін і відповідальне ставлення до соціальних і економічних викликів, формують позитивний імідж у суспільстві. Вони сприймаються як надійні партнери та гідні роботодавці, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності. Важливу роль відіграють нині прозорість діяльності підприємства, комунікація з громадськістю та відповідальне ставлення до соціальних проблем, що створює довіру до підприємства та підсилює його репутацію на ринку.

Отже, імідж і резильєнтність є взаємопов'язаними категоріями, які формують основу конкурентоспроможності підприємства. Стійкий імідж сприяє збереженню довіри, навіть, у кризових ситуаціях, а резильєнтність забезпечує «динамічну стабільність» функціонування підприємства. Інтеграція ж принципів сталого розвитку дозволяє досягти синергії між економічними, соціальними та екологічними результатами діяльності та забезпечити конкурентоспроможність у довготерміновій перспективі попри нові виклики та загрози (рис. 1).

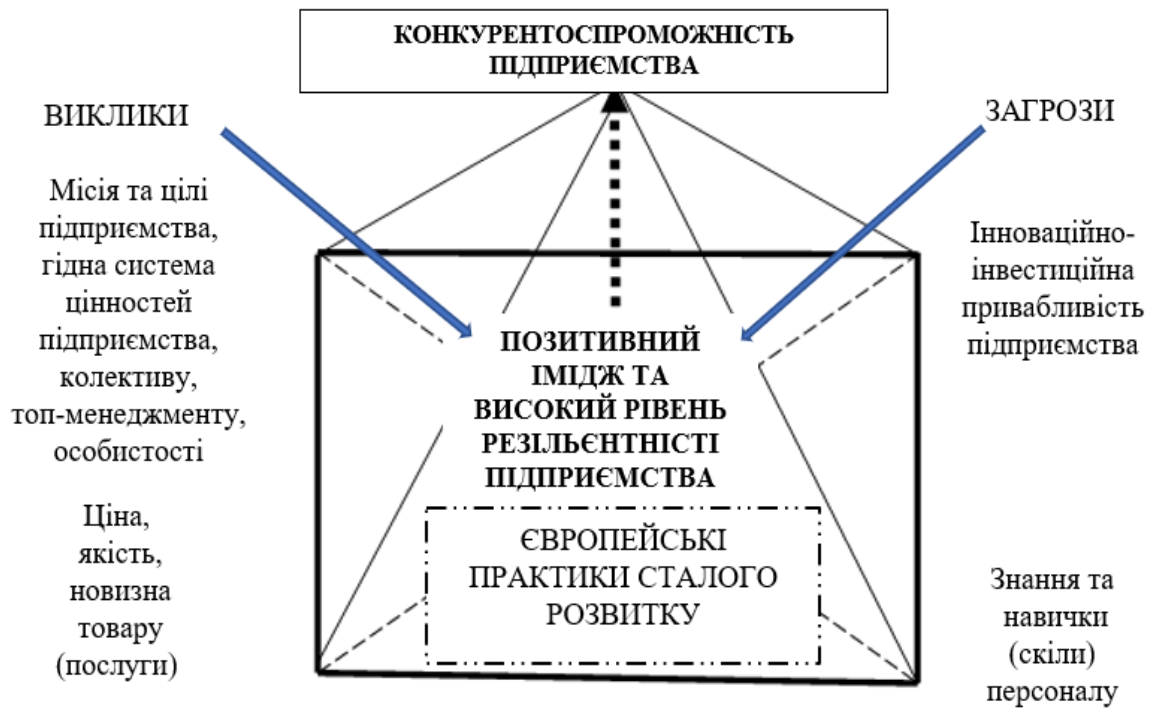

Рисунок 1 – Схема формування та підтримка позитивного іміджу та високого рівня резильєнтності підприємства як індикаторів його конкурентоспроможності на засадах використання Європейських практик сталого розвитку

Джерело: удосконалено авторами на основі опрацювання інформаційних ресурсів [5-6].

Так, в нинішніх умовах активного впливу викликів і загроз для підтримки високого рівня іміджу та резильєнтності вітчизняним підприємствам варто застосовувати Європейські практики сталого розвитку: 1) ESG-підходи (Environmental, Social, Governance), а саме: екологічну відповідальність (зменшення викидів CO₂, енергоефективність); соціальну відповідальність (умови праці, інклюзія, рівність); корпоративне управління (прозорість, етика, антикорупція); 2) корпоративну соціальну відповідальність (CSR), зокрема підтримку громад і соціальних ініціатив; розвиток працівників; етичний бізнес та партнерство; 3) циркулярну економіку (Circular Economy): повторне використання ресурсів; переробку відходів; мінімізацію виробничих втрат; екодизайн продукції; 4) Зелену економіку (Green Economy): використання відновлюваних джерел енергії; зниження екологічного навантаження; розвиток екологічних технологій; 5) цифрову трансформацію – автоматизацію бізнес-процесів; використання Big Data та AI; цифрові платформи управління; розвиток smart-виробництва; 6) управління ризиками та резильєнтність, а саме антикризові стратегії; диверсифікація діяльності; адаптивне управління; забезпечення безперервності бізнесу (business continuity planning); 7) інноваційний розвиток – впровадження нових технологій; підтримка R&D; стартап-екосистеми; співпраця з університетами; 8) енергоефективність і декарбонізацію – зменшення споживання енергії; перехід на чисту енергію;

кліматичну нейтральність (carbon neutrality); 9) прозору звітність і стандарти: нефінансову звітність; ESG-звіти; міжнародні стандарти (GRI, SASB, EU Taxonomy); 10) бенчмаркінг і рейтинги сталості: Dow Jones Sustainability Index; FTSE4Good; ESG-рейтинги; 11) партнерства та інтеграцію в глобальні ініціативи: участь у програмах ЄС; державно-приватне партнерство; міжнародні екологічні проекти; 12) орієнтацію на сталий ланцюг постачання: відповідальні постачальники; екологічну логістику; контроль якості та етичності виробництва [7].

Отже, формування позитивного іміджу та розвиток резильєнтності повинні стати важливими складовими стратегічного управління підприємством, спрямованого на забезпечення його конкурентоспроможності та стійкого розвитку. При цьому, Європейські практики сталого розвитку доводять необхідність комплексного підходу до управління підприємствами, що поєднує економічні, соціальні та екологічні його аспекти, і дозволяє підтримувати високий рівень його іміджу та резильєнтності. Ефективне формування та підтримка іміджу, і розвиток резильєнтності підприємства є сенс розглядати як взаємодоповнюючі індикатори його стратегії конкурентоспроможності на засадах сталого розвитку. Вищевикладене передбачає використання ESG-підходів і корпоративну соціальну відповідальність, що забезпечить прозорість бізнесу та підвищить довіру до компаній; цифрову трансформацію – сприятиме підвищенню ефективності та соціальної стійкості підприємств; Зелену економіку та інновації – впровадження екологічних технологій і ресурсозбереження, а також ефективну систему оцінювання сталості, котра дозволить порівнювати підприємства та визначати їх конкурентні позиції.

Список використаних джерел:

1. Калініченко Л.Л. Європейські практики сталого розвитку підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 89. С. 26-36. DOI: <https://doi.org/10.18664/btie.89.330584> (дата звернення: 18.03.2026).
2. Рожко В. І. Теоретичні та практичні аспекти формування іміджу підприємства. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-168-175> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Кудінова М. М., Карачевцева О. А., Міщенко А. С. Імідж як інструмент менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2024. Вип. 87. С. 145–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.87-22> (дата звернення: 18.03.2026).
4. Маковоз О., Ус Ю. Резильєнтність підприємств як чинник забезпечення стратегічної стійкості бізнесу. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 643-652. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.643> (дата звернення: 18.03.2026).
5. Бондар-Підгурська О. В. Науково-методологічні засади сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2016. 531 с.

6. Shymanovska-Dianyach L. M., Bondar-Pidhurska O.V., Hliebova A.O. Assessment of the image of the innovative enterprise as a factor of its competitiveness in the conditions of new challenges and threats. *Економіка і регіон*. №1(84). 2022.С.66-74. URL: <http://journals.nupp.edu.ua/eir> (дата звернення: 18.03.2026).

7. Бізнес-моделі для сталого розвитку: виклики та цифрова трансформація: міжнародна науково-практична конференція, 15–16 лют. 2024 р., Харків : тези доповідей. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2024. 393 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18300> (дата звернення: 18.03.2026).

*Горайнова Ю.А., к.т.н., доцент,
Волкова В.О., здобувачка вищої освіти,
Погорілецький К.К., здобувач вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ПЕСТИЦИДИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ: НОРМАТИВНА БАЗА, ВИРОБНИЦТВО, ВИКОРИСТАННЯ, РИЗИКИ

Сучасний агропромисловий комплекс неможливо уявити без інтенсивного використання різноманітних засобів захисту рослин, в тому числі і за допомогою пестицидів.

Багатьом відомо, що пестициди — це хімічні або біологічні речовини, які застосовуються для знищення, відлякування або контролю шкідників, таких як комахи, гриби та бур'яни. Пестициди можуть використовуватися для різних видів культур, включаючи овочі, фрукти, зернові, а також садові дерева. Їх застосовують і у квітникарстві, і в ландшафтному дизайні [1]. Пестициди впливають на пригнічення розвитку певної групи рослин або інших шкідливих організмів, не завдаючи особливої шкоди корисним культурам. Але хімічні засоби надають лише тимчасову допомогу, оскільки з часом сприяють виробленню стійкості до постійно застосовуваних засобів. Це викликає необхідність використання нових, ще сильніших речовин, які паралельно посилюють негативний вплив на ґрунт, воду, повітря, якість продукції, на корисну флору і фауну, тим самим прискорюючи процес порушення біологічної рівноваги в природному середовищі. Очевидними є негативні наслідки застосування пестицидів для здоров'я людини, причому спостерігається тенденція до їх зростання, водночас у об'єктів, які пригнічуються пестицидами, спостерігається певна пристосованість до них. В той же час застосування пестицидів є невід'ємною складовою технологій вирощування, забезпечує високі показники врожайності.

В Україні діє закон «Про пестициди і агрохімікати» № 86/95-ВР, редакція: 10.10.2024 [2], в якому зазначено, що пестициди класифікуються як токсичні речовини, їх сполуки або суміші хімічного чи біологічного походження, які призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку

шкідливих організмів. Цей Закон регулює правові відносини, пов'язані з державною реєстрацією, виробництвом, закупівлею, транспортуванням, зберіганням, торгівлею та безпечним для здоров'я людини і навколишнього природного середовища застосуванням пестицидів і агрохімікатів, визначає права і обов'язки підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, а також повноваження органів виконавчої влади і посадових осіб у цій сфері.

В нашій країні існує Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, що дозволені до використання в Україні, ведення якого інтегровано з Єдиною екологічною платформою «ЕкоСистема» [3]. Це національна онлайн-платформа, яка містить актуальну інформацію про стан довкілля, а також багато електронних сервісів, серед яких е-Пестициди [4]. Крім того, законодавчо встановлено жорсткі обмеження на імпорту: зокрема, фізичним особам категорично забороняється ввезення або пересилання будь-яких пестицидів на митну територію України.

В ст.24. «Міжнародне співробітництво у сфері виробництва, транспортування, торгівлі, зберігання, застосування, вилучення, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів» Закону «Про пестициди і агрохімікати» написано, що Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері реєстрації, виробництва, транспортування, торгівлі, зберігання, застосування, вилучення, утилізації, знищення та знешкодження пестицидів і агрохімікатів на основі міжнародних договорів. Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про пестициди та агрохімікати, то застосовуються правила міжнародного договору.

За даними Держстату [5] споживання пестицидів в Україні в період з 2021 по 2024 роки зменшилося з 27 до 19,6 тис. т, що є найнижчим показником за останні чотири роки.

Цікаво порівняти основні аспекти щодо пестицидів в Україні із Європейськими нормами.

В ЄС активно працює Генеральний директорат з питань охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів (SANTE). Треба підкреслити, що в ЄС суттєво суворіші екологічні норми (план Green Deal) – вони обмежують використання небезпечних речовин. Наприклад, напрямок цього плану «Від ферми до виделки» передбачає значне зменшення використання хімічних пестицидів, а також зменшення використання добрив і антибіотиків, що регулюється Регламентом 1107/2009 «Про дозвіл та маркетинг пестицидів (PPPR)» [6]. Використання пестицидів у середньому в Європі не зменшилося за останні роки, незважаючи на численні дебати щодо сталого розвитку сільського господарства. Насправді негативний вплив зростає, оскільки багато нещодавно введених синтетичних пестицидів можна використовувати в низьких дозах, але вони є більш токсичними. Між 2011 і 2020 роками продажі пестицидів в ЄС були майже стабільними, близько 350 000 тонн на рік. У 2022 році спостерігалось незначне зниження, але це ще не тенденція.

Переважна більшість пестицидів використовується в сільськогосподарському секторі.

З 2011 року ЄС публікує дані щодо продажу пестицидів, їх використання в сільському господарстві, продажу пестицидів за категоріями активних речовин та гармонізований показник ризику 1 для пестицидів за категоризацією активних речовин [7]. Так, за даними Євростату в 2024 році лідерами з продажу пестицидів є Франція, Іспанія, Туреччина, Німеччина, Італія, Польща. За показником «Використання та ризику хімічних пестицидів» в 2023 році список очолює Данія серед 16 країн ЄС, яка має індекс 102. Інші 11 країн ЄС цю інформацію вважають конфіденційною. Цей індекс відстежує тенденції використання та ризику хімічних пестицидів у ЄС та його державах-членах. Використання пестицидів тягне за собою ризики та вплив на здоров'я людини та навколишнє середовище. Показник базується на кількості хімічних активних речовин, що містяться в пестицидах, які розміщуються на ринку (продаються) і, отже, використовуються в кожній державі-члені, а також на небезпечних властивостях цих активних речовин. Статистика представлена у вигляді індексу відносно середніх результатів за період з 2015 по 2017 рік [8].

Будь-який користувач може знайти інформацію про активні речовини, що використовуються в засобах захисту рослин, максимально допустимі рівні залишків (МДР) у харчових продуктах та екстрені дозволи на використання засобів захисту рослин у державах-членах ЄС. Або користувачі можуть шукати певний харчовий продукт (наприклад, апельсини) та отримувати МДР для всіх залишків пестицидів, що застосовуються до цього продукту.

Вважаємо, що усім треба розуміти наслідки використання пестицидів. Хімізація землеробства супроводжується значними ризиками для здоров'я людини та довкілля. Прямий токсикологічний вплив найчастіше вражає працівників аграрного сектору під час обробок, тоді як опосередкований вплив поширюється на населення через накопичення залишкових кількостей (метаболітів) пестицидів у харчових продуктах та питній воді. Екологічна шкода проявляється у пригніченні біорізноманіття. Пестициди, що залишаються на продуктах харчування після обробки, можуть потрапляти в організм людини, викликаючи різноманітні хвороби. Токсичний вплив пестицидів на людину може проявлятися як у вигляді гострих отруєнь, так і у вигляді хронічних захворювань, таких як рак, порушення нервової та гормональної системи, а також проблеми з дихальною системою.

На сучасному етапі Україна гармонізує своє законодавство з принципами ЄС в сфері використання пестицидів, наша країна вже пройшла оцінку законодавства в агросекторі на відповідність європейським нормам. В той же час є ще багато питань, які треба вирішувати.

Отже, баланс між користю, екологічною безпекою та ефективним поводженням з пестицидами є ключовим викликом для сучасного аграрного виробництва і людства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Що таке пестициди: види, застосування у сільському господарстві. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/shho-take-pesticidi-vydy-zastosuvannya-u-silському-gospodarstvi/>
2. Закон України «Про пестициди і агрохімікати». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Екосистема. URL: <https://eco.gov.ua/>
4. Е-пестициди. URL: <https://eco.gov.ua/categories/e-pesticidi>
5. Використання добрив і пестицидів під урожай сільськогосподарських культур. URL: <https://stat.gov.ua/uk/search?query=%D0%BF%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%B4%D0%B8>
6. Регламент (ЄС) № 1107/2009 Європейського Парламенту та Ради. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009R1107>
7. База даних Eurostat. Пестициди. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/explore/all/agric?sort=category&lang=en&subtheme=agr.aei&display=1ist>
8. Використання та ризики хімічних пестицидів. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_53/default/table?lang=en

*Гоцуля І.О., здобувач вищої освіти,
Науковий керівник: Голобородько Т. В., к.е.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Тема енергозабезпечення людства в умовах сталого розвитку набуває особливої актуальності в сучасному світі. Стрімке технологічне зростання, розвиток систем штучного інтелекту, активна автоматизація виробничих процесів та їх модернізація зумовлюють постійне збільшення попиту на електроенергію. Водночас, у межах реалізації 17 Цілей сталого розвитку, визначених Організацією Об'єднаних Націй, ключовим завданням є не лише нарощування обсягів генерації електроенергії, але й забезпечення її екологічності, зокрема шляхом мінімізації або повної відмови від вуглецевих викидів.

Згідно зі звітом ООН [1], рівень доступу населення світу до електроенергії зріс із 75% у 2000 році до 90% у 2020 році, що свідчить про значний прогрес у цій сфері. Проте, незважаючи на досягнуті результати, проблема забезпечення зростаючого населення стабільними та доступними джерелами енергії залишається актуальною. Це обумовлює необхідність подальшого розвитку енергетичних технологій та інфраструктури.

Відповідно до аналітичних матеріалів Міжнародного енергетичного агентства (ІЕА) [2], спостерігається чітка тенденція до поступової відмови від вугілля та нафти на користь природного газу, ядерної енергетики та

відновлюваних джерел енергії. При цьому сонячна енергетика демонструє найвищі темпи зростання та займає провідні позиції у структурі нових генеруючих потужностей, що свідчить про її стратегічну важливість у майбутній енергосистемі.

З огляду на пріоритети сталого розвитку, можна стверджувати, що ключову роль у трансформації енергетичного сектору відіграють атомна енергетика та відновлювані джерела енергії. Їх поєднання дозволяє досягти балансу між стабільністю енергопостачання та екологічною безпечністю.

Погоджуємося з позицією авторів наукового дослідження [3], які наголошують на необхідності стимулювання інновацій через розвиток «зелених» патентів. Зокрема, формування ефективної політики у сфері інтелектуальної власності може сприяти створенню інноваційних екосистем, що забезпечуватимуть розробку та впровадження передових технологій у галузях відновлюваної та ядерної енергетики.

Крім того, згідно зі звітами Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) та Агентства з ядерної енергії [4], різні джерела енергії мають суттєво відмінний потенціал щодо зниження викидів CO₂. Аналіз відповідних даних демонструє, що використання низьковуглецевих технологій, зокрема атомної енергетики та відновлюваних джерел, дозволяє значно скоротити обсяги парникових газів у порівнянні з традиційною тепловою генерацією.

Подальший розвиток енергетики повинен також враховувати впровадження інноваційних рішень, таких як малі модульні ядерні реактори та плавучі сонячні електростанції. Ці технології відкривають нові можливості для підвищення гнучкості, децентралізації та ефективності енергосистем, особливо в умовах обмежених ресурсів або високої щільності населення.

Таким чином, комплексний підхід, що поєднує розвиток традиційно надійних низьковуглецевих джерел енергії з активним впровадженням інноваційних технологій, є необхідною умовою забезпечення сталого енергетичного майбутнього людства.

Також важливий розвиток і нових технологій. Одним із перспективних напрямів є використання малих модульних ядерних реакторів, які пропонуються, зокрема, в статті Ефстафіуса Е. Міхаелідіса та Димитріуса Н. Міхаелідіса [5]. Дані установки характеризуються компактністю, завдяки низьким капітальним витратам та високому рівню безпеки порівняно з традиційними атомними електростанціями. Вже сьогодні подібні реактори успішно експлуатуються у військово-морському флоті, зокрема на ядерних підводних човнах, авіаносцях і криголамах, що підтверджує їхню технологічну надійність та адаптивність до складних умов експлуатації.

Впровадження малих модульних реакторів у цивільну політику відкриває можливості для формування децентралізованих мікроенергетичних систем, зокрема мереж (мікромереж), які здатні автономно забезпечити електроенергію окремих регіонів або об'єктів. Такий підхід є особливо актуальним для території з обмеженим потенціалом відновлюваних джерел енергії. У цьому контексті показано приклад штату Техас, де доступ до гідроенергетичних і геотермальних ресурсів є обмеженим, а основний

потенціал відновлюваної енергетики зосереджений у сонячній та вітровій генерації. У подібних умовах інтеграція малих модульних реакторів у структуру децентралізованих енергомереж може суттєво підвищити стабільність енергопостачання та зменшити залежність від кліматичних факторів.

Ще одним інноваційним напрямком є розвиток плавучих сонячних електростанцій (плаваючих фотоелектричних систем) [6]. Дана технологія передбачає розміщення фотоелектричних панелей на поверхні водних об'єктів, таких як водосховища, озера, чи річки. Його впровадження супроводжує низьку перевагу, серед яких - раціональне використання земельних ресурсів, що є критичним для густонаселених регіонів, а також підвищення ефективності роботи панелей за рахунок природного охолодження води.

Крім того, плавучі сонячні станції можуть інтегруватися з гідроелектростанціями, формуючи гібридні енергетичні комплекси. Така синергія дозволяє оптимізувати виробництво електроенергії, використовуючи наявну інфраструктуру та зменшуючи втрати при передачі енергії. У із країною високою щільністю населення та обмеженими земельними ресурсами ця технологія забезпечує ефективне покриття зростання попиту на електроенергію без необхідності залучення додаткової території.

Отже, забезпечення стабільного та екологічно безпечного енергопостачання є одним з ключових умов сталого розвитку в сучасних умовах. Зростання потреб в електроенергії, стрімкий розвиток цифрових технологій, промислового виробництва та системи штучного інтелекту зумовлюють потребу пошуку більш ефективних і довгострокових рішень у сфері енергетики.

Потреба у впровадженні нових екологічно чистих джерел енергії обновлює поступову відмову від традиційних викопних ресурсів, таких як вугілля та нафта, і перехід до більш сталих технологій генерації електроенергії. У цьому контексті провідну роль відіграють атомна енергетика та відновлювані джерела енергії, які здатні суттєво скоротити викиди парникових газів і сприяти досягненню кліматичної нейтральності.

Синергетичне об'єднання атомної енергетики, зокрема малих модульних реакторів, із відновлюваними джерелами енергії, включаючи інноваційні рішення на кшталт плавучих сонячних електростанцій, формує основу для створення гнучких, надійних та екологічно орієнтованих енергетичних систем. Такий підхід забезпечує не лише зниження вуглецевого сліду, але й підвищення енергетичної безпеки та стійкості енергосистем до зовнішніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Beyond access: 1.18 billion in energy poverty... | Data Futures Exchange. *UNDP*. URL: <https://data.undp.org/blog/1-18-billion-around-the-world-in-energy-poverty> (дата звернення: 15.03.2026).

2. Electricity – Global Energy Review 2025 – Analysis - IEA. *IEA*. URL: <https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2025/electricity> (дата звернення: 15.03.2026).
3. Pioneering sustainable energy: a dynamic analysis of AI and green patents in renewable and nuclear power / Radulescu Magdalena et al. *Taylor&Francis Online*. 2025. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15140326.2025.2519068> (дата звернення: 15.03.2026).
4. Nuclear energy in the circular carbon economy (CCE). A report to the G20. 2021. 46 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/09/nuclear-energy-in-the-circular-carbon-economy-cce_26a4562d/be85cb3d-en.pdf (дата звернення: 17.03.2026).
5. Michaelides Efstathios E., Michaelides. Dimitrios N. Small modular reactors and the transition to renewable energy. *ScienceDirect*. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S002954932500384X> (дата звернення: 17.03.2026).
6. A comprehensive review of floating photovoltaic systems: tech advances, marine environmental influences on offshore PV systems, and economic feasibility analysis / Aicha Djalab et al. *ScienceDirect*. 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0038092X24004067> (дата звернення: 17.03.2026).

Кисельов В.А., аспірант
Науковий керівник: Соболева Г.Г., к.е.н., доцент
*Харківський національний університет міського
 господарства імені О. М. Бекетова,
 м. Харків, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВ У ЗЕЛЕНИЙ ЕКОНОМІЦІ

Поглиблення євроінтеграційних процесів, імплементація екологічних стандартів та структурна перебудова економіки України в умовах воєнних і післявоєнних викликів зумовлюють необхідність переосмислення засад забезпечення конкурентоспроможності підприємств. У сучасному економічному середовищі конкурентні переваги дедалі більше формуються не лише на основі цінових або технологічних чинників, а й через здатність бізнесу інтегрувати екологічні, соціальні та управлінські параметри у власну стратегію розвитку. Європейський зелений курс визначає нову нормативно-інституційну рамку функціонування підприємств, що орієнтує економіку на кліматичну нейтральність, ресурсоефективність і циркулярність виробництва. У цьому контексті постає проблема формування конкурентних стратегій підприємств, які б відповідали вимогам зеленої трансформації та водночас забезпечували довгострокову економічну результативність. Відтак актуальним є наукове обґрунтування концептуальної моделі, що поєднує імперативи Європейського

зеленого курсу із механізмами формування конкурентних стратегій у межах зеленої економіки.

Нормативно-політична рамка зеленої трансформації визначається положеннями Європейського зеленого курсу, який встановлює стратегічну мету досягнення кліматичної нейтральності, трансформації енергетики, розвитку циркулярної економіки та екологізації виробничих процесів [1]. Документ формує систему інструментів, що включає регуляторні вимоги, фінансові стимули, механізми вуглецевого регулювання та підтримку інновацій. Таким чином, підприємства, інтегровані до європейського економічного простору або орієнтовані на ринки ЄС, опиняються в умовах необхідності адаптації своїх бізнес-моделей до нових стандартів екологічної відповідальності. Європейський зелений курс виступає не лише екологічною програмою, а й фактором трансформації конкурентного середовища, оскільки змінює правила доступу до ринків, структуру витрат і вимоги до продукції.

Теоретичне осмислення зеленої економіки як системної категорії представлено у дослідженні Зінчук Т. О., Паламарчук Т. М., Усюк Т. В. [2], де зелена економіка розглядається як результат діалектичного розвитку економічної системи в умовах глобалізації. Автори підкреслюють, що зелена трансформація передбачає інтеграцію екологічних пріоритетів у макро- та мікроекономічні процеси, формування нової системи цінностей і зміни у механізмах розподілу ресурсів. У межах такої парадигми конкурентоспроможність підприємств визначається здатністю ефективно використовувати природні ресурси, зменшувати негативний екологічний вплив та впроваджувати інновації, що відповідають принципам сталого розвитку. Таким чином, зелена економіка формує новий контекст для стратегічного управління підприємствами, у якому екологічна відповідальність стає інтегральною складовою конкурентної переваги.

Концептуалізація категорії «зелена конкурентоспроможність» здійснена у роботі Чигрин О. Ю., Олефіренко О. М., Івахненко О. М., Хааг В. Х. [3], які простежують еволюцію цього поняття та обґрунтовують його змістовні характеристики. Дослідники наголошують, що зелена конкурентоспроможність поєднує економічну ефективність із екологічною результативністю та соціальною відповідальністю. Вона передбачає здатність підприємства створювати додану вартість з урахуванням екологічних стандартів, знижувати витрати через ресурсоефективність і формувати позитивну репутацію на ринку. Такий підхід розширює традиційне розуміння конкурентоспроможності, інтегруючи до нього критерії екологічної сталості та інноваційності.

В українському контексті імплементація положень Європейського зеленого курсу створює як можливості, так і ризики для бізнесу. Кицюк І. В., Науменко Н. С., Присяжнюк В. В. [4] підкреслюють, що адаптація до європейських екологічних стандартів потребує модернізації виробничих потужностей, інвестицій у чисті технології та перегляду логістичних ланцюгів. Водночас інтеграція до зелених ринків ЄС відкриває нові перспективи для експорту, доступу до фінансових інструментів підтримки та формування

довгострокових партнерств. Отже, зелена трансформація є не лише регуляторним викликом, а й стратегічною можливістю для підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Трансформація конкурентної парадигми в умовах розвитку зеленої економіки розкрита у дослідженні Майстренко О. [5], де обґрунтовано необхідність переорієнтації стратегічного управління на інтеграцію екологічних індикаторів у систему оцінювання ефективності. Автор доводить, що традиційні конкурентні стратегії, засновані виключно на мінімізації витрат або диференціації продукції, поступово поступаються місцем комплексним стратегіям, що враховують екологічні ризики, інноваційний потенціал та соціальну відповідальність. Такий підхід передбачає системне впровадження принципів сталого розвитку у всі рівні управління підприємством.

Узагальнення наведених наукових підходів дозволяє сформулювати розгорнуту концептуальну модель формування та реалізації конкурентних стратегій підприємств у зеленій економіці, яка враховує як регуляторні імперативи Європейського зеленого курсу, так і внутрішній потенціал підприємства до трансформації. Запропонована модель базується на системній інтеграції стратегічного аналізу, екологічного аудиту, інноваційного управління, фінансово-економічного обґрунтування та механізмів адаптації до змін нормативного середовища ЄС. Її ключовою особливістю є поєднання принципів сталого розвитку з інструментарієм конкурентної стратегії, що забезпечує синергію економічної результативності та екологічної відповідальності. Структурно модель складається з аналітичного, стратегічного, організаційно-економічного та адаптивного блоків, які функціонують у взаємозв'язку та утворюють замкнений цикл стратегічного управління.

Аналітичний блок є вихідною точкою моделі та передбачає комплексну діагностику зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з урахуванням екологічних, економічних та інституційних чинників. Зовнішній аналіз включає оцінювання вимог регуляторної політики ЄС, зокрема стандартів декарбонізації, енергоефективності, циркулярної економіки та екологічної сертифікації продукції. Окрему увагу приділено ідентифікації ризиків, пов'язаних із механізмами вуглецевого регулювання, змінами митної політики, трансформацією ланцюгів постачання та посиленням вимог до прозорості звітності. Паралельно здійснюється аналіз конкурентного середовища, що дозволяє визначити позиціонування підприємства на ринку зелених товарів і послуг. Внутрішній аналіз охоплює екологічний аудит виробничих процесів, оцінювання ресурсної та енергетичної ефективності, аналіз структури витрат, визначення рівня інноваційної активності та кадрового потенціалу у сфері сталого розвитку. Важливим елементом є оцінювання екологічної зрілості підприємства, що дозволяє встановити стартові умови для стратегічної трансформації. Результатом аналітичного блоку виступає формування системи стратегічних орієнтирів і визначення пріоритетних напрямів розвитку, які узгоджуються з цілями зеленої економіки.

Стратегічний блок моделі спрямований на розроблення інтегрованої конкурентної стратегії, що поєднує економічні та екологічні цілі. На цьому етапі відбувається трансформація загальних орієнтирів у конкретні стратегічні рішення, які можуть реалізовуватися через диференціацію продукції, впровадження екологічних інновацій, оптимізацію ресурсоспоживання або формування нових бізнес-моделей. Стратегія передбачає визначення ключових конкурентних переваг, пов'язаних із низьким вуглецевим слідом, високою енергоефективністю, використанням відновлюваних ресурсів та відповідністю міжнародним стандартам сталості. У межах цього блоку формується портфель стратегічних ініціатив, що охоплює інвестиційні проекти з модернізації виробництва, впровадження систем екологічного менеджменту, розвиток партнерств у сфері зелених технологій та інтеграцію принципів циркулярної економіки. Особлива увага приділяється стратегічному балансуванню між короткостроковою економічною вигодою та довгостроковими екологічними цілями, що забезпечує стійкість конкурентної позиції підприємства.

Організаційно-економічний блок забезпечує інституційне та фінансове підґрунтя реалізації обраної стратегії. Його функціонування передбачає формування системи управління змінами, яка охоплює адаптацію організаційної структури, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження цифрових інструментів контролю екологічних показників. Фінансовий аспект реалізації стратегії включає розроблення механізмів залучення інвестицій, використання грантових програм ЄС, кредитних інструментів для зелених проектів та оптимізацію внутрішніх джерел фінансування. Важливою складовою є інтеграція екологічних індикаторів у систему управлінського обліку та стратегічного контролінгу, що дозволяє здійснювати оцінювання ефективності реалізації конкурентної стратегії за комплексом економічних і екологічних критеріїв. Організаційно-економічний блок також передбачає формування корпоративної культури сталого розвитку, що сприяє підвищенню мотивації персоналу та зміцненню репутаційних позицій підприємства.

Адаптивний блок моделі виконує функцію забезпечення гнучкості та стійкості конкурентної стратегії в умовах динамічного регуляторного та ринкового середовища. Він передбачає постійний моніторинг змін у нормативній базі ЄС, аналіз тенденцій розвитку зеленої економіки та оцінювання результатів реалізації стратегічних ініціатив. На цьому етапі здійснюється порівняння фактичних показників із запланованими, виявлення відхилень і розроблення коригувальних заходів. Адаптивний блок має циклічний характер, оскільки результати моніторингу повертаються до аналітичного блоку, ініціюючи новий етап стратегічного аналізу та уточнення цілей. Такий механізм забезпечує безперервність удосконалення конкурентної стратегії та її відповідність принципам сталого розвитку.

Таким чином, запропонована модель формування та реалізації конкурентних стратегій підприємств у зеленій економіці є багаторівневою системою, що інтегрує екологічні імперативи Європейського зеленого курсу у стратегічне управління підприємством. Її практична цінність полягає у забезпеченні узгодженості між зовнішніми регуляторними вимогами та

внутрішніми ресурсними можливостями підприємства, що створює умови для досягнення довгострокової конкурентної переваги. Реалізація моделі сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємств, зміцненню їх позицій на європейських ринках та формуванню стійких бізнес-моделей, здатних функціонувати в умовах переходу до кліматично нейтральної економіки.

Список використаних джерел:

1. Європейський зелений курс. *Центр екологічних ініціатив «Екодія»*. URL: <https://surl.li/uusvex>
2. Зінчук Т. О., Паламарчук Т. М., Усюк Т. В. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86>
3. Чигрин О. Ю., Олефіренко О. М., Івахненко О. М., Хааг В. Х. Зелена конкурентоспроможність підприємств: ретроспективний аналіз розвитку концепції. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 3. С. 170 – 182. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2021/19.pdf
4. Кицюк І. В., Науменко Н. С., Присяжнюк В. В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>
5. Майстренко О. Трансформація конкурентної парадигми в умовах розвитку зеленої економіки. *Development service industry management*. 2025. № 11 (44). С. 302 – 307. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11\(44\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-11(44))

*Лещенко М.М., к.е.н., доцент,
Кисельова А.О., здобувач вищої освіти
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Перехід до зеленої економіки розглядається як ключовий чинник забезпечення сталого розвитку, що охоплює економічні, соціальні та екологічні виміри сучасного прогресу. Розширення фінансових можливостей та інвестицій у даній галузі відкриває нові перспективи для бізнесу, а фінансові ринки здатні виступати каталізаторами трансформаційних процесів. У цьому контексті особливо важливим є дослідження специфіки розвитку інструментів зеленого фінансування та визначення факторів, що посилюють роль фінансових інституцій у реалізації політик Європейського Союзу (ЄС) щодо сталого розвитку. Глибинні зміни у світовій фінансовій системі, зростання екологічної свідомості суспільства та посилення регуляторних вимог у межах Європейського зеленого переходу формують нову архітектуру інвестиційних процесів, де ключову роль відіграють фондові ринки та інноваційні фінансові інструменти.

Нові фінансові продукти стають важливим інструментом реалізації європейських стратегій сталого розвитку. Зокрема, активне поширення облігацій сталого розвитку (sustainability-linked bonds), страхових продуктів, орієнтованих на мінімізацію кліматичних ризиків, відображає сучасні тенденції інтеграції екологічних критеріїв у фінансову систему ЄС. Фондові біржі не лише забезпечують доступ до капіталу, але й формують інституційні механізми прозорості та відповідальності бізнесу, сприяючи залученню інституційних і приватних інвесторів до фінансування екологічно стійких проектів. Єврозона у 2024 р. продемонструвала рекордне зростання ринку сталих боргових інструментів: обсяг випуску ESG-облігацій та кредитів досяг 689 млрд. євро, що на 12,6% більше, ніж у 2023 р. [1]. Це підтверджує інтеграцію кліматичних цілей у фінансову політику ЄС та посилення ролі фондових ринків у підтримці зеленого переходу.

Прозорість і стандартизація даних про сталість компаній стають визначальним чинником трансформації фінансових ринків ЄС. Директива CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) зобов'язує компанії в ЄС подавати звіти про сталість у стандартизованому та машинозчитуваному форматі. Це означає, що близько 50 тисяч підприємств повинні регулярно надавати структуровану інформацію про екологічні, соціальні та управлінські показники своєї діяльності. Такий масштаб охоплення у чотири рази перевищує попередню директиву NFRD (Non-Financial Reporting Directive), що свідчить про суттєве розширення вимог до корпоративної прозорості та посилення ролі фінансових ринків у підтримці політики сталого розвитку ЄС. За даними досліджень, понад 70% підприємств уже інтегрують екологічні та соціальні показники у процеси прийняття управлінських рішень, що свідчить про поступове формування нової парадигми корпоративної відповідальності [2]. Використання стандартизованих даних забезпечує зниження операційних витрат на ESG-оцінки, сприяє автоматизації аналізу інвестиційних портфелів та підвищує довіру інституційних інвесторів. У результаті, фінансові ринки ЄС отримують якісно нову основу для стратегічного розподілу капіталу, що посилює їхню роль у глобальній системі сталого розвитку.

Технології стають одним із ключових чинників трансформації фінансових ринків у контексті реалізації зелених політик ЄС. Використання інструментів штучного інтелекту (AI) забезпечує автоматизацію процесів аналізу та перевірки даних про сталість, що значно зменшує адміністративне навантаження при звітності та підвищує точність оцінок ESG-показників. Крім того, супутникові дані дозволяють здійснювати моніторинг екологічних ризиків у режимі реального часу, що створює нові можливості для інтеграції кліматичних факторів у фінансові рішення. За оцінками Європейської комісії, використання цифрових технологій у сфері сталого фінансування може скоротити витрати на звітність до 30% та підвищити ефективність інвестиційних процесів, формуючи якісно новий рівень прозорості та довіри на фінансових ринках [3]. Тобто, поєднання штучного інтелекту та супутникових технологій стає стратегічним інструментом у забезпеченні

кліматичної нейтральності та зміцненні конкурентних позицій ЄС у глобальній фінансовій системі.

Фундаментальним принципом нової системи корпоративної звітності в Європейському Союзі стає подвійна матеріальність. Вона передбачає як аналіз впливу бізнесу на довкілля та суспільство, так і вплив зовнішніх екологічних та соціальних факторів на підприємство. Такий підхід формує більш глибоке розуміння ризиків і можливостей, що виникають у процесі реалізації зелених політик ЄС, та забезпечує стратегічну інтеграцію сталості у фінансові рішення. Основні аспекти подвійної матеріальності полягають в наступному:

- оцінка екологічних наслідків діяльності, соціальної відповідальності та корпоративного управління;
- аналіз впливу кліматичних змін, соціальних викликів та регуляторних вимог на фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємства;
- формування прозорих інвестиційних стратегій, що враховують як екологічні, так і економічні ризики;
- узгодженість корпоративної звітності з політиками кліматичної нейтральності для підвищення довіри інвесторів.

Інституційні інвестори дедалі більше визначають траєкторію розвитку фінансових ринків ЄС у сфері сталого фінансування. Їхня роль полягає не лише у мобілізації значних обсягів капіталу, але й у формуванні нових стандартів корпоративної поведінки. Пенсійні фонди, страхові компанії та інвестиційні фонди інтегрують екологічні та соціальні критерії у власні стратегії, що стимулює бізнес до підвищення прозорості та відповідальності. Вимоги інституційних інвесторів щодо звітності та управління ризиками стають потужним механізмом впливу на корпоративну політику, а їхня активна позиція забезпечує узгодженість фінансових потоків із цілями кліматичної нейтральності ЄС. За даними дослідження ALFI (Association of the Luxembourg Fund Industry), на кінець 2023 р. частка європейських інституцій становила 85% глобального ринку сталих інвестиційних фондів, що підтверджує її провідну роль у формуванні нової парадигми фінансової системи [4]. Це означає, що саме європейські інституційні інвестори задають тон глобальним процесам у сфері сталого фінансування.

Таким чином, трансформація фінансових ринків ЄС на основі зеленого курсу має багатоплановий характер і охоплює як інституційні, так і технологічні зміни. Впровадження нових стандартів прозорості та звітності, зокрема CSRD, поєднується з активною роллю інституційних інвесторів та фондових бірж, що забезпечує узгодженість фінансових потоків із цілями кліматичної нейтральності. Використання сучасних технологій знижує адміністративне навантаження та підвищує ефективність управління ризиками, а принцип подвійної матеріальності формує нову парадигму корпоративної відповідальності. Як результат, фінансові ринки ЄС поступово перетворюються на інструмент реалізації політики сталого розвитку, де економічна ефективність поєднується з екологічною та соціальною стійкістю.

Список використаних джерел:

1. AFME Q4 2024 ESG Finance Report. 03 March 2025. Julio Suarez. URL: <https://www.afme.eu/publications/data-research/afme-q4-2024-esg-finance-report> (дата звернення: 19.03.2026 р.)
2. Deloitte. EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) Readiness Survey 2024. Deloitte Insights, 2024. 38 p.
3. Finance and the Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal_en (дата звернення: 19.03.2026 р.)
4. Sustainable Investing Fuelling Resilient Growth For The Future. URL: <https://www.alfi.lu/getmedia/d7bc3fd9-fa05-4acd-b04c-b0c8d7cd130b/european-sustainable-investment-fund-study-2024-research.pdf> (дата звернення: 19.03.2026 р.)

Носова Н. І., пров. інженер

*ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України»,
м. Одеса, Україна*

РИНОК ОРГАНІЧНОГО ОВОЧІВНИЦТВА В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Сьогодні загострення екологічних проблем дається взнаки в усьому світі. Багато країн вибрали подальший шлях свого розвитку у напрямку дотримання сталого розвитку та Європейського екологічного зеленого курсу задля збереження навколишнього середовища для нинішнього та прийдешніх поколінь. Це питання підіймалося давно і сьогодні стає все актуальнішим.

На Всесвітній Конференції з навколишнього середовища у Стокгольмі (1972 р.) було запропоновано термін "сталий розвиток", який набув поширення після публікації доповіді Міжнародної комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку "Наше спільне майбутнє" (1987 р.) і був використаний на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), де було затверджено Програму дій "Порядок денний на ХХІ століття". Там сталим називався розвиток, що задовільняв потреби сьогодення і не створював перешкод майбутнім поколінням у задоволенні їх потреб.

Ощадливе використання природних ресурсів, зменшення забруднення навколишнього середовища має значний вплив на виробництво і споживання екологічно безпечних продуктів харчування. ЄС в рамках кліматичної повістки і дотримання сталого розвитку активно працює в напрямку зеленого курсу, розробляючи різноманітні директиви, регламенти, рішення, рекомендації, що регулюють цей процес. Так, Єврокомісією в травні 2020 р. було презентовано Європейську зелену стратегію «Від ферми до виделки» (або «Від лану до столу»), спрямовану на справедливу, здорову та екологічно чисту систему харчування [1]. Ця стратегія засновується на тому, що ведення

господарства також шкодить довкіллю, забруднює землю та воду, знищує ліси, вбиває пестицидами та гербіцидами живих істот. Все зводиться до того, що у людей має бути вільний доступ до здорової їжі, а виробництво не має шкодити навколишньому середовищу [2]. При цьому Стратегія заохочує запровадження сучасних екологічнобезпечних форм господарювання, зокрема, розповсюдження органічного фермерства. Стратегія «Від ферми до виделки» має на меті прискорити перехід до сталої системи харчування, яка повинна:

- мати позитивний або нейтральний вплив на навколишнє середовище;
- сприяти пом'якшенню змін клімату та адаптації до їх наслідків;
- уникати втрат біорізноманіття;
- забезпечити продовольчу безпеку;
- забезпечувати здорове харчування населення та гарантувати кожному доступ до безпечної, поживної, стійкої їжі;
- забезпечувати збереження доступності продуктів харчування [3, с. 47].

З 1 січня 2022 р. в ЄС почало діяти нове законодавство щодо органічного виробництва і маркування органічних продуктів [4]. Євросоюз поступово впроваджує Стратегії зеленого курсу, підтримуючи політику сталого здорового харчування та збереження навколишнього середовища. У зв'язку з цим було висунуто пропозицію щодо розробки законодавчої бази для стабільних харчових систем. Європейська зелена угода забезпечує можливість узгодження системи харчування ЄС з потребами планети та позитивного реагування на прагнення європейців до здорової, справедливої та екологічно чистої їжі. Мета цієї стратегії – зробити продовольчу систему ЄС глобальним стандартом сталого розвитку [3] для всієї світової спільноти. У зв'язку із цим виникає необхідність для вирішення цього завдання залучати органи державної влади на всіх рівнях управління, суб'єкти приватного сектору в усьому ланцюжку створення вартості продовольства, а також неурядові організації, соціальних партнерів, науковців і громадян. Єврокомісія має забезпечити реалізацію стратегії у тісній узгодженості з іншими елементами Зеленої угоди, зокрема зі Стратегією біорізноманіття на 2030 р. та прагненням до нульового забруднення [3] водних, земельних на повітряних ресурсів планети.

Слід відзначити, що у Євросоюзі здійснюється моніторинг переходу до сталої системи харчування з метою зменшення екологічного та кліматичного сліду. Такий регулярний збір даних та їх аналіз надає змогу здійснювати комплексну оцінку впливу всіх чинників на навколишнє середовище та здоров'я людей. Така стратегія дозволяє виявити зв'язок між здоровими людьми, здоровим суспільством, здоровою планетою.

Україна готова дотримуватися Європейського зеленого курсу, незважаючи на російську агресію. Життя за стандартами європейської родини – частина майбутньої перемоги нашої країни [5]. Україна має намір рухатися шляхом кліматичної нейтральності та енергоефективності. Задля цього у червні 2021 р. Україна та ЄС уклали Меморандум про стратегічне партнерство у сировинній галузі [6]. Уряд України, навіть у складний

воєнний період, дбаючи про дотримання європейського курсу, прикладає значних зусиль для імплементації законодавства ЄС у вітчизняний законодавчий простір.

Тому органічне виробництво в Україні набуває особливо важливого значення. Розвиток органічного виробництва в Україні регулюється Законом «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [7], а також відповідними підзаконними нормативно-правовими актами. Вимоги щодо виробництва та обігу органічної продукції регулюються статтею 4 цього Закону, де «...визначено основні права та обов'язки операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції» [7]; стаття 13 визначає галузі органічного виробництва, до яких зокрема належить органічне рослинництво, вимоги до якого прописані у статті 18; сертифікація органічного виробництва визначається статтею 27, а вимоги до маркування органічної продукції передбачені статтею 34.

В сучасних умовах загострення екологічних проблем та вирішення завдань продовольчої безпеки особливої актуальності набуває збільшення обсягів вирощування овочів, зокрема сприяння розвитку ринку органічної продукції. До того ж, останнім часом органічне сільське господарство набуває все більшої популярності у розвинених країнах. Вітчизняна органічна продукція знаходить попит за кордоном. Вона користується великим попитом у всьому світі, у першу чергу – у країнах Євросоюзу та США.

Україна, маючи великий природний потенціал (кліматичні умови, родючі землі, наявність трудових ресурсів), має нагоду активніше розвивати органічне овочівництво. У 2019 році в Україні нараховувалося 617 виробників органічних продуктів, з них 470 – сільськогосподарські виробники, у той час як у 2013 році їх налічувалося 175 господарств [8], тобто зріст склав понад 2,5 рази.

Експорт української органічної продукції у 2020 р. становив приблизно 204 млн. дол., 73 % якого припадало на європейські країни, 24 % – на Північну Америку. По країнах експорт склав: до США – 48,5 млн. дол., до Нідерландів – 29,5 млн. дол., до Німеччини – 27 млн. дол., до Канади – 25,3 млн. дол., до Польщі – 19,6 млн. дол. [9].

За даними ТОВ «Органік Стандарт», протягом 2022 року, попри повномасштабне військове вторгнення росії на територію України, Україна експортувала 245600 тонн органічної продукції на суму 219 млн. дол. до 36 країн світу, що майже дорівнює експорту органічної продукції у 2021 році (261000 тонн, 222 млн. дол.). Переважна більшість органічної продукції з України була експортована в країни Європи (95 %) [10].

Всього на внутрішньому ринку України у 2021 році реалізовано 9,8 тис. т органічної продукції власного виробництва на суму близько 900 млн. грн. [11].

Через повномасштабну війну внутрішні продажі української органічної продукції скоротилися на 36 % за обсягом (6280 тонн) та на 48 % за вартістю

(близько 17 млн. дол. США) у 2022 році порівняно з 2021 роком (відповідно до результатів дослідження органічного ринку України, проведеного ТОВ «Органік Стандарт» у партнерстві з Organicinfo.ua за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-українських програм «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP) та «Органічна торгівля заради розвитку» (OT4D) [10].

Найбільшими країнами-імпортерами української органічної продукції у 2022 році були Нідерланди, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Польща, Литва, США, Італія, Велика Британія та Чеська Республіка. Українські органічні виробники також експортували в деякі країни Азії та Північної Америки.

Відповідно до звіту Європейської Комісії, у 2022 році Україна піднялася на дві сходинки, порівняно з 2021 роком, і посіла 3-є місце зі 125 країн за обсягами імпортованої органічної продукції до ЄС [10].

На сьогоднішній день органічна сільгосппродукція також користується підвищеним попитом у країнах Європейського Союзу та США. При цьому у складних умовах війни, коли багато сільгоспугідь постраждали від зараження хімічними речовинами після прильотів та деякі з них залишаються замінованими, порушено логістичні ланцюги. Вирощувати органічну продукцію стає все складніше, та й собівартість її виробництва щоразу зростає.

До ТОП-3 експортованих органічних продуктів з України, які постачалися на міжнародні ринки, увійшли кукурудза, соя та пшениця. Також експортувалися олія соняшникова, макуха соняшника, соняшник, чорниця заморожена, ячмінь, ріпак, пшоно та інша продукція. Слід відзначити, що неабияким попитом на європейському ринку користується органічна овочева продукція українського виробництва, причому попит на неї щорічно зростає.

Органічна продукція має суттєві переваги у порівнянні з сільськогосподарською продукцією, вирощеною за інтенсивним зрошенням. Вона не містить пестицидів, що позитивно впливає на здоров'я споживачів. Органічна продукція вирощується із застосуванням мінімальної обробки ґрунту і без застосування отрутохімікатів і мінеральних добрив. До того ж матеріали для упакування органічної продукції мають бути вироблені із органічної сировини.

Слід відзначити, що розвиток ринку органічної продукції стримує висока вартість кінцевого продукту. Так, у європейських країнах ціна на органічну продукцію становить на 20-30 % більше ніж на неорганічні аналоги, у той час як в Україні вона може бути вищою на 50-300 % [11].

Україна має великий потенціал для вирощування органічної продукції. У набутку України є земельні площі, на яких можливо вирощувати сільськогосподарську продукцію, у тому числі й органічну. Але лише вирощування не гарантує отримання високого і стабільного прибутку, особливо під впливом перепадів погоди та кліматичних факторів.

Тут також виникає необхідність вкладати фінансові ресурси у модернізацію виробництва, використання якісного посівного матеріалу,

застосування сучасних технологій. Великого значення набуває модернізація виробничих потужностей, використання парка сучасної сільськогосподарської техніки а також устаткування для подальшого зберігання сільгосппродукції та забезпечення споживачів. При цьому варто враховувати досвід іноземних країн в плані фінансової підтримки і субсидій з боку держави.

Особливої уваги заслуговує використання у сільськогосподарському виробництві сучасних технологій, що дозволяє збільшувати врожайність та якість сільськогоспкультур, а такі методи, як селекція, гібридизація рослин, генна інженерія сприяють створенню найбільш продуктивних видів агрокультур. З кожним роком на поля виїжджають все більш високотехнологічні агрегати, обладнані GPS-навігацією. А впровадження сучасного інструментарію діагностики надає можливість контролювати стан сільгоспугідь, здійснювати моніторинг різних процесів: рівня водозабезпечення, коригування заходів обробки рослин, що дає можливість визначати оптимальні умови для виробництва. Також у системі ринкового відтворювального циклу використання сучасних технологій забезпечує відстеження у реальному часі надходження сільгосппродукції до торгових мереж та її реалізацію, що створює сприятливі умови для усунення логістичних розривів в ланках товароруху продукції.

Слід відзначити, що останнім часом агрологістика широкого використовується у сфері закупівлі посівних матеріалів і сировини, добрив, кормів та ін.; у сфері переробки, складування і зберігання готової продукції, розподілу ресурсів, транспортування, доведення сільгосппродукції до вимог міжнародних стандартів якості тощо, тобто на всіх етапах логістичного ланцюга «закупівля сировини – виробництво продукції – насичення споживчого ринку». Функціонування переважної більшості ланок на всіх етапах виробничого процесу потребує матеріальних, інвестиційних, інформаційних та інших ресурсів, потоковий рух та використання яких можна відстежити у реальному часі за допомогою інформаційного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Farm to Fork strategy. URL: https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2020/08/EU_-_Farm-to-Fork-Strategy_UA_fin.pdf
2. Що таке Європейський зелений курс URL: <https://ecoaction.org.ua/eu-green-deal.html>
3. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / [С. П. Іванюта, Л. М. Якушенко] ; за заг. ред. А. Ю. Сменковського. Київ: НІСД 2022. 95 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12> URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/dopov-greendeal-1-red-pogod-do-verstki_12_07_2022_gotove.pdf
4. Вимоги ЄС до органічної продукції URL: <https://export.gov.ua/good/review/290>

5. Україна готова дотримуватися Європейського «зеленого» курсу, незважаючи на російську агресію – глава Мінприроди. Interfax-Україна. 02.02.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/greendeal/888682.html>

6. Прем'єр-міністр України та Віце-президент Єврокомісії підписали Меморандум про стратегічне партнерство у сировинній галузі. Урядовий портал URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-ta-vice-prezident-yevrokomisiyi-pidpisali-memorandum-pro-strategichne-partnerstvo-u-sirovinnij-galuzi>

7. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Законом України № 2496-VIII від 10.07.2018 р. редакція від 26.10.2023, підстава – 3221-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

8. Кузьменко О. Б. Розвиток органічного землеробства в умовах ринку землі в Україні / О. Б. Кузьменко // Економіст. 2013. № 3. С. 38–39.

9. Експорт органічної продукції з України в 2020 р. – понад 200 мільйонів доларів США URL: <https://organicinfo.ua/news/ukrainian-organic-export-2020>

10. Органічне виробництво в Україні Міністерство аграрної політики та продовольства України 09.02.2024. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>

11. Аналіз українського органічного сектору (8 місяців від початку повномасштабної війни в Україні) Жовтень 2022 р. URL: https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-Organic-Sector-Analysis_Oct2022_UA.pdf

*Омельченко О.В., к. техн. н., доцент,
Гончаренко В.А., к. тех. н.,
Перекрест В.В., викладач,
Мазур Д.М., здобувач вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ СУШІННЯ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

Сушіння є важливою операцією в харчовій промисловості, яка використовується для видалення води із сировини. Для харчової промисловості сушіння є одним з найбільш енергоємних процесів, що споживає майже 50% енергії. Сушіння – це складний, енергоємний та дуже нелінійний процес тепло- та масопередачі, який відбувається завдяки дії нагрітого повітря на сировину в сушильній камері [1]. Більшість промислових сушарок – це повітряно-конвекційні сушарки, що використовують електроенергію як основне джерело енергії, де втрати тепла відбуваються через вологе відпрацьоване повітря та недостатню теплоізоляцію сушильних камер.

Економія енергії, що споживається під час сушіння не менш важлива, ніж якість кінцевого продукту. Тому одним із першочергових завдань харчової промисловості є вирішення проблеми значного енергоспоживання. Зменшення питомого енергоспоживання має відповідати концепції «Європейський зелений курс» та сприяти тому, щоб виробництво стало більш ресурсоефективним та чистим в енергоємних операціях, таких як сушіння харчової сировини [2]. Пріоритетом має бути перехід до зеленого курсу в харчовій промисловості, а саме скорочення або рекуперація відхідного тепла як частини скорочення енергоспоживання та контролю викидів парникових газів.

Використання теплового насоса успішно застосовується для сушіння рослинних матеріалів. Сушіння за допомогою теплового насоса має коротший час сушіння, ніж інші методи сушіння, і може поєднуватися в конструкціях інших пристроїв. Наприклад, тривалий час сушіння є основними недоліками сушіння гарячим повітрям, що пов'язано з поганою теплопровідністю до внутрішніх областей сировини [1, 3, 4]. Теплові насоси в поєднанні з конвективними сушарками мають потенціал для економії частини первинної енергії. Тому одним із перспективних способів підвищення теплової ефективності сушіння гарячим повітрям є використання енергозберігаючого обладнання, такого як теплові насоси.

Використання відновлюваних джерел енергії є одним із найважливіших напрямків енергетичної політики України, спрямованого на економію традиційних паливно-енергетичних ресурсів та покращення стану навколишнього середовища [5]. Останнім часом велика увага приділяється інноваційним технологіям зеленої енергетики у харчовій промисловості:

- сонячна енергетика, а саме сонячні панелі – пристрій, який поглинає сонячне світло та перетворює його на електроенергію, яка накопичується в сонячних елементах, прикріплених до панелей;

- вітроенергетика, а саме використання вітру на промислових об'єктах, стає популярною, оскільки така енергія є однією з найдоступніших та найчистіших.

Енергетична незалежність досягається завдяки поєднанню сонячних панелей, інверторів та систем накопичення енергії. Системи використовують сонячне світло та перетворюють його на електроенергію пропонуючи надійне та екологічно чисте джерело живлення. Така комплексна система дозволяє зменшити залежність від централізованої мережі на 60-80% та забезпечити стабільну роботу критично важливого обладнання [6]. Використання відновлюваних джерел енергії сприяє зменшенню використання традиційної енергії в умовах енергетичної кризи та зростаючого попиту на викопне паливо.

На основі вище зазначеного можна вважати, що для харчової промисловості сушіння є однією з найбільш енергоємних операцій, оскільки споживає майже 50% енергії. Економія енергії, що споживається під час сушіння не менш важлива, ніж якість кінцевого продукту. Пріоритетом має бути перехід до зеленого курсу в харчовій промисловості, а саме скорочення

або рекуперація відпрацьованого тепла як частини скорочення споживання енергії та контролю викидів парникових газів, що має відповідати концепції «Європейський зелений курс». Актуальним є впровадження енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії за допомогою яких сировину можна сушити, використовуючи менше енергії, ніж за допомогою традиційних методів сушіння. Використання відновлюваних джерел енергії допоможе зменшити використання традиційної енергії в умовах енергетичної кризи та зростання попиту на викопне паливо.

Список використаних джерел:

1. Overview of heat pump-assisted drying systems. Part I: Integration, control complexity and applicability of new innovative concepts. URL: <https://www.researchgate.net/publication/272001495>.

2. Renewable energy for agri-food systems. URL: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/Renewables_Agrifood_2021.pdf.

3 Heat pump drying of fruits and vegetables. URL: <https://www.researchgate.net/publication/289586372>.

4 Uthpala T.G. G. Review on low-temperature heat pump drying applications in food industry: cooling with dehumidification drying method / T.G. G. Uthpala, S. B. Navaratne, Amila Thibbotuwawa // Food Process. 2020. P. 1–13.

5. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text>.

6. Сонячна енергія та електростанції для харчової промисловості. Режим доступу: <https://www.ecotech.ua/sonyachna-energiya-ta-elektrostantsiyi-dlya-harchovoyi-promyslovosti/>.

*Погорілецький К.К., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Герасименко О. Ю., PhD, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ ВІДБУДОВИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап розвитку спрямованої європейської політики на покращення довкілля нерозривно пов'язаний із виконанням Європейського зеленого курсу (ЄЗК), яка представляє собою масштабну стратегію переходу до кліматично ресурсної ефективної та конкурентоспроможної економіки країнами ЄС до 2030 року. Цей курс для Європейського Союзу став прогресивним екологічним кроком та новою моделлю зростання [1].

В свою чергу, для України, яка зазнала величезних руйнувань промислового, енергетичного, житлового та інфраструктурного потенціалу внаслідок повномасштабної збройної агресії Росії, імплементація принципів ЄЗК є стратегічним орієнтиром для відбудови в умовах воєнного стану та є

обов'язковою умовою набуття повноправного членства в ЄС.

Теоретична цінність дослідження європейських практик сталого розвитку для України полягає в осмисленні механізмів декаплінгу і розірванні прямого зв'язку між економічним зростанням та нарощуванням використання природних ресурсів. Практична площина вимагає негайного впровадження механізмів декаплінгу у національні та регіональні програми відновлення України за принципом відбудувати краще, ніж було [1].

Традиційна індустриальна модель відновлення в умовах війни є безперспективною. Її застосування неминуче призведе до маргіналізації української економіки на європейському ринку. Особливо гостро це питання постає через дію механізму транскордонного вуглецевого коригування, який запроваджує плату за викиди вуглецю для імпортованих товарів і створює прямі ризики для українського експорту металургійної та хімічної продукції.

Досвід Європейського Союзу у сфері сталого розвитку Європейського зеленого курсу необхідно впроваджувати в Україні за чотирма ключовими напрямками масштабної відбудови:

По-перше, енергетична трансформація, децентралізація та інтеграція в європейський простір потребує нових підходів до отримання альтернативних джерел енергії. Системне руйнування централізованої енергосистеми України диктує необхідність будови нової, децентралізованої моделі. Базою для неї мають стати відновлювані джерела енергії.

Європейський досвід розвитку «розумних мереж» та масове впровадження систем накопичення енергії стає основою моделлю забезпечення енергетичної безпеки українських громад в умовах постійного руйнування ворогом української енергетичної інфраструктури. Крім того, подальша інтеграція та реалізація потенціалу України у виробництві зеленого водню здатні перетворити нашу державу на ключового партнера ЄС [2].

По-друге, слід впроваджувати принципи циркулярної економіки та ініціативи «Новий європейський Баугауз» в інфраструктурне та житлове відновлення. Масштаби руйнувань українських міст генерують десятки мільйонів тон будівельних відходів. Замість традиційного захоронення на полігонах, європейські практики пропонують технології глибокої переробки та повторного використання матеріалів у новому будівництві. Застосування філософії «Нового європейського Баугаузу» дозволить не лише вирішити проблему утилізації відходів, але й створювати енергоефективні, інклюзивні та естетично привабливі простори для життя.

По-третє, необхідно розробити нові програми для сталого розвитку агропромислового комплексу та рекультивация земель. Так, стратегія ЄС «Від лану до столу» встановлює жорсткі вимоги щодо зменшення використання пестицидів, мінеральних добрив, антибіотиків, а також стимулює розвиток органічного землеробства.

Для збереження лідерських позицій на європейському продовольчому ринку український агросектор має невідкладно адаптувати ці стандарти. Розмінування пошкоджених війною сільськогосподарських угідь повинно супроводжуватися переходом до технологій точного землеробства та

кліматично орієнтованих аграрних практик.

По-четверте, значну увагу варто приділити розвитку екологічного транспорту в Україні. Так, відновлення транспортної інфраструктури України має відбуватися з орієнтацією на розширення залізничних сполучень, включаючи розбудову Євроколії, розвитку інфраструктури для електротранспорту та мікромобільності в українських містах. Дана концепція розвитку електротранспорту відповідає цілям ЄЗК щодо скорочення викидів парникових газів у транспортному секторі [3].

Основною перешкодою на шляху імплементації європейського досвіду залишається інституційна спроможність та дефіцит цільового фінансування в Україні. Тому здатність українських державних органів, бізнесу та територіальних громад генерувати прозорі, якісні та відповідні стандартам ЄЗК проєктні заявки стає критичним фактором залучення стороннього капіталу з інших країн.

Отже, Європейський зелений курс не повинен сприйматися Україною виключно як набір жорстких екологічних директив та обмежень. Це, насамперед, унікальне вікно можливостей для глибокої модернізації економіки України та підвищення якості життя українських громадян. Синхронізація планів воєнної відбудови з пріоритетами ЄЗК дозволить Україні успішно інтегруватися в європейську економіку і ринок та стати повноцінним партнером у розбудові кліматичної екологічності в цей вкрай складний для нашої країни час.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 07.12.2016 № 932-р : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.03.2026).
2. Green Deal : веб-сайт. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/greendeal-en> (дата звернення: 17.03.2026).
3. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations : веб-сайт. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 17.03.2026).

*Пономарьов Д.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Смісова В.Л., д.е.н., професор
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

СТРАТЕГІЇ ТНК НА СВІТОВОМУ РИНКУ НАФТИ

Сучасний світовий ринок енергоресурсів характеризується високим рівнем нестабільності. Різкі коливання цін на нафту та газ, спричинені геополітичними дисбалансами, зокрема, війною в Україні, конфліктами у

Венесуелі та Ірані, зміною логістичних ланцюгів, зниженням попиту у зв'язку з глобальним переходом країн світу на «зелену» енергію тощо створюють значні фінансові ризики для нафтогазових ТНК. Непередбачуваність доходів унеможливує довгострокове планування цін за старими моделями. Саме тому ТНК змінюють фінансові стратегії, переходячи від політики агресивного нарощування видобутку до оптимізації витрат та диверсифікації активів.

Результати аналізу світових цін на нафту марки «Brent» у 2019–2025 рр. (рис. 1) свідчать, що у досліджуваному періоді виділяються три критичні фази:

1) глибоке падіння цін у I кв. 2020 р. до 26,35 дол. США за барель, спричинене карантинними обмеженнями та скороченням міжнародної торгівлі на тлі закриття кордонів між країнами;

2) стрімке зростання цін у 2022 р. з їх піковим значенням понад 115 дол. США за барель у зв'язку з посиленням геополітичної нестабільності та початком повномасштабної війни росії в Україну;

3) період помірної зниження цін з їх постійними коливаннями у 2023–2025 рр. унаслідок торгівельних війн та зміни торгівельної політики у глобальному середовищі.

Рисунок 1 – Світові ціни на нафту марки «Brent» у 2019–2025 рр., дол. США / барель [1]

Зростання цін майже в 4 рази за два роки змушують ТНК будувати стратегії не на основі прогнозу зміни ціни, а на формуванні основи для фінансової гнучкості. Так, першим напрямом зміни фінансової стратегії ТНК є *оптимізація витрат для зниження «ціни беззбитковості»*. Це досягається через впровадження технологічних інновацій, зокрема, використання AI для розвідки родовищ, автоматизації буріння, створення цифрової копії нафтових вишок для кращого моніторингу їх стану тощо.

Наприклад, у проєкті «Vito», компанія «Shell» за рахунок використання спрощеної конструкції напівзанурювальної платформи та субморської інфраструктури змогла скоротити витрати більш ніж на 70% порівняно з планом. Компанія «BP» у проєкті «Mad Dog Phase 2» відмовилася від дорогої конструкції на користь дешевшої напівзанурювальної платформи та стандартизації систем буріння, що забезпечило скорочення капітальних

витрат на 60%. Такі методи дозволили галузі знизити середні витрати на нафтодобувні проєкти у Мексиканській затоці з 70 дол. США/барель у 2014 р. до 30-40 дол. США/барель у 2017 р., забезпечуючи ТНК стійкість за низької ринкової ціни [2].

Друга стратегія полягає у *зміцненні фінансової стабільності*. Наприклад, корпорація «Chevron» у періоди низьких цін змушена була нарощувати запозичення для підтримки своєї ліквідності (рис. 2). У 2020 р., коли середня ціна бареля впала до 42,28 дол. США, рівень боргу компанії сягнув 44,3 млрд дол. США. Проте, під час стрімкого росту ціни у 2022 р. (середня ціна 97,82 дол. США) стратегія змінилася – замість агресивного інвестування в нове буріння, компанія використала надприбутки для скорочення боргу до 23,3 млрд дол. США. Тенденція до зниження заборгованості до 20,8 млрд дол. США тривала і у 2023 р. Отже, сучасні ТНК використовують періоди високих цін для створення «фінансової подушки», яка дозволяє виплачувати дивіденди та зберігати інвестиційну привабливість навіть за умов майбутньої нестабільності ринку.

Третім стратегічним напрямом є *диверсифікація портфелю активів через інвестиції у відновлювану енергетику*. Згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства у 2023 р. в енергетику було інвестовано 2,8 трлн дол. США, з яких на чисту енергію виділено рекордних 1,7 трлн дол. США, а витрати на викопне паливо становили 1 трлн дол. США відповідно. Тобто, якщо у 2021 р. співвідношення інвестицій у чисту енергію та викопне паливо було 1:1, то у 2023 р. воно становило 1,7:1. Для нафтогазових ТНК така ситуація створює інструменти для мінімізації фінансових ризиків [5].

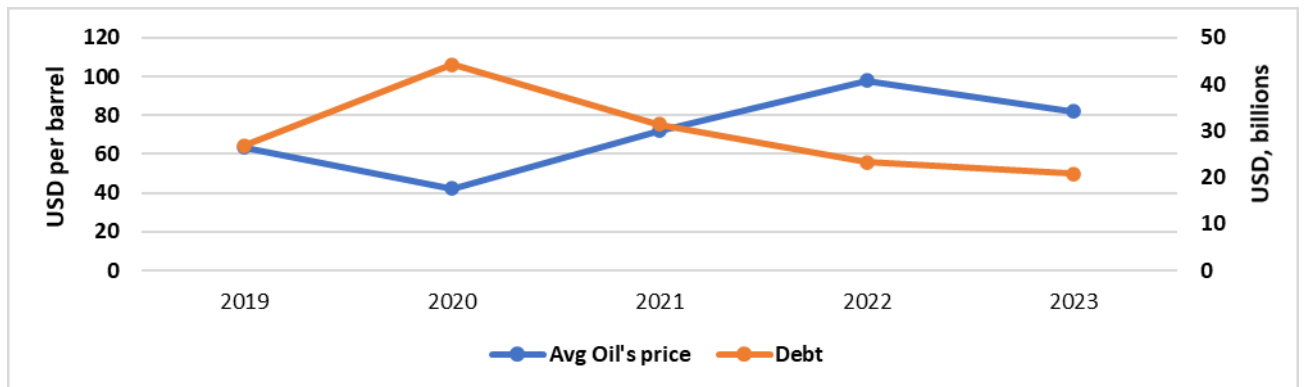

Рисунок 2 – Кореляція світових цін на нафту та рівня боргу корпорації «Chevron» у 2019-2023 рр. [1; 3–4]

Найбільш активними у цьому напрямі є європейські гіганти («Shell», «BP», «TotalEnergies»), які спрямовують у «зелені» проєкти суттєво більшу частку свого капіталу порівняно з середніми показниками по галузі. Зокрема, «TotalEnergies» навіть змінила стратегію, орієнтуючись на досягнення нульових викидів до 2050 р. [6, с. 16–17]. Така диверсифікація дозволяє ТНК створювати стабільні джерела доходу, які менше залежать від мінливих цін на нафту та забезпечують фінансову безпеку в умовах глобальних змін в енергетиці [7].

Таким чином, висока мінливість світових цін на енергоресурси у 2019-2025 рр. стала одним із факторів трансформації фінансових стратегій нафтогазових ТНК. Сучасні ринкові умови змушують корпорації відмовлятися від агресивного розширення на користь технологічної оптимізації витрат, що дозволяє знижувати беззбитковість проєктів на 60-70%. Приклад «Chevron» доводить, що спрямування надприбутків на скорочення боргового навантаження є ефективною моделлю захисту від цінових шоків порівняно з нарощуванням видобутку.

Нафтогазовим компаніям рекомендується впроваджувати динамічні моделі фінансового планування та посилювати стратегічну диверсифікацію інвестиційного портфелю у бік відновлюваної енергетики, що дозволить створити стабільні джерела доходу, забезпечити фінансову безпеку та конкурентоспроможність в умовах глобального енергопереходу.

Список використаних джерел:

1. Brent Oil Futures Chart. (2026). *Investing.com*. URL: <https://surl.li/rxbkat>
2. Richard D'Souza, Shiladitya Basu and Sandeep Khurana. (2018). Universal Development Approach Reduces Costs For Gulf Projects. *American Oil & Gas Reporter*. URL: <https://surl.li/tkpblq>
3. Chevron. (2023). Purpose. Powers. Progress. 2023 annual report. San Ramon : Chevron Corporation. 114 p. URL: <https://surl.lu/xswsoa>
4. Chevron. (2020). 2020 annual report. San Ramon : Chevron Corporation. 104 p. URL: <https://surl.lt/zvheky>
5. IEA. (2023). Overview and key findings – World Energy Investment 2023 – Analysis - IEA. *IEA*. URL: <https://surl.li/iaxdse>
6. Pouyanné P. Universal Registration Document 2024. Courbevoie : French Financial Markets Authority, 2025. 680 p. URL: <https://surl.li/rmenso>
7. UFUTURE. (2021). Чому найбільші корпорації світу інвестують в green energy - UFUTURE. UFUTURE. URL: <https://surl.li/xouksw>

**Савустьян М. С., здобувач вищої освіти,
Гончаренко В. А. к. техн. н.,
Перекрест В. В., асистент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна**

СИНТЕЗ МЕТАЛЕВИХ НАНОЧАСТИНОК ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПРИНЦИПІВ «ЗЕЛЕНОЇ ХІМІЇ»

Наночастинки (НЧ) – це об'єкти з розмірами в межах 1–100 нм, які характеризуються унікальними фізико-хімічними властивостями. Традиційні методи хімічного синтезу металевих наночастинок (НЧМ) часто супроводжуються негативним впливом на довкілля та живі організми. Фізичні й фізико-хімічні підходи до їх отримання є енерговитратними, потребують використання токсичних реагентів і складного обладнання. У зв'язку з цим,

починаючи приблизно з 2012 року, активно розвиваються альтернативні екологічно безпечні методи синтезу. Застосування рослинних екстрактів, а також мікроорганізмів (бактерій, грибів) відповідає принципам «зеленої хімії» і забезпечує більш безпечний та економічно доцільний підхід до отримання НЧМ. Такі технології сприяють зменшенню потенційних ризиків для здоров'я людини та екосистем.

Наноматеріали належать до найбільш перспективних класів сучасних функціональних матеріалів. Металеві наночастинки можуть бути отримані різноманітними фізичними та фізико-хімічними методами, зокрема механічним подрібненням, лазерною абляцією, методом електричного розряду в рідкому середовищі, а також випаровуванням із подальшою конденсацією. Проте ці підходи мають обмеження, пов'язані з високими енерговитратами, складністю масштабування та необхідністю використання токсичних розчинників і стабілізаторів.

Альтернативою є біологічні методи синтезу, які передбачають формування наночастинок у клітинах мікроорганізмів або за участю біомолекул. Методи «зеленої хімії» дозволяють отримувати наноматеріали з характеристиками, співставними з традиційними аналогами, водночас зменшуючи екологічне навантаження. Основна ідея цього підходу полягає у мінімізації використання небезпечних речовин і зниженні впливу на довкілля.

До ключових переваг зеленого синтезу належать:

- екологічна безпечність;
- біосумісність отриманих матеріалів;
- низьке енергоспоживання;
- простота та швидкість проведення процесів;
- економічна ефективність.

Серед основних методів, що відповідають принципам зеленої хімії, виділяють:

- біологічний синтез, який базується на використанні рослинних екстрактів, бактерій, грибів і водоростей;
- механохімічний підхід, що передбачає ініціювання реакцій під дією механічної енергії;
- сонохімічний метод, заснований на використанні ультразвуку;
- гідротермальний синтез, що здійснюється у водному середовищі при підвищених температурі та тиску;
- мікрохвильовий метод, який забезпечує швидке та рівномірне нагрівання реагентів;
- ферментативний синтез, у якому ферменти (наприклад, лаккази та редуктази) виконують функцію відновників іонів металів.

Рослинні екстракти містять різноманітні біоактивні сполуки, що беруть участь у відновленні та стабілізації наночастинок, зокрема фенольні кислоти (галова, хлорогенова, ферулова), флавоноїди (кверцетин, рутин, апігенін), органічні кислоти (аскорбінова, лимонна, яблучна, щавлева) та алкалоїди.

Металеві наночастинки знаходять широке застосування в різних галузях науки та техніки:

- у біомедицині – для діагностики, візуалізації та створення біосенсорів;
- в електроніці – для розробки сенсорів і детекторів токсичних газів;
- в оптиці та фотоніці – для підсилення сигналів у спектроскопічних методах;
- у каталізі – як ефективні гетерогенні каталізатори;
- в енергетиці – для підвищення ефективності сонячних елементів;
- в екології – для очищення та знезараження води;
- у косметології – як активні компоненти косметичних засобів;
- у харчовій промисловості – як складові пакувальних матеріалів із антимікробними властивостями.

Металеві наночастинки завдяки своїм унікальним властивостям є перспективними для широкого спектра застосувань. Використання принципів зеленої хімії у їх синтезі відкриває нові можливості для створення екологічно безпечних і технологічно ефективних матеріалів. Біологічні та природні системи дозволяють зменшити використання токсичних реагентів і забезпечують контроль над розміром, формою та властивостями наночастинок. Це робить зелений синтез одним із найбільш перспективних напрямів сучасної нанотехнології, орієнтованим на сталий розвиток і практичне впровадження.

Список використаних джерел:

1. Kisimba K., Anand K., Faya M., Kahumba B., Kasumbwe K., Vijayakumar K., Prasad R. // *J. Renewable Mat.* 2023. 11. 1-17 (10.32604/jrm.2023.026159).
2. Banjara R., Kumar A., Aneshwari R., Satnami M., Sinha S.K. // *Environ. Nanotechnol. Monit. Manag.* 2024. 22. 100988 (10.1016/j.enmm.2024.100988).
3. Kapoor D., Maheshwari N., Soni N., Jain Singhai N., Sharma Dr M., Prajapati B., Yele S., Maheshwari R. // *J. Drug Deliv. Sci. Techn.* 2023. 92. 105307 (10.1016/j.jddst.2023.105307).
4. Chaudhary J., Tailor G., Yadav M., Mehta C. // *Biocatal. Agric. Biotechnol.* 2023. 50. 102692 (10.1016/j.bcab.2023.102692).
5. Lee S.H., Jun B.-H. // *Int. J. Mol. Sci.* 2019. 20. 865 (10.3390/ijms20040865).

Суранов О.О., аспірант

*Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна*

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів та втрата біорізноманіття. У відповідь на ці виклики Європейська комісія розробила стратегічну ініціативу – Європейський зелений курс, який спрямований на досягнення кліматичної нейтральності та забезпечення сталого розвитку. Для країн, які прагнуть

інтеграції до Європейського Союзу, зокрема Україна, реалізація принципів Зеленого курсу є важливим напрямом державної політики [1]. У цьому процесі ключову роль відіграють державні службовці, від професійних компетентностей яких залежить ефективність впровадження екологічних реформ.

Європейський зелений курс є комплексною стратегією розвитку, що передбачає[2; 3]:

- зменшення викидів парникових газів;
- перехід до відновлюваних джерел енергії;
- розвиток циркулярної економіки;
- підвищення енергоефективності;
- збереження природних екосистем;
- формування екологічно відповідальної економіки.

Реалізація цих завдань потребує не лише політичної волі, але й високого рівня професійної підготовки державних службовців, здатних розробляти та впроваджувати ефективну екологічну політику.

Державні службовці виконують функції формування, реалізації та контролю державної політики. Зокрема, такі органи, як Верховна Рада України та Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, відповідають за створення законодавчої та інституційної бази екологічної політики.

Їх діяльність включає[4]:

- розроблення нормативно-правових актів;
- впровадження екологічних стандартів;
- моніторинг стану довкілля;
- координацію між державними органами;
- взаємодію з міжнародними організаціями;
- інформування громадськості.

Ефективне виконання цих функцій можливе лише за наявності відповідних професійних компетентностей.

За результатами аналізу наукових джерел [5-8] виокремлено такі основні професійні компетентності державних службовців:

1. Екологічна компетентність – передбачає знання основ екології, принципів сталого розвитку, кліматичної політики та екологічного законодавства. Державні службовці повинні розуміти:

- причини та наслідки зміни клімату;
- механізми скорочення викидів;
- принципи раціонального використання ресурсів;
- міжнародні екологічні стандарти.

Ці знання дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення.

2. Нормативно-правова компетентність – державні службовці повинні володіти знаннями національного та європейського законодавства у сфері екології. Це включає:

- розуміння директив та регламентів ЄС;
- вміння адаптувати національне законодавство;
- здатність розробляти нормативні акти.

Ця компетентність є важливою для гармонізації законодавства України з європейськими стандартами.

3. Управлінська компетентність включає:

- стратегічне планування;
- прийняття управлінських рішень;
- організацію роботи;
- контроль за виконанням завдань.

Державні службовці повинні вміти реалізовувати довгострокові екологічні програми та координувати діяльність різних установ.

4. Аналітична компетентність передбачає:

- оцінювання екологічних ризиків;
- аналізування статистичних даних;
- прогнозування наслідків управлінських рішень;
- розроблення ефективних стратегій.

Це сприяє прийняттю науково обґрунтованих рішень.

5. Комунікативна компетентність передбачає, що державні службовці повинні ефективно взаємодіяти з:

- громадянами;
- громадськими організаціями;
- бізнесом;
- міжнародними партнерами.

Комунікація сприяє підвищенню довіри до державної політики та залученню суспільства до екологічних реформ.

6. Цифрова компетентність – сучасна екологічна політика базується на використанні цифрових технологій. Це включає:

- роботу з базами даних;
- використання інформаційних систем моніторингу;
- аналіз цифрової інформації;
- використання електронного урядування.

Цифрові навички підвищують ефективність державного управління.

Професійні компетентності державних службовців є ключовим чинником забезпечення ефективного впровадження екологічної політики, зокрема у контексті реалізації стратегічних цілей сталого розвитку та інтеграції до Європейського Союзу. Належний рівень сформованості компетентностей дозволяє державним службовцям здійснювати якісну підготовку, прийняття та реалізацію управлінських рішень, спрямованих на охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Високий рівень професійної підготовки сприяє ефективній адаптації національного законодавства до європейських екологічних стандартів, що є важливою умовою виконання міжнародних зобов'язань та гармонізації правової системи України із правом ЄС. Крім того, професійно компетентні державні службовці здатні забезпечити підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження сучасних управлінських підходів, стратегічного планування та використання інноваційних інструментів екологічної політики.

Незважаючи на важливість професійних компетентностей, процес їх формування супроводжується низкою системних проблем. Однією з основних проблем є недостатній рівень професійної підготовки державних службовців у сфері екологічної політики, що зумовлено як недосконалістю освітніх програм, так і недостатньою увагою до екологічної складової у системі підготовки кадрів. Обмежений доступ до сучасних знань, наукових досліджень та міжнародного досвіду також ускладнює формування необхідних компетентностей. Додатковою проблемою є недостатня кількість спеціалізованих навчальних програм, орієнтованих на формування практичних навичок реалізації екологічної політики, а також низький рівень практичної підготовки, що обмежує здатність державних службовців ефективно застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності. Важливим стримуючим фактором є також недостатнє фінансування системи професійного розвитку, що обмежує можливості організації навчання, підвищення кваліфікації та участі у міжнародних освітніх програмах. Зазначені проблеми мають системний характер і потребують комплексного та цілеспрямованого вирішення на державному рівні.

Підвищення рівня професійних компетентностей державних службовців потребує впровадження комплексу організаційних, освітніх та інституційних заходів. Насамперед важливим є розвиток системи професійного навчання, яка повинна бути орієнтована на формування сучасних знань, аналітичних навичок та практичних умінь у сфері екологічного управління. Впровадження спеціалізованих освітніх програм, спрямованих на підготовку фахівців з питань реалізації екологічної політики та європейської інтеграції, сприятиме формуванню необхідного рівня професійної компетентності. Важливу роль відіграє організація тренінгів, семінарів та програм підвищення кваліфікації, які дозволяють державним службовцям ознайомлюватися з новітніми підходами, методами та інструментами управління. Особливе значення має розвиток міжнародного співробітництва, яке забезпечує можливість обміну досвідом, ознайомлення з кращими європейськими практиками та впровадження ефективних механізмів реалізації екологічної політики.

Крім того, важливим напрямом є впровадження сучасних освітніх технологій, включаючи дистанційне навчання, електронні освітні платформи та інтерактивні методи навчання, що дозволяють забезпечити безперервний професійний розвиток державних службовців. Не менш важливим є стимулювання саморозвитку, підвищення мотивації до професійного зростання та формування відповідального ставлення до виконання службових обов'язків. Обмін досвідом з європейськими країнами, участь у міжнародних проєктах та програмах технічної допомоги сприяють формуванню сучасного професійного мислення та підвищенню ефективності діяльності державних службовців.

Реалізація Європейського зеленого курсу є складним і багатогранним процесом, який потребує високого рівня професійної підготовки державних службовців. Їх професійні компетентності є ключовим фактором ефективності екологічної політики та успішної інтеграції України до європейського простору. Формування та розвиток цих компетентностей повинні стати

пріоритетом державної кадрової політики, оскільки саме професійні державні службовці є рушійною силою сталого розвитку та екологічної трансформації держави.

Список використаних джерел:

1. Кушніренко О., Гахович Н. Імплементация європейських принципів в стратегічному плануванні повоєнного відновлення України. Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології. 2023. Вип. 2. № 2. DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2023-2-2-2>.
2. Паламарчук Д.М. Стратегічний контекст Green Deal для України. Економічний простір. 2021. № 171. С. 16-21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/171-3>.
3. Івасечко О.Я., Мельник Б.П. Стратегія кліматичної політики “Green Deal”: особливості імплементації у ЄС та в Україні. Регіональні студії. 2021. Вип. 26. С. 43-48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.26.9>.
4. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
5. Stefanis C., Stavropoulos A., Stavropoulou E., Tsigalou C., Constantinidis T.C., Bezirtzoglou E. A Spotlight on Environmental Sustainability in View of the European Green Deal. Sustainability. 2024. Vol. 16(11), 4654. DOI: <https://doi.org/10.3390/su16114654>.
6. Новікова Н., Науменко Р., Ільїна А. Маркери професійної компетентності державних службовців. Економіка України. 2024. Вип. 61(9), № 682. С. 85-98. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2018.09.085>.
7. Співак М.В., Дубіна О.М. Цифрові компетентності державних службовців в умовах розвитку цифрового суспільства і виникнення кіберзагроз. Київський часопис права. 2024. № 3. С. 184-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.3.27>.
8. Ярмистий М. Професійна ідентифікація державних службовців в умовах адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1(107). С. 193-198. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-193-198](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-193-198).

***Ткаленко С. І., д.е.н., професор**
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

РОЛЬ ЄС У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах глобалізаційних і деглобалізаційних процесів, які впливають на економічний розвиток держав та глобальних екологічних, економічних і соціальних викликів питання сталого розвитку набуває особливої актуальності. Зміни клімату, швидкі темпи індустріалізації, що призводять до виснаження природних ресурсів, а також зростання соціальної

нерівності змушують держави шукати нові моделі розвитку, які поєднують економічне зростання із збереженням довкілля та забезпеченням соціального добробуту населення. Багато країн є вразливими з точки зору достатності ресурсів, надійності інфраструктури, стабільних цін, захисту від зовнішніх загроз і стійкості до збоїв [1]. Саме тому роль держави у формуванні та реалізації політики сталого розвитку стає ключовим чинником забезпечення довгострокової стабільності суспільства.

На сьогоднішній день концепція сталого розвитку стала ключовою парадигмою міжнародної політики після прийняття Порядку денного ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року, яка передбачає досягнення 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР). Цілі спрямовані на подолання бідності та інших глобальних викликів, і повинні вирішуватися разом зі стратегіями, що покращують охорону здоров'я та освіту, зменшують нерівність та стимулюють економічне зростання; усе це має реалізовуватися одночасно з боротьбою негативних наслідків зміни клімату та сприяти збереженню навколишнього середовища [2]. У цьому контексті ЄС виступає одним з ключових міжнародних акторів, що формує та впроваджує політики сталого розвитку як на внутрішньому, так і на глобальному рівнях.

Співпраця з країнами-партнерами, державами-членами та органами державної влади на різних рівнях, громадянським суспільством та приватним сектором, а також активна участь у міжнародних форумах високого рівня, включаючи Політичний форум високого рівня Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку має вирішальне значення для просування зобов'язань ЄС щодо сталого розвитку та лідерства в цій галузі. Це є ключовим, оскільки сталий розвиток є основним принципом Договору про ЄС та пріоритетною метою його внутрішньої та зовнішньої політики.

Отже, зазначимо, що держави виступають основним суб'єктом, які створюють нормативно-правову базу, розробляють стратегії розвитку та координують діяльність різних секторів економіки задля досягнення балансу між економічними, соціальними та екологічними інтересами. Через систему державного управління, економічного регулювання та екологічної політики уряди можуть стимулювати впровадження інноваційних екологічно безпечних технологій, сприяють підтриманню раціонального використання природних ресурсів та забезпечують соціальний захист населення. Крім того, держави змушені адаптувати свої політики до міжнародних стандартів сталого розвитку. І, ефективна роль держави полягає не лише у регулюванні, але й у формуванні партнерства між бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Таким чином, саме роль держави у забезпеченні сталого розвитку є важливим для пошуку ефективних механізмів гармонійного розвитку економіки, суспільства та довкілля.

Як зазначають іноземні вчені у своїх дослідженнях, забезпечення сталого розвитку, розвиток зеленої економіки повинен розпочинатися на місцевому рівні, адже, зокрема прослідковуються динамічні зв'язки між невідновлюваними та відновлюваними джерелами енергії та економічним зростанням [3, 4]. Зроблений такий акцент на місцевий рівень є актуальним і в

умовах війни необхідним та забезпечуючим для сталого економічного зростання держави. Водночас для забезпечення сталого розвитку держави повинні відігравати провідну роль, а макроекономічна стабільність залишається основою для економічного сталого зростання. Загострення екологічних проблем спонукає до пошуку відповідного механізму та ресурсів для їх вирішення без зниження економічного зростання. Це вимагає переходу від ресурсоорієнтованого до зеленого економічного розвитку [5].

Держави формують і реалізують різні стратегічні програми для забезпечення сталого розвитку. ЄС розглядає сталий розвиток як фундаментальний принцип своєї політики та стратегічну мету інтеграційного розвитку. Відповідно до установчих документів ЄС, Союз прагне забезпечити сталий розвиток Європи на основі збалансованого економічного зростання, соціального прогресу та високого рівня захисту довкілля. Реалізація цієї мети здійснюється через комплекс інституційних механізмів, включаючи екологічну політику, кліматичні ініціативи, регіональну політику згуртованості та інвестиційні програми. Значна частина бюджету ЄС та його програм спрямована на досягнення цілей сталого розвитку, що свідчить про системний характер цієї політики.

Основною стратегічною програмою у сфері сталого розвитку в ЄС є Європейський зелений курс (European Green Deal), представлений ЄК у 2019 році. Ця ініціатива є комплексною стратегією економічного розвитку, яка спрямована на трансформацію економіки ЄС у кліматично нейтральну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну. Головною метою програми є досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року [6]. Відзначимо, що Європейський зелений курс включає низку секторальних ініціатив, зокрема:

- пакет законодавчих заходів для скорочення викидів;
- стратегію відновлення біорізноманіття;
- стратегію сталого розвитку агропродовольчої системи;
- план переходу до циркулярної економіки.

Ця програма також передбачає масштабні інвестиції у зелену енергетику, енергоефективність, сталий транспорт і розвиток чистих технологій, що сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

Ще одним важливим інструментом реалізації політики сталого розвитку ЄС є програма Горизонт – рамкова програма з фінансування наукових досліджень та інновацій на період 2021-2027 років з бюджетом у 93,5 млрд євро [7]. Програма спрямована на підтримку наукових досліджень і технологічних інновацій у сферах клімату, енергетики, цифровізації, транспорту та сталого розвитку. Одним із ключових завдань програми Горизонт є розробка інноваційних рішень для подолання глобальних викликів, включаючи зміну клімату та енергетичний перехід. Такий підхід пов'язаний з вирішенням складних суспільних викликів через відкритість та співпрацю, тому є актуальним для широкого кола зацікавлених сторін та громадян. Програма Горизонт складається з кількох програм фінансування за трьома

напрямами: (1) «Відмінна наука» (рівень 1), (2) «Глобальні виклики» (рівень 2) та (3) «Інноваційна Європа» (рівень 3). Дослідницькі проекти, що фінансуються програмою, сприяють розвитку чистих технологій, відновлюваної енергетики та цифрових інструментів для досягнення цілей сталого розвитку.

Ще одним інструментом реалізації політики сталого розвитку є випуск «зелених» облігацій за добровільним стандартом EU Green Bond Standard, «зелені» тарифи та аукціонні процедури. Наприклад, «зелені» облігації інвестування не менше 85 % залучених коштів у проекти [8]. У межах цієї програми держави-члени ЄС реалізують національні плани відновлення, значна частина фінансування яких спрямована на екологічні та кліматичні проекти, що відповідають цілям сталого розвитку. Крім того, система моніторингу інтегрується з показниками ЦСР для оцінки ефективності політики ЄС.

Важливою ініціативою ЄС є стратегія Global Gateway, спрямована на підтримку сталого розвитку у світі через інвестиції в інфраструктуру, енергетику, транспорт, цифрові технології, а також на зміцнення систем охорони здоров'я, освіти та досліджень у всьому світі. У межах цієї програми планується мобілізувати до 300 млрд євро інвестицій у період 2021-2027 років для реалізації проектів, що сприяють зеленому переходу, економічному розвитку та соціальній стабільності [9]. Стратегія Global Gateway реалізується у співпраці з державами-членами ЄС, міжнародними фінансовими установами та приватним сектором. Вона передбачає розвиток сталої енергетики, транспортної інфраструктури, цифрових мереж, а також підтримку освітніх і дослідницьких програм у країнах-партнерах.

Таким чином, сучасна політика ЄС у сфері забезпечення сталого розвитку реалізується через комплекс стратегічних програм, серед яких ключову роль відіграють Європейський зелений курс та ряд стратегічних ініціатив, інструментів, які спрямовані на досягнення кліматичної нейтральності, стимулювання інновацій, підтримку економічної стійкості та зміцнення міжнародного партнерства у сфері сталого розвитку. Отже, для більш ефективного досягнення ЦСР необхідно державам, а також і Україні, сприяти формуванню розумного підходу до виробництва ВДЕ, розвитку «зеленої» економіки та розробці політики сталого розвитку для регіонів, які повинні мати суттєві відмінності з урахуванням специфіки регіону [10]. Геополітична ситуація на сьогоднішній день, війна в Україні показала наслідки та виклики, з якими зіштовхнулися європейські держави і Україна, що переконливо свідчить на користь сталого розвитку держав.

Список використаних джерел:

1. Cherp A. et al. Global Energy Assessment. Chapter 5. *Energy and Security*. 2012. Pp. 325-383. DOI:10.1017/CBO9780511793677.011
2. European Commission. Sustainable Development Goals. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals_en

3. Afroz R, Muhibbullah M. Dynamic linkages between non-renewable energy, renewable energy and economic growth through nonlinear ARDL approach: evidence from Malaysia. *Environ Sci Pollut Res*. 2022. №29(32). Pp. 48795–48811. URL <https://doi.org/10.1007/s11356-022-19346-0>
4. Dmuchowski P. et al. Green economy-growth and maintenance of the conditions of green growth at the level of Polish local authorities. *Journal of Cleaner Production*. 2021. №301(3). Pp. 126975. DOI:10.1016/j.jclepro.2021.126975
5. Chen Y. et al. Green development of the country: Role of macroeconomic stability. *Energy Environ*. 2023. DOI:10.1177/0958305X231151679
6. The European Green Deal. A growth strategy that protects the climate. <https://ec.europa.eu/stories/european-green-deal>
7. Funding Programmes. Horizon Europe. <https://innovayt.eu/funding/horizon-europe/>
8. Alolo M., Azevedo A., El Kalak I. The effect of the feed-in-system policy on renewable energy investments: Evidence from the EU countries. *Energy Economics*. 2020. Vol. 92. P. 104998. URL: <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2020.104998>
9. European Commission. Global Gateway. Information on the roll out of the Global Gateway strategy, partnerships, projects and funding opportunities. https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway_en
10. Derii Z. et al. Modelling and forecasting the production potential of renewable energy sources in the context of sustainable development. 2024. *IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci.* 1415 012116. DOI:10.1088/1755-1315/1415/1/012116

Федотова Т.А., к.е.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий ріг, Україна,
Більська О.В., д.е.н., професор,
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОЇ І ПРОДУКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Цілі сталого розвитку сприяють сталому економічному зростанню, підвищенню рівня продуктивності і використанню технологічних інновацій. Важливою передумовою є стимулювання підприємництва і створення робочих місць, а також ефективні заходи задля викорінення примусової праці, рабства і торгівлі людьми. Відповідно до цих завдань, мета полягає у забезпеченні повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків до 2030 року.

Відповідно до Лісабонського договору про функціонування Європейського Союзу, який набрав чинності у грудні 2009 р., соціальна політика та координація питань зайнятості належить до сфери спільної

компетенції ЄС та держав-членів [1]. Для досягнення основних цілей соціальної політики – підвищення зайнятості, покращення умов життя та праці, розвитку людських ресурсів, зниження бідності, нерівності та соціальної виключеності, здійснюються заходи, що враховують різноманітність національних практик та необхідність підтримки конкурентоспроможності економіки Євросоюзу.

Лісабонська стратегія та Європейська стратегія зайнятості визначили розширення географічної мобільності та перехід з однієї роботи на іншу як важливі передумови для створення робочих місць та розвитку можливості зайнятості, здатності до адаптації європейських трудових ресурсів у контексті швидких змін на ринку праці

Соціальний вимір ЄС ґрунтується на спільних зобов'язаннях та встановлених компетенціях та спрямований на зближення держав-членів у цій сфері. Соціальну політику ЄС відрізняє широкий спектр інструментів, за допомогою яких інститути здійснюють гармонізацію соціальної сфери, сприяють розширенню зайнятості та гарантій соціального захисту громадян.

В ході раунду регіональних нарад МОП, що відбулися в Північній і Південній Америці, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і з часом в Африці, були розроблені програми дій за допомогою країнових програм гідної праці на період до 2015 року, мета яких полягає в тому, щоб зробити істотний внесок у міжнародну програму розвитку, Декларації тисячоліття (ЦРТ).

На базі доповіді Генерального секретаря МОП Зміна моделей та структур у сфері праці на сесії Міжнародної конференції праці було визначено чотири основні теми, які стали основною при розробці політики та формуванні інституційного потенціалу в наступні роки, в тому числі і в країнах ЄС: глобалізація та перетворення структури інвестицій та зайнятості; праця та суспільство – боротьба з бідністю, дискримінацією та соціальною ізоляцією; вдосконалення методів управління у сфері праці; гідна праця та міжнародна програма в галузі розвитку. Всі ці проблеми мають життєво важливе значення для всього світу [2].

В рамках реалізації практики сталого розвитку для ефективного просування Програми гідної праці визначено такі категорії:

- збалансований підхід до сталого розвитку;
- більш узгоджена політика у сфері торгівлі, фінансів, інвестицій та зайнятості;
- сприяння справедливому із соціального погляду переходу до «зелених» робочих місць;
- обмеження, що накладаються на заробітну плату, та поглиблення нерівності як загроза стабільності;
- необхідність розширення інформаційної бази про ринок праці з метою вимірювання дефіциту гідних робочих місць для більш ефективної розробки політики;
- глобальний підхід до соціального захисту: будь-яке суспільство потребує мінімальних соціальних основ;
- вдосконалення методів управління у сфері праці.

На своїй 320-й сесії у березні 2014 року Адміністративна рада МБТ ухвалила включити до порядку денного 105-ї сесії (червень 2016 р.) Міжнародної конференції праці питання про розроблення норми про гідну працю з метою забезпечення миру, безпеки та потенціалу протидії⁹ у період⁴ (71), у рамках дворазового обговорення для розробки рекомендації [3]. Відповідно до пункту 1 статті 39 Регламенту Конференції МБТ підготувало попередню доповідь, в якій висвітлюються питання щодо законодавства та практики в різних країнах, що включає запитання, яке було направлено державам-членам у квітні 2015 року.

26 квітня 2017 р. Європейська комісія оприлюднила нову ініціативу – «Європейська опора соціальних прав» (European Pillar of Social Rights), націлену на побудову більш справедливої Європи та зміцнення її соціального виміру [4]. Декларацію про Соціальну опору було підписано 17 листопада 2017 р. у Гетеборзі (Швеція) на саміті ЄС із соціальних питань. До цього в 2016 році проводилися масштабні публічні онлайн-консультації за участю соціальних партнерів, держав-членів, громадянського суспільства та наукових кіл. «Опора» включає 20 ключових принципів та прав для сприяння оптимальному функціонуванню європейських ринків праці та систем соціального забезпечення, підтримання балансу між трудовим та особистим життям європейців, призначених насамперед для учасників єврозони (можуть бути застосовані до всіх країн ЄС). Норми та правила, зафіксовані в «Опорі», відображають нові реалії у трудовій сфері та європейському суспільстві в цілому (глобалізація, цифрова революція, поширення нових типів зайнятості, демографічні зміни) та структуровані за трьома напрямками: рівні можливості та доступ до ринку праці; справедливі умови праці; соціальний захист та включеність.

В якості тенденції останніх років слід зазначити зростання на ринку праці ЄС, як і на ринках праці інших країн, питомої ваги нестандартних форм зайнятості та самозайнятості, особливо серед молоді. Дана категорія робочої сили знаходиться у найбільш уразливому становищі щодо прозорості та передбачуваності різних аспектів зайнятості, тоді як забезпечення максимально справедливих та передбачуваних трудових договорів є основою для гідної зайнятості в ЄС.

Це викликало необхідність розширення сфери дії Директиви про трудові договори (Директива про письмову заяву), її поширення на нові нетипові форми зайнятості. 21 грудня 2017 р. Європейська Комісія ухвалила рішення щодо розробки нової Директиви щодо підвищення прозорості та передбачуваності умов праці в ЄС, яка суттєво доповнює зобов'язання щодо інформування кожного працівника про умови роботи. Прозорі правила та умови праці важливі для підвищення мотивації та продуктивності праці, а отже, нова Директива корисна як працівникам, так і підприємцям.

13 березня 2018 р. Комісія оголосила про створення Європейського Агентства з питань праці (European Labour Authority), яке повинно забезпечувати справедливе, просте та ефективне застосування правил ЄС щодо мобільності робочої сили. Основні функції даної інституції наступні:

- зміцнення співпраці та довіри до трудової мобільності, у тому числі шляхом вирішення можливих суперечок між різними національними органами;
- об'єднання існуючих інструментів у галузі транскордонної мобільності для забезпечення єдиного контакту з громадянами, підприємствами та державними органами;
- боротьба з порушеннями, що стосуються трудового та соціального законодавства;
- організація спільних дій прикордонного контролю;
- використання існуючих структур для більш ефективного управління транскордонною та спільною діяльністю, наприклад, у сферах охорони та гігієни праці на робочому місці, управління реструктуризацією та боротьби з нелегальною працею.

Таким чином, процес забезпечення повної і продуктивної зайнятості в межах реалізації цілей сталого розвитку постійно присутній на порядку денному організацій та країн ЄС, вже триває довгостроково, поступово реалізується та вдосконалюється, але ще не може вважатися завершеним.

Список використаних джерел:

1. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Art. 151. Official Journal of the European Union. C 83. 30.03.2010.
2. Вступне слово Генерального директора на Міжнародній конференції праці Достойна праця як засіб забезпечення сталого розвитку МОП 96-2007/Доповідь I(A). 20 с.
3. Міжнародна конференція праці, 105-а сесія, 2016 р. Доповідь V(2) Зайнятість та гідна праця з метою забезпечення миру та потенціалу протидії: перегляд Рекомендації 1944 року про зайнятість у період переходу від війни до миру (71) П'ятий пункт порядку денного. Міжнародне бюро праці, Женева, 2016. 173 с.
4. SOCIAL: Commission presents points of reflection to relaunch social Europe. Bulletin Quotidien Europe (BQE). 2017. №11775. 26.04

*Golikova O., PhD in Economics,
Karpenko O., PhD in Economics,
State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological
Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine",
Odesa, Ukraine*

INTEGRATING THE EUROPEAN GREEN DEAL PROVISIONS INTO TRANSBOUNDARY RIVER BASIN MANAGEMENT: MULTIDISCIPLINARY ASSESSMENT OF THE DANUBE AND DNIPRO ECOSYSTEMS WITHIN THE STURNET PROJECT

The implementation of the European Green Deal requires transformative approaches to water resource management, biodiversity conservation, and climate adaptation across Europe. Transboundary river systems such as the Danube River

and the Dnieper River play a critical role in achieving sustainable development goals, particularly in the Black Sea region.

This paper presents the results of a multidisciplinary assessment of historical atmospheric, hydrological, and biological datasets (air and water temperature, salinity, currents, plankton dynamics) in two strategically important regions of Ukraine: the Lower Danube (near Vylkove) and the Dnipro River below Khortytsia Island (Zaporizhzhia). The research is conducted within the framework of the “Network for the Preservation of Sturgeon and for the Sustainability of the Black Sea Basin Ecosystem” (SturNet, BSB00172) project, funded by the Interreg NEXT Black Sea Basin Program. The goal of the project is to protect and preserve sturgeon in the Black Sea basin.

Project Partnership: OBB (Bulgaria), GeoEcoMar (Romania), ECCC (Moldova), AUTH (Greece), GTU (Turkey). From Ukraine, the official project partner is the State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine" (IMEER). The study identifies long-term climatic and hydromorphological changes over the past 50 years and evaluates their impact on aquatic biodiversity, particularly sturgeon species. The results contribute to the integration of European environmental policy principles into regional ecosystem restoration strategies [1].

Relevance within the European Green Deal Framework. The European Green Deal sets ambitious objectives for climate neutrality, biodiversity protection, pollution reduction, and sustainable water management. Within this context, river basin ecosystems represent key natural infrastructures that support ecological resilience, economic stability, and social well-being [2].

Ukraine aligns its environmental governance with European sustainability standards, including the EU Strategy for the Danube Region and Black Sea environmental cooperation mechanisms. The ecological condition of the Danube and Dnipro basins is crucial for regional environmental security [3].

Lower Danube (Vylkove Region). The Lower Danube delta represents one of Europe’s most valuable wetland ecosystems and is protected under the Ramsar Convention framework. The region functions as a biodiversity hotspot and spawning ground for sturgeon species.

Hydrological characteristics include seasonal discharge variations (3,000–10,000 m³/s) and moderate salinity gradients. Climate-driven increases in water temperature affect reproductive cycles of sensitive fish species [4].

Dnipro River (Zaporizhzhia Region). The Dnipro basin is heavily regulated by a cascade of reservoirs, including the Kakhovka Hydroelectric Power Plant. The destruction of this dam in 2023 dramatically altered hydrological balance, causing rapid water level decline, increased salinization, sediment redistribution, and disruption of spawning habitats.

The research applied a multidisciplinary analytical framework including 50-year meteorological data trend analysis, hydrological regime assessment, salinity and thermal modeling, phytoplankton evaluation, and correlation/regression statistical analysis (Table 1).

Special attention was given to invasive cyanobacteria (*Microcystis aeruginosa*) associated with eutrophication processes.

Table 1 – Comparative Environmental Characteristics of the Study Areas

Parameter	Lower Danube (Vylkove)	Dnipro (Zaporizhzhia, below Khortytsia)
Hydrological Regime	Seasonal discharge 3,000–10,000 m ³ /s; natural delta dynamics	Highly regulated flow; reservoir cascade influence
Water Temperature (summer max)	24–26°C	25–27°C
Salinity Trends	Freshwater with slight marine intrusion in delta zone	Freshwater; increased mineralization after Kakhovka dam destruction
Flow Velocity	0.5–1 m/s	0.2–0.3 m/s (regulated)
Main Ecological Pressure	Climate warming, eutrophication, marine intrusion	Dam destruction, sediment redistribution, eutrophication

Source: Own elaboration

The study confirms steady increases in air and water temperatures, altered seasonal flow dynamics, hydromorphological transformations due to reservoir regulation, and salinity changes in both river systems.

Sturgeon species such as *Huso huso*, *Acipenser gueldenstaedtii*, *Acipenser stellatus*, and *Acipenser ruthenus* are highly sensitive to temperature shifts, migration barriers, oxygen depletion, and habitat fragmentation [5].

The research enhances ecological risk assessment, supports integration into the SturNet Digital Mapping Tool, and provides scientific evidence for policy briefs aligned with EU biodiversity and water protection standards [1].

Key recommendations include restoration of hydrological connectivity, expansion of sturgeon restocking programs, long-term environmental monitoring, eDNA application for population tracking, and strengthening Danube-Black Sea cooperation.

Conclusions. The Lower Danube and Lower Dnipro regions are critical ecological nodes within the Black Sea basin. Historical data analysis confirms significant climate-driven and anthropogenic transformations over recent decades. Implementation of European Green Deal principles requires science-based policy integration, digital governance tools, transboundary cooperation, and ecosystem restoration strategies.

References

1. Network for the Preservation of Sturgeon and for the Sustainability of the Black Sea Basin Ecosystem. *Interreg NEXT Black Sea Basin Programme*. URL: <https://www.blacksea-cbc.net/interreg-next-bsb-2021-2027/projects/bsb00172>

2. The European Green Deal. *European Commission*, 2019. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
3. EU Biodiversity Strategy for 2030. *European Commission*, 2021. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
4. Convention on Cooperation for the Protection and Sustainable Use of the Danube River. *EUR-Lex*, 1997. <https://eur-lex.europa.eu/eli/convention/1997/825/oj/eng>
5. Poaching of sturgeon: still a continuing threat to the survival of wild sturgeon in the Lower Danube region. *WWF*, 2024. 38 p. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/poaching-of-sturgeon_en_low-res_final.pdf.

*Ivanova N., Doctor of Economic Sciences, Professor
Kherson State Agrarian and Economic University,
Kropyvnytskyi, Ukraine*

UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE TWIN TRANSITION: DIGITALISATION AND GREEN ECONOMIC RECOVERY

The Twin Transition is a comprehensive paradigm that involves the synergy of digital innovation and environmental sustainability. Digitalisation is viewed as the instrumental basis, whereas climate neutrality serves as the strategic objective for development [1-4]. The core premise is that digitalisation acts as the primary enabler (means), whereas the “green” transition represents the goal for creating a sustainable and competitive future [5, 6]:

1. The primary objective is not merely technological advancement but its application to address global environmental challenges [6-11].
2. Achieving climate neutrality
3. Building a circular economy
4. Increasing the energy efficiency.
5. Achieving economic growth without environmental degradation (decoupling)
6. Ensuring social justice and inclusivity

Technologies are critical factors in climate change mitigation [6, 11]:

- Data analytics: enables the measurement and comprehension of the actual environmental impact of enterprises or urban areas.
- Digital Twins: virtual replicas of physical objects that enable process modelling (e.g., transport flow or manufacturing operations) to reduce emissions and waste without physical prototyping.
- Blockchain: ensures supply chain transparency, enabling the tracking of material provenance and their suitability for secondary recycling.

Despite these advantages, the implementation of the Twin Transition is characterised by a high degree of ambivalence, as technological progress generates its own environmental and social challenges [2, 3, 6, 8, 11]:

- Energy Intensity of Technology: digitalisation consumes vast amounts of electricity (data centres, blockchain) and exacerbates the problem of e-waste.
- The Rebound Effect: increased efficiency may paradoxically lead to higher overall resource consumption as it becomes cheaper or more accessible.
- Digital and Social Divide: the high cost of “green” technologies (e.g., solar panels or electric vehicles) may render them inaccessible to vulnerable populations, thereby deepening inequality.
- Green Extractivism: the production of “clean” technologies requires the extraction of rare minerals (lithium, cobalt), often accompanied by environmental damage and human rights violations in developing nations.
- Organisational Silos: in many corporations and governments, IT teams and environmental departments operate in isolation, hindering the creation of a unified strategy.
- Skills Gap: there is an acute need for professionals possessing dual expertise in both digital technologies and sustainability principles.

For a successful Twin Transition, it is essential that state regulations, scientific investments, and corporate efforts are aligned to ensure that technological progress consistently accounts for the interests of society and the planet.

For Ukraine, the concept of the Twin Transition is of paramount importance, serving as the foundation for post-war reconstruction and integration into the European economy. Rather than simple restoration, the country is oriented toward the ‘Build Back Better’ principle, establishing new industrial facilities that immediately comply with the EU’s ‘smart’ and ‘green’ standards [12].

Key directions and initiatives for the Twin Transition in Ukraine include the following:

1. Energy Independence and Municipal Projects

Digitalisation is regarded as a pivotal tool for enhancing the energy resilience of local communities [8, 9, 12]:

- Digital Monitoring Systems: implementing tools to track gas and electricity consumption within communities to facilitate savings
- Urban Energy Resilience: notable examples include projects in Nizhyn (decentralised energy generation) and Kovel (establishment of a sustainable energy practice hub).
- Agile Management: utilising data and digital tools allows communities to adapt more rapidly to energy crises and transition to renewable sources.

2. Transformation of the Textile Industry

The textile sector became a pilot industry for testing Twin Transition strategies; a Twin Transition Roadmap (2025-2027) was developed for this sector in 2024 with UNDP support [13]:

- Technological Upgrading: Replacing legacy equipment with automated systems and transitioning from Industry 3.0 to Industry 4.0 (Internet of Things, AI, and cloud computing) is a priority.

- Elimination of Russian Software: a large-scale transition from the Russian accounting software 1C to Ukrainian ERP systems
- Digital Hubs: plans include launching European Digital Innovation Hubs (EDIH) in Khmelnytskyi (Clotex) and Kyiv (KyivHitech) to support SMEs in adopting circular models.

3. Export Requirements and Digital Passports

To maintain access to EU markets, Ukrainian manufacturers must prepare for new regulatory frameworks [12, 13]:

- Digital Product Passports (DPPs): a forthcoming EU requirement in which every product must have a digital footprint verifying its sustainability (material composition, origin, and carbon footprint).

- Supply Chain Transparency: the implementation of DPPs is seen as a standard for exporting to the EU, necessitating the modernisation of the technical-technological base of SMEs for automated data collection via IoT and sensors.

The implementation of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) is of particular significance. The digitalisation of carbon footprint reporting is becoming a prerequisite for maintaining the competitiveness of Ukrainian exports in the EU market. Furthermore, within the “Build Back Better” framework, the use of BIM technologies and digital natural resource registries ensures transparency in green recovery and attracts international investment.

Conclusion

A vital catalyst for accelerating the Twin Transition in Ukraine is the need to adapt to the regulatory requirements of the European Green Deal [14], specifically the implementation of CBAM. In the context of integration into the EU Single Market, Ukrainian exporters face requirements for verified carbon footprint reporting. This necessitates a shift from manual data collection to automated digital environmental monitoring systems and the adoption of DPPs. Thus, digitalisation is an indispensable tool for ensuring supply chain transparency and verifying the compliance of Ukrainian goods with high EU environmental standards, which is critical for securing investment within green recovery programmes.

The successful implementation of the Twin Transition strategy in Ukraine requires an active role for the state in creating a conducive regulatory framework to stimulate digital “green” innovations through tax incentives, the development of innovation infrastructure (EDIHs, technology parks), and the harmonisation of national technical standards with European Green Deal requirements. This will not only restore destroyed capacity but also ensure long-term technological resilience and the competitiveness of the national economy in the global market.

Ultimately, for Ukraine, the Twin Transition is not merely an environmental agenda but a strategic pathway toward creating a competitive economy capable of withstanding modern challenges.

References:

1. EU’s twin transition in crisis: green extractivism, militarisation and civil society’s role. *European Digital Rights (EDRI)*. 2024. URL: <https://edri.org/our->

work/eus-twin-transition-in-crisis-green-extractivism-militarisation-and-civil-societys-role/ (дата звернення: 14.03.2026).

2. Schreiber L. The twin transition, its inequalities and the aims of the ST4TE project. ST4TE. 2025. 20 January. URL: <https://st4te.eu/news/twin-transition-its-inequalities-and-aims-st4te-project> (дата звернення: 18.03.2026)

3. Müller M., Lang S., Stöber L.-F. Twin Transition – Hidden Links between the Green and Digital Transition. *Journal of Innovation Economics & Management*. 2024. № 45 (3). P. 57–94. URL: <https://shs.cairn.info/journal-of-innovation-economics-2024-3-page-57?lang=en> (дата звернення: 14.03.2026)

4. What is the 'twin transition' – and why is it key to sustainable growth? *World Economic Forum*. 2022. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/10/twin-transition-sustainable-growth/> (дата звернення: 14.03.2026).

5. Tabares S., Parida V., Chirumalla K. Twin transition in industrial organizations: Conceptualization, implementation framework, and research agenda. *Technological Forecasting & Social Change*. 2025. Vol. 213. Art. 123995. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2025.123995> (дата звернення: 17.03.2026)

6. Ben Youssef A. Twin Transition: Digital Transformation Pathways for Sustainable Innovation. *Sustainability*. 2025. № 17 (21). Art. 9491. URL: <https://doi.org/10.3390/su17219491> (дата звернення: 14.03.2026).

7. Digitalisation and innovation for climate and environmental protection – Twin Transition Hub. *GIZ*. URL: <https://www.giz.de/en/worldwide/131584.html> (дата звернення: 15.03.2026)

8. Dæhlen M. The Twin Transition Century: The role of digital research for a successful green transition of society? *The Guild Insight Paper*. 2023. № 5. URL: <https://boris.unibe.ch/184458/> (дата звернення: 15.03.2026).

9. Twin Transition Stencil. *UNDP Istanbul Regional Hub*. 2025. URL: <https://www.undp.org/eurasia/publications/twin-transition-stencil-supporting-cities-green-and-digital-transformation> (дата звернення: 15.03.2026)

10. Stevens R. Twin transition: How technology drives sustainability goals. *comundo*. 2025. 13 June. URL: <https://www.comundo.io/blog-posts/twin-transition> (дата звернення: 15.03.2026)

11. The twin green & digital transition: How sustainable digital technologies could enable a carbon-neutral EU by 2050. *Joint Research Centre (JRC)*. 2022. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/twin-green-digital-transition-how-sustainable-digital-technologies-could-enable-carbon-neutral-eu-2050-2022-06-29_en (дата звернення: 15.03.2026)

12. Ivanova N. An Overview of EU Digital Strategies: Key Documents, Projects, and Achievements: Module 1 Fundamentals of the Network Economy and Digital Transformation: The European Context (Project 101239480–ESDI-NEU–ERASMUS-JMO-2025-HEI-TCH-RSC) / Kherson State Agrarian and Economic University. Zenodo. 2026. 2 March. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18834033> (дата звернення: 15.03.2026).

13. Roadmap of Twin Transition in Textile industry – draft version. *Асоціація підприємств промислової автоматизації України (АППАУ)**. 2024. URL:

<https://appau.org.ua/en/roadmap-of-twin-transition-in-textile-industry-draft-version/>
(дата звернення: 15.03.2026).

14. The European Green Deal : Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM/2019/640 final. Brussels, 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN> (дата звернення: 19.03.2026)

*Karpenko O., PhD in Economics,
Golikova O., PhD in Economics,
State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Researches of
the National Academy of Sciences of Ukraine",
Odesa, Ukraine*

LONG-TERM DATA AS A BASIS FOR ECOSYSTEM MANAGEMENT STRATEGIES OF THE DNIPRO AND DANUBE UNDER CLIMATE CHANGE

The EU biodiversity preservation strategies identify sturgeon as a “flagship species” critical to the health of Europe’s river ecosystems. The focus on restoring populations in the Danube and Dnipro basins through cross-border cooperation and long-term monitoring [1, 2, 3].

Long-term environmental datasets provide a critical foundation for understanding ecosystem transformations and developing sustainable management strategies in transboundary river basins. The Dnipro and Danube river systems are among the most important freshwater systems in Europe, supporting biodiversity, economic development, and water security. Over recent decades, these basins have experienced significant transformations driven by climate change and anthropogenic pressures.

Climate change has become a dominant factor influencing hydrological and ecological processes. Rising temperatures, altered precipitation patterns, and increased frequency of extreme events significantly affect river ecosystems. Long-term monitoring allows identification of trends and supports evidence-based management decisions.

The research was conducted within the framework of the “Network for the Preservation of Sturgeon and for the Sustainability of the Black Sea Basin Ecosystem” (SturNet, BSB00172) project, funded by the Interreg NEXT Black Sea Basin Program. The goal of the project is to protect and preserve sturgeon in the Black Sea basin.

Project Partnership: OBB (Bulgaria), GeoEcoMar (Romania), ECCC (Moldova), AUTH (Greece), GTU (Turkey). From Ukraine, the official project partner is the State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine" (IMEER) [4].

The study integrates long-term datasets including climatic, hydrological, hydrochemical, and biological indicators. According to comprehend statistical, comparative, and system analysis were obtained certain results that indicate:

- *steady increase in air and water temperatures* – this driver emphasizes the loss of thermal stability in ecosystems – if the temperature increase in Ukraine's specific basins exceeds the global average, it underscores the urgency for regional adaptation;

- *altered flow regimes* – hydrological stress connects environmental health directly to human interests like agriculture and drinking water security;

- *increased eutrophication* – eutrophication is often a symptom of high nutrient loading (nitrogen/phosphorus) that the ecosystem can no longer “filter” due to the loss of wetlands or riparian buffers (biodiversity security alert: once a system becomes eutrophic, it is significantly harder and more expensive to restore than to protect);

- *biodiversity decline* – ecosystems lose their unique local character, decreasing of species number, lack of ecosystem resilience (means a system that is more likely to collapse when the next climate shock hits).

Table 1 – Key long-term environmental trends

Indicator	Trend	Impact	Management Response
Air Temperature	Increase	Water warming	Adaptation strategies
Water Flow	Altered	Habitat changes	Flow regulation
Salinity	Fluctuating	Species stress	Monitoring
Phytoplankton	Increase	Eutrophication	Nutrient control

Climate change impacts on thermal regimes, hydrological cycles, and ecological processes. Increased water temperatures reduce oxygen levels and affect aquatic species. Changes in precipitation patterns lead to droughts and floods, disrupting ecosystem stability [5].

Table 2 – Comparative characteristics of the Dnipro and Danube river basins

Parameter	Dnipro Basin	Danube Basin	Key Difference
Length	2201 km	2850 km	Danube is longer
Countries	Mainly Ukraine	10+ countries	Danube is more transboundary
Regulation	Highly regulated	Moderately regulate	Dnipro has more dams
Biodiversity	Lower	Higher	Danube ecosystems are richer

Long-term datasets enable detection of gradual changes and provide a scientific basis for policy development. They allow modeling of future scenarios and risk assessment [6].

The Dnipro and Danube basins require coordinated international management. Data sharing and joint monitoring systems are essential for sustainable governance. Supporting european integration track in field of biodiversity and EU directives implementation, were formulated four strategic recommendations for Ukraine:

- *strengthening monitoring systems* through implementation of international projects and initiatives;

- *implementing adaptive management*: creating a feedback loop where monitoring data directly triggers a change in local conservation laws or funding – establishing "Living Labs" in national parks, setting “Emerald Network” Management Plans, etc.;

- *enhancing international cooperation*, e.g., formalizing bilateral agreements for shared management of the Carpathian Mountains and the Danube Delta, aligning Ukrainian Red Lists and habitat classifications with the European Nature Information System habitat types, intensifying EU-Ukraine Biodiversity Knowledge Exchange;

- *developing climate-resilient policies*: focuses on nature-based solutions, “green reconstruction” framework (as post-war infrastructure rebuilding).

Thus, long-term environmental data play a crucial role in understanding ecosystem dynamics and ensuring sustainable development. Their integration into management strategies enhances resilience under climate change.

References:

1. Draft assessment of coastal waters, marine ecosystems and seas, and biodiversity and ecosystems in the Pan-European region. *UNECE*. URL: <https://unece.org/environment/documents/2021/09/working-documents/draft-assessment-coastal-waters-marine-ecosystems>

2. Pan-European Action Plan for Sturgeons. *Council of Europe*. URL: https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/european_action_plan_for_sturgeon.pdf

3. Biodiversity Strategy for 2030. *European Commission*. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en

4. Network for the Preservation of Sturgeon and for the Sustainability of the Black Sea Basin Ecosystem. *Interreg NEXT Black Sea Basin Programme*. URL: <https://www.blacksea-cbc.net/interreg-next-bsb-2021-2027/projects/bsb00172>

5. Climate Change 2023 Synthesis Report. *IPCC*. URL: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf

6. Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment. *European Environment Agency (EEA)*. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

*Nesterenko I.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
State Biotechnology University,
Kharkiv, Ukraine*

INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN GREEN DEAL

In the current paradigm of the European Union’s economic development, innovation has emerged as a key factor in ensuring long-term competitiveness, structural modernization, and the achievement of climate neutrality. The adoption of the European Green Deal has cemented the strategic direction of the EU’s economic transformation toward low-carbon, resource-efficient, and inclusive growth, which

entails the systematic implementation of technological, organizational, and managerial innovations. In this context, innovative development is viewed not only as a tool for increasing productivity but as a fundamental mechanism for achieving environmental goals, particularly decarbonization, the development of renewable energy, the circular economy, and digital transformation. At the same time, as contemporary scientific approaches demonstrate, the effectiveness of innovation is largely determined by the quality of the institutional environment, which shapes the incentives, constraints, and rules governing the economic behavior of economic agents.

From a theoretical perspective, the relationship between institutional structure and innovation dynamics is substantiated in the works of Daron Acemoglu, Simon Johnson, and James Robinson, who argue that inclusive institutions focused on protecting property rights, fostering competition, and supporting entrepreneurship create the conditions for the generation and diffusion of innovation [1]. Within the European Union, the institutional architecture of innovation development is shaped by a combination of supranational policies, national strategies, and regional initiatives that ensure coordinated action and the concentration of resources in priority areas of the green transition.

Institutional determinants of innovation development in the context of the European Green Deal should be viewed as a set of formal and informal rules, regulatory mechanisms, and support instruments that stimulate innovation activity toward sustainable development. Key components of such an institutional environment include: regulatory frameworks, financial mechanisms for supporting innovation, development institutions, capital markets, knowledge infrastructure, and technology transfer mechanisms. An important characteristic of the EU's current institutional model is its comprehensiveness and multi-level nature, which allows for the integration of environmental, economic, and social goals into a single system of strategic management [2].

Financial instruments designed to support green technologies and projects that promote sustainable economic development and reduce environmental impact play a key role in stimulating innovation. In this context, the introduction of sustainable financing mechanisms is significant, particularly the EU taxonomy, which defines clear criteria for classifying economic activities as environmentally sustainable, ensuring transparency and predictability of investments. Additionally, the development of the green bond market, specialized innovation funds, and funding programs for research and development creates a comprehensive system for resourcing innovative projects, reducing investment risks and encouraging businesses to actively adopt technologies that meet modern environmental standards. Thanks to such mechanisms, businesses receive not only financial support but also economic incentives to develop long-term strategies for green modernization and digital transformation.

The institutional framework for innovation development in the EU is also based on the operation of robust organizations and programs that facilitate the integration of scientific, educational, and entrepreneurial potential. In particular, the European Institute of Innovation and Technology acts as a catalyst for the formation of

innovation ecosystems, bringing together universities, research centers, and business entities to jointly generate knowledge and technologies [3, p. 155]. EU framework programs for funding research and innovation play a significant role, concentrating resources on priority development areas, particularly in the fields of green energy, climate technologies, digital solutions, and the circular economy. Such programs create conditions for cross-sectoral cooperation, the integration of scientific results into commercial projects, and provide access to international knowledge and technology networks, thereby enhancing the competitiveness of enterprises and economies as a whole.

In addition, the integration of EU financial instruments and institutional mechanisms fosters the development of comprehensive innovation management models that take into account not only economic efficiency but also environmental and social impacts. This approach enables the establishment of priority systems for innovative projects, the assessment of their risks and potential returns, and ensures coordination among public, private, and academic actors in the implementation of green technologies. Overall, the combination of financial incentives, structured institutional mechanisms, and EU framework programs creates a synergistic effect that significantly enhances the effectiveness of innovation development and contributes to achieving the strategic goals of the European Green Deal.

A synthesis of institutional determinants allows us to clearly trace how regulatory, financial, educational, and market elements interact to ensure comprehensive innovation development (Table 1).

Table 1 – Institutional Determinants of Innovative Development under the European Green Deal

Group of Institutional Determinants	Characteristics	Impact on Innovative Development
Regulatory and Legal Mechanisms	Regulation of environmental standards, climate goals, and sustainable development requirements	Establish mandatory conditions for implementing eco-innovations and stimulate technological modernization
Financial Institutions and Instruments	Green bonds, innovation funds, and state support mechanisms	Provide access to resources for financing innovative projects and reduce investment risks
Innovation Infrastructure	Technology parks, clusters, and research and development (R&D) centers	Facilitate knowledge generation, technology transfer, and the development of partnership networks
Educational and Scientific Institutions	Universities, research organizations, and vocational training programs	Develop human capital and provide the intellectual foundation for innovative development
Market Mechanisms	Competitive environment, demand for green products, and carbon pricing	Encourage enterprises to innovate through economic incentives
Data Management Institutions	Systems for data collection, processing, and analysis, as well as digital platforms	Enhance decision-making efficiency and foster the growth of data-driven innovations

Source: compiled based on [4-6]

This approach underscores the need to combine effective institutions, financial mechanisms, infrastructure, and data into a unified strategic management system, which creates the conditions for the successful implementation of the European Green Deal and the integration of national enterprises into the European innovation space.

Systematizing institutional determinants makes it possible to clearly identify the key elements that shape innovative development within the context of the European Green Deal, as well as their interrelationships with mechanisms for promoting sustainable innovation. Regulatory mechanisms serve as the foundation for establishing mandatory conditions for environmental and technological modernization, providing a legal framework for implementing green innovations and setting standards for sustainable development. Financial institutions and instruments, such as green bonds, innovation funds, and government support programs, play a critical role in mobilizing resources, reducing investment risks, and creating incentives for the implementation of innovative projects with high potential for economic and environmental returns.

Innovation infrastructure, represented by technology parks, clusters, and research centers, facilitates knowledge generation, effective technology transfer, and the development of partnership networks, creating the conditions for synergy between scientific potential and entrepreneurial activity. Educational and scientific institutions, including universities and training programs, develop highly qualified human capital and provide the intellectual foundation for the implementation of cutting-edge technologies and research initiatives.

Market mechanisms, such as competition, demand for environmentally friendly products, and emissions pricing, create economic incentives for businesses to adopt innovations that align with the principles of the green economy. Data management institutions, which include data collection, processing, and analytics systems as well as digital platforms, enhance the effectiveness of managerial decision-making and foster the development of data-driven innovations, ensuring the integration of digital and environmental transformations.

Practices in European Union countries demonstrate a variety of models for implementing institutional mechanisms to stimulate innovation within the framework of the green transition. In particular, Germany focuses on the development of industrial innovation and energy transformation, implemented through a range of programs supporting renewable energy and energy efficiency. The country's institutional model is characterized by a high level of coordination between the state, business, and scientific institutions, ensuring the effective commercialization of innovations. In Sweden, innovation in the context of sustainable development is based on the active implementation of environmental taxes and the promotion of the circular economy. A high level of trust in institutions and the effectiveness of public administration create favorable conditions for the development of environmental innovations and the introduction of new business models.

In the Netherlands, a cluster-based approach to organizing innovation plays a key role, involving the creation of integrated ecosystems that bring together the government, businesses, and research institutions. Particular emphasis is placed on

developing agricultural and logistics innovations in line with the principles of sustainable development. France's experience demonstrates the effectiveness of utilizing government investment programs and incentivizing the private sector to participate in financing innovations. The introduction of tax incentives for innovative enterprises and the development of government funds contribute to the revitalization of innovation in the fields of green energy and environmental technologies.

In the context of implementing European experience in Ukraine, the creation of an effective institutional environment capable of ensuring comprehensive stimulation of innovative development in line with the principles of sustainable development and environmental safety takes on particular importance. Such a strategic initiative primarily involves harmonizing the regulatory framework with European standards, which includes improving legislation on the protection of intellectual property rights, environmental and climate standards, as well as regulating investment activities in the green economy sector.

At the same time, it is advisable to develop financial mechanisms to support innovation, including the creation of specialized innovation development funds, incentive tax breaks, grant programs, and public-private partnership mechanisms to finance projects in the fields of digitalization and environmental technologies.

An equally important component of shaping the institutional environment is creating conditions for the functioning of innovation ecosystems that bring together universities, research institutions, startups, and enterprises, thereby ensuring the effective transfer of knowledge and technology. In this context, the integration of Ukrainian enterprises into the European innovation space plays a key role, opening access to cutting-edge technologies, international financial resources, intellectual capital, and partner networks. Such integration also creates the conditions for enhancing the competitiveness of domestic enterprises and facilitates adaptation to modern standards of innovation management.

A critically important area is the introduction of systematic mechanisms for evaluating the effectiveness of innovative development, which involves integrating economic, social, and environmental assessment criteria. In particular, it is advisable to use balanced scorecards adapted to the specifics of the green transition, which allows for the assessment not only of the financial results of innovative projects but also of their impact on sustainable development, environmental performance, and social value. The implementation of such comprehensive approaches enables the identification of cause-and-effect relationships between investments in digital and green technologies and the results achieved, increases the transparency of resource management, and contributes to the formation of a long-term strategy for innovative development.

Thus, the implementation of European practices within Ukraine's national context requires a comprehensive approach that involves harmonizing regulatory frameworks, developing financial incentives, building innovative infrastructure, and applying effective strategic management methods. Institutional determinants are a key factor in ensuring innovative development, creating conditions for the functioning of sustainable economic systems and the implementation of the principles of the European Green Deal. The EU's experience demonstrates that a

combination of effective institutions, financial mechanisms, and an innovative ecosystem contributes to the achievement of strategic sustainable development goals. For Ukraine, the adoption of such approaches is a necessary prerequisite for integration into the European economic area and the development of a long-term, innovation-oriented model of economic growth.

References:

1. Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A. *Power and Progress: Our Thousand-Year Struggle Over Technology and Prosperity*. New York: PublicAffairs. ISBN: 978-1-5417-5277-6. 2023. 560 p.
2. Szélpál S., Varga J. *The European Green Deal: From Inception to Innovation*. *Journal of Business and Management Sciences*. 2024. Vol. 12, No. 3. DOI: 10.12691/jbms-12-3-2
3. Kashchena N., Kovalevska N., Nesterenko I. *Organizational and methodological aspects of audit of integrated reporting of enterprise*. *Zeszyty naukowe wyższej szkoły technicznej w Katowicach*. 2022. No 14. P. 153–164. DOI: <https://doi.org/10.54264/0040>
4. Palma G., Scotti F. *Synergies in Sustainability: Assessing the Innovation Effects of Digital and Green Investments in EU Cohesion Policy*. *Sustainability*. 2025. Vol. 17(23), 10446. DOI: 10.3390/su172310446
5. Kashchena N., Kovalevska N., Nesterenko I. *Monitoring of natural capital indicators as tool for achieving sustainable development goals. Improving living standards in a globalized world: opportunities and challenges*. Monograph. Editors: Tetyana Nestorenko, Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2021; pp. 156-166. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/514>
6. Wilde M. J., Franssen T., Smith R.D.J. *The European Commission's Green Deal is an opportunity to rethink harmful practices of research and innovation policy*. *Ambio*. 2023. Vol. 52, pp. 508-517. DOI: 10.1007/s13280-022-01802-3

*Olesko.N.A., Doctoral student
Lviv Polytechnic National University,
Lviv, Ukraine*

PUBLIC MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF THE REGION'S INNOVATION ECOSYSTEM IN THE CONTEXT OF EUROPEAN SUSTAINABLE DEVELOPMENT PRACTICES

The European Union is on course for the European Green Deal, which involves reducing greenhouse gas emissions, developing a circular economy, renewing buildings, protecting biodiversity, supporting agriculture, and fostering innovation. This set of policy initiatives. put forward by the European Commission with the aim of making the continent climate neutral by 2025 [1]. For Ukraine, this direction is critically important, especially during the period of full-scale invasion and subsequent reconstruction and modernisation in the post-war recovery.

The implementation of the policy also contributes to the introduction of innovative technologies and the development of sustainable models of economic growth. In the context of Ukraine's regional development, implementing management practices for such policies and innovations toward climate neutrality is relevant.

The implementation of such policies can be divided into three areas:

1. Normative mechanisms

The regional innovation ecosystem is a system of interactions among the main actors and the links of regional innovation activity. The effectiveness of interaction and functioning depends on the availability of public mechanisms that coordinate the implementation of European sustainable development practices at the regional level.

A key role in this issue is played by regional innovation policy, which is implemented through strategic documents, financing of innovative projects and startups, and cooperation between science and business on new solutions and measures to improve the climate situation and sustainable development.

2. Financial and economic mechanisms

The European Union provides financial opportunities for joint work of private, public and scientific institutions that work as consortia or are beneficiaries of the results of environmental and climate projects, the implementation of technologies and innovations for sustainable development:

- HORIZON - a large-scale EU research and innovation funding program until 2027. Main areas: climate neutrality, circular economy, energy efficiency, renewable energy, “green” transition, climate innovations, etc. [2].

- The LIFE program is a specialised EU program for financing environmental and climate projects. Main areas: environmental protection, climate change adaptation, biodiversity, transition to clean energy, green economy. Financing the implementation of environmental innovations, environmental projects, and climate initiatives [3].

There are 5 additional funding programs in the European Union, but Ukraine, a candidate for accession, does not yet have full access to funding and cannot join consortia as a partner or performer.

For Ukraine, participation in such programs provides opportunities to attract investments in green transformation, develop and implement relevant technologies and products for further sustainable reconstruction, develop an innovation ecosystem and implement best practices for sustainable development at the regional and national levels.

3. Cooperation mechanisms

At the same time, the implementation of public-private partnerships is important, as they enable more flexible access to financial resources (grants, vouchers, investments) for the launch of new sustainable projects.

Smart specialisation of regions of Ukraine is also a key tool for sustainable development; its implementation is carried out through a different set of public mechanisms. Regional priorities allow public authorities to focus on limited resources, unique technological ones. production advantages that meet environmental and social needs and challenges.

In 2023-2024, most regions updated their Regional Development Strategies based on smart specialisation, many of which indicate sustainable development, energy efficiency, and environmental safety.

Within the framework of implementing European practices of sustainable development, Ukraine should integrate approaches that increase environmental friendliness in production and construction, promote the rational use of resources, support energy independence, and reduce the negative impact on the environment.

European practices confirm that the region's sustainable innovation depends on institutional stability and rapid technological adaptation, which is important during the war and in the post-war period and can become the basis for a sustainable, “green” recovery.

Adaptation of best practices in sustainable development and implementation of effective public mechanisms are important factors for supporting the innovation ecosystems of regions in Ukraine, contributing to the activation of innovative activity and ensuring sustainable economic development in the conditions of reconstruction.

Accordingly, public mechanisms in the context of sustainable development aim to foster innovation maturity, where each stage of the life cycle of technologies and products is assessed through the prism of its impact on the environment and social regional inclusion.

References:

1. A European Green Deal : Striving to be the first climate-neutral continent : official website. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (date of access: 09.03.2026).
2. Horizon Europe : official website. European Commission. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en (date of access: 10.03.2026).
3. LIFE Programme : official website. European Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency. URL: https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en (date of access: 10.03.2026).

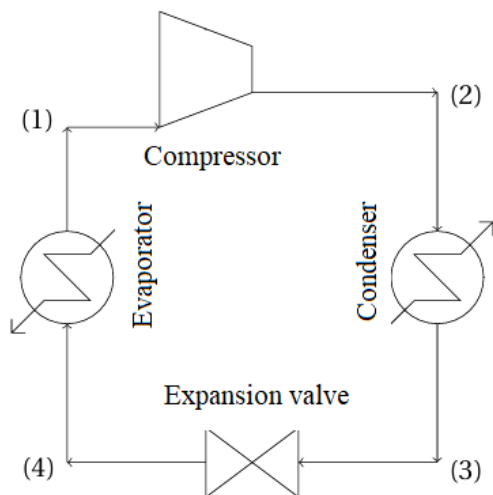
*Omelchenko O.V., PhD in Engineering sciences, docent,
Honcharenko V.A., PhD in Engineering sciences,
Ozarchuk V.S., a graduate of a bachelor degree,
Artyukh O.S., a graduate of a master's degree
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine*

SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES IN THE REFRIGERATION INDUSTRY

Freezing is one of the most common processes used to preserve food. Lowering the temperature reduces the activity of microorganisms and enzymes, thus preventing spoilage. Freezing is used to preserve food for a longer period of time than

refrigeration allows, as this process converts most of the water contained in the food into a solid. Frozen food must be stored in these conditions until it is consumed, and its nutritional value depends on the type of food and the time of freezing.

The main elements of refrigeration equipment are the compressor, condenser, expansion valve and evaporator. These four elements form a circuit through which the refrigerant circulates, the purpose of which is to transport heat. The function of the compressor is to remove the refrigerant from the evaporator and simultaneously increase its pressure to a given temperature so that this fluid gives off its heat in the condenser (fig. 1). The compressor is one of the key parts of the compression refrigeration system and performs the function of ensuring the necessary increase in the vapor pressure of the refrigerant throughout the system in a continuous cycle [1]. A liquid cooler (evaporator) is a component of the refrigeration system in which the refrigerant evaporates to create a liquid cooling effect. In the evaporator, the refrigerant boils at the appropriate evaporation temperature, absorbing heat from the cooled medium. The refrigerant vapor is then sucked in by the compressor and compressed to the evaporation pressure.

The condenser is a heat exchanger in which the superheated vapor at the outlet of the compressor condenses. The condenser removes (from the refrigerant gas) the heat of compression and the heat absorbed by the refrigerant in the evaporator. In this way, the refrigerant is converted back into a liquid phase under the pressure of the condenser and becomes available for re-expansion in the evaporator. A certain amount of heat is again absorbed in the condenser, as a result of which the refrigerant condenses, and the process is repeated again.

Figure 1 – Refrigeration cycle

The refrigerant, which is compressed in the condenser, expands in the expansion valve. Any refrigeration system requires control of the flow of refrigerant. Valves are used to start, stop, direct and regulate the flow of refrigerant according to the load requirements. The functions of expansion valves, necessary for the design of a refrigeration cycle, include: regulating the capacity of the refrigerant liquid entering the evaporator and controlling the pressure between the inlet and outlet of the evaporator.

Refrigerants are an integral component of refrigeration systems that help preserve food. However, many common refrigerants are potent greenhouse gases that contribute to climate change. Today, the environmental impact of refrigeration systems is as important as their efficiency. Refrigerants, which are key components of these systems, play a critical role in both performance and environmental sustainability. Choosing environmentally friendly refrigerants is essential to protect

the ozone layer and mitigate global warming. The environmental impact of refrigerants is assessed using two main criteria [2]: ozone depletion potential indicates the ability of the refrigerant to damage the ozone layer; global warming potential refers to the contribution of the refrigerant to global warming through its greenhouse gas effect.

Refrigerants are an integral part of cooling systems used in various industries, particularly in the refrigeration industry. The type of refrigerant used affects factors such as energy consumption, human safety and environmental impact. Choosing environmentally friendly refrigerants is key to achieving sustainable development. Prioritizing natural refrigerants can minimize the environmental impact of modern systems [3]. Natural refrigerants are becoming increasingly popular as environmentally friendly and energy-efficient alternatives. Choosing the right refrigerant is very important because it can significantly affect how well a refrigeration system performs. Today, there are many environmentally friendly alternatives to traditional refrigerants.

Based on the above, it can be assumed that the type of refrigerant used affects factors such as energy consumption, human impact and environmental impact. The choice of environmentally friendly refrigerants is key to achieving sustainable development. By prioritizing natural refrigerants, the environmental impact of modern systems can be minimized. They improve the energy balance of cooling systems due to their efficiency, low ozone depletion potential, low risk to human health and acceptable thermophysical properties at low temperatures. Natural refrigerants are becoming increasingly popular as environmentally friendly and energy-efficient substitutes.

References:

1. Refrigeration equipment. URL: https://xp20.ashrae.org/SupplementalFiles/PHVAC9/Refrigeration_Equipment.pdf.
2. Environmental impacts of refrigerants. URL: <https://sonkarsogutma.com/en/environmental-impacts-of-refrigerants/>.
3. Future trends of natural refrigerants: selection, preparation, and evaluation. URL: <https://www.mdpi.com/2673-4591/67/1/9>.

*Shvets D.V., Ph. D., Associate Professor,
Kotov I.A., Doctor of Science (D.Sc.), Professor,
Karabut N.O., Senior Lecturer
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine*

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS IN FUTURE SOFTWARE ENGINEERS AS A EUROPEAN STANDARD OF PROFESSIONAL TRAINING

The European Higher Education Area (EHEA) defines its primary objective as preparing professionals who are capable of professional mobility, critical thinking,

and interdisciplinary collaboration. According to the Bologna principles, educational programs should ensure not only the development of technical competencies but also the formation of personal and social skills – also known as soft skills.

In Software Engineering, these skills are critical, as the IT industry relies on teamwork, effective communication, adaptability, and project-oriented thinking. The development of soft skills has thus become an integral part of the European standards for training software engineering professionals, as outlined in the EUR-ACE Framework Standards [1].

The purpose of this study is to substantiate the need for systematic soft skills development in the training of future software engineers in line with European educational standards and to identify effective pedagogical strategies for their development.

The Bologna Process establishes the competence-based approach as a key guideline, where learning outcomes are characterized not only by knowledge and skills but also by the behavioral attributes of future professionals. In the context of engineering education, the concept of soft skills encompasses communication, teamwork, leadership, critical thinking, adaptability, self-organization, time management, ethical responsibility, and adherence to the principles of academic integrity. These competencies form the foundation of professional mobility and intercultural interaction, which are essential for integration into the EHEA.

According to the European Qualifications Framework (EQF) and the Tuning Project, soft skills are considered an integral component of learning outcomes and must be integrated across all levels of higher education. This approach ensures the transparency and comparability of educational programs across EU countries, enhancing graduates' capacity for academic and professional mobility. Thus, the development of soft skills emerges not as a supplementary but as a strategic element in modernizing Ukraine's engineering education system in alignment with the Bologna principles.

The professional activity of a software engineer is characterized by high dynamism, collaboration within multidisciplinary teams, and rapid adaptation to technological changes. Therefore, the development of soft skills is equally important as mastering technical competencies. Unlike traditional approaches focused mainly on knowledge acquisition, modern software engineering education should be based on active learning methods that foster communication, creativity, and responsibility.

Particularly effective in this context are project-based and collaborative learning approaches, in which students engage in joint software development, learn role distribution, reason about their own decisions, and provide mutual support in achieving goals. The use of gamification elements and simulation environments helps cultivate stress resilience, quick thinking, and motivation for teamwork. Integrating soft skills directly into professional disciplines ensures that students develop them not in isolation but within the real context of their professional activity – during the design, testing, presentation, and defense of their own projects.

European educational practices have developed comprehensive approaches to integrating soft skills into engineering education. Within the EQF and EHEA frameworks, soft skills are defined as universal competences inherent to all fields of

study. The EUR-ACE standards, developed by the European Network for Accreditation of Engineering Education (ENAE), emphasize the necessity for graduates to be capable of effective teamwork, interdisciplinary communication, social responsibility, and adherence to ethical standards in their professional practice.

The Tuning Project, which serves as a methodological foundation for harmonizing educational programs across Europe, proposes a balance between subject-specific (hard) and general (soft) competences, with these competences reflected in learning outcomes and subject to assessment. In Ukrainian universities, the process of adapting these standards has already begun; however, the methodological framework for measuring the level of soft skills development remains underdeveloped. The lack of unified assessment criteria often complicates their recognition during accreditation procedures and the comparability of results among educational institutions.

Implementing the concept of soft skills development in the training of future software engineers requires a deliberate integration of theoretical foundations and practical mechanisms to organize the educational process. One of the most effective directions is integrating project modules into professional disciplines, where students work in teams to complete real software development tasks. This approach fosters not only technical competencies but also skills in collaboration, responsibility, and interaction within a multidisciplinary environment.

A crucial aspect is the development of communication skills, achieved through public presentations and project defenses, including those conducted in a foreign language. Such practices enhance students' confidence and foster intercultural communication. Equally significant is the organization of peer assessment, where participants review each other's code, documentation, and technical solutions, thereby cultivating critical thinking and the ability to provide constructive feedback.

An essential pedagogical approach involves incorporating flexible methodologies, such as Agile, into educational projects to promote adaptability and self-organization. Additionally, participation in volunteer or interdisciplinary hackathons enables students to apply their skills in real-life contexts characterized by high uncertainty. In all these settings, the teacher assumes the role of a facilitator, creating conditions for students' self-development, supporting their autonomy, and fostering a culture of partnership – fully aligned with the student-centered model of the Bologna Process.

Despite the issue's apparent relevance, implementing a soft skills development system in technical education faces several challenges. The most significant one is the lack of a comprehensive strategy for integrating soft skills into educational programs. Their formation is often fragmented and lacks interdisciplinary coordination, reducing overall effectiveness. Another challenge is the instructors' limited readiness to intentionally foster students' behavioral and social competencies, as their pedagogical training primarily focuses on transferring knowledge and technical skills.

The objective assessment of soft skills development also remains problematic. Traditional evaluation systems in Ukrainian universities are primarily oriented toward knowledge acquisition, whereas assessing soft competencies requires a

comprehensive approach involving observation, self-assessment, peer review, and qualitative indicators. In the future, it would be advisable to develop national methodological guidelines for integrating soft skills into technical education, aligning them with European practices, and to introduce certification systems for digital and communication competencies based on European tools, such as the European Skills Passport or Digital Skills Certificates.

An important innovation could be the use of artificial intelligence analytics to monitor the dynamics of students' soft skills development throughout their studies. Such digital solutions would enable the creation of an objective system for monitoring and ensuring educational quality, bringing Ukrainian technical education closer to European standards of transparency, accountability, and lifelong learning.

The development of soft skills is an integral component of modern software engineering education and a key factor in aligning Ukrainian higher education with European standards. The formation of these competencies not only enhances graduates' competitiveness in the international labor market but also promotes the values of academic integrity, social responsibility, and critical thinking.

The integration of soft skills into the engineering education system must be comprehensive, encompassing all stages of the learning process – from the renewal of educational standards and the development of new teaching methodologies to the improvement of assessment systems. The implementation of innovative educational technologies, active learning methods, and interdisciplinary collaboration fosters the development of professionally competent, ethical, and adaptable specialists. Such an approach fully aligns with the strategic goals of the Bologna Process and contributes to the further integration of Ukrainian higher education into the European system.

References:

1. ENAEE. EUR-ACE Framework Standards and Guidelines. *ENAEE*, 2022. URL: <https://www.enaee.eu/eur-ace-system/standards-and-guidelines/>

*Tsvirkun L.O., PhD in Pedagogical sciences,
Tsvirkun S.L., PhD in Engineering sciences,
Perekrest M.V., a graduate of a bachelor degree,
Isachenko V.I., a graduate of a master's degree
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine*

MONITORING ENERGY CONSUMPTION TO IMPROVE ENERGY EFFICIENCY OF PRODUCTION

One of the key positions of the sustainable development strategy is to minimize the impact of the food industry on the environment. New technologies open up opportunities to modernize existing equipment by integrating artificial intelligence into production processes, using automated quality control systems and implementing energy-efficient solutions. In today's conditions, enterprises are forced not only to ensure the safety and sustainability of technological processes, but also to

constantly improve their economic efficiency and implement innovative technologies to reduce the consumption of water, energy and other resources. A significant effect can be achieved by improving automated process control systems with the inclusion in the structure of the system of an intellectual component of a mathematical apparatus operating on the basis of fuzzy logic algorithms, neural networks, etc.

Automation of technological processes will reduce the amount of waste, improve quality control of raw materials. For fast and high-quality, sorting, less labor-intensive modern technologies have been created, such as machine vision systems. This method is based on obtaining an image of samples, analyzing the images, comparing them with the standard and making a final decision on accepting or rejecting the samples [1, 2]. Using machine vision systems and image processing methods, it is possible to classify plant materials by size, shape and color. Conduct a selection of unsuitable samples that do not meet quality criteria (green skin, sprouts, mechanical damage) and impurities. For example, potatoes must have a uniform and correct shape, without any defects. Among all the sorting criteria, shape is one of the main indicators, since damage and cuts during harvesting and processing add additional types of shapes.

Therefore, it is relevant to develop a generalized structure of the visual control system of the flow of plant materials on the sorting device using technical means and technologies for digital image processing. Analysis of the shape of the object based on machine vision systems and identification of samples that do not correspond to the specified shapes for extraction from the sorting device with monitoring of energy consumption through the use of control and measuring equipment. An automated control system for the sorting process of fruit and vegetable raw materials with fast algorithms for analyzing the shape of raw materials to isolate low-quality samples from the general flow is proposed (E – original image; L_n – set of points of observed image fragments; H_n , G_n – set of points from a stream). The automated complex allows you to form the optimal values of control influences to improve the quality of the output product with minimal energy consumption (fig. 1).

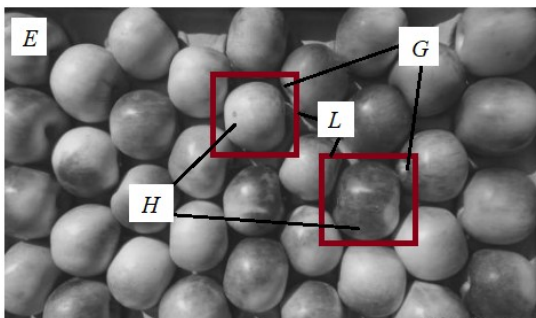

Figure 1 – Visual control for the flow of fruit and vegetable raw materials

Energy consumption is expedient to control using control and measuring equipment in the form of a microcontroller (sensors) and a converter. The advantage of microcontroller technology is that this digital device for measurement and automation has a liquid crystal display.

The system of control and measuring instruments used for measurements has an input in the form of the actual value of the measured quantity, and the output in the form of the measured value of the variable [3, 4]. They are equipped with universal inputs to which you can connect different types of sensors: resistance thermal converters, thermocouples, sensors with registration of the output signal of current or

voltage. The standard configuration has two outputs of the software module-regulator, each of which operates on the on-off principle. The equipment can be used to automatically start and stop actuators, as well as use built-in sensors to monitor energy consumption to improve energy efficiency.

Based on the above, it can be stated that, the modern development of the food industry is characterized by the introduction of intensive technologies, among which automation tools occupy one of the leading places. They allow monitoring and optimization of technological processes in real time and predicting potentially expected results. To achieve sustainable development goals, energy consumption must be controlled to increase energy efficiency of production. The automated complex allows you to form optimal values of control influences to improve the quality of the initial product with minimal energy consumption. It is advisable to control energy consumption using control and measuring equipment in the form of a microcontroller (sensors) and a converter. To achieve sustainability goals, embedded sensors are used to monitor energy consumption to improve energy efficiency. They allow for real-time control of energy consumption and forecast potential changes.

References:

1. Roya Hassankhan, Hossein Navid. Potato sorting based on size and color in machine vision system // Journal of agricultural science. 2012. Vol. 4. P. 235–244.
2. Wang J., Xiong Z. Potato grading method of weight and shape based on imaging characteristics parameters in machine vision system // Society of agricultural engineering. 2016. Vol. 32. P. 272–277.
3. The development of a microcontroller based smoked fish machine. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379079989>.
4. Автоматизація технологічних процесів. Режим доступу: <https://kxtp.kpi.ua/common/my-fsa-2017pv.pdf>.

*Tsvirkun L.O., PhD in Pedagogical sciences,
Tsvirkun S.L., PhD in Engineering sciences
Perekrest V.V., teacher
Artyukh O.S., a graduate of a master's degree
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine*

ENERGY CONSUMPTION REDUCTION TECHNOLOGIES

Among all technological operations, drying is one of the most important and energy-consuming operations in the food industry. A large number of raw materials are subject to drying to increase shelf life, reduce weight during transportation, improve appearance, preserve taste and nutritional value. For this purpose, various drying methods are used, most of which require a long drying time to partially or completely remove water from the raw materials, which requires a large amount of energy.

Energy conservation is one of the priority areas of the state policy of Ukraine and involves replacing the existing energy supply system with an energy-saving one. The rational use of raw materials and energy resources is one of the most significant problems of our time [1]. Therefore, it is relevant in today's conditions to introduce energy-efficient technologies and renewable energy sources, with which raw materials can be dried using less energy than with conventional drying methods, and to use automation tools to monitor energy consumption in order to increase energy efficiency. Reducing specific energy consumption should be in line with the «European Green Deal». The priority should be to move towards a green course in the food industry, namely the reduction or recovery of waste heat as part of reducing energy consumption and controlling greenhouse gas emissions.

Recently, drying technologies have been used that help reduce energy consumption. Using a heat pump in the drying process increases energy efficiency and reduces fossil fuel consumption. A heat pump is a device that transports energy from a low-temperature source to a higher-temperature sink [2]. The most common type of heat pump operates on a vapor compression cycle, and the main unit consists of an evaporator, compressor, condenser and expansion valve. The technology is environmentally friendly, as gases and vapors are not released into the atmosphere.

Heat pump drying is a technology that allows raw materials to be dried using less energy than conventional drying methods. Heat pumps are well suited to integration into the drying process because the low-energy heat required for its operation is generated in the dryer itself [3]. They are increasingly used in the food industry due to their low energy consumption, less quality loss and high thermal drying efficiency. And most importantly, the technology corresponds to the concept of the «European Green Deal» and contributes to a significant reduction in specific energy consumption and reduction of thermal pollution of the environment.

Energy independence is achieved through a combination of solar panels, inverters and energy storage systems. The systems harness sunlight and convert it into electricity, offering a reliable and environmentally friendly power source. Such a comprehensive system allows you to reduce dependence on a centralized network by 60-80% and ensure stable operation of critical equipment [4]. The use of renewable energy sources contributes to reducing the use of traditional energy in the face of an energy crisis and growing demand for fossil fuels.

The modern development of the food industry is characterized by the introduction of intensive technologies, among which automation tools occupy one of the leading places. They allow for real-time control and optimization of technological processes and predict potentially expected changes in temperature or pressure. To achieve sustainable development goals, built-in sensors are used to monitor energy consumption to improve energy efficiency. The use of automation tools ensures improved dryer performance, as well as maintaining the desired quality of dried products, regardless of disruptions in the drying process and fluctuations in the supply of raw materials [5]. And most importantly, it will ensure the avoidance of over-drying and under-drying, because insufficient drying can

lead to spoilage of some types of food products, while over-drying of raw materials will lead to increased energy costs and reduced raw material quality.

Based on the above, it can be assumed that drying with a heat pump is an environmentally friendly technology, since gases and vapors are not released into the atmosphere, and most importantly, it provides a significant reduction in specific energy consumption compared to traditional dryers and helps reduce thermal pollution of the environment. Heat pump drying has a shorter drying time than other drying methods and can be combined with other drying equipment designs, which is promising for increasing the thermal efficiency of the drying process. The use of automation tools makes it possible to control key parameters in the drying process, for example, using built-in sensors, energy consumption can be monitored to increase energy efficiency. And most importantly, it will ensure the avoidance of over-drying and under-drying, because insufficient drying can lead to spoilage of some types of food products, while over-drying of raw materials will lead to increased energy costs and reduced raw material quality.

References:

1. Дубовкіна І.О. Методи підвищення енергоефективності розпилювального сушіння та їх реалізація в технологічних лініях: дис. ... канд. техн. наук : 05.14.06 / Дубовкіна Ірина Олександрівна. Київ, 2011. 204 с.
2. Heat pump drying of fruits and vegetables. URL: <https://www.researchgate.net/publication/289586372>.
3. Снежкін Ю.Ф. Енергоефективні сушильні установки на відновлювальних джерелах енергії. Режим доступу: https://www.ive.org.ua/wp-content/uploads/report_renewable_energy_25.Snezhkin.pdf.
4. Сонячна енергія та електростанції для харчової промисловості. Режим доступу: <https://www.ecotech.ua/sonyachna-energiya-ta-elektrostantsiyi-dlya-harchovoyi-promyslovosti/>.
5. Rami Y. Jumah. Control of industrial dryers / Rami Y. Jumah, Arun S. Mujumdar, Vijaya G. S. Raghavan // Handbook of Industrial Drying. 2006. P. 597–610.

СЕКЦІЯ 4. ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

*Божко Д., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Європейський Союз у 2022–2026 рр. пройшов прискорену трансформацію від «нормативної сили», що переважно просувала стандарти та правові норми, до геополітичної спільноти, здатної поєднувати політику розширення, санкційні механізми, оборонно-промисловою політику, енергетичну безпеку та глобальні інвестиції. Таку трансформацію підтверджують як політичні заяви про формування «геополітичної Комісії», так і нові практики зовнішньої діяльності ЄС у контексті війни Росії проти України, включно із системними регуляторними ініціативами, що формують «мову сили» через правила та інститути.

Відповіддю Європейського Союзу на суттєві зміни у системі міжнародної безпеки стала комбінація фінансових, санкційних, індустриальних і торговельних інструментів. По-перше, довгострокова підтримка України набула інституційної форми. Так, Ukraine Facility обсягом до 50 млрд євро на 2024–2027 рр., що включає бюджетну підтримку, інвестиційну рамку з гарантіями та технічну допомогу, спрямована на забезпечення макрофінансової стабільності України та стимулювання інвестицій у процесі відбудови [1].

По-друге, Європейський Союз запровадив безпрецедентну санкційну політику щодо Російської Федерації. Починаючи з 2022 р., було ухвалено низку санкційних пакетів щодо держави-агресора, що включали обмеження у фінансовому, енергетичному та технологічному секторах, були спрямовані на зниження можливостей Російської Федерації продовжувати військову агресію [2].

Важливим напрямом є також розвиток оборонно-промислового співробітництва у межах Європейського Союзу. Зокрема, ініціативи ЄС, спрямовані на посилення виробничих потужностей оборонної промисловості, розвиток спільних закупівель і координацію виробництва боєприпасів та військової техніки. Важливу роль у цьому відіграє Європейська оборонна промислова програма (EDIP), що базується на досвіді попередніх термінових інструментів (EDIRPA та ASAP) і знаменує собою стратегічний перехід від оперативної допомоги до довгострокової системної розбудови європейського військово-промислового комплексу та зміцнення співпраці з партнерами [3].

Значну увагу ЄС приділяє також питанням енергетичної безпеки. У межах програми REPowerEU реалізується політика диверсифікації енергетичних ресурсів і скорочення залежності від російських енергоносіїв.

Це включає розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та розширення співпраці з альтернативними постачальниками енергії [4].

Важливим інструментом економічної політики ЄС є Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). Його впровадження не лише сприяє кліматичним цілям, а й виступає потужним протекціоністським інструментом, що захищає внутрішній ринок ЄС від недобросовісної конкуренції та змушує міжнародних торговельних партнерів адаптувати свої виробничі стандарти до європейського «зеленого курсу». З 2026 р. імпортери повинні декларувати обсяг викидів CO₂, пов'язаних із виробництвом продукції, та придбавати відповідні сертифікати.

Крім того, Європейський Союз активно формує сучасну систему регулювання цифрових ринків. Зокрема, Digital Markets Act (DMA) спрямований на забезпечення справедливої конкуренції між цифровими платформами та обмеження монопольного впливу великих технологічних компаній. Перші результати реалізації цього регулювання були представлені Європейською Комісією у звіті щодо імплементації DMA [6;7].

Таким чином, Європейський Союз поступово формує нову модель геополітичного впливу, що поєднує економічні, політичні та регуляторні інструменти. Підтримка України, санкційна політика, розвиток оборонної промисловості, енергетична трансформація та цифрове регулювання формують комплексну стратегію посилення ролі ЄС у сучасних міжнародних відносинах. Для України це створює додаткові можливості та стимули до інтеграції до європейського політичного та економічного простору [1-7].

Список використаних джерел:

1. European Commission. The Ukraine Facility. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en
2. Council of the European Union. Timeline – Packages of sanctions against Russia since February 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/timeline-packages-sanctions-since-february-2022/>.
3. European Parliamentary Research Service. European Defence Industry Programme (EDIP). Brussels, 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762320/EPRS_BRI%282024%29762320_EN.pdf.
4. European Commission. REPowerEU – Phase Out of Russian Energy Imports. URL: https://energy.ec.europa.eu/strategy/repowereu-phase-out-russian-energy-imports_en.
5. European Commission. Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en.
6. European Commission. 2025 Enlargement Package Shows Progress Towards EU Membership for Key Enlargement Partners. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-enlargement-package-shows-progress-towards-eu-membership-key-enlargement-partners-2025-11-04_en.
7. European Commission. Commission Publishes Annual Report on DMA Implementation in 2024. Brussels, 25.04.2025. URL:

act.ec.europa.eu/commission-publishes-annual-report-dma-implementation-2024-2025-04-25_en.

*Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор,
Чернега О.Б., д.е.н., професор,
Кожухова Т.В., д.е.н., професор,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ЗАГРОЗИ ЧИ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується безпрецедентним поглибленням інтеграційних процесів, що фундаментально трансформують традиційні уявлення про національний суверенітет, економічну стійкість та безпеку.

Так, інтеграція трансформує класичну модель забезпечення економічного суверенітету держави, що передбачає перехід від абсолютного (державного) до колективного (наднаціонального) суверенітету, що означає, що держава частково делегує свої суверенні повноваження на наднаціональний рівень.

Під впливом зазначених змін відбувається трансформація об'єкта управління – об'єктом захисту стає не лише національна економіка, а й інтегрована економічна територія (наприклад, спільний ринок). Безпека розглядається через призму колективної стійкості. Трансформація національної системи економічної безпеки відбувається поступово, залежно від глибини конвергенції, інтеграційної взаємодії:

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) – трансформується лише зовнішньоекономічна безпека (торговельний блок). Держава зберігає повний суверенітет у внутрішній економічній політиці.

Митний союз – глибока трансформація зовнішньоекономічної безпеки. Держава втрачає право на самостійне встановлення тарифів, делегуючи це наднаціональним органам. Інші види економічної безпеки, як правило, не зачіпаються.

Спільний ринок – системна трансформація: відбувається зміна фінансової, соціальної та інвестиційної безпеки. Держава втрачає контроль над міграцією капіталу та робочої сили, посилюється конкуренція.

Економічний союз – фундаментальна трансформація. Трансформуються майже всі види економічної безпеки, особливо фінансова (через гармонізацію бюджетної політики) та соціальна (через гармонізацію стандартів). Держава частково делегує фіскальний суверенітет (норми дефіциту, податкові стандарти тощо).

Політичний союз – повна трансформація монетарної безпеки. Держава втрачає незалежну грошово-кредитну політику та інструмент валютного курсу. Безпека стає колективною.

Таким чином, чим глибша інтеграційна взаємодія, тим радикальнішою і всеохоплюючою є трансформація.

У процесі трансформації системи економічної безпеки впроваджуються нові принципи її забезпечення, що не властиві класичній національній моделі економічної безпеки:

принцип солідарності та взаємної відповідальності за економічний стан партнерів;

принцип субсидіарності;

принцип конвергенції (зближення);

принцип прозорості та взаємного моніторингу.

Таким чином, інтеграція не просто генерує нові загрози, а трансформує архітектуру управління ризиками (перехід до багаторівневого управління), змушує національну систему економічної безпеки відмовитися від старих, часто протекціоністських методів (що випливають з класичної теорії суверенітету) на користь прозорих, ринкових та наднаціонально регульованих механізмів.

Крім того, інтеграція підвищує зовнішню стійкість економіки, роблячи її частиною великої та потужної системи, але водночас вимагає внутрішньої структурної перебудови для відповідності спільним критеріям безпеки та розвитку.

Установлено, що інтеграція в ЄС створює як спільні (системні, що є наслідком самої архітектури ЄС), так і специфічні (асиметричні, що визначаються «різною швидкістю» інтеграції держав-членів) загрози, інтенсивність яких залежить від рівня розвитку та структури економіки кожної держави-члена [1-4]:

I. Спільні (системні) загрози для всіх членів ЄС – ці загрози виникають через необхідність дотримання єдиних правил та через взаємозалежність у рамках спільного ринку та економічного та валютного союзу (єврозони): вразливість до зовнішніх шоків; обмеження суверенітету (втрата інструментів); міграція робочої сили; посилення конкуренції; соціальні дисбаланси; залежність від критичних технологій та сировини; надмірний регуляторний тиск; енергетична вразливість тощо.

II. Асиметричні та специфічні загрози – ці загрози виникають через асиметрію розвитку, географічне положення та структурні особливості економіки конкретної держави-члена інтеграційного блоку.

Так, наприклад, специфічною загрозою країн Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина, Румунія, Болгарія) є політико-інституційна безпека (конфлікти між національними урядами та інститутами ЄС щодо принципів верховенства права та демократії, що може призвести до заморожування фінансування з Фондів ЄС, створює фінансову загрозу для розвитку та інфраструктури); країн Південної Європи (Греція, Італія, Іспанія, Португалія) - криза суверенного боргу як наслідок втрати фіскальної стійкості (високий рівень державного боргу створює системний ризик для всієї Єврозони; підвищення відсоткових ставок ЄЦБ для боротьби з інфляцією призводить до різкого зростання вартості обслуговування боргу, що може

викликати нову боргову кризу); країн Балтії (Естонія, Латвія, Литва) - транспортна та енергетична ізоляція (довготривала залежність від інфраструктурних зв'язків, що проходять через Схід, що вимагає масивних інвестицій у синхронізацію з європейськими мережами) тощо.

Крім того, системні загрози можна класифікувати за двома основними напрямками: втрата автономії (суверенітету) та посилення асиметрії та вразливості:

I. Загрози, пов'язані з втратою національної автономії (суверенітету). Найбільш значущі ризики виникають у євроні, де держави делегували найбільше повноважень на наднаціональний рівень: втрата незалежної монетарної політики; обмеження фіскальної автономії; обмеження торговельної автономії.

II. Загрози, пов'язані з асиметрією та вразливістю: асиметрія розвитку та посилення конкуренції; неконтрольована міграція робочої сили; посилення вразливості до зовнішніх шоків (ефект доміно); енергетична залежність та спільна політика ЄС.

Установлено, що основними ризиками євроінтеграції для України є:

1. Загроза структурної асиметрії та деіндустріалізації.
2. Загроза втрати людського капіталу.
3. Загроза втрати автономії в регулюванні чутливих сфер.
4. Загроза вразливості критичної інфраструктури та логістики.
5. Загроза адаптаційного шоку у регулюванні.

Таким чином, інтеграція України до ЄС – це стратегічний виклик, що потребує розробки чіткої «дорожньої карти» безпеки. Ключовими елементами такої стратегії мають стати перехідні захисні застереження та переорієнтація фінансової допомоги ЄС із підтримки сільського господарства на модернізацію високотехнологічних виробництв і розвиток людських ресурсів.

Можливості інтеграції можна згрупувати за трьома стратегічними напрямками: доступ до ресурсів, інституційне зміцнення та підтримка стабільності.

I. Доступ до ресурсів та розвиток – це найбільш прямі та відчутні переваги, що забезпечують довгострокове зростання та модернізацію економіки: доступ до розширеного ринку, залучення інвестицій (ПП), трансфер технологій та ноу-хау тощо.

II. Інституційне зміцнення та гармонізація перетворюють економічну систему країни, що інтегрується, на більш передбачувану, прозору та ефективну: гармонізація законодавства та стандартів, підвищення конкурентоспроможності, посилення інститутів та верховенства права тощо.

III. Підтримка стабільності та стійкості є критичною для протидії зовнішнім шокам та згладжування структурних асиметрій: фінансова допомога та фонди ЄС, макроекономічна стабільність, колективний економічний захист тощо.

Для України інтеграція – це не лише стратегічний вибір, але й система гарантій та ресурсів, необхідних для подолання структурних слабкостей і зовнішніх загроз:

I. Гарантія фінансової та макроекономічної стійкості. Доступ до фінансових інструментів ЄС є найбільш прямим та відчутним фактором зміцнення економічної безпеки України: фінансовий якір та макроекономічна стабільність; доступ до фондів співфінансування тощо.

II. Зміцнення інституційної та правової безпеки. Інтеграція виступає каталізатором реформ, що є фундаментальною передумовою для захисту економічних інтересів: правова передбачуваність для інвесторів; боротьба з корупцією та тіньовою економікою тощо.

III. Ресурсна безпека та модернізація. Інтеграція забезпечує доступ до ринку, технологій та колективного захисту, що трансформує промислову та енергетичну безпеку України: доступ до розширеного ринку та посилення конкурентоспроможності; енергетична безпека через синхронізацію; Колективний геополітичний захист.

Таким чином, європейська інтеграція для України, як і для всіх інших країн, що прагнуть набути членства в ЄС, є одночасно найпотужнішим інструментом зміцнення економічної безпеки та джерелом принципово нових системних ризиків. Це процес, у якому кожна можливість несе в собі зворотний бік відповідальності та вразливості, а отже ризик: ризик «периферійності» проти можливостей ринку; ризик «Інституційної неспроможності» проти фінансової допомоги; Ризик втрати людського капіталу проти свободи руху; ризик «Регуляторного шоку» проти гармонізації.

Успіх європейської інтеграції України як проекту безпеки залежить від здатності національної політики бути проактивною, а не адаптивною. Інтеграція лише тоді стане однозначною можливістю, коли держава стратегічно використовує ресурси ЄС для випереджаючої модернізації, перетворюючи «регуляторний тиск» на «технологічний драйвер», а територію України – на невід'ємний і самодостатній елемент колективної економічної стійкості Європи.

Список використаних джерел:

1. Європейська інтеграція: загрози чи можливості для економічної безпеки: навч. посіб. / Ю.Г. Бочарова, Т.В. Кожухова. – Кривий Ріг: Видавець Барихіна Н.Л., 2025. 81 с.

2. Chernega O., Kolchuk M., Bocharova Y., Ishchenko O., Ostapenko S. Theoretical basis of security in the XXI century. Challenges and paradigm of national and international Security of the XXI century: Economic and technogenic Discourse. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2022. P. 3-25. URL: <https://media.neliti.com/media/publications/558398-challenges-and-paradigm-of-national-and-32952d25.pdf#page=19>.

3. European Union. Official website. URL: <https://european-union.europa.eu/>.

4. European Commission. Official website. URL: https://commission.europa.eu/index_en.

*Геля Є.К., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Дугінець Г.В., д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС У СИСТЕМІ ГЕОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У сучасних міжнародних економічних відносинах дедалі більшого значення набуває екологічний вимір розвитку. Питання кліматичних змін, енергетичної безпеки та сталого використання ресурсів стають важливими елементами глобальної економічної конкуренції. У цьому контексті провідні держави та інтеграційні об'єднання розробляють комплексні стратегії переходу до низьковуглецевої економіки. Однією з найбільш масштабних і системних ініціатив у цьому напрямі є Європейський зелений курс, який поєднує екологічні цілі з економічними інструментами розвитку. Водночас ця стратегія поступово виходить за межі виключно екологічної політики. Через систему регулювання, інвестицій та технологічних стандартів Європейський Союз формує нові правила економічної конкуренції на глобальному рівні. Саме тому Європейський зелений курс дедалі частіше розглядається як інструмент гео економічного впливу ЄС.

На сучасному етапі ідеї екологізації економічних систем активно популяризуються через різноманітні комунікаційні майданчики. Ключовим стратегічним документом у цьому напрямі є Європейський зелений курс (ЄЗК), який фактично виступає дорожньою картою для досягнення кліматичної нейтральності європейського континенту до 2050 року. Ця ініціатива має комплексний характер, оскільки охоплює трансформацію ключових галузей: від енергетики та промисловості до торговельної політики та сільськогосподарського сектору. Основними пріоритетами реалізації ЄЗК визначено [2, с.68-69]:

- 1) інтенсифікацію використання відновлюваних енергетичних ресурсів;
- 2) перехід до екологічно безпечних виробничих циклів та «чистого» будівництва;
- 3) стимулювання низьковуглецевої мобільності та розвиток екологічного транспорту;
- 4) мінімізацію рівня забруднення довкілля та збереження біологічного різноманіття Європи;
- 5) формування стійких систем продовольства в межах оновленої аграрної політики ЄС.

Таким чином, Європейський зелений курс охоплює практично всі ключові сфери функціонування економіки Європейського Союзу. Його реалізація передбачає не лише екологічну модернізацію, але й глибоку структурну трансформацію виробництва, енергетики та транспортної системи.

Для практичного втілення задекларованих цілей заплановано залучення інвестицій у розмірі 1 трлн євро протягом 10-річного періоду. Окрему увагу приділено «Механізму справедливого переходу» (Just Transition Mechanism) з бюджетом у 100 млрд євро, що спрямований на підтримку регіонів, чия економіка критично залежить від викопного палива, з метою мінімізації негативних соціальних наслідків екологічної трансформації. Це фінансування має забезпечити структурні зміни в різних галузях для декарбонізації економіки [2, с.69].

Реалізація Європейського зеленого курсу неможлива без формування потужної фінансової бази. Саме тому Європейська комісія розробила комплекс різноманітних інструментів, спрямованих на залучення державного та приватного капіталу до фінансування зеленого переходу (табл. 1).

Таблиця 1 - Фінансові інструменти реалізації Європейського зеленого курсу

Фінансові інструменти	Зміст
Гранти	Реалізується через програму LIFE для екологічних проєктів та фонд Next Generation EU, що поєднує подолання наслідків пандемії з цілями «зеленого» розвитку.
Кредитування	Європейський інвестиційний банк (ЕІВ) фокусується на фінансуванні енергоефективності та відновлюваної енергії, тоді як Європейський фонд стійкого розвитку (ЕФСД) підтримує екологічні ініціативи як всередині ЄС, так і за його межами.
Гарантійні механізми	Європейський фонд гарантій (ЕГФ) стимулює приватний сектор до інвестування в проєкти ЄЗК, покриваючи частину ризиків за кредитами.
Комбіноване фінансування	Інвестиційний план для Європи об'єднує державні та приватні ресурси для реалізації стратегічних пріоритетів Союзу.
Новітні фінансові рішення	Включають зелений краудфандинг, ринок вуглецевих кредитів для компенсації викидів, а також систему виплат за підтримку екосистемних послуг (наприклад, збереження біорізноманіття чи очищення води).

Джерело: [2]

Завдяки таким інструментам Європейський Союз формує потужну фінансову екосистему, яка стимулює розвиток екологічних інновацій та залучення інвестицій у низьковуглецеві технології. Це, своєю чергою, посилює економічні позиції ЄС у глобальній конкуренції.

Екологічна трансформація виступає фундаментальним фактором забезпечення довгострокової конкурентоспроможності Європейського Союзу. Вона не лише гарантує лідерство ЄС у сегменті високотехнологічних «чистих» рішень, а й мінімізує стратегічну вразливість об'єднання через залежність від імпорту енергоносіїв. Завдяки послідовній декарбонізації промислового сектору та активному впровадженню інновацій, Європа здатна забезпечити сталий економічний розвиток, оптимізувати виробничі витрати та зміцнити свої позиції в умовах мінливої глобальної кон'юнктури. Тому, Європейський зелений курс слід розглядати не просто як екологічну ініціативу, а як комплексний інструмент утвердження технологічної першості та економічної стійкості ЄС на міжнародній арені [1, с.378].

Важливим наслідком реалізації цієї стратегії є трансформація внутрішнього економічного середовища Європейського Союзу. Нові екологічні стандарти та регуляторні вимоги безпосередньо впливають на діяльність підприємств і змушують бізнес адаптуватися до нових умов функціонування.

Реформування бізнес-середовища стає потужним чинником трансформації внутрішнього ринку ЄС, що безпосередньо позначається на стратегіях локальних і транснаціональних корпорацій. Посилення екологічного регулювання та заборони на певні матеріали змушують підприємства модернізувати виробничі потужності й переглядати технологічні цикли. Сучасний менеджмент дедалі частіше розглядає перехід до європейської моделі сталого розвитку як шлях до підвищення операційної ефективності та капіталізації бізнесу. За даними PwC, компанії, які інтегрують кліматичні ризики й можливості у свої бізнес-плани, демонструють вищу фінансову стійкість і прибутковість порівняно з тими, хто ігнорує процеси «зеленого» переходу [1, с.379-380].

Водночас вплив Європейського зеленого курсу виходить далеко за межі самого Європейського Союзу. Оскільки ЄС є одним із найбільших торговельних партнерів багатьох держав, його екологічні стандарти поступово стають орієнтиром і для інших економік.

Український промисловий сектор зазнає суттєвих трансформацій, зумовлених жорсткими екологічними стандартами Євросоюзу. Упровадження засад циркулярної економіки перетворюється на стратегічну потребу: для збереження позицій на ринку ЄС вітчизняні компанії мають мінімізувати кількість відходів та суттєво оптимізувати використання ресурсів. Чи не найсерйознішим випробуванням стає запуск механізму транскордонного вуглецевого регулювання (СВАМ), дія якого поширюється майже на п'яту частину всього українського експорту. Це ставить перед енергоємними галузями, зокрема металургійною та цементною промисловістю, безальтернативну вимогу щодо глибокої технологічної модернізації та декарбонізації виробництва [3, с.272].

Незважаючи на складність адаптації до нових вимог, для України зелений курс Європейського Союзу може стати не лише викликом, але й можливістю для модернізації економіки.

Попри існуючі бар'єри, реалізація Європейського зеленого курсу створює для України стратегічне вікно можливостей. Ця ініціатива відкриває шлях до комплексної модернізації національної економіки згідно з передовими міжнародними стандартами, що сприятиме зміцненню позицій вітчизняних експортерів та посиленню енергетичної безпеки завдяки відмові від імпорту традиційних енергоносіїв. Концепція повоєнного відновлення за принципом «build back greener» (відбудувати екологічніше) має стати фундаментом для впровадження альтернативної енергетики, енергоощадних технологій, інноваційної логістики та екологічно чистого виробництва. Крім того, залучення фінансових ресурсів через спеціалізовані «зелені» інструменти ЄС та глобальних інституцій дає можливість реалізувати амбітні

інфраструктурні перетворення та забезпечити якісно новий рівень розвитку держави [3, с.273].

Отже, Європейський зелений курс є не лише екологічною програмою, а комплексною стратегією трансформації економіки Європейського Союзу. Через систему фінансових інструментів, регуляторних стандартів та інноваційної політики ЄС формує нову модель економічного розвитку та зміцнює власні позиції у глобальній конкуренції. Водночас ця стратегія має значний вплив і на країни-партнери, зокрема Україну, стимулюючи модернізацію промисловості, розвиток циркулярної економіки та поступову інтеграцію до європейського економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Герман Л. Т., Запихляк В. З. Трансформація внутрішнього ринку ЄС під впливом «зеленого курсу»: на шляху до сталого розвитку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. № 24, С. 373-383. URL: <http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/690/657> (дата звернення: 15.03.2026)

2. Колодійчук І. А., Куртяк М. Б. Соціально-економічні передумови переходу до зеленої економіки в регіонах України. *Регіональна економіка*. 2024. № 2. С. 67–75. URL: https://re.gov.ua/re202402/re202402_067_KolodiychukIA,KurtyakMB.pdf (дата звернення: 15.03.2026)

3. Пастушок Л. В., Столярчук Я. М. Особливості формування стратегії сталого зростання України в умовах впливу європейського зеленого курсу. *Євроінтеграційний вектор економічного зростання України* : зб. матеріалів II Студентської наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 20 листопада 2025 р. Київ : КНЕУ, 2025. С. 271–274. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Conference_MEiM_20_11_2025/ZbD196mik_MED196M_20_11_2025.pdf#page=271 (дата звернення: 15.03.2026)

Діхтяренко Є., здобувач вищої освіти,

Глуценко Я., к.е.н., доцент

Національний технічний університет України Київський політехнічний

університет імені Ігоря Сікорського,

м. Київ, Україна

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах розвитку глобалізації та розвитку міжнародної торгівлі агропромисловий комплекс відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку експортного потенціалу національної економіки. Проблема розвитку експортного потенціалу підприємств АПК, має особливе значення для України.

Ефективна експортна діяльність агропромислових підприємств є чудовим способом для країни отримувати надходження іноземної валюти, підвищувати конкурентоспроможність підприємств, створювати певну фінансову

стабільність та дозволяє інтегруватися у світову економіку. У свою чергу, здатність підприємств успішно продавати свою продукцію на зовнішніх ринках безпосередньо залежить від ступеня розвитку їхнього експортного потенціалу, його структури та механізмів його використання.

Для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності важливо дослідити економічну сутність експортного потенціалу агропромислових підприємств, визначити його ключові структурні елементи та уточнити роль кожного елемента.

Загалом, термін «потенціал» (від лат. *potentia* – потужність, сила, приховані можливості) розглядається як можливості, засоби, джерела та запаси, які ще не виявилися, що можуть бути використані для вирішення певних завдань, досягнення конкретних цілей та бажаних результатів. Тобто, потенціал підприємства можна охарактеризувати наступними властивостями такими, як взаємозв'язок, цілісність, складність, здатність до постійного розвитку, певна ієрархічність та взаємодія елементів [1].

Створення та розвиток експортного потенціалу часто ігнорується або здійснюється фрагментарно, без належного врахування виробництва, внутрішньої економічної діяльності та імпорту, а також змін, що відбулися у зовнішньоекономічній діяльності на різних рівнях, таких як макро-, мезо- та мікрорівні.

Експортний потенціал компанії не діє ізольовано, в межах замкнутої системи. Процес взаємного впливу між потенціалами економічних систем поширюється на різні рівні: національну економіку, галузь, регіон та саму компанію, що свідчить про необхідність системного підходу до розвитку всього експорту.

Незважаючи на те, що поняття «експортний потенціал» використовується у багатьох наукових дослідженнях, не існує загальноприйнятого підходу до його трактування. Кожен науковець трактує термін в залежності від позиції з якої він розглядає його. Необхідно брати до уваги велику кількість показників на різних рівнях – від макро- до мікроекономічного для управління експортним потенціалом, що у свою чергу передбачає врахування зовнішнього середовища на підприємство та його внутрішнього становища. Ця різноманітність підходів зумовлює необхідність узагальнити наукові визначення аби виявити певні спільні та відмінні риси у трактуванні терміну [2].

Розглянемо основні підходи до визначення поняття «експортний потенціал» за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1 - Визначення поняття «експортний потенціал підприємства»

Автор	Визначення
1	2
Мельник О. Г.	Експортний потенціал підприємства – це системне явище, що характеризує можливість підприємства виконувати функцію суб'єкта міжнародної економічної діяльності, задовольняючи потреби зовнішніх ринків, природа яких пов'язана зі здійсненням експортної діяльності підприємства

1	2
Піддубна Л. І.	Експортний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, які стоять на розпорядженні підприємства для виробництва товарів з метою їх експорту.
Климик Г. В.	Експортний потенціал підприємства є частиною економічного потенціалу підприємства, який перебуває у взаємодії і взаємозалежності з усіма іншими видами потенціалу, якими володіє підприємство
Солодковський Ю. М.	Експортний потенціал підприємства – це механізм або засіб досягнення певної мети, а саме - максимального обсягу товарів і послуг, які можуть бути вироблені і реалізовані на міжнародних ринках.
Дудченко М. А.	Експортний потенціал підприємства – це можливість підприємства виконувати функцію задоволення потреб іноземних ринків у готовій продукції
Матвеев В. В.	Експортний потенціал підприємства – це системне явище, що характеризує можливість підприємства виконувати функцію суб'єкта міжнародної економічної діяльності, задовольняючи потреби зовнішніх ринків, природа яких пов'язана зі здійсненням експортної діяльності підприємства.
Ус Т. В.	Експортний потенціал підприємства це динамічна система взаємопов'язаних, взаємозумовлених, взаємодіючих елементів внутрішнього і зовнішнього середовища та їх зв'язків, які спрямовані на адаптування суб'єкта господарювання до вимог релевантного зовнішнього середовища на конкретний момент часу, або в перспективі.

Джерело: складено автором на основі [3-9].

Можна помітити, що більшість науковців розглядають експортний потенціал як певну складову загального економічного потенціалу підприємства та зосереджують увагу на забезпеченні ресурсами, можливостях виробництва та реалізації продукції на міжнародних ринках. Інші дослідники наголошують на взаємозв'язку між зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства і здатності цього підприємства адаптуватися до змін на світовому ринку.

Тому, експортний потенціал підприємства слід розглядати комплексно, досліджуючи поєднання інноваційні, логістичні, виробничі, фінансові та організаційні складові, які спрямовуються на досягнення стратегічних цілей підприємства у зовнішньоекономічній діяльності. Також можна сказати, що експортний потенціал підприємства є: підсистемою економічного потенціалу, яка може сприяти розвитку країни за рахунок ефективного включення економіки в систему міжнародного поділу праці; найважливішим фактором конкурентоспроможності національної економіки; об'єктом стратегії розвитку експорту, на який спрямовані основні заходи для досягнення її довгострокових цілей[10].

У науковій літературі, окрім загальних підходів до визначення експортного потенціалу підприємств, можна зустріти і трактування адаптовані під аграрний сектор. Так, Карпенко В. трактує експортний

потенціал аграрного сектору як сукупність можливостей сільськогосподарських виробників та держави формувати, виявляти, реалізовувати і відтворювати конкурентні переваги на світових ринках щодо експорту аграрної сировини та продукції. Тобто, це здатність аграрних підприємств, трейдерів та інших суб'єктів забезпечувати стійке розширення експортних потужностей агропродукції[11].

Бабан Т. О. у своїй праці визначила, що експортний потенціал аграрного підприємства – це сукупності ресурсів та факторів, ефективно поєднання яких зумовлює можливості підприємства виробляти та реалізовувати продукцію на зовнішні ринки при збереженні економічної та екологічної безпеки країни передбачає поєднання ресурсного, результативного та структурно-функціонального підходів до розуміння його сутності, ідентифікації та оцінки, враховує ресурсні, виробничі можливості підприємств, їх експортну активність та логістичні можливості щодо експорту сільськогосподарської продукції[12].

Проаналізувавши дані визначення можна простежити, що експортний потенціал аграрного сектору та аграрного підприємства розглядається як категорія, що поєднує конкурентні переваги, ресурсні можливості та здатність до розширення експортної діяльності. Визначення Бабан Т. О. є більш комплексним, поєднуючи у собі виробничі, екологічні та логістичні складові експортної діяльності.

Отже, з урахуванням усього вищезазначеного, поняття «експортний потенціал агропромислових підприємств» можна визначити як сукупність взаємопов'язаних виробничих, ресурсних, фінансових, логістичних та управлінських можливостей підприємства, що дозволяють йому ефективно здійснювати експортну діяльність, адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища та отримувати конкурентні переваги на міжнародних ринках аграрної продукції.

Список використаних джерел:

1. Дунська А.Р., Харченко І.А. Науково-методичні підходи до оцінювання експортного потенціалу підприємства : II Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи» 22 квіт. 2021 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 162–163.

2. Бондар В. Ю. Експортний потенціал як фактор розвитку підприємств. Матеріали науково-практичної конференції. Львів, 19-20 травня 2023. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/36/714/1461-1?inline=1>

3. Мельник О. Г. Експортний потенціал підприємства: сутність і методологічні основи аналізу. Проблеми економіки. 2017. № 1. С. 226–231.

4. Піддубна Л.І., Шестакова О.А. Експортний потенціал підприємства: сутність і системні імперативи формування і розвитку. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. № 37. С. 223–229.

5. Климик, Г.В. . Проблеми вдосконалення механізму управління експортною діяльністю підприємств сільськогосподарського машинобудування. Економіка та управління АПК, (1)66, 2009. С. 105-108. URL: <https://btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/ekonomika66.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).

6. Солодковський, Ю.М. Моделі розвитку конкурентоспроможності експорту у сучасній системі світової торгівлі. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: монографія у 2 т., Київ, 2006. 163-196.

7. Дудченко, М.А., Філіпенко А.С., Буркін В.С., Гальчинський А.С. Диверсифікація експортного потенціалу України. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. Київ. 2002. С. 143-157.

8. Матвеев В. В., Ярмоленко І. К., Експортний потенціал підприємства: сутність і особливості формування. Ефективна економіка. 2015. № 1.

9. Ус Т. В. Сутність та аналіз методичних підходів до оцінки експортного потенціалу підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 22. С. 119-127.

*Михайлова А.А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Дугінець Г.В., д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Санкції як інструмент міжнародних відносин у сучасних умовах набувають особливого значення, оскільки дозволяють державам і міжнародним організаціям реагувати на порушення міжнародного права без застосування військової сили. У випадку російсько-української війни саме санкційна політика стала одним із ключових механізмів впливу на державу-агресора, що свідчить про трансформацію ролі Європейського Союзу як гео економічного актора. Згідно з дослідженням А. Пастовенського, санкції виступають не лише інструментом економічного тиску, але й важливим сигналом міжнародної ізоляції, а також формою підтримки держави, яка стала жертвою агресії [3].

Беручи до уваги розвиток подій після 2014 року, можна стверджувати, що санкційна політика ЄС щодо Російської Федерації еволюціонувала від обмежених заходів до комплексного та багаторівневого механізму впливу. Перші санкції були запроваджені у відповідь на анексію Криму і мали переважно персональний характер, передбачаючи замороження активів і заборону на в'їзд для окремих осіб. Проте вже влітку 2014 року ЄС перейшов до секторальних обмежень, які зачепили фінансовий, енергетичний та

оборонний сектори російської економіки, що свідчить про поступове усвідомлення масштабів загрози [3].

Переломним моментом стала повномасштабна агресія Росії у 2022 році, після якої санкційна політика ЄС набула безпрецедентного характеру. Було запроваджено масштабні обмеження, що включали відключення російських банків від системи SWIFT, замороження активів Центрального банку РФ, а також обмеження у сфері енергетики та високих технологій [3]. Ці заходи спрямовані не лише на короткострокове послаблення економіки Росії, але й на підірив її довгострокового розвитку через обмеження доступу до критично важливих технологій.

Водночас санкції Європейського Союзу функціонують не ізольовано, а в ширшому міжнародному контексті. Як зазначає В. Голопапа, система ООН виявилася фактично неспроможною запровадити санкції проти Росії через право вето в Раді Безпеки. Це стало одним із ключових факторів, який посилив роль регіональних об'єднань, насамперед ЄС, у формуванні санкційної політики. Фактично можна говорити про кризу глобальної системи колективної безпеки, коли ініціатива переходить до коаліцій держав та наднаціональних структур [1].

Європейський Союз у цьому контексті демонструє високий рівень інституційної спроможності, оскільки має власні механізми розробки, впровадження та контролю санкцій. У рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики застосовуються як персональні, так і секторальні санкції, які охоплюють різні сфери економіки. Під санкціями перебувають тисячі фізичних та сотні юридичних осіб, що свідчить про масштабність цього інструменту. Важливою особливістю є наявність наднаціонального контролю: Європейська комісія здійснює моніторинг виконання санкцій, а їх порушення може призвести до юридичної відповідальності.

Саме ця інституційна складова значною мірою визначає відносну ефективність санкцій ЄС. На відміну від системи ООН, де виконання санкцій залежить від політичної волі держав, у ЄС існує чіткий механізм координації та примусу, що забезпечує більш високий рівень їх реалізації [1]. Водночас оцінка ефективності санкцій залишається складною. З одного боку, вони призвели до скорочення доходів Росії від експорту енергоносіїв, фінансової нестабільності та технологічної ізоляції. З іншого боку, їх здатність змінити політичну поведінку держави-агресора залишається дискусійною [3].

Суттєвою проблемою є здатність Росії адаптуватися до санкцій через переорієнтацію торгівлі на інші ринки та використання механізмів обходу обмежень. У цьому контексті важливу роль відіграють треті держави, які не приєдналися до санкційного режиму, що частково нівелює його ефективність. Крім того, санкції мають вплив і на сам Європейський Союз. Відмова від російських енергоносіїв спричинила енергетичну кризу та зростання цін, однак водночас стимулювала диверсифікацію джерел енергії та прискорила енергетичну трансформацію [3].

Важливим аспектом є роль міжнародних організацій у санкційній політиці. Санкції ООН мають найвищий рівень легітимності, оскільки є

обов'язковими для виконання всіма державами-членами відповідно до Статуту. Проте у випадку російсько-української війни цей механізм виявився фактично недієздатним через право вето Російської Федерації [4]. Це створює ситуацію, коли держава-агресор може блокувати рішення щодо себе, що підриває ефективність глобальної системи безпеки.

Частковою альтернативою стали рішення Генеральної Асамблеї ООН, однак вони мають переважно політичний характер і не супроводжуються економічними санкціями. У результаті основний санкційний тиск формується на рівні регіональних об'єднань і коаліцій держав. Європейський Союз у цьому контексті виступає одним із ключових акторів, формуючи масштабний санкційний режим, який постійно адаптується до нових викликів, зокрема через боротьбу з обходом санкцій [4].

Важливу роль у забезпеченні ефективності санкцій відіграє координація з країнами «Групи семи» (G7). Саме ця коаліція забезпечила синхронізацію ключових заходів, включаючи відключення банків від SWIFT, замороження резервів Центрального банку РФ та запровадження цінових обмежень на нафту. Водночас санкційна коаліція не є глобальною, оскільки такі країни, як Китай, Індія чи Бразилія, не приєдналися до обмежень, що створює можливості для їх обходу [4].

Національний рівень санкційної політики також має важливе значення. Україна активно застосовує санкції як елемент державної політики: з 2022 року було запроваджено близько 80 указів Президента, а загальна кількість підсанкційних осіб перевищує десятки тисяч. Створення Державного реєстру санкцій стало важливим кроком у підвищенні прозорості та координації з міжнародними партнерами [2].

Загалом Російська Федерація стала найбільш підсанкційною державою у світі, а економічні наслідки санкцій є суттєвими. Очікується, що до 2027 року падіння ВВП може становити 15–17%, а вихід іноземних компаній призвів до значної втрати економічного потенціалу [5]. Водночас серйозною проблемою залишається обходження санкцій через треті країни та використання посередницьких схем, що потребує посилення міжнародної координації.

Особливо відчутний вплив санкцій у енергетичному секторі, який є ключовим джерелом доходів російського бюджету. У відповідь на обмеження Росія створила так званий «тіньовий флот» для транспортування нафти, однак значна частина таких суден не має належного страхування, що ускладнює їх використання. Запроваджені у 2025 році санкції проти нафтового сектору призвели до зниження експорту та падіння цін на російську нафту. Очікується, що це може скоротити валютні надходження на десятки мільярдів доларів щорічно [6].

Водночас санкції у газовому секторі демонструють суперечливі результати, оскільки окремі країни ЄС продовжують імпорт російського скрапленого природного газу, що свідчить про складність швидкої енергетичної переорієнтації. Додаткові обмеження, зокрема заборона перевалки СПГ у портах ЄС, покликані посилити тиск на Росію [6].

Санкції також поширилися на вугільну галузь та ядерну енергетику, зокрема на корпорацію «Росатом». Хоча Росія намагається використовувати альтернативні фінансові схеми для обходу обмежень, такі механізми поступово виявляються та блокуються [6]. Це свідчить про поступове посилення санкційного режиму та його адаптацію до нових викликів.

Отже, санкційна політика Європейського Союзу у відповідь на російсько-українську війну демонструє трансформацію ЄС у потужного геоекономічного актора. Завдяки інституційній спроможності, координації з міжнародними партнерами та постійному вдосконаленню механізмів реалізації санкцій ЄС відіграє ключову роль у формуванні глобального санкційного тиску. Водночас ефективність санкцій залишається обмеженою низкою факторів, зокрема можливістю їх обходу та відсутністю повної міжнародної підтримки. Це свідчить про те, що санкції є важливим, але не універсальним інструментом впливу, ефективність якого залежить від рівня міжнародної координації та політичної єдності держав.

Список використаних джерел:

1. Голопапа В. І. Санкції проти РФ крізь призму ООН, ЄС, Ради Європи, ОБСЄ та G7 // *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. № 107. С. 73–84. URL: <https://apdp.in.ua/v107/12.pdf>.
2. Міністерство закордонних справ України. Санкції проти РФ: офіційна інформація. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf>.
3. Пастовенський А. С. Політика санкцій Європейського Союзу щодо Російської Федерації в умовах російсько-української війни // *Politicus*. 2025. № 1. С. 33–42. URL: https://politicus.od.ua/1_2025/33.pdf.
4. Пищенко О. В. Санкційна політика ЄС як реакція на повномасштабне вторгнення РФ в Україну // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. URL: https://www.lsej.org.ua/4_2023/178.pdf.
5. Рада економічної безпеки України. Огляд результатів санкційної політики проти РФ. 2023. URL: <https://reb.org.ua/reporting/oglyad-rezultativ-roboti-radi-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini-za-2022-rik-ta-rekomendaciyi-shhodo-realizaciyi-sankciinoyi-politiki-proti-rf-d26k8y>.
6. DiXi Group. Енергетичні санкції проти Росії: моніторинг ефективності (I квартал 2025 року). URL: <https://dixigroup.org/analytic/energetychni-sankciyi-proti-rosiyi-monitoring-efektyvnosti-i-kvartal-2025-roku/>.

*Михайловська А. В., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Ніколаєць К.М, д.іст.н., професор
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЄС НА ГЕОЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІЙ АРЕНІ

Сучасна архітектура глобального світоустрою переживає етап глибокої та незворотної трансформації, що змушує Європейський Союз кардинально

переглядати свою роль, стратегію та інструментарій на світовій арені. Протягом багатьох десятиліть європейський інтеграційний проєкт базувався на ліберальній парадигмі вільної торгівлі, глибокій взаємозалежності та переконанні, що економічна співпраця автоматично гарантує політичну стабільність і мир. Однак реалії багатопольярного світу, загострення конкуренції між глобальними наддержавами, наслідки пандемії та повномасштабна війна на європейському континенті яскраво продемонстрували вразливість такої моделі. Сьогодні Європейський Союз здійснює безпрецедентний перехід від концепції відкритого ринку до доктрини «відкритої стратегічної автономії», перетворюючи свою колосальну економічну вагу на реальний інструмент геополітичного впливу. Цей процес охоплює всі рівні функціонування економіки, генеруючи масштабні макроекономічні зрушення та докорінно змінюючи умови мікроекономічної діяльності для мільйонів підприємств як всередині ЄС, так і за його межами. На макроекономічному рівні головним тригером цих змін стала глобальна геоekonomічна фрагментація, тобто процес розпаду єдиного світового ринку на конкуруючі та часто ворожі один одному економічні блоки. Відповідно до фундаментальних досліджень Міжнародного валютного фонду, така фрагментація створює колосальні ризики для глобального економічного зростання, провокуючи розрив усталених ланцюгів постачання, обмеження доступу до технологій та довгострокові інфляційні шоки, що особливо болісно б'є по відкритих економіках європейських країн [1, с. 11].

Зіткнувшись із загрозою втрати економічного суверенітету, Європейський Союз розпочав активну розбудову власної геоekonomічної стійкості, застосовуючи жорсткі регуляторні механізми для захисту стратегічних секторів своєї промисловості. Усвідомлення того, що надмірна залежність від монопольних постачальників може бути використана як зброя (що наочно продемонструвала енергетична криза), змусило європейські інституції розробити нову індустріальну політику. Яскравим втіленням цього підходу є Європейський акт про критично важливу сировину, який встановлює чіткі макроекономічні орієнтири щодо видобутку, переробки та переробки вторинної сировини безпосередньо на території ЄС, а також обмежує частку імпорту стратегічних матеріалів з однієї третьої країни [2, с. 29]. Цей документ є класичним прикладом геоekonomічної інженерії, адже він спрямований на зниження макроекономічної вразливості Європи у сфері високих технологій, виробництва електромобілів та відновлюваної енергетики, де домінування зовнішніх гравців розглядається як пряма загроза регіональній стабільності. Водночас такі макроекономічні ініціативи створюють абсолютно нову реальність на мікроекономічному рівні, змушуючи європейські компанії повністю переглядати свої операційні моделі, стратегії закупівель та підходи до управління ризиками. Епоха гіперглобалізації, коли головним критерієм для бізнесу була мінімізація витрат за рахунок розміщення виробництва в країнах з найдешевшою робочою силою, остаточно завершилася.

Сьогодні на рівні окремих фірм критерій мікроекономічної стійкості та надійності ланцюгів постачання починає превалювати над суто фінансовою ефективністю. Підприємства змушені переходити від логістичної моделі «точно в строк» (just-in-time) до моделі «про всяк випадок» (just-in-case), що передбачає створення значних резервних запасів, диверсифікацію постачальників та перенесення виробничих потужностей ближче до кінцевих ринків збуту (ніаршорінг). Ці процеси неминуче призводять до зростання транзакційних витрат, збільшення вартості зберігання запасів та потреби у додаткових капіталовкладеннях, що чинить тиск на норму прибутку компаній та зрештою перекладається на кінцевого споживача у вигляді вищих цін. Таким чином, геополітична безпека Європейського Союзу фактично фінансується за рахунок зниження короткострокової мікроекономічної рентабельності корпоративного сектору, який змушений адаптуватися до умов жорсткого регуляторного середовища. Одним із найпотужніших інструментів такого геоекономічного регулювання, який ЄС використовує для поширення свого впливу за межі власних кордонів, є екологічна політика та кліматичні стандарти. Запровадження Механізму транскордонного вуглецевого коригування (СВАМ) є безпрецедентним кроком, який стирає межу між внутрішньою екологічною політикою та зовнішньою торгівлею [3, с. 53].

Цей механізм має чітку макроекономічну мету: запобігти явищу «витоку вуглецю», коли європейські виробники, обтяжені суворими кліматичними нормами, втрачають конкурентоспроможність порівняно з іноземними компаніями, які працюють у юрисдикціях із м'якшим екологічним законодавством. Змушуючи імпортерів купувати спеціальні сертифікати, ціна яких прив'язана до вартості викидів вуглецю в ЄС, Євросоюз фактично встановлює екологічне мито, захищаючи свій внутрішній ринок. Проте на мікроекономічному рівні впровадження СВАМ створює колосальні виклики для підприємств із третіх країн, які постачають продукцію до ЄС. Вони змушені впроваджувати складні системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів на кожному етапі виробничого циклу. Це вимагає значних інвестицій у нові технології, залучення спеціалізованих аудиторів та глибокої перебудови управлінських процесів. Фірми, які не зможуть адаптуватися до цих вимог або чия продукція виявиться занадто вуглецевоемною, ризикують повністю втратити доступ до європейського ринку. Через цей механізм ЄС реалізує свою регуляторну владу, змушуючи корпоративний сектор у всьому світі грати за європейськими правилами, що робить кліматичну політику одним із найефективніших інструментів геоекономічного домінування [3, с. 54].

Окрім кліматичного та сировинного вимірів, геоекономічна стратегія ЄС активно розгортається у сфері регулювання цифрових ринків та управління даними, що також має глибокі наслідки для світової економіки. Усвідомлюючи небезпеку монополізації глобального інформаційного простору кількома транснаціональними технологічними гігантами, Євросоюз розробив і впровадив безпрецедентний пакет законодавства, спрямований на

відновлення конкуренції та захист прав споживачів. На макроекономічному рівні ці дії покликані стимулювати інновації всередині Європи, створюючи сприятливі умови для розвитку європейських технологічних стартапів та запобігаючи виведенню капіталу в інші юрисдикції. На мікроекономічному рівні нові правила жорстко обмежують ринкову поведінку так званих «гейткіперів» - найбільших цифрових платформ, забороняючи їм надавати перевагу власним сервісам, нав'язувати несправедливі умови бізнес-користувачам та безконтрольно збирати персональні дані [5, с. 18]. Це кардинально змінює бізнес-моделі технологічних корпорацій, змушуючи їх витратити мільярди євро на комплаєнс та перебудову архітектури своїх продуктів спеціально для європейського ринку. Здатність ЄС диктувати умови наймогутнішим компаніям світу є ще одним доказом його трансформації у провідного геоекономічного гравця, який використовує нормативно-правову базу як зброю у глобальній конкурентній боротьбі.

Такі масштабні структурні зміни неминуче впливають і на глобальний ринок праці, змінюючи вимоги до кваліфікації персоналу та створюючи нові виклики для систем освіти і соціального забезпечення. Згідно з аналітикою Всесвітнього економічного форуму, геоекономічна фрагментація, локалізація ланцюгів постачання та форсований перехід до зеленої економіки є одними з головних макротрендів, які формуватимуть структуру зайнятості в найближчі роки [4, с. 25]. Компаніям на мікрорівні вже сьогодні доводиться інвестувати величезні ресурси у перенавчання працівників, щоб забезпечити їхню здатність працювати з новими екологічно чистими технологіями, відповідати складним вимогам комплаєнсу та орієнтуватися в умовах постійних регуляторних змін. Здатність людського капіталу швидко адаптуватися до цих нових реалій стає одним із ключових факторів виживання підприємств у висококонкурентному європейському середовищі.

Для України, яка мужньо протистоїть збройній агресії та одночасно реалізує історичний курс на повноцінну інтеграцію до Європейського Союзу, глибоке розуміння еволюції ЄС на геоекономічній арені є питанням національного виживання та успішного повоєнного відновлення. Вітчизняна економіка повинна готуватися до того, що вступ до ЄС – це не просто політичний акт чи скасування митних тарифів, а процес болісної, але необхідної мікроекономічної адаптації до одного з найскладніших та найжорсткіших регуляторних середовищ у світі. Українські підприємства, незалежно від їхнього розміру чи форми власності, зіткнуться з необхідністю повної модернізації своїх виробничих процесів відповідно до європейських екологічних стандартів, вимог щодо прозорості ланцюгів постачання та соціальної відповідальності. Необхідність сплачувати вуглецеві збори, впроваджувати складні системи звітності та доводити відповідність кожного етапу виробництва нормам ЄС стане серйозним випробуванням для мікроекономічної стійкості українського бізнесу. Проте ця трансформація є безальтернативною. Лише через повну імплементацію європейських правил гри Україна зможе інтегруватися у глобальні ланцюги створення вартості, залучити масштабні іноземні інвестиції та забезпечити стабільне

макроекономічне зростання [1, с. 14]. Відповідно, успішність європейського вектору України залежатиме не лише від політичних домовленостей на найвищому рівні, а й від спроможності кожного окремого українського підприємця усвідомити нові гео економічні реалії та перебудувати свій бізнес відповідно до вимог об'єднаної Європи, яка сьогодні виступає не просто як спільний ринок, а як потужний глобальний гравець, що активно захищає свої інтереси та формує архітектуру світової економіки майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Geo-Economic Fragmentation and the Future of Multilateralism / S. Aiyar [та ін.]. International Monetary Fund. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2023/01/11/Geo-Economic-Fragmentation-and-the-Future-of-Multilateralism-527266> (дата звернення: 13.03.2026).
2. Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials. Official Journal of the European Union. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj> (дата звернення: 13.03.2026).
3. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. Official Journal of the European Union. 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj> (дата звернення: 13.03.2026).
4. The Future of Jobs Report 2023. World Economic Forum. 2023. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/> (дата звернення: 13.03.2026).
5. Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector (Digital Markets Act). Official Journal of the European Union. 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj> (дата звернення: 13.03.2026).

*Пасенко В.М., к.е.н., доцент,
Згурська К.Ю., здобувач вищої освіти
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна*

ДИНАМІКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У межах Європейського Союзу формується цілісна політика цифрової трансформації, спрямована на забезпечення технологічної незалежності та конкурентоспроможності європейського простору. Центральним елементом цієї політики виступає стратегічна ініціатива «Європа, придатна для цифрової епохи», яка визначає пріоритети розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та створення умов для сталого цифрового майбутнього. Ключовим орієнтиром є «Цифровий компас до 2030 року» –

програмний документ, що окреслює конкретні цілі та показники [1]. Серед них: формування високого рівня цифрових компетентностей у населення; розбудова інфраструктури надшвидкісного інтернету та мереж нового покоління; масштабна цифровізація бізнес-процесів; впровадження ефективних електронних державних сервісів. Ці напрями охоплюють не лише економічну сферу, а й соціальний вимір, сприяючи розвитку єдиного цифрового ринку, розширенню доступу до освітніх ресурсів та суспільних послуг. Важливим складником є інтеграція інноваційних технологій – штучного інтелекту, рішень у сфері кібербезпеки, екологічних цифрових інновацій та систем захисту персональних даних. В цілому, цифрова стратегія ЄС до 2030 року має комплексний характер: вона поєднує економічні, соціальні та технологічні аспекти, створюючи підґрунтя для сталого розвитку та посилення глобальної ролі Європи у цифровій економіці.

Стратегія Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу спрямована на створення інтегрованого простору, у якому забезпечується вільний рух технологій, даних та інновацій між державами-членами. Її реалізація передбачає гармонізацію цифрових систем та усунення бар'єрів, що перешкоджають доступу до сучасних електронних послуг. Уніфікація правил і стандартів дозволяє сформуванню рівних умов для функціонування бізнесу, захисту прав споживачів та ефективної діяльності урядових структур. Водночас, стратегія сприяє розвитку єдиної політики у сфері цифрової економіки, що охоплює питання регулювання електронної комерції, кібербезпеки, захисту персональних даних та стимулювання інноваційних рішень.

Важливим інструментом оцінки цифрового розвитку країн ЄС є Digital Economy and Society Index (DESI), який відображає рівень цифровізації країн Європейського Союзу. За останні роки показники індексу підтверджують, що Європейський Союз досягнув відчутного прогресу у цифровій трансформації. У 2024–2025 рр. середній рівень цифровізації в країнах-членах перевищив позначку у 70 балів, що свідчить про системне впровадження цифрових технологій у ключові сфери суспільного та економічного життя [2; 3]. Найвищі результати демонструють держави Північної Європи – Данія, Фінляндія, Швеція та Нідерланди, які стабільно утримують лідерські позиції, перевищуючи 80 балів за інтегральними показниками. Вони вирізняються високим рівнем цифрових державних послуг, широким застосуванням хмарних технологій та штучного інтелекту у бізнесі, а також розвиненою інфраструктурою надшвидкісного інтернету. Естонія та Ірландія демонструють особливо динамічне зростання у сфері е-урядування, що підтверджує ефективність їхніх національних стратегій цифровізації. Німеччина та Австрія активно інтегрують цифрові рішення у промисловість та малий бізнес, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності на європейському ринку. Країни Центральної та Східної Європи – Польща, Словаччина, Хорватія, Болгарія та Румунія – продовжують поступове наближення до середніх показників ЄС (55–65 балів). Їхній прогрес зумовлений інвестиціями у розвиток інфраструктури та освітніх програм,

проте відставання від лідерів зберігається через структурні обмеження та нерівномірний розвиток інноваційної екосистеми. Загальноєвропейська тенденція свідчить про посилення уваги до цифрових навичок населення, кібербезпеки та захисту даних, що стає ключовим чинником формування єдиного цифрового простору. Тобто, цифрова політика ЄС поступово переходить від етапу інфраструктурного розвитку до етапу комплексної інтеграції технологій у всі сфери суспільства.

Сучасна політика Європейського Союзу продовжує стимулювати підвищення цифрової інтенсивності та розвиток електронних публічних послуг. Для країн ЄС зазначена динаміка розвитку цифрових технологій сприяла: інтеграції ІКТ у систему освіти, що забезпечує формування цифрових компетентностей; розвитку електронних державних послуг, які стали доступними для більшості громадян; цифровізації бізнесу, особливо малого та середнього, через впровадження хмарних рішень та штучного інтелекту.

Аналіз статистичних даних за 2020–2024 рр. свідчить про поступове зростання рівня цифрової інфраструктури в країнах Європи. Зокрема, частка населення, яке користується Інтернетом, зросла з 88% у 2020 р. до 92% у 2024 р., що підтверджує стабільне розширення доступу до цифрових сервісів [4]. Важливо відзначити, що гендерні відмінності у користуванні Інтернетом практично зникли: у 2024 р. показники серед жінок і чоловіків досягли однакового рівня – 92%. За віковими групами найбільша інтенсивність спостерігається серед молоді 15–24 років (98%), тоді як серед інших вікових категорій цей показник становить 89%. Розрив між міським і сільським населенням поступово скорочується: у 2020 р. він становив 89% проти 83%, а у 2024 р. – 95% проти 93%. Це свідчить про ефективність політики щодо розширення доступу до цифрових технологій у сільських регіонах. У сфері мобільних мереж спостерігається майже повне охоплення технологією 4G – 99% населення у 2024 р., тоді як використання 3G практично зникло (1%). Покриття 4G у міських територіях досягло 100%, а у сільських – 96%. Національна пропускна здатність на одного користувача Інтернету зросла з 330 кбіт/с у 2020 р. до 450 кбіт/с у 2024 р., що відображає модернізацію інфраструктури та зростання попиту на високошвидкісні цифрові сервіси.

Попри значні досягнення, сучасна цифрова політика Європейського Союзу стикається з низкою викликів, що визначатимуть її ефективність у найближчій перспективі. Актуальним залишається питання подолання цифрових розривів між країнами-членами, а також між окремими соціальними групами населення. Важливим завданням є забезпечення кіберстійкості та захисту даних в умовах зростання кількості кіберзагроз і поширення нових форм цифрової злочинності. Додатковим викликом виступає необхідність інтеграції новітніх технологій – штучного інтелекту, квантових обчислень, блокчейн-рішень – у всі сфери суспільного життя, що потребує значних інвестицій та адаптації нормативно-правової бази. Крім того, цифрова трансформація має враховувати принципи екологічної

відповідальності, адже розвиток «зелених» цифрових рішень стає ключовим чинником сталого розвитку.

Таким чином, майбутнє цифрової політики ЄС визначатиметься балансом між технологічним прогресом, соціальною інклюзивністю та безпекою цифрового простору. Саме здатність ефективно реагувати на зазначені виклики стане запорукою збереження глобального лідерства Європейського Союзу у сфері цифрової економіки та суспільства.

Список використаних джерел:

1. EUR-Lex: Communication from the Commission – 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade (COM/2021/118 final) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118> (дата звернення: 18.03.2026 р.)
2. Обеловська, К., Абзятов, А., Дорошенко, А., Дронюк, І., Ліскевич, О., та Ліскевич, Р. Аналіз цифрових навичок та інфраструктури в країнах ЄС на основі даних DESI 2024. *Future Internet*. 2025. 17, No 6: 228. <https://doi.org/10.3390/fi17060228>
3. European Commission. The Digital Economy and Society Index (DESI) URL: <https://digital-decade-desi.digital-strategy.ec.europa.eu/datasets/desi/charts> (дата звернення: 18.03.2026 р.)
4. Eurostat. Database. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 18.03.2026 р.)

*Тарлопов І.О., к.е.н., доцент,
Манейло С.В., здобувач вищої освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна*

ЄС: ГЕОЕКОНОМІЧНА ВАГА ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ АМБІЦІЇ

Європейський Союз (ЄС) сьогодні виступає одночасно як потужний гео економічний актор і дедалі більш помітний геополітичний гравець. Поєднання економічних важелів, регуляторної потужності та дипломатичних інструментів дозволяє ЄС формувати міжнародні правила, впливати на глобальні ланцюги постачання та захищати власні стратегічні інтереси. Водночас процес трансформації від «нормативного» до «геополітичного» актора супроводжується низкою викликів: внутрішніми розбіжностями між державами-членами, залежністю від зовнішніх постачальників критичних ресурсів та конкуренцією з іншими глобальними ініціативами. У цій роботі розглядаються основні інструменти гео економічного впливу ЄС, його прагнення до стратегічної автономії, а також ключові проблеми й перспективи, що визначають роль Союзу на сучасній міжнародній арені.

Гео економічна складова зовнішньої політики ЄС визначається кількома взаємопов'язаними інструментами. По-перше, це інвестиційні ініціативи та проекти інфраструктурного характеру, спрямовані на зміцнення зв'язків із

партнерами в різних регіонах світу. Ідея Global Gateway позиціонується як протистояння ЄС глобальним викликам, вона має на меті мобілізувати значні фінансові ресурси для розвитку цифрової, енергетичної, транспортної та соціальної інфраструктури, пропонуючи «якісні» та прозорі проекти, що відповідають європейським стандартам [1]. Такий підхід покликаний не лише задовольнити потреби партнерів, а й посилити вплив ЄС через створення довгострокових економічних зв'язків і стандартів.

По-друге, торгівля та регуляторна політика залишаються ключовими інструментами впливу. Європейські технічні стандарти, вимоги до екологічності та захисту прав споживачів часто стають де-факто глобальними нормами, оскільки виробники, що прагнуть виходу на великий європейський ринок, змушені адаптувати свою продукцію до цих вимог. Таким чином, регуляторна сила ЄС перетворюється на форму м'якої сили, що впливає на структуру глобальних ланцюгів вартості та стимулює трансформацію виробничих практик у світі [2].

Геополітичний вимір діяльності ЄС дедалі більше пов'язаний із концепцією стратегічної автономії – здатності Союзу діяти самостійно в критичних сферах, зокрема в енергетиці, технологіях та безпеці. Це прагнення показує не лише збільшення внутрішніх потужностей, а й формування спроможності координувати політику між державами-членами та діяти узгоджено на міжнародній арені. У практичному вимірі це проявляється у посиленні оборонної співпраці, розвитку особових технологічних проєктів та диверсифікації джерел енергії й постачань критичних матеріалів [4].

Санкційна політика стала ще одним важливим інструментом зовнішнього впливу ЄС. Після ескалації конфліктів у Європі та глобальних криз ЄС запровадив комплексні пакети санкцій, що торкнулися економічних секторів, фінансових потоків і окремих осіб. Успіх таких заходів залежить від внутрішньої єдності, узгодженості з партнерами та здатності мінімізувати негативні побічні ефекти для економік країн-членів. Водночас санкції підкреслюють перехід ЄС до більш активної геополітичної ролі, де економічні важелі використовуються для досягнення політичних цілей [5].

Разом із тим ЄС стикається з низкою протиріч і обмежень. По-перше, внутрішня різноманітність інтересів держав-членів ускладнює швидке ухвалення рішень і реалізацію амбітних ініціатив. Різний рівень економічної потужності, енерго-залежності та зовнішньополітичних пріоритетів створює поле для компромісів, які іноді послаблюють ефективність зовнішньої політики. По-друге, залежність від зовнішніх постачальників у критичних секторах, зокрема в енергетиці та мікроелектроніці, обмежує можливості повної автономії. Це вимагає комплексних заходів із розвитку внутрішніх виробничих ланцюгів, інвестицій у науково-технічну базу та стимулювання приватних інвестицій у стратегічні галузі. По-третє, на глобальній арені ЄС конкурує з іншими великими акторами, зокрема з Китаєм та США, які патентують альтернативні способи фінансування та інфраструктурних проєктів. Щоб бути конкурентоспроможним, ЄС має поєднувати фінансові

ресурси з привабливими умовами для приватного капіталу та гарантувати прозорість і стійкість проєктів [3].

Майбутнє посилення ролі ЄС на геоекономічній та геополітичній арені пов'язані з кількома ключовими напрямками. По-перше, необхідна посилена координація в рамках ініціатив Team Europe для ефективного залучення приватних інвестицій і підвищення оперативності реалізації проєктів. По-друге, головним курсом має стати розвиток внутрішніх виробничих ланцюгів у критичних секторах, що зменшить зовнішню вразливість і підвищить стратегічну автономію. По-третє, ЄС має покращувати методи санкційної політики та системи підтримки для секторів, які зазнають найбільшого тиску, щоб зберегти економічну стійкість під час зовнішніх шоків.

Європейський Союз перебуває на етапі трансформації, у якому геоекономічні інструменти та геополітичні амбіції взаємодіють і підсилюють одна одну. Ініціативи на кшталт Global Gateway, регуляторна потужність ЄС і санкційна політика формують нову архітектуру зовнішньої дії, скоординовану на захист інтересів Союзу та створенню сприятливих умов у глобальній економіці. Однак успіх цих зусиль залежатиме від здатності держав-членів до внутрішньої координації, від мобілізації приватного капіталу та від реалізації політики, що зменшує залежності від зовнішніх постачальників. Лише поєднання економічної сили, регуляторної привабливості та політичної єдності дозволить ЄС бути могутнім та впливовим геополітичним альянсом.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Global Gateway. – Brussels: European Commission, 2021. URL:- https://commission.europa.eu/topics/international-partnerships/global-gateway_en?utm_source
2. Publications Office of the European Union. The Global Gateway strategy. - Luxembourg: Publications Office, 2021. URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a0d2cd8c-1cf9-11f1-8c3a-01aa75ed71a1/language-en?utm_source
3. Heldt E. Europe's Global Gateway: A New Instrument of Geopolitics // Politics and Governance. 2023. Vol. 11, № 4. P. 223-234. URL: https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/download/7098/3525?utm_source
4. European Parliament Research Service. EU strategic autonomy 2013-2023: From concept to capacity. Brussels: European Parliament, 2022. URL: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI%282022%29733589?utm_source
5. European Union. EU sanctions on Russia: Update, economic impact and outlook. Brussels: EU Briefing, 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/753943/EPRS_BRI%282023%29753943_EN.pdf?utm_source

*Чернега О.Б, д.е.н., професор,
Бочарова Ю.Г., д.е.н., професор
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ ЗАХОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Перша чверть ХХІ століття стала для Європейського Союзу періодом безпрецедентних трансформацій та суворих випробувань, що докорінно змінили архітектуру об'єднання. Знаковим етапом розвитку стало масштабне розширення 2004 року, коли до складу ЄС увійшли десять нових держав, а згодом – приєднання Румунії, Болгарії та Хорватії. Паралельно з територіальним зростанням Союз пройшов через глибоку внутрішню еволюцію: розширення зони євро зміцнило економічну інтеграцію, а реформи системи управління дозволили адаптувати інституційну структуру до нових масштабів та нових викликів.

Проте цей шлях «шаленого розвитку» не був безхмарним. Поряд із вагомими здобутками сформувався комплекс системних проблем, які тривалий час залишалися у латентному стані. Повномасштабна агресія Росії проти України стала тим критичним тригером, що зробив приховані проблеми ЄС явними, оголивши вразливості в енергетичній безпеці, оборонному потенціалі та технологічній залежності. В умовах такої геополітичної турбулентності питання підвищення конкурентоспроможності ЄС трансформувалося з суто економічного завдання у стратегічну умову виживання. Саме тому сьогодні Європейський Союз вимушений переглядати свою парадигму розвитку, фокусуючись на зміцненні внутрішнього ринку та інноваційній стійкості як єдиній відповіді на глобальні загрози.

Усвідомлення критичного стану європейської економіки спонукало керівництво ЄС до рішучих кроків. Відправною точкою став вересень 2023 року, коли Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн доручила Маріо Драгі (колишньому голові Європейського центрального банку та експрем'єру Італії, відомому як «рятівник євро») підготувати ґрунтовну доповідь про майбутнє конкурентоспроможності Союзу.

Процес набув політичної ваги навесні 2024 року, 23 квітня відбувся виступ президента Європейської Комісії Урсули фон дер Ляєн на пленарному засіданні Європейського парламенту щодо висновків спеціальної наради Європейської Ради 17-18 квітня 2024 року, де лідери держав-членів визначили конкурентоспроможність як екзистенційний пріоритет. Було наголошено на необхідності нового «Європейського пакту про конкурентоспроможність». Президент відмітила, що поєднання негативних зовнішніх та внутрішніх чинників призвело до катастрофічних тенденцій, «these trends can only be addressed with a concerted effort at both the European and national level. Therefore, restoring our competitive edge must be at the heart of Europe's economic agenda of

2024 and beyond» [1]. Крім того Урсула фон дер Ляєн акцентувала на тому, що без радикальних змін ЄС ризикує втратити статус глобального гравця.

Кульмінацією аналітичного етапу став вересень 2024 року – оприлюднення Звіту Драгі [2]. Цей документ став «рентгенівським знімком» європейської економіки, висвітливши розрив у продуктивності, дефіцит інвестицій та небезпечну технологічну залежність від третіх країн. Звіт запропонував радикальні заходи: від агресивної промислової політики до масштабного спільного фінансування інновацій.

Новий, 2025 рік, перевів ці напрацювання у площину практичної реалізації:

1. 20 січня 2025 р. спільна заява Федерації німецької промисловості «The Competitiveness of Europe» щодо оцінки Звіту Драгі, яка зафіксувала підтримку щодо ключових реформ, а саме необхідності розробки та реалізації промислової політики з метою посилення переваг в сфері ключових технологій, що дозволить збільшити фінансування інновацій та поглибити взаємодію в межах спільного європейського ринку для забезпечення зростання конкурентоспроможності ЄС та підвищення стійкості економічної системи в умовах турбулентності [3].

2. 29 січня 2025 р. офіційний запуск «Компасу конкурентоспроможності» – стратегічної дорожньої карти на 2024-2029 роки. На відміну від попередніх декларацій, «Компас» має чітке прикладне спрямування: він визначає пріоритетні галузі, конкретні інструменти фінансування та механізми координації між країнами ЄС [4]. Фактично це стратегічна доктрина ЄС на 2024-2029 роки, що базується на трьох «трансформаційних імперативах» та п'яти горизонтальних інструментах.

Головна мета документа – подолання інвестиційного та технологічного розриву між ЄС, США та Китаєм. Серед ключових кількісних та стратегічних показників потрібно відмітити: скорочення бюрократії (знизити адміністративне навантаження на бізнес на 25%, а для малого та середнього бізнесу - на 35%. Це має вивільнити близько 37,5 млрд євро щороку за рахунок спрощення звітності та регуляцій); інвестиційний маневр (ЄС потребує додаткових інвестицій обсягом близько 750-800 млрд євро на рік, що означає пошук шляхів мобілізації через різні інструменти, в тому числі через інноваційні фонди); декарбонізація та енергетика (закріплено юридично обов'язкову ціль – скорочення викидів парникових газів на 90% до 2040 року); технологічний прорив (запуск 47 законодавчих та незаконодавчих ініціатив до кінця 2026 року, серед яких створення єдиного правового поля для компаній, що працюють по всьому ЄС, та законодавства для прискорення комерціалізації патентів); оборона та безпека (подальше залучення коштів для цього сектору).

3. Осінь 2025 р. Вересневі виступи Президентки Єврокомісії (10.09) та конференції високого рівня (15.09) стали етапом першого аудиту.

Тристоронній бізнес-форум індустріальних федерацій – BDI, MEDEF та Confindustria (5-6.12) закріпив синергію між політиками, бізнесом та інституціями. Форум став платформою для оприлюднення спільної декларації провідних індустріальних федерацій – BDI, MEDEF та Confindustria. Головний

меседж заходу був тривожним: «Ризик деіндустріалізації Європи зараз вищий, ніж будь-коли». Серед ключових тез щодо конкурентоспроможності:

конкурентоспроможність як «Компас»: заклик зробити конкурентоспроможність головним критерієм для кожної нової політики, регуляції та інвестиції ЄС;

дерегуляція (Пакет «Omnibus»): висунуто вимогу негайно прискорити спрощення законодавства, щоб зменшити адміністративне навантаження, яке виникло через директиви зі звітності та належної обачності;

енергетика та декарбонізація: наголошено, що зелений перехід має стати драйвером зростання, а не тягарем. Це вимагає зниження вартості енергії, досягнення технологічної нейтральності та запровадження ефективного механізму СВМ (вуглецеве коригування на кордоні);

технологічний суверенітет: запропоновано посилити увагу до створення «суверенної хмари» (Sovereign Cloud) та розвитку власного Штучного Інтелекту, щоб зменшити залежність від США та Китаю (особливо у виробництві напівпровідників);

бюджетна орієнтація: наголошено на необхідності переорієнтації наступного бюджету ЄС з субсидій на R&D (дослідження та розробки) та підтримку критичних ланцюгів доданої вартості;

оборона та Life Sciences: визначено потребу у створенні єдиної європейської оборонно-промислової бази та окремої стратегії для галузі наук про життя (фармацевтика та біотехнології).

Таким, чином ключові стратегічні заходи передбачають консолідацію промислового потенціалу через залучення до прийняття рішень найбільших індустріальних федерацій (BDI, MEDEF, Confindustria), продовження інституційного реформування, яке націлено на узгодження зусиль як на рівні ЄС, так і на національному рівні держав-членів, посилення експертного та аналітичного забезпечення (зокрема Маріо Драгі), нацеленність на досягнення технологічного та енергетичного суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Speech by President von der Leyen at the European Parliament Plenary on the conclusions of the special European Council meeting of 17-18 April 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/speech_24_2233.

2. The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe. URL: https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en.

3. The Competitiveness of Europe. URL: <https://bdi.eu/de/publications/publications/the-competitiveness-of-europe>.

4. A Competitiveness Compass for the EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025DC0030>.

5. Trilateral Business Forum Joint Declaration. Rome, 5-6 November 2025. URL: <https://public.confindustria.it/repository/2025/11/06125155/documenti-forum-trilaterale-delle-impres-Joint-Declaration.pdf>.

СЕКЦІЯ 5. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН ЄС ІЗ КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ

*Білецька А.Р., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Дугінець Г.В., д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У реаліях сьогодення, з огляду на трансформацію міжнародних відносин та повномасштабну російсько-українську війну, актуальність даної теми є цілком на часі. У цьому контексті європейська інтеграція розглядається як один з ключових напрямів зовнішньої політики, що визначає роль та місце України в європейській спільноті.

Незважаючи на численні доробки в сфері вивчення процесів європейської інтеграції, зокрема праці О.Вільямса, А.Стрікленд, Р.Коуз, Є.Паніченко, С.Бессонова та інших, дана тематика не втратила значимості та вимагає подальшого вивчення.

Варто зауважити, шлях до європейської інтеграції має історичні передумови, а підписання Угоди про асоціацію в 2014 році стало її ключовим моментом. Цей міжнародно-правовий документ не лише сприяє міжнародній стабільності, а й посилює співробітництво в сфері економіки та культури і, таким чином, закріпив європейський вектор в зовнішній політиці[1]. У цьому розумінні європейську інтеграцію для України доцільно розглядати не лише потенціал зростання, а й як серйозний виклик. Набуття членства в ЄС вимагає дотримання стандартів верховенства права, конкурентоспроможної економіки та стійкої демократії. Саме тому в країні необхідна реформація різних сфер, як приклад судової системи, антикорупційної діяльності, стандартизації тощо.

Безсумнівно, європейську інтеграцію варто розглядати як стратегічний напрямок в зовнішній політиці України.

По-перше, російська збройна агресія кардинально загострила потребу в європейському зближенні. Євроінтеграція виступає як інструмент захисту державного суверенітету, зміцнення безпеки та демократії.

По-друге, ЄС не лише ввів санкції проти росії, а й надає військову, політичну, гуманітарну та фінансову підтримку економіки[2]. Як приклад, від початку повномасштабного вторгнення він виділив гуманітарну допомогу на суму понад 3,6 млрд.євро та продовжує її надавати з використання можливостей Механізму цивільного захисту ЄС[3]. Більше того, для оборонної підтримки України Європейським Союзом та його державами-членами було залучено 69,7 млрд.євро, причому 6,4 млрд.євро з них надані через Європейський інструмент підтримки миру на підтримку постачання зброї [4].

По-третє, європейська інтеграція стимулює економічний розвиток України. Можна з впевненістю сказати, що членство в європейській спільноті сприяє інтеграції в єдиний ринку. Безсумнівно, проєкт регламенту про Європейську програму оборонної промисловості, ініційований Європейською комісією, надає широкі можливості інтеграції України до європейського ринку оборонного обладнання в частині заходів програми та спеціального інструменту підтримки (USI)[4]. Окрім цього, євроінтеграція створює сприятливий інвестиційний клімат, спонукає розвиток бізнесу, розширення експортної діяльності та створення нових робочих місць.

Отже, є всі підстави зробити висновок, зовнішня політика відіграє ключову роль в економічному зростанні кожної країни. В сучасних умовах євроінтеграційний напрямок зовнішньої політики України набуває особливої актуальності, оскільки забезпечення безпеки держави, її територіальної цілісності, а також захист економічної та політичної незалежності є пріоритетними завдання.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу України на здобуття повноправного членства в Європейському Союзі та в НАТО)» від 08.02.2019 № 984-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 14.03.2026).

2. European Union. EU support to Ukraine. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk (дата звернення 14.03.2025).

3. Укрінформ. Від початку повномасштабної війни Євросоюз надав Україні гуманітарну допомогу на €3,6 мільярда. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3953239-vid-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-evrosouz-nadav-ukraini-gumanitarnu-dopomogu-na-36-milarda.html> (дата звернення 16.03.2025).

4. Рада ЄС остаточно схвалила Програму європейської оборонної промисловості. Європейська служба зовнішніх дій (EEAS). URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рада-єс-остаточно-схвалила-програму-європейської-оборонної-промисловості_uk (дата звернення 16.03.2026).

*Генералов О.В., к.е.н., доцент,
Бондаренко М.М., здобувачка вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ РИНКІВ

Поглиблення цифрових змін у світовій економіці істотно трансформуює підходи підприємств до формування та реалізації маркетингової стратегії. Конкуренція на міжнародних ринках сьогодні розгортається не лише навколо

якості товару чи рівня ціни, а й навколо швидкості адаптації до змін, точності комунікації зі споживачем, використання цифрових каналів просування та здатності оперативно реагувати на нові ринкові запити. За таких умов маркетингова стратегія перестає бути лише інструментом просування продукції, а набуває значення комплексної основи ринкової поведінки підприємства, що визначає його позиції, конкурентні переваги та можливості розвитку в міжнародному середовищі. Саме тому осмислення особливостей маркетингової стратегії підприємства в умовах цифровізації міжнародних ринків набуває особливого значення, оскільки дає змогу поєднати стратегічне бачення розвитку підприємства з сучасними цифровими можливостями та вимогами глобального ринку.

Теоретичні та прикладні аспекти формування маркетингової стратегії підприємства, її адаптації до міжнародного середовища та трансформації під впливом цифровізації знайшли відображення у працях багатьох науковців. Зокрема, стратегічні напрями розвитку маркетингових технологій в умовах глобальної цифровізації ринків досліджували Т. В. Князева, О. Я. Ярмолюк, О. С. Борисенко, Ю. В. Фісун, О. А. Радченко [1]. Значення міжнародного маркетингу як інструменту адаптації та зростання компаній у глобалізованому середовищі розкрито у роботі Ю. В. Гутаревої, Г. Б. Свінарської та А. В. Гуцу [2]. Серед зарубіжних учених питання співвідношення стандартизації й адаптації міжнародних маркетингових стратегій вивчали М. Гультман і П. Огхазі [3], а К. Пуліс обґрунтував доцільність розгляду цих підходів як взаємопов'язаного процесу досягнення ринкової відповідності в міжнародному середовищі [4].

Таким чином, результати досліджень зазначених учених дають змогу глибше зрозуміти сутність маркетингової стратегії підприємства, її міжнародну спрямованість та цифрові трансформації, що й визначає наукову доцільність подальшого аналізу цієї проблематики.

Вплив цифровізації міжнародних ринків найбільш помітно проявляється у практичній зміні ключових складових маркетингової стратегії підприємства. Йдеться не лише про використання нових цифрових каналів просування, а про перегляд підходів до вивчення споживача, формування ціннісної пропозиції, вибору способів комунікації та адаптації маркетингових рішень до вимог конкретного зовнішнього ринку. У таких умовах підприємство має будувати стратегію не як статичний план, а як гнучку систему дій, здатну швидко коригуватися відповідно до ринкових змін, поведінки споживачів і конкурентного середовища. Саме тому доцільно узагальнити, які саме стратегічні зміни відбуваються під впливом цифровізації міжнародних ринків. В табл.1. представлено вплив цифровізації міжнародних ринків на маркетингову стратегію підприємства.

Отже, наведені в табл. 1 зміни показують, що під впливом цифровізації міжнародних ринків маркетингова стратегія підприємства поступово набуває нових рис і стає більш гнучкою, точною та орієнтованою на споживача. Якщо раніше основна увага зосереджувалася переважно на товарі, ціні та традиційних способах просування, то сьогодні вирішального значення

набувають швидкість реагування на зміни ринку, активне використання цифрових каналів комунікації, постійний аналіз даних і здатність своєчасно коригувати маркетингові рішення відповідно до особливостей конкретної країни, цільової аудиторії та конкурентного середовища. Це пов'язано з тим, що міжнародний ринок у цифрову епоху є значно динамічнішим, а поведінка споживачів, їхні запити та очікування змінюються швидше, ніж у межах традиційної моделі маркетингової діяльності. За таких умов підприємству вже недостатньо лише запропонувати якісний товар або конкурентну ціну, оскільки вагомим значення набувають також швидкість взаємодії зі споживачем, точність позиціонування, адресність комунікації та здатність формувати ціннісну пропозицію відповідно до вимог конкретного ринку. Саме тому наведені в таблиці положення дають підстави стверджувати, що в сучасних умовах ефективна маркетингова стратегія підприємства на міжнародних ринках повинна поєднувати стратегічну послідовність, цифрові можливості, аналітичний підхід і високу адаптивність до змін зовнішнього середовища.

Таблиця 1 - Вплив цифровізації міжнародних ринків на маркетингову стратегію підприємства

Складова маркетингової стратегії	Традиційний підхід	Сучасний підхід в умовах цифровізації
Дослідження ринку	періодичний збір загальної інформації	постійний моніторинг ринку, цифрова аналітика, використання даних у реальному часі
Комунікація зі споживачами	масові стандартизовані звернення	персоналізована цифрова комунікація через онлайн-канали
Просування продукції	переважно офлайн- та класичні рекламні інструменти	інтегроване використання цифрового маркетингу, соціальних мереж, контент-маркетингу
Адаптація до зовнішніх ринків	повільне коригування стратегії	гнучка адаптація маркетингових рішень до особливостей конкретного ринку
Конкурентні переваги	якість, ціна, асортимент	якість, ціна, цифрова видимість, швидкість взаємодії та клієнтоорієнтованість

Джерело: узагальнено і побудовано автором на основі [1-4]

У таких умовах результативність маркетингової стратегії підприємства на міжнародних ринках визначається не окремими цифровими інструментами, а цілісним поєднанням кількох стратегічно важливих складових. Насамперед ідеться про здатність підприємства своєчасно аналізувати ринкові зміни, адаптувати маркетингові рішення до особливостей цільового ринку, забезпечувати ефективну цифрову комунікацію зі споживачами та формувати стійкі конкурентні переваги. Саме узгоджена взаємодія цих елементів створює основу для зміцнення позицій підприємства в умовах цифрової конкуренції, що дає змогу подати ключові складові такої маркетингової стратегії у вигляді рис. 1.

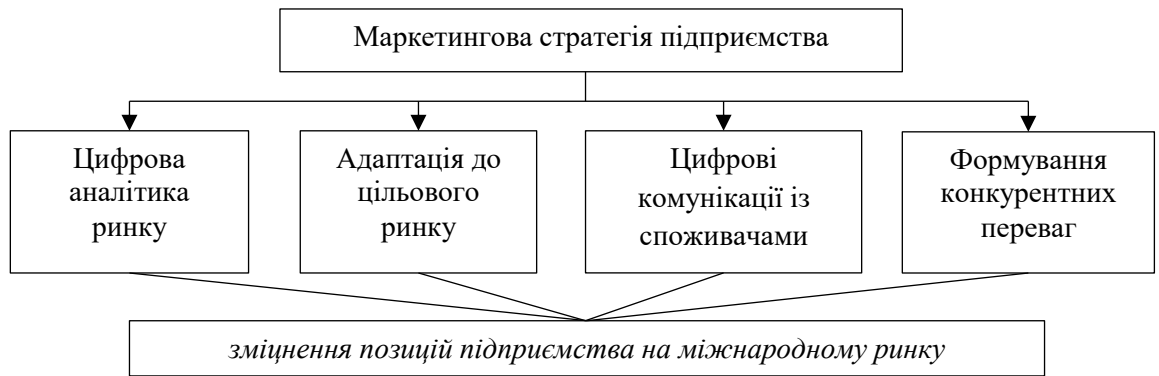

Рисунок 1 – Ключові складові маркетингової стратегії підприємства в умовах цифровізації міжнародних ринків

Джерело: побудовано автором на основі [1]

У сучасних умовах цифровізації міжнародних ринків ефективність маркетингової стратегії підприємства дедалі більше залежить від того, наскільки узгоджено функціонують її основні складові. Йдеться не про механічне поєднання окремих маркетингових дій, а про формування цілісного підходу, у межах якого аналітика ринку, адаптація до цільового середовища, цифрова комунікація зі споживачами та створення конкурентних переваг взаємно доповнюють одна одну. Саме така логіка побудови стратегії дає змогу підприємству краще орієнтуватися у змінах міжнародного середовища, своєчасно коригувати власні дії та підвищувати результативність ринкової діяльності.

Практичне значення такого підходу полягає в тому, що він дає змогу підприємству підвищувати обґрунтованість маркетингових рішень, своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища та зменшувати ризик неефективних дій на міжнародних ринках. У сучасних умовах це особливо важливо, оскільки цифровізація посилює динамічність конкурентного середовища, а отже підприємство повинно не лише відстежувати ринкові зміни, а й оперативно враховувати їх у власній маркетинговій діяльності [1]. Зокрема, цифрова аналітика дозволяє швидше виявляти зміни в попиті, поведінці споживачів і пріоритетах цільової аудиторії, адаптація до цільового ринку забезпечує кращу відповідність товарної пропозиції місцевим потребам і очікуванням, а цифрові комунікації посилюють адресність, оперативність і результативність маркетингового впливу. У поєднанні з цілеспрямованим формуванням конкурентних переваг це створює для підприємства можливість не лише підтримувати свою присутність на міжнародному ринку, а й послідовно зміцнювати ринкову стійкість, підвищувати впізнаваність бренду та формувати більш міцні позиції в міжнародному бізнес-середовищі [2].

Отже, в умовах цифровізації міжнародних ринків маркетингова стратегія підприємства повинна формуватися як гнучка, цілісна та адаптивна система рішень, спрямована на своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища й ефективну реалізацію стратегічних цілей. Її результативність

визначається не кількістю застосованих цифрових інструментів, а здатністю підприємства поєднувати аналітичний підхід, ринкову адаптацію, сучасні комунікаційні можливості та чітке стратегічне бачення розвитку. Саме тому в сучасних умовах маркетингова стратегія набуває значення не лише інструменту просування товарів чи послуг, а й важливого чинника довгострокового зміцнення позицій підприємства в міжнародному бізнесі.

Список використаних джерел:

1. Князева Т.В., Ярмолук О.Я., Борисенко О.С., Фісун Ю.В., Радченко О.А. Стратегічні напрями розвитку комплексних маркетингових технологій в умовах глобальної цифровізації ринків: монографія. Київ: НАУ, 2024. 182 с.
2. Гутарева Ю. В., Свінарьова Г. Б., Гуцу А. В. Міжнародний маркетинг як інструмент адаптації та зростання компаній в умовах глобалізації. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2025. № 1 (77). С. 23–29. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2025/No1/23.pdf> (дата звернення: 19.03.2026).
3. Hultman M., Oghazi P. On the (in)effectiveness of standardized versus adapted international promotion strategies: Evidence from entrepreneurial firms. *Journal of Business Research*. 2024. Vol. 170. 114351. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0148296323007105> (дата звернення: 19.03.2026).
4. Poulis K. Standardization and adaptation as a coconstituted process: the pursuit of relational fit in international markets. *Journal of International Marketing*. 2024. Vol. 32 (2). P. 12–32. URL: <https://surl.li/tsffqw> (дата звернення: 19.03.2026).

Герасименко О.Ю., доктор філософії, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Якість вищої освіти в сучасних умовах розглядається як один із ключових чинників соціально-економічного розвитку суспільства, формування людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності держав на глобальному рівні. У країнах Європейського Союзу забезпечення якості вищої освіти є стратегічним пріоритетом освітньої політики, що реалізується через систему інституційних механізмів, нормативно-правового регулювання та міжнародної співпраці. Особливого значення питання якості освіти набуло в контексті формування Європейського простору вищої освіти.

У науковій літературі поняття «якість вищої освіти» трактується як комплексна характеристика освітньої діяльності закладів вищої освіти, що відображає рівень відповідності результатів навчання встановленим стандартам, очікуванням суспільства та потребам ринку праці. Дослідники наголошують, що якість освіти має багатовимірний характер, оскільки

охоплює зміст освітніх програм, організацію освітнього процесу, рівень професійної підготовки викладачів, матеріально-технічне забезпечення, а також результати навчання студентів.

Однією з ключових особливостей європейської моделі забезпечення якості є орієнтація на результати навчання та компетентнісний підхід. Освітні програми формуються таким чином, щоб забезпечити розвиток професійних, соціальних і загальних компетентностей, необхідних для успішної діяльності випускників у сучасному суспільстві знань. У цьому контексті важливим інструментом виступає Європейська кредитно-трансферна система (ECTS), яка забезпечує прозорість освітніх програм, порівнюваність результатів навчання та сприяє академічній мобільності студентів.

Формування сучасної системи забезпечення якості вищої освіти в країнах Європейського Союзу значною мірою пов'язане з реалізацією Болонського процесу. Основною метою цієї ініціативи стало створення єдиного освітнього простору, який забезпечує сумісність та порівнюваність національних систем освіти, підвищує мобільність студентів і викладачів, а також сприяє підвищенню конкурентоспроможності європейської освіти у світовому масштабі.

Важливу роль у розвитку системи забезпечення якості відіграють європейські інституції та спеціалізовані організації. Зокрема, Європейська асоціація із забезпечення якості у вищій освіті (ENQA) розробила Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Ці стандарти визначають базові принципи функціонування систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, а також сприяють гармонізації національних підходів до оцінювання освітньої діяльності університетів.

Система забезпечення якості в країнах Європейського Союзу передбачає поєднання внутрішніх та зовнішніх механізмів оцінювання. Внутрішнє забезпечення якості здійснюється безпосередньо закладами вищої освіти та включає розроблення і вдосконалення освітніх програм, регулярний моніторинг результатів навчання, підвищення кваліфікації викладачів, а також залучення студентів до оцінювання освітнього процесу. Важливим елементом внутрішньої системи є формування так званої «культури якості», що передбачає відповідальне ставлення всіх учасників освітнього процесу до забезпечення високих стандартів навчання.

Зовнішнє забезпечення якості здійснюється незалежними національними агентствами та акредитаційними органами. До їхніх основних функцій належать акредитація освітніх програм, проведення інституційних аудитів закладів вищої освіти, а також оцінювання ефективності внутрішніх систем управління якістю. Діяльність таких організацій спрямована на забезпечення об'єктивності та прозорості оцінювання освітньої діяльності університетів.

У різних країнах Європейського Союзу функціонують власні інституції забезпечення якості, діяльність яких координується на європейському рівні. Наприклад, у Фінляндії функції оцінювання якості виконує Національний

центр оцінювання освіти, у Швеції – Канцелярія канцлера університетів, а в Іспанії – Національне агентство з оцінювання якості та акредитації. Незважаючи на відмінності в організаційних моделях, усі ці структури керуються спільними європейськими принципами забезпечення якості освіти.

Характерною рисою європейської системи вищої освіти є поєднання інституційної автономії університетів із відповідальністю за результати освітньої діяльності. Заклади вищої освіти мають право самостійно визначати зміст освітніх програм, організувати навчальний процес та розпоряджатися ресурсами, однак при цьому вони зобов'язані регулярно проходити процедури оцінювання та акредитації.

Суттєвим чинником підвищення якості освіти в країнах Європейського Союзу є процес інтернаціоналізації. Університети активно розвивають міжнародну співпрацю, беруть участь у спільних освітніх і наукових проєктах, реалізують програми академічної мобільності, зокрема в межах програм Європейського Союзу. Така співпраця сприяє поширенню інноваційних освітніх практик та підвищенню ефективності управління освітніми процесами.

Крім того, важливе значення має забезпечення прозорості діяльності закладів вищої освіти. У багатьох країнах Європейського Союзу результати акредитації освітніх програм, статистичні дані щодо діяльності університетів та показники працевлаштування випускників є відкритими для суспільства. Це сприяє підвищенню довіри до системи вищої освіти та стимулює університети до постійного вдосконалення освітньої діяльності.

Отже, система забезпечення якості вищої освіти в країнах Європейського Союзу характеризується комплексним підходом, що поєднує внутрішні механізми управління якістю, незалежне зовнішнє оцінювання та активну міжнародну співпрацю. Основними принципами цієї системи виступають автономія університетів, прозорість освітньої діяльності, орієнтація на результати навчання та інтеграція в європейській освітній простір. Саме ці чинники забезпечують високий рівень ефективності європейської моделі вищої освіти та її конкурентоспроможність у глобальному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. ENQA. Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area. European Association for Quality Assurance in Higher Education. Helsinki : ENQA, 2005.
2. ESG. Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG). Revised ESG approved by the Ministerial Conference in Yerevan, on 14-15 May 2015. Para. 7, P. 18.
3. European Commission. Commission Council Recommendation on a comprehensive approach to the teaching and learning of languages. 2023. URL: https://ec.europa.eu/education/node/58_me

*Ніколайчук О.А., к.е.н., доцент,
Фадєєва В. О., здобувачка вищої освіти
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ

Розвиток е-комерції в умовах цифрової економіки характеризується стрімкою динамікою: за даними Eurostat, у 2024 р. 24% підприємств ЄС здійснювали електронні продажі з часткою у загальному обороті 19,5% [7], а витрати українців на онлайн-покупки зросли на 25% до 239 млрд. грн., незважаючи на воєнний стан [8]. Тому формування ефективного організаційно-правового середовища для е-бізнесу є стратегічним пріоритетом національної економіки.

Електронний бізнес являє собою механізм взаємодії між суб'єктом господарювання та кінцевим користувачем у мережевому просторі, що охоплює повний цикл - від первинного пошуку відомостей до фактичного придбання й подальшого супроводу клієнта [1]. Цифрова форма бізнесу усуває обмеження стаціонарної локації та фіксованого графіка роботи, забезпечуючи функціонування у режимі 24/7 та доступ до необмеженої аудиторії споживачів, що набуває особливого значення при виході на зовнішні ринки [1; 2].

Обсяги ринку електронної комерції як на рівні ЄС, так і в Україні свідчать про його стратегічне значення для національної та регіональної економік. Так, за даними звіту Ecommerce Europe та EuroCommerce «European E-Commerce Report 2024», загальний оборот B2C е-комерції у Європі (38 країн) у 2023 р. становив €887 млрд. [9]. У структурному відношенні на країни Західної Європи припадає 64% загального обороту, тоді як частка країн Східної Європи - лише 2%, що вказує на значний незадіяний потенціал регіону [9].

За даними ECDB, ринок е-комерції України у 2025 р. досяг \$4,859 млрд. (зростання 10–15% порівняно з попереднім роком), а прогнозований темп приросту на 2025-2026 рр. складає 5-10% [10]. Кількість онлайн-покупців у 2024 р. становила близько 11 млн. осіб, які здійснювали в середньому 17 онлайн-покупок на рік із середнім чеком 1300 грн [8]. Водночас частка е-комерції у роздрібному товарообороті становить лише 10%, що вдвічі менше, ніж у Польщі, де цей показник перевищує 20% [8].

За організаційними формами електронного бізнесу вирізняють кілька ключових моделей. По-перше, інтернет-магазини - найпоширеніша форма, де підприємець самостійно реалізує товари через власний сайт або сторінки у соціальних мережах [3]. По-друге, цифрові послуги - консультації, освітні курси, маркетинговий супровід, веброзробка тощо, де ключовою цінністю є знання та фахова компетентність [1]. По-третє, маркетплейси (платформи-

агрегатори), що об'єднують велику кількість продавців і слугують посередниками між бізнесом і споживачем [3]. В Україні лідером за обсягом виручки є Rozetka (\$2,173 млрд. у 2025 р.), за нею - Prom та Epicentrk.ua [10]. Для підприємця маркетплейс забезпечує швидкий вихід на ринок, проте за умови дотримання правил платформи.

Ключовим етапом є вибір організаційно-правової форми, від якої залежать правила реєстрації, оподаткування та обсяг відповідальності. В Україні найчастіше обирають між ФОП - зі спрощеною реєстрацією та єдиним податком - і ТОВ, що обмежує відповідальність засновників і є доцільним для проєктів із партнерами або значними фінансовими потоками [4; 5]. Завдяки цифровізації державних послуг обидві форми реєструються дистанційно.

Нормативно-правове регулювання е-бізнесу в Україні здійснюється комплексом законодавчих актів. Закон «Про електронну комерцію» закріплює правові підстави електронних правочинів та регулює відносини між продавцем і споживачем у цифровому просторі [1]. Закон «Про захист прав споживачів» гарантує покупцям право на достовірну інформацію, якісний товар і його повернення [5]. Закон «Про РРО» зобов'язує підприємців до фіскального оформлення всіх розрахунків, у т. ч. через програмні РРО [6]. Особливу увагу привертає структура способів оплати: за даними ECDB, у 2023 р. готівкові розрахунки при отриманні охоплювали 91,6% вітчизняних онлайн-магазинів, тоді як картки Visa/Mastercard - лише 70,1%, а електронний гаманець Privat24 - 27,1% [10]. Такий дисбаланс контрастує із загальноєвропейськими тенденціями і свідчить про недостатній рівень довіри споживачів до цифрових платіжних інструментів.

Із набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС адаптація законодавства у сфері е-бізнесу до стандартів ЄС набула стратегічного характеру. Регуляторну основу Єдиного цифрового ринку ЄС формують три ключові акти. Директива 2000/31/ЄС закріплює принцип «країни походження», вимоги до ідентифікації продавця та правила комерційних комунікацій. Акт про цифрові послуги (DSA, Регламент (ЄС) 2022/2065), що набув повної чинності 17 лютого 2024 р., встановлює відповідальність онлайн-платформ, забороняє маніпулятивні практики («темні патерни») та зобов'язує платформи розкривати принципи роботи рекомендаційних алгоритмів [11]. GDPR (Регламент (ЄС) 2016/679) поширюється на будь-яку компанію, що обробляє дані громадян ЄС, незалежно від країни її реєстрації.

Україна здійснила низку конкретних законодавчих кроків. Законом № 3153-IX «Про захист прав споживачів» (10 червня 2023 р.) споживче законодавство приведено до стандартів ЄС: вимоги щодо інформування поширено на маркетплейси, класифайди та агрегатори цін, а також передбачено запуск Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері е-комерції до 2026 р. [12]. Законом № 3321-IX «Про цифровий контент та цифрові послуги» (набрав чинності 2 березня 2024 р.) імплементовано Директиву ЄС 2019/770: визначено вимоги до відповідності цифрового контенту умовам договору та закріплено механізми захисту споживача у разі

їх порушення [12]. Водночас адаптація до GDPR залишається незавершеною: чинний Закон «Про захист персональних даних» 2010 р. ґрунтується на скасованій Директиві 95/46/ЄС [14], а законопроект № 8153 - нова редакція, що приводить його у відповідність до GDPR - прийнятий у першому читанні 20 листопада 2024 р. та перебуває на доопрацюванні перед другим читанням [15].

Незважаючи на позитивну динаміку ринку, е-комерційне середовище в Україні має системні обмеження: чинне законодавство не охоплює статус децентралізованих маркетплейсів, оподаткування крос-бордерних транзакцій та регулювання ІІІ в рекомендаційних системах [1]; значна частка продажів відбувається поза офіційними реєстрами; незавершеність реформи захисту персональних даних блокує механізми транскордонної передачі даних до ЄС [13]; зростання вартості платної реклами збільшує маркетингове навантаження на підприємців [8].

На підставі проведеного аналізу вітчизняного законодавства, статистики ринку та досвіду Європейського Союзу можна запропонувати рекомендації:

1. Завершення адаптації до GDPR та DSA. Ухвалення законопроекту № 8153 у другому читанні відкриє вітчизняним підприємцям легальні інструменти транскордонної передачі персональних даних до ЄС (Standard Contractual Clauses, Binding Corporate Rules), без яких повноцінний вихід на ринок ЄС є юридично ускладненим [13; 14]. Імплементация вимог DSA щодо прозорості алгоритмів і заборони «темних патернів» підвищить довіру споживачів до вітчизняних платформ, що матиме прямий позитивний вплив на конверсію та середній чек.

2. Оновлення Закону «Про електронну комерцію» відповідно до Директиви 2000/31/ЄС. Чинна редакція 2015 р. не містить механізмів відповідальності платформ-посередників та принципу «країни походження». З урахуванням того, що маркетплейси (Rozetka, Prom) формують значну частку ринкового обороту, законодавче закріплення вимог щодо верифікації продавців і прозорості комерційних комунікацій є необхідною умовою як для захисту споживачів, так і для забезпечення рівних конкурентних умов між вітчизняними та іноземними платформами.

3. Стимулювання безготівкових платежів та розвиток мобільної комерції. Готівкові розрахунки при отриманні охоплюють 91,6% вітчизняних онлайн-магазинів [10], тоді як у 2024 р. 60% онлайн-покупок в Україні здійснено з мобільних пристроїв [8]. Такий дисбаланс стримує зростання середнього чека та ускладнює автоматизацію обробки замовлень. Запровадження податкових преференцій для підприємців, що стимулюють безготівкові платежі, поряд з розвитком мобільних платіжних рішень і розширенням інтегрованості платіжних систем сприятиме підвищенню споживчої довіри та наближенню до стандартів ЄС.

4. Запровадження механізму «єдиного вікна» для адміністрування ПДВ у транскордонній торгівлі за зразком системи One Stop Shop (OSS), що діє в ЄС з 2021 р. Впровадження аналогічного механізму в Україні суттєво знизить адміністративне навантаження на МСП при виході на ринок ЄС [16] та є

важливою умовою реалізації експортного потенціалу вітчизняних підприємців.

5. Запуск Єдиного державного веб-порталу для споживачів у сфері е-комерції. Відповідно до Закону № 3153-IX, портал має запрацювати до 2026 р. [12]. Його функціонал - публічний реєстр скарг, верифікація продавців, моніторинг дотримання законодавства - безпосередньо впливатиме на рівень довіри до онлайн-ринку. З огляду на те, що низька довіра споживачів до цифрових платежів є одним із ключових гальм зростання середнього чека, запуск порталу матиме не лише правовий, а й економічний ефект для ринку загалом.

6. Використання потенціалу мобільної комерції та маркетплейсів. З огляду на те, що 60% покупок здійснюється з мобільних пристроїв [8], пріоритетними є розвиток мобільних платіжних рішень, стимулювання виходу МСП на маркетплейси та розвиток логістичної інфраструктури. Реалізація цих заходів дозволить підвищити частку е-комерції у роздрібному товарообороті з 10% до рівня країн Центральної Європи [8; 10].

Проведений аналіз ринку е-комерції України виявляє суперечність між високою динамікою зростання та структурними обмеженнями, що стримують реалізацію наявного потенціалу. З одного боку, ринок демонструє стійке розширення, з іншого боку, частка е-комерції у роздрібному товарообороті становить лише 10%, а переважання готівкових розрахунків стримує зростання середнього чека та ускладнює масштабування бізнесу. Пріоритетними напрямками економічного розвитку ринку є: розвиток мобільної комерції та безготівкових платежів як інструментів підвищення середнього чека і частоти покупок; зниження адміністративних бар'єрів для транскордонної торгівлі з метою виходу МСП на ринок ЄС; підвищення споживчої довіри через верифікацію продавців і захист персональних даних як чинник конверсії. Реалізація визначених заходів створить умови для збільшення частки е-комерції у роздрібному обороті до рівня країн Центральної Європи та забезпечить інтеграцію вітчизняних підприємців до Єдиного цифрового ринку ЄС.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
2. Promodo Research. Ukrainian eCommerce Market 2024: Key Statistics and Trends. URL: <https://www.promodo.com/blog/research-of-the-ukrainian-ecommerce-market>
3. Балабанова Л. В. Електронний бізнес: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2018. 368 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>

6. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ (у ред. до 2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
7. Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій» від 06.07.1995 № 265/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр>
8. Eurostat. E-commerce statistics, 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=E-commerce_statistics
9. Promodo Research. Ukrainian eCommerce 2023: Market Insights & Trends. URL: <https://www.promodo.com/blog/the-state-of-ukrainian-e-commerce-in-2023-market-insights-from-promodos-research>
10. Ecommerce Europe; EuroCommerce; Centre for Market Insights. European E-Commerce Report 2024. Amsterdam University of Applied Sciences, 2024. URL: <https://www.eurocommerce.eu/european-e-commerce-report/>
11. ECDB. Ukraine: eCommerce Market Data & Trends 2025. URL: <https://ecdb.com/resources/sample-data/market/ua/all>
12. European Commission. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). OJ L 277, 27.10.2022. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/faqs/digital-services-act-questions-and-answers>
13. CEE Legal Matters. TMT Trends in Ukraine: Data Protection, E-Comms, AI and Beyond. 2025. URL: <https://ceelegalmatters.com/briefings/30480-tmt-trends-in-ukraine-data-protection-e-comms-ai-and-beyond>
14. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
15. DLA Piper. Data Protection Laws of the World: Ukraine. 2024. URL: <https://www.dlapiperdataprotection.com/?t=law&c=UA>
16. Верховна Рада України. Проект Закону про захист персональних даних № 8153 від 01.08.2022 (прийнятий у першому читанні 20.11.2024). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39370>
17. EU4Digital Facility. eCommerce Recommendations for eCommerce Environment Harmonisation in the EaP Countries – Ukraine. 2021. URL: <https://eufordigital.eu/countries/ukraine/>

Філонюк В. В., аспірант

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна*

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО УПОВНОВАЖЕННЯ ЖІНОК У ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасній архітектурі переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу гендерна рівність перейшла з категорії суто соціальних питань до стратегічних пріоритетів Кластеру 1 «Основи процесу вступу до ЄС» [1]. Прогрес у сфері фундаментальних прав (Розділ 23 «Судочинство та фундаментальні права») є передумовою для просування за всіма іншими

напрямами. Оскільки гендерна рівність є наскрізним принципом європейського права, вона виступає індикатором спроможності державних інституцій забезпечувати недискримінацію та рівний доступ до економічних можливостей. Гармонізація українського ринку праці з вимогами Єдиного ринку ЄС неможлива без подолання структурних гендерних розривів, що є прямою вимогою для успішного закриття першого переговорного кластеру.

Економічне уповноваження жінок (ЕУЖ) трактується як комплексний процес забезпечення жінкам рівного доступу до ресурсів, ринку праці та фінансової незалежності [2]. У межах політик ЄС підхід щодо ЕУЖ базується на інтеграції принципів гендерної рівності у всі сфери публічної політики та розглядається як передумова інклюзивного економічного зростання і підвищення конкурентоспроможності економіки. Ключовим вектором, що визначає темп євроінтеграції України на цьому напрямі, є гармонізація законодавства.

Імплементация стандартів *acquis communautaire* передбачає системне наближення українського законодавства до норм ЄС у сфері рівних можливостей та недискримінації. Зокрема, важливе значення має впровадження положень Директиви ЄС 2023/970 про прозорість оплати праці, яка спрямована на забезпечення прозорості оплати праці та зменшення гендерного розриву шляхом запровадження обов'язкової звітності компаній про рівень зарплат [3]. Не менш важливою є Директива ЄС 2022/2381 про гендерний баланс у радах директорів, яка встановлює вимогу до 30 червня 2026 року, що мінімальна частка жінок серед усіх директорських посад має становити не менше 33% [4]. Директива ЄС 2019/1158 про баланс між роботою та особистим життям стимулює більш рівномірний розподіл неоплачуваної домашньої праці між жінками і чоловіками, що дозволяє зменшити гендерні розриви у зайнятості та кар'єрному зростанні [5]. Імплементация зазначених директив сприяє зниженню структурних дисбалансів на ринку праці та виступає важливим індикатором інституційної готовності України до повноцінної інтеграції в ЄС.

Роль ЄС у процесі економічного уповноваження жінок в Україні реалізується через багаторівневу систему підтримки. Центральним інструментом тут виступає *Ukraine Facility* – програма підтримки України обсягом 50 млрд євро. Фінансові транші пов'язані з виконанням «Плану України», який містить конкретні індикатори розробки та впровадження політик рівних можливостей. ЄС вимагає регулярної звітності щодо врахування гендерного аспекту в державних закупівлях та стратегіях відновлення [6].

Основним бар'єром для економічного уповноваження жінок в Україні залишається обмежений доступ до фінансування. ЄС усуває ці перешкоди, зокрема через програми *EU4Business*. Співпраця з ЄБРР та ЄІБ дозволяє надавати жінкам-підприємцям не лише прямі гранти, а й кредитні гарантії, що знижує ризики для комерційних банків при кредитуванні жіночого бізнесу. Для прикладу, зараз відкритий проєкт «Жінки у бізнесі, фаза II», спрямований на стимулювання жіночого підприємництва, пропонуючи

спеціальні кредитні лінії, покриття ризиків та розбудову системи навчання та консультацій підприємниць [7]. Фокус на мікропідприємствах дозволяє забезпечити самозайнятність жінок у сільській місцевості та серед внутрішньо переміщених осіб. ЄС відіграє важливу роль у підтримці проєктів з перекваліфікації жінок на STEM-сектори, енергетику та логістику. Зокрема, у межах проєкту, профінансованого ЄС, 1000 українських жінок зі статусом ВПО пройшли навчання з метою подальшого працевлаштування у креативних і технологічно орієнтованих галузях [7]. Це стратегічно важливо для подолання горизонтальної сегрегації ринку праці, де жінки традиційно зайняті в менш оплачуваних бюджетних сферах (рис. 1).

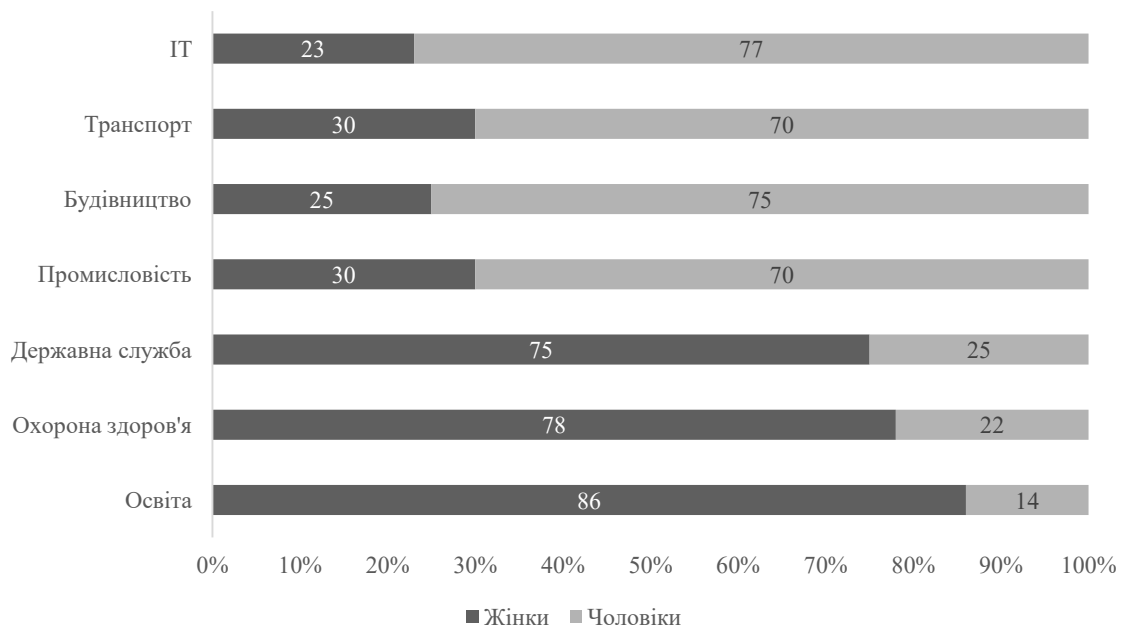

Рисунок 1 – Горизонтальна гендерна сегрегація ринку праці в Україні у 2024 році [8]

Як видно з рис. 1, жінки значно більше представлені у сферах освіти, охорони здоров'я та державної служби, натомість у ІТ, транспорті, будівництві та промисловості переважає частка чоловіків.

Повномасштабна війна стала радикальним каталізатором структурних змін на українському ринку праці, прискоривши руйнування гендерних стереотипів у професійній сфері. Через мобілізаційні процеси та масштабну міграцію виник гострий дефіцит кадрів у традиційно чоловічих галузях, що змусило державний та приватний сектори переглянути стратегії залучення жіночого ресурсу. Зокрема, Європейським Союзом співфінансується ініціатива Skills4Recovery, яка підтримує жінок у перепідготовці та сприяє їхньому працевлаштуванню та кар'єрному розвитку [9].

Також 4 лютого 2026 року ЄС та ООН Жінки запустили в Україні проєкт Gender Equality Facility, спрямований на інтеграцію гендерної рівності в усі сфери державної політики та стратегії повоєнного відновлення. Ця ініціатива надає КМУ технічну допомогу для гармонізації українського законодавства з нормами ЄС. Головна мета проєкту – перетворити гендерний підхід із

формальної вимоги на наскрізний інструмент інклюзивного розвитку України на шляху до членства в Євросоюзі [10].

Отже, економічне уповноваження жінок в Україні трансформувалося з декларативної соціальної мети у стратегічну вимогу євроінтеграції. Системна імплементація стандартів ЄС у цій сфері сприятиме формуванню інклюзивного ринку праці, зміцненню економічної стійкості держави та прискоренню процесу інтеграції до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Тіньовий звіт до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської Комісії щодо України у 2023 році. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/shadow-report-justice/> (дата звернення: 17.03.2026).
2. Вінська О. Й., Філонюк В. В. Теоретичне осмислення економічного уповноваження жінок. Ефективна економіка. 2025. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.91> (дата звернення: 17.03.2026).
3. Directive (EU) 2023/970 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 to strengthen the application of the principle of equal pay for equal work or work of equal value between men and women through pay transparency and enforcement mechanisms. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/970/oj/eng> (дата звернення: 18.03.2026).
4. Directive (EU) 2022/2381 of the European Parliament and of the Council of 23 November 2022 on improving the gender balance among directors of listed companies and related measures. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2381/oj/eng> (дата звернення: 18.03.2026).
5. Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on work-life balance for parents and carers and repealing Council Directive 2010/18/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1158> (дата звернення: 18.03.2026).
6. План для реалізації Ukraine Facility. Міністерство економіки України. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 18.03.2026).
7. EU4Business Україна. URL: <https://eu4business.org.ua/> (дата звернення: 18.03.2026).
8. Гендерний розподіл професій в Україні: статистика, історія та сучасні тенденції. VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/gendernyj-rozpodil-profesij-v-ukrayini-statystyka-istoriya-ta-suchasni-tendentsiyi> (дата звернення: 18.03.2026).
9. Мультидонорська ініціатива Skills4Recovery. URL: <https://skills4recovery.org/uk/> (дата звернення: 20.03.2026).
10. В Україні запускають проєкт для підтримки гендерно відповідального та інклюзивного відновлення та євроінтеграції. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-zapuskaiut-proekt-dlia-pidtrymky-henderno-vidpovidalnoho-ta-inkliuzyvnoho-vidnovlennia-ta-ievrointehratsii> (дата звернення: 20.03.2026).

*Фоміна О.О., д.е.н., доцент
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

КРИЗОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛЬ ПОЛІТИК ЄС У РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучасна історія України характеризується низкою системних кризових подій, які можна розглядати як «червоні точки» соціально-економічної трансформації, зокрема Революція Гідності, пандемію COVID-19 та повномасштабну війну Росії проти України. Зазначені події сформували потужні стресові умови для суспільства і державних інституцій, активізували механізми виживання, трансформували поведінкові моделі населення та зумовили необхідність переосмислення підходів до економічної, соціальної й безпекової політики. У контексті європейської інтеграції це актуалізує адаптацію України до стандартів і стратегій Європейський Союз, що визначають сучасні підходи до післякризового розвитку, соціальної згуртованості та відбудови економіки [1].

Дослідження психологів, зокрема National Institute of Mental Health, свідчать, що реакції суспільства на масштабні стресові події проходять кілька послідовних фаз: героїзму, «медового місяця», розчарування та відбудови. Ці етапи відображають поступову зміну поведінкових моделей населення – від мобілізації ресурсів і солідарності до усвідомлення довготривалості кризових процесів і необхідності структурних змін у суспільстві та економіці [2]. Для України характерним є накладання кількох хвиль стресу (суспільно-політична криза, військовий конфлікт, пандемія, повномасштабна війна), що продовжує фази розчарування та відбудови і ускладнює реалізацію державної політики відновлення.

Одним із ключових наслідків тривалих криз є посилення соціального відторгнення, яке проявляється у матеріальній депривації населення, соціальній ізоляції, дискримінації за різними соціально-економічними ознаками та маргіналізації внутрішньо переміщених осіб. Подібні процеси створюють значні ризики для економічного розвитку, оскільки призводять до втрати людського капіталу, зниження продуктивності праці та поглиблення регіональних дисбалансів. Умови війни додатково посилюють ці тенденції через скорочення працездатного населення, міграцію висококваліфікованих фахівців та структурні диспропорції на ринку праці у регіонах розселення внутрішньо переміщених осіб. У таких умовах важливим чинником стабілізації та відновлення економіки стає міжнародна підтримка. Особливе значення має співпраця з Європейським Союзом, який виступає ключовим партнером України у реалізації політик відновлення та модернізації економіки. ЄС забезпечує комплексну підтримку, що включає фінансову допомогу, інституційні реформи, гуманітарні програми та інвестиції у розвиток інфраструктури і людського капіталу. Загалом Європейський Союз та його держави-члени є найбільшим донором підтримки України,

мобілізувавши значні фінансові ресурси для забезпечення економічної стабільності та відбудови держави [3]. Одним із ключових інструментів підтримки є спеціальна програма ЄС – Ukraine Facility, спрямована на фінансування відновлення, модернізації економіки та підтримку реформ у період 2024-2027 років. Цей механізм передбачає надання значних фінансових ресурсів для забезпечення макроекономічної стабільності, розвитку приватного сектору, функціонування державних інституцій і реалізації структурних реформ, необхідних для інтеграції України до європейського економічного простору [4].

Крім того, Європейський Союз бере активну участь у формуванні міжнародної системи координації донорської допомоги для відбудови України, зокрема через створення платформи Ukraine Donor Platform, яка забезпечує узгодженість фінансування, прозорість та ефективність використання ресурсів у процесі реконструкції країни. Такий інституційний підхід сприяє формуванню довгострокової стратегії розвитку, орієнтованої на інтеграцію України до європейських політичних та економічних структур [5]. Важливим аспектом політик ЄС є також підтримка соціальної стійкості суспільства, що передбачає розвиток політики згуртованості, спрямованої на зменшення регіональних диспропорцій та посилення економічної інтеграції. Дослідження ефективності інструментів політики згуртованості ЄС свідчать, що фінансові програми, спрямовані на підтримку менш розвинених регіонів, можуть суттєво стимулювати економічне зростання, інвестиції та розвиток інфраструктури, що є особливо важливим для післякризового відновлення держав [6].

Таким чином, стресові трансформації українського суспільства, спричинені масштабними кризами останнього десятиліття, зумовлюють необхідність формування нової моделі соціально-економічного розвитку, заснованої на інституційній стійкості, інвестиціях у людський капітал та міжнародному партнерстві. У цьому контексті політики Європейського Союзу відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, інституційних реформ та структурної модернізації економіки України, що створює передумови для подолання соціального відторгнення та формування довгострокової траєкторії сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. EU support for Ukraine. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_en
2. National Institute of Mental Health (NIMH). URL: <https://www.nih.gov/about-nih/nih-almanac/national-institute-mental-health-nimh>
3. EU financial assistance to Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ukraine-solidarity-financial-support/>
4. The Ukraine Facility. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en

5. Recovery and reconstruction of Ukraine. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/recovery-and-reconstruction-ukraine_en

6. Alexopoulos A., Kostarakos I., Mylonakis C., Varthalitis P. The heterogeneous causal effects of the EU's Cohesion Fund. *Submitted on 17 Apr 2025 (v1), last revised 10 Jan 2026 (this version, v2)*. URL: <https://arxiv.org/abs/2504.13223>

*Чупрій А. О., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Герасименко О. Ю., PhD, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА ЄС

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало переломним моментом для європейської безпекової системи, змінивши порядок відносин між Європейським Союзом та сусідніми країнами. До 2022 року Європейська політика сусідства (ЄПС) переважно фокусувалася на стабілізації та співпраці, але після вторгнення, вона зазнала значної трансформації, сформувавшись чітко у вираженому безпековому контексті [7].

Метою цієї тези є аналіз основних напрямів трансформації політики сусідства Європейського Союзу в умовах повномасштабної війни, а також оцінка їх впливу на Україну та країни регіону Східного партнерства.

Вже 28 лютого 2022 року, через чотири дні після початку російського вторгнення, Президент України підписав заяву на вступ до Європейського Союзу [1]. 1 березня Європейський парламент майже одногolosно закликав інституції ЄС надати Україні статус кандидата [2]. 16 березня відбулася дострокова синхронізація енергетичної системи України з континентальною європейською мережею ENTSO-E [3]. Ця подія отримала символічну назву «енергетичний безвіз» і підтвердила технічну готовність України до подальшої інтеграції. У квітні й травні країна у короткі терміни завершила заповнення опитувальника Єврокомісії, а вже 23 червня 2022 року офіційно отримала статус кандидата на вступ до ЄС [1].

Надання Україні статусу кандидата дозволило перейти від політики сусідства до формату розширення, що вплинуло на характер відносин між країною та Європейським Союзом [1]. У цьому контексті ЄС визначив сім ключових вимог щодо проведення реформ, реалізація яких стала необхідною умовою для підтримання перспектив євроінтеграції [1]. З серпня по жовтень 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту, названий "митний безвіз" і забезпечила отримання 18 мільярдів євро макрофінансової підтримки станом на 2023 рік [4].

У лютому 2023 року в Києві пройшов 24-й переговір України з ЄС, під час якого Європейська комісія оприлюднила детальний аналітичний звіт щодо адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС [5]. У листопаді 2023 року Єврокомісія надала рекомендацію розпочати переговори про членство України в ЄС, відзначивши виконання чотирьох із семи необхідних критеріїв [5]. 14 грудня 2023 року Європейська рада ухвалила рішення про старт переговорів про вступ України до ЄС. Офіційним початком цього процесу стала перша міжурядова конференція, що відбулася 25 червня 2024 року [6].

Найбільш активними прихильниками України залишаються країни Балтії, а також Польща, Чехія та Словаччина. Російська агресія стала поштовхом для Швеції та Фінляндії до переосмислення своєї політики нейтралітету, що в результаті призвело до їх приєднання до НАТО [7]. У жовтні 2022 року Європейський Союз запустив військову тренувальну місію для Збройних сил України, а через Європейський фонд миру вперше здійснив масштабне постачання озброєння, продемонструвавши відхилення від попередніх обмежень [7].

Російсько-українська війна стала каталізатором системної трансформації політики сусідства Європейського Союзу [7]. Основними змінами стали: перехід від політики сусідства до політики розширення щодо України, Молдови та Грузії [1]; прискорення процесу євроінтеграції, де від подання заявки до початку переговорів минуло менш ніж два роки [6]; впровадження нових фінансових інструментів, таких як *Ukraine Facility* із загальним фондом у 50 мільярдів євро, спрямованих на підтримку перед вступом [8]; посилення безпекових та військових аспектів співпраці через створення тренувальної військової місії ЄС і забезпечення зброєю [7]; зміцнення спільної зовнішньої політики ЄС, яка суперечила очікуванням Кремля [7]. Але цей процес трансформації ще не завершений. Збереження права окремих країн-членів ЄС та можливі ризики геополітичного перевантаження Союзу викликають сумніви щодо довгострокової стійкості нового курсу. Надалі розвиток політики сусідства залежатиме від того, наскільки ЄС зможе узаконити процедури ухвалення рішень у сфері безпеки, зробити так, щоб інтереси окремих держав не заважали спільним планам організації [7].

Список використаних джерел:

1. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/> (дата звернення: 25.03.2026)
2. European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine (2022/2563(RSP)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022IP0052> (дата звернення: 25.03.2026)

3. Synchronisation of Ukrainian and Moldovan power grids with ENTSO-E. *ENTSO-E*. 16.03.2022. URL: <https://www.entsoe.eu/news/2022/03/16/ukraine-and-moldova-successfully-connected-to-the-continental-european-power-grid/> (дата звернення: 25.03.2026)
4. EU provides €18 billion macro-financial assistance to Ukraine in 2023. *European Commission*. 15.12.2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7709 (дата звернення: 25.03.2026)
5. Analytical Report on the alignment of Ukraine's legislation with EU acquis. *European Commission*. 02.02.2023. URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/document/analytical-report-ukraine_en (дата звернення: 25.03.2026)
6. European Council decides to open accession negotiations with Ukraine and Moldova. *European Council*. 14.12.2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/european-council-decides-to-open-accession-negotiations-with-ukraine-and-moldova/> (дата звернення: 25.03.2026)
7. Мартинов А.Ю. Еволюція політики Європейського Союзу щодо російсько-української війни (2014–2022). *Європейські історичні студії*. 2022. № 21. URL: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/evolyutsiya-politiki-yevropejskogo-soyuzu-shhodo-rosijsko-ukrayinskoji-vijni-2014-2022/> (дата звернення: 25.03.2026)
8. Ukraine Facility: Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024. *Official Journal of the European Union*. L 2024/792, 29.02.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R0792> (дата звернення: 25.03.2026)

*Matsuka V., PhD in Economics, Associate Professor,
Horbashevska M., PhD in Economics, Associate Professor,
Mariupol State University,
Kyiv, Ukraine*

MODERN STRATEGIES AND DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL COOPERATION IN THE BORDER AREA

The issue of cross-border cooperation in modern conditions objectively occupies one of the central places in the politics of European countries, which is due to the growth of economic interdependence of countries and a new understanding of the importance of integration. The war in Ukraine has changed international relations. Today, the system of transnational (economic, social, technological, environmental, cultural) interaction of Ukraine with EU member states (Slovakia, Romania, Poland, Hungary) is determined mainly by military-political factors [1;2;3].

Currently, transnational cooperation continues to deepen, the transnational flow of goods, services, capital and labor has significantly increased, and the exchange of information, science and technology has become more intense, which opens up new opportunities for Ukraine.

If a country does not participate in international economic relations and does not have strong good-neighborly relations, it loses its possible share of world income and even loses the opportunity to use the experience of other countries and contribute to solving domestic economic problems, thus creating a threat of lagging behind in the field of science, technology and production.

However, the process of establishing foreign economic relations with neighboring countries and opening up the Ukrainian economy is significantly complicated by a number of objective and subjective difficulties: in particular, the protracted war between Russia and Ukraine is destroying the modern international economic system.

Transnational cooperation, as a political and economic category, is a form of global economic integration at the local level in the border territories of different countries.

Transnational cooperation refers to any joint action aimed at strengthening or deepening good-neighborly relations between communities or authorities in territories governed by two or more countries, as well as any agreements or agreements signed for this purpose [5].

Transnational cooperation is a structural element of national policy, and its implementation must take into account geopolitical, political (security issues, coordinated cooperation on immigration), economic (trade development, investment, technical cooperation), environmental, cultural and socio-economic factors.

The goals of transnational cooperation cannot contradict the national interests of Ukraine.

The purpose of cross-border cooperation zones is to find flexible mechanisms for cross-border relations.

The promotion, formulation and implementation of regional development plans are key to cross-border cooperation. An important trend in the development of cross-border relations is their institutionalization. This involves the creation of a system of regional international organizations that complement global political institutions.

The modern concept of transnational cooperation in the field of regional development helps to rethink the idea of the administrative-territorial structure of the country, the inhabitants of border territories, the development of these territories and their inherent problems, etc. Much depends on the level of development of border territories and the quality of life of their population. The main targets of this cooperation are the internal territories of neighboring countries. Direct ties are established between the subjects of transnational regional cooperation and are bound by national legislation, agreements and contracts signed by central authorities. This form of cooperation is most promising precisely within a certain international geopolitical region, since its territorial formations are relatively compact in geographical location, characterized by a high degree of economic and political homogeneity and developed transport and communication systems. The most important condition for the successful development of cross-border cooperation is the presence of a legislative framework, because cross-border

cooperation can become the most important tool for leading countries to spread norms and standards to neighboring countries, which also creates challenges and threats to national security.

Transnational relations at the regional level cover such important spheres of national life as politics, economy, culture and environment. This is primarily due to the participation of various political forces and social groups. Central and local authorities often set the tone and create political preconditions and mechanisms for transnational regional cooperation, involving political elites, big business, representatives of science and culture.

Modern cross-border regional cooperation is characterized by signs of decentralization, when regional and local authorities acquire greater autonomy in decision-making and resource management. It involves the active participation of regions in the formation and implementation of regional development plans, including infrastructure development, entrepreneurship stimulation, innovation support and human capital development. Cross-border cooperation also involves integration with economic, social and cultural programs of neighboring EU countries, which contributes to increasing the competitiveness of regions, attracting investments and exchanging knowledge and technologies. This approach allows combining local needs with European standards, ensuring economic integration and strengthening socio-economic ties between Ukraine and the EU countries [4].

In this regard, the following areas of transnational cooperation in the border area can be identified.

1. Economic cooperation. Economic ties play a key role in regional cooperation. The easiest way to establish cross-border trade between the interior regions of several adjacent or neighboring countries. This exchange is often mutually beneficial and complementary. Both large and small businesses can participate in it.

2. Transport infrastructure. In many cases, the deepening of cross-border economic ties is accompanied by the creation of appropriate transport networks and telecommunication systems. They arise on the basis of local structures of internal regions, transformed into cross-border infrastructures of international geopolitical zones.

3. Border infrastructure. This should include the construction and modernization of border crossings, roads and communications. The development of transnational infrastructures promotes cooperation between business, universities, research centers and local governments.

4. Interaction in the field of ecology and environmental protection. Most environmental problems are transnational in nature and the effectiveness of their solution depends on the coordinated actions of partners.

5. Tourism. International tourism remains an underutilized resource for cross-border cooperation.

6. Interaction in the cultural field. Since transnational cooperation promotes cultural dialogue, mutual enrichment of cultures, and protection of cultural

diversity, cultural exchange projects are implemented within its framework, national cultural festivals, folklore festivals, and exhibitions are organized.

To facilitate economic exchanges between Ukraine and the EU, it is necessary to develop cross-border cooperation at the regional level. In addition to national economic and trade plans, it is also possible to implement our regional and local cross-border cooperation with EU countries [6].

For example, Lviv region actively works with Poland within the framework of the Poland-Ukraine (PL-UA) program, supporting the development of small businesses, infrastructure modernization and cultural exchange. Zakarpattia region cooperates with Hungary and Slovakia in the areas of tourism, environmental protection and energy saving. Odesa region develops partnerships with Romania in maritime transport, port logistics and innovations in the agricultural sector. In addition, Vinnytsia and Khmelnytsia regions participate in programs for the joint development of industrial clusters with EU countries. Such initiatives contribute to attracting investment, developing entrepreneurship, exchanging technologies and strengthening economic ties at the local level.

To achieve these goals, the combination of efforts in the field of economic development requires a global mechanism of public administration, based on a global institutional, legal, organizational, informational and operational mechanism, expressed in the form of a set of methods and principles that will ensure the creation by national authorities of a reliable regulatory framework and the implementation of effective economic policy. The implementation of a comprehensive set of approaches is aimed at further transforming the legal landscape, establishing new systems of sovereign control over the functioning of commodity markets, and engaging in deepening competition in a wide range of sectors (financial, transport, etc.)

Thus, the development of European integration requires the implementation of a targeted and consistent policy in the field of transnational cooperation between Ukraine and the EU countries. This includes not only the development of economic and trade relations, but also the active involvement of regions and local communities in joint projects in the areas of infrastructure, science, education, tourism and environmental protection. The implementation of such initiatives contributes to strengthening the socio-economic development of the country, increasing the competitiveness of regions, attracting investments and introducing advanced technologies and practices. At the same time, it creates conditions for improving social ties and intercultural proximity, forming partnerships, exchanging experience and knowledge, which contributes to the sustainable development of both individual regions and Ukraine as a whole. Such a comprehensive approach allows combining national strategic goals with European standards, ensuring deeper integration and mutually beneficial cooperation at all levels. The support that the EU provides to Ukraine in the form of humanitarian and military aid, as well as free access to EU markets, is unprecedented and very important for our country. Since the beginning of the Russian invasion, the EU has focused on supporting the Ukrainian economy as a key factor in helping Ukraine win and recover from the war.

References:

1. Мінекономіки: Україна та Польща підписали меморандум щодо розробки інструментів сприяння торгівлі. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-ukrayina-ta-polshcha-pidpisali-memorandum-shchodo-rozrobki-instrumentiv-spriyannya-torgivli> (accessed: 7 March 2026).
2. Угорщина не заперечує проти транзиту зброї до України через свою територію. Available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/actual/292324-uhorshchyna-ne-zaperechuie-proty-tranzytu-zbroi-do-ukra-iny-cherez-svoiu-terytoriiu-zastupnyk-mzs-uhorshchyny> (accessed: 7 March 2026).
3. Україна – Румунія: шляхом зміцнення довіри, співпраці і взаємопідтримки. Available at: http://prismua.org/ua_ro/ (accessed: 7 March 2026).
4. European experience in the use of digital technologies in the economy: collective monograph / edited by A. V. Cherep, I. M. Dashko, Yu. O. Ohrenych, O. H. Cherep, V. M. Helman. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. 326 p. Available at: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/619/16557/35081-1?inline=1> (accessed: 7 March 2026).
5. European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. Madrid, 21.V.1980. Available at: <https://rm.coe.int/1680078b0c> (accessed: 7 March 2026).
6. Theoretical and Methodological Foundations for the Use of Digital Technologies in Ukraine through the Implementation of EU Experience: collective monograph / edited by A. V. Cherep, I. M. Dashko, Yu. O. Ohrenych, O. H. Cherep. Zaporizhzhia: publisher of FOP Mokshanov V. V., 2024. 264 p. Available at: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/24080> (accessed: 7 March 2026).

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

*Абасова А. М., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Герасименко О. Ю., доктор філософії, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

Мовний простір визначається як сукупність мов, практик спілкування, норм та відносин між мовами в суспільстві або регіоні. Він включає не лише мови, а й соціокультурні, політичні та комунікативні аспекти, які визначають, як відбувається функціонування та взаємодія мов між носіями [1]. У контексті України та ЄС цей простір можна розглядати як середовище комунікації, де співіснують різні мови, їхні носії та практики спілкування, що включає правові норми, культурні традиції та політичні рішення [2;3].

Питання розвитку мовного середовища сьогодні є актуальним з кількох причин. Мова формує національну самосвідомість та культурну ідентичність, а для України ситуація з використанням мов тісно пов'язана з політичними процесами та питаннями державності [4]. У сучасних умовах глобалізації зростає роль міжнародного спілкування та іноземних мов [2].

Крім того, у контексті європейської інтеграції країни, що інтегруються в ЄС, мають підтримувати різноманіття мов та захищати мови меншин, водночас розвиваючи офіційні [2;3]. Таким чином, ця сфера значною мірою впливає на державну політику, культурний розвиток та міжнародну співпрацю.

Європейський Союз характеризується значним різноманіттям мов, оскільки на його території функціонує понад двадцять офіційних [2]. Водночас ЄС активно підтримує співпрацю між державами-членами у сфері політики щодо мов, заохочує вивчення іноземних та сприяє захисту мов національних меншин [2]. У результаті формується широкий комунікативний простір, у межах якого мови взаємодіють на рівні освіти, культури та інституційних норм [3].

В Україні державною є українська мова, функціонування якої забезпечується на законодавчому рівні та охоплює всі сфери суспільного життя [4;6]. Поряд із цим інші мови, зокрема російська та мови національних меншин, мають певний рівень захисту, однак їхній суспільний статус визначається чинним законодавством і реальною практикою використання [7]. Україна також бере участь у міжнародних ініціативах, що сприяє обміну досвідом із країнами ЄС та підвищенню ефективності державної політики у цій сфері [5].

Мова відіграє надзвичайно важливу роль у суспільстві, оскільки є основним засобом спілкування, передавання інформації та культурних цінностей [1]. Саме через неї формується національна ідентичність,

зберігається історична пам'ять і забезпечується наступність поколінь. Крім того, вона виконує об'єднувальну функцію, сприяючи соціальній інтеграції та розвитку суспільства.

Значний вплив на розвиток комунікаційного середовища має глобалізація, яка сприяє розширенню міжнародних контактів і розвитку міжкультурної взаємодії [2]. У цьому контексті зростає роль мов міжнародного спілкування, насамперед англійської, що активно використовується в науці, освіті, бізнесі та медіа [5]. Водночас глобалізація створює певні виклики для національних мов, оскільки може призводити до звуження сфер їхнього використання. Це зумовлює необхідність збереження культурного різноманіття та підтримки розвитку рідної мови.

Досвід ЄС у сфері комунікаційного середовища є показовим прикладом ефективного поєднання багатомовності та мовної політики [2;5]. Союз характеризується значним різноманіттям мов і дотримується принципу рівності офіційних, що забезпечує можливість використання різних мов у діяльності інституцій [3]. Важливим напрямом є заохочення вивчення іноземних мов, що сприяє мобільності населення та міжкультурному діалогу [2].

Особливе значення в ЄС надається захисту мов національних меншин [2]. Це реалізується через відповідні програми та правові механізми, спрямовані на збереження культурної спадщини. Багатомовність розглядається як цінність і важливий ресурс розвитку суспільства.

Показовими є приклади окремих країн ЄС. Зокрема, у Франції велика увага приділяється захисту французької мови як елемента національної ідентичності, що закріплено на законодавчому рівні [2]. Водночас у Німеччині поряд із німецькою підтримуються мови національних меншин, а також активно розвивається багатомовна освіта [5]. Таким чином, досвід цих країн свідчить про можливість ефективного поєднання державної політики із підтримкою різноманіття мов.

Стан комунікаційного середовища в Україні формується під впливом історичних, політичних та соціокультурних чинників. Визначальну роль у ньому відіграє українська як державна мова, яка забезпечує єдність суспільства, виконує функцію національної ідентифікації та є важливим елементом державності [4;6] Її використання охоплює основні сфери життя, зокрема освіту, державне управління, медіа та культуру.

Історичний розвиток України суттєво вплинув на формування сучасної мовної ситуації, оскільки протягом тривалого часу українська мова зазнавала обмежень і витіснення, що позначилося на рівні її використання та престижі. Наслідком цього стало поширення двомовності, а також таких явищ, як суржик і надмірне використання русизмів, що негативно впливають на мовну норму та культуру мовлення [1;6;7].

Сучасний етап розвитку українського середовища спілкування визначається впливом суспільно-політичних подій, зокрема війни, що посилила роль української мови як символу національної єдності та сприяла зростанню її використання у повсякденному житті [4]. Водночас значну роль відіграють медіа, які можуть як сприяти популяризації української мови, так і впливати на поширення іншомовних елементів.

Актуальні проблеми розвитку простору спілкування пов'язані насамперед із процесами глобалізації, що зумовлюють зростання ролі англійської як засобу міжнародного спілкування [2;5]. Це відкриває нові можливості для освіти та професійного розвитку, але водночас створює ризики зменшення ролі національної мови в окремих сферах.

Ключовим аспектом розвитку простору спілкування залишається проблема мовної ідентичності, яка пов'язана з усвідомленням значення рідної мови та її ролі в житті суспільства [1]. У сучасних умовах значного впливу набуває цифровий простір, зокрема соціальні мережі, де формується нова культура спілкування, що поєднує різні мовні елементи та стилі [9].

Крім того, середовище комунікації зазнає впливу політичних чинників, оскільки мовна політика держави визначає статус мов, їх використання та розвиток [6;7]. Таким чином, сучасний український простір спілкування є динамічним і потребує подальшого вдосконалення з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх викликів.

Порівняння ЄС та України дозволяє виявити як спільні риси, так і суттєві відмінності [2;5]. Спільним є прагнення до збереження культурного різноманіття, підтримки національних мов та забезпечення їх функціонування в суспільстві. І в ЄС, і в Україні мова розглядається як важливий чинник культурної ідентичності та соціальної єдності [1].

Водночас існують і значні відмінності. У країнах ЄС політика щодо мов базується на принципах багатомовності та рівноправності мов [2;3], що дозволяє гармонійно співіснувати різним мовам у межах одного простору. В Україні ж основна увага зосереджена на утвердженні української як державної мови [6], що зумовлено історичними обставинами та необхідністю зміцнення національної ідентичності [4]. Крім того, мовна ситуація в Україні більш чутлива до політичних і соціальних впливів, зокрема через історичні фактори та сучасні виклики.

Україна може перейняти досвід ЄС у сфері підтримки багатомовності, розвитку мовної освіти та створення ефективних механізмів захисту мов національних меншин [2;5]. Важливим також є впровадження програм, спрямованих на популяризацію вивчення іноземних мов без шкоди для розвитку державної мови.

Отже, аналіз розвитку простору спілкування в ЄС та Україні свідчить про його важливу роль у формуванні сучасного суспільства. Простір комунікації є не лише засобом спілкування, а й важливим елементом культурної та національної ідентичності [1;2]. У сучасних умовах особливої уваги потребує збереження балансу між розвитком державної мови та підтримкою мовного різноманіття.

Для подальшого вдосконалення українського середовища спілкування доцільно посилити роль української мови в усіх сферах суспільного життя, підвищувати рівень мовної культури населення, а також розвивати систему мовної освіти з урахуванням європейського досвіду [5]. Важливим напрямом є також підтримка якісного україномовного контенту в медіа та цифровому середовищі.

Окремої уваги заслуговує вплив сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту, що відкриває нові можливості для автоматизації обробки мови та розвитку цифрових ресурсів у сфері спілкування [9]. Використання цифрових інструментів, автоматичного перекладу та моделей обробки мови сприяє поширенню мов, але водночас може впливати на мовні норми та культуру мовлення. У зв'язку з цим важливо забезпечити розвиток україномовного цифрового контенту та адаптацію технологій до національних особливостей.

Таким чином, ефективний розвиток комунікативного середовища України можливий за умови поєднання національних традицій із сучасними європейськими підходами та інноваційними технологіями [2;5]. У сучасному світі ефективна політика у сфері мови є важливим чинником сталого розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б. Мовна політика: європейські критерії і Україна. Українське мовознавство, 2019. URL: <https://ukr.movoznavstvo.knu.ua/uk/article/view/338>
2. European Parliament. Language policy (Factsheet). URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/142/language-policy>
3. Regulation 1/1958 of the Council on the languages of the institutions of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1/oj>
4. Конституція України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Круківський В. І., та ін. Європейська мовна політика: мультилінгвізм, плюрилінгвізм та англійська мова. KNEU Research. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/8c6ea90f-7fbf-4f04-9717-4ec6c9f2552f>
6. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» №2704-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
7. Закон України «Про засади державної мовної політики» №5029-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
8. Уповноважений із захисту державної мови (мова-омбудсмен). Роз'яснення та практика застосування закону. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua>
9. Штучний інтелект та мова: автоматизація перекладу і цифрові ресурси. Журнал «Інформаційні технології та суспільство», 2023, № 2, с. 10–18.

*Безименна А.О., здобувачка вищої освіти,
Моргун О.А., канд. філос. наук, доцент,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна.*

МОВА ЯК ЧИННИК КУЛЬТУРНОГО ЗБАГАЧЕННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ В УКРАЇНІ ТА ЄС

У сучасному суспільстві мова виконує не лише комунікативну функцію, а й виступає важливим чинником формування культурної ідентичності та соціальної інтеграції. Вона є універсальним інструментом передачі знань,

цінностей і норм, які забезпечують безперервність культурного розвитку суспільства. Через мову формується світогляд людини, її соціальні орієнтири та відчуття належності до певної спільноти. В умовах глобалізації та політичних трансформацій мовне питання набуває особливої актуальності, оскільки безпосередньо впливає на процеси національної консолідації, культурної взаємодії та соціальної стабільності. Зростання мобільності населення, поширення цифрових технологій і домінування окремих мов у глобальному інформаційному просторі створюють нові виклики для збереження мовного різноманіття та підтримки національних мов.

Для України, яка перебуває в умовах воєнного протистояння та водночас активно інтегрується до європейського простору, мова стає не лише елементом культури, а й важливим фактором національної безпеки та суспільної єдності [3]. У цьому контексті вона виконує функцію консолідації суспільства, сприяє формуванню спільного інформаційного простору та зміцненню національної ідентичності. У статті досліджується роль мови як ключового чинника культурного збагачення та соціальної згуртованості в Україні та країнах Європейського Союзу. Особлива увага приділяється теоретичним підходам до розуміння мови як соціокультурного феномену, зокрема в контексті концепцій національної ідентичності, багатомовності та міжкультурної комунікації. Окреслюються особливості мовної політики України та ЄС, а також визначаються основні виклики й перспективи розвитку мовного простору в умовах глобалізаційних і воєнних трансформацій. Проблема мови як чинника соціальної згуртованості та культурного розвитку активно досліджується у працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, Б. Андерсон розглядає мову як основу формування «уявлених спільнот», що забезпечують існування нації як соціального конструкту [1]. Згідно з цією концепцією, саме мова створює символічний простір, у межах якого індивіди усвідомлюють свою приналежність до певної національної спільноти. Дж. Фішман підкреслює роль мови у збереженні етнокультурної ідентичності та соціальної інтеграції, зазначаючи, що вона є ключовим інструментом передачі культурного досвіду між поколіннями [2]. У сучасних європейських дослідженнях наголошується на важливості мовного плюралізму як інструменту демократичного розвитку, соціальної інклюзії та міжкультурного діалогу. Українські науковці акцентують увагу на специфіці мовної ситуації в Україні, її історичній зумовленості та взаємозв'язку з політичними процесами [3].

Метою статті є комплексний аналіз мови як чинника культурного збагачення та соціальної згуртованості в Україні та Європейському Союзі з урахуванням сучасних викликів і трансформацій. Мова є ключовим елементом культурної спадщини та засобом трансляції соціального досвіду. Вона забезпечує передачу цінностей, традицій і норм, формуючи колективну ідентичність суспільства та сприяючи його культурному розвитку. Через мовні практики відбувається не лише збереження культурної спадщини, а й її оновлення, адаптація до сучасних умов. Відповідно до концепції Б. Андерсона, нація є «уявленою спільнотою», яка існує завдяки спільному

символічному простору, сформованому, зокрема, через мову [1]. Це означає, що мовна єдність виступає основою соціальної солідарності навіть у великих і територіально розпорощених суспільствах. Таким чином, мова виконує не лише комунікативну, а й інтеграційну функцію, забезпечуючи внутрішню цілісність соціуму. У країнах Європейського Союзу мовне різноманіття розглядається як важлива культурна цінність, що сприяє взаємному збагаченню культур і розвитку міжкультурного діалогу. Політика багатомовності дозволяє забезпечити баланс між збереженням національної ідентичності та інтеграцією в єдиний європейський простір. В Україні мова має особливе значення як символ державності, незалежності та культурної самобутності. Її функціонування пов'язане не лише з культурною сферою, а й із політичними процесами, історичною пам'яттю та питаннями національної безпеки [3, с. 52]. У сучасних умовах українська мова виконує роль об'єднавчого чинника, який сприяє консолідації суспільства. Соціальна згуртованість передбачає наявність спільних цінностей, ефективної комунікації та взаємної довіри між членами суспільства. У цьому контексті мова виступає базовим інструментом інтеграції, оскільки саме вона забезпечує можливість взаєморозуміння та співпраці. Дослідження Дж. Фішмана доводять, що спільна мова сприяє формуванню соціального капіталу, зміцненню соціальних зв'язків і зменшенню рівня конфліктності в суспільстві [2]. У багатомовних суспільствах, таких як країни Європейського Союзу, ця функція реалізується через поєднання мовної єдності та різноманіття, що дозволяє враховувати інтереси різних соціальних груп. В українському суспільстві мова виконує консолідуючу функцію, особливо в умовах воєнних викликів. Поширення української мови сприяє зміцненню суспільної єдності, формуванню спільного інформаційного простору та підвищенню рівня національної свідомості [3]. Мовна політика Європейського Союзу ґрунтується на принципі багатомовності, який передбачає рівноправність мов і підтримку мовного різноманіття. Це сприяє розвитку міжкультурного діалогу, соціальної інтеграції та формуванню спільного європейського культурного простору.

Водночас в Україні мовна політика спрямована на утвердження української мови як державної та зміцнення її позицій у всіх сферах суспільного життя. Це зумовлено історичними, політичними та безпековими чинниками [3]. Таким чином, різниця між підходами полягає у пріоритетах: у ЄС – збереження різноманіття, в Україні – забезпечення мовної єдності як основи державності. Серед основних викликів розвитку мовного простору слід виділити глобалізацію, яка сприяє домінуванню окремих мов, а також міграційні процеси, що ускладнюють мовну інтеграцію. Для України додатковим викликом є війна, яка актуалізує питання мови як інструменту інформаційної безпеки та культурного спротиву [3].

Перспективи розвитку мовного простору пов'язані з поєднанням національної мовної політики та європейських стандартів багатомовності, що дозволяє забезпечити баланс між єдністю та культурним різноманіттям. Важливу роль у цьому процесі відіграють освіта, медіа та культурна

політика, які сприяють поширенню мов і формуванню мовної компетентності громадян. Мова є ключовим чинником культурного збагачення та соціальної згуртованості як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу. Вона забезпечує формування ідентичності, сприяє соціальній інтеграції та виступає інструментом культурного розвитку. У сучасних умовах для України мова набуває стратегічного значення як чинник національної безпеки та суспільної консолідації, тоді як у ЄС вона є основою збереження культурного різноманіття та розвитку міжкультурного діалогу. Подальший розвиток мовної політики має враховувати як національні інтереси, так і європейські підходи, що сприятиме зміцненню соціальної єдності, культурного розвитку та інтеграції України в європейський простір.

Список використаних джерел:

- 1 Андерсон Б. Уявлені спільноти. Київ : Критика, 2001. 272 с.
2. Fishman J. A. Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective. Clevedon : Multilingual Matters, 1989. 717 p.
3. Масенко Л. Т. Мова і суспільство. Київ : КМ Академія, 2004. 164 с.
4. Гриценко П. Ю. Українська мова в сучасній етномовній ситуації. Київ: Світогляд, 2004. 152 с.

*Вовк М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Герасименко О. Ю., доктор філософії, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

Мовний простір сучасної Європи формується під впливом двох протилежних тенденцій: глобалізації, яка сприяє домінуванню англійської мови як лінгва франка, та регіоналізації, що активізує рухи за збереження міноритарних мов. Для України, яка обрала євроінтеграційний вектор розвитку та водночас протистоїть збройній агресії, мовне питання набуло не лише культурного, а й критичного безпекового значення. Метою цієї роботи є аналіз актуальних викликів мовного розвитку в ЄС та виокремлення тих аспектів досвіду, які можуть бути релевантними для сучасної України.

Досвід Європейського Союзу у формуванні мовної політики є унікальним. Гасло «Єдність у різноманітті» реалізується через принцип багатомовності, який гарантує право кожного громадянина спілкуватися з інституціями ЄС однією з 24 офіційних мов. Однак на практиці це створює низку проблем. По-перше, це надзвичайно високі фінансові та адміністративні витрати на переклад та усний переклад. По-друге, посилюється нерівність між «великими» та «малими» мовами. Як зазначає Філіп ван Парійс, мовна справедливість вимагає не лише формального визнання, а й реальних механізмів захисту мов, які перебувають під загрозою

зникнення через ринковий тиск [2, с. 45]. Третім викликом є інтеграція мігрантів: мовна політика ЄС дедалі більше зміщується від мультикультуралізму до заохочення вивчення мов приймаючих країн як запоруки соціальної згуртованості.

Для України, в умовах війни та окупації частини територій, ці проблеми набувають специфічного забарвлення. Першочерговим викликом є подолання наслідків тривалої русифікації та утвердження української мови як базової основи національної безпеки. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» став важливим інструментом захисту мовного простору, однак його імплементація стикається зі спротивом та потребує виваженої комунікації задля збереження громадянського миру [3].

Особливо гострою є проблема мовної ідентичності на деокупованих територіях. Роки російської окупації супроводжувалися цілеспрямченим знищенням українського культурного та мовного середовища. Повернення української мови в освіту, медіа та публічний простір цих регіонів потребує не лише адміністративних рішень, а й створення потужної системи мотивації та підтримки для дорослого населення, яке тривалий час було ізольоване від українського контенту. Це завдання за складністю можна порівняти з політикою ревіталізації мов, яку ЄС проводить щодо, наприклад, ірландської гельської чи бретонської мов, проте в українському випадку воно ускладнене постконфліктною травмою.

Наступним актуальним питанням є співіснування української мови з мовами національних меншин. Європейський досвід, зокрема Рамкова конвенція про захист національних меншин, рекомендує гнучкий підхід. Україна в цьому питанні має віднайти баланс між європейськими стандартами захисту прав меншин та необхідністю зміцнення державної мови. Критики поточної політики вказують на ризики надмірного тиску на російськомовних громадян України, що може використовуватися ворогом для пропаганди [1, с. 112]. Натомість прихильники твердять про необхідність випереджальних темпів українізації як захисту від «руського міра».

Варто також звернути увагу на цифровий вимір мовного простору. Україна має потужний потенціал для розвитку україномовного контенту в інтернеті. Досвід ЄС з фінансування програм «Креативна Європа» демонструє, як державна підтримка може стимулювати створення якісного культурного продукту національними мовами, що є ефективною альтернативою суто заборонним методам у медійній сфері.

Отже, актуальні проблеми розвитку мовного простору в ЄС та Україні мають як спільні риси (глобалізація, захист міноритарних мов), так і глибоко відмінні, зумовлені воєнним станом та безпековими загрозами. Для України критично важливим є не копіювання європейських моделей, а їх адаптація з урахуванням власного історичного контексту. Подальша мовна політика має ґрунтуватися на трьох принципах: захист державної мови як елементу безпеки, інклюзивність щодо громадян, які нею не володіють через

об'єктивні обставини, та розвиток конкурентоспроможного україномовного середовища в культурі та науці.

Список використаних джерел:

1. Мельник Л. В. Мовна політика в Україні: виклики війни та перспективи інтеграції до ЄС. *Політичне життя*. 2023. № 2. С. 108–115.
2. Париж Ф. Мовна справедливість у Європі: теорія та практика / пер. з англ. І. Гриценко. Київ : Дух і літера, 2020. 280 с.
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 12.05.2024).

*Воробйова Л.В., к.п.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

У контексті реалізації комунікаційної політики Європейського Союзу особливого значення набуває забезпечення точності та однозначності перекладу ділових текстів, що регламентується, зокрема, положеннями Договору про функціонування Європейського Союзу (Treaty on the Functioning of the European Union) та вимогами до багатомовності, закріпленими у Регламенті № 1 про визначення мов, що використовуються Європейським економічним співтовариством (Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community) [4], [5].

У контексті зазначених положень Регламенту № 1 про визначення мов, особливого значення набуває принцип багатомовності, який забезпечує рівний доступ громадян до інформації та ефективну взаємодію з інституціями Європейського Союзу [4]. Цей документ закріплює право громадян користуватися будь-якою з офіційних мов ЄС у комунікації з інституціями, що, своєю чергою, зумовлює необхідність високоякісного перекладу офіційно-ділових текстів. У межах вищезазначеного документу, мова та переклад розглядаються як ключові інструменти забезпечення юридичної точності та однозначності документів, що функціонують у багатомовному середовищі. Відповідно, кожна мовна версія нормативного акта має однакову юридичну силу, що значно ускладнює процес перекладу [4].

Таким чином, переклад у межах ЄС виступає не лише технічним процесом, а й важливим інструментом реалізації мовної політики та забезпечення демократичних принципів, а також ефективного функціонування інституцій ЄС, що зумовлює підвищені вимоги до якості та нормативної відповідності ділової документації.

У такому контексті проблема типових труднощів перекладу набуває особливої актуальності. Перекладачі стикаються з необхідністю досягнення максимальної семантичної еквівалентності між мовними версіями за умов відмінностей у правових системах, термінології та синтаксичних структурах. Крім того, складність становить передача спеціалізованої юридичної лексики, уникнення двозначності формулювань і дотримання уніфікованих стандартів офіційно-ділового стилю, що вимагає високого рівня професійної компетентності та глибокого розуміння як мовних, так і правових аспектів тексту.

Типові помилки та труднощі перекладу ділових текстів зумовлені комплексною взаємодією лінгвістичних, термінологічних, стилістичних і правових чинників, що визначають специфіку офіційно-ділового стилю. На відміну від художніх чи публіцистичних текстів, ділова документація характеризується підвищеними вимогами до точності, однозначності формулювань і суворої відповідності нормативно-правовим стандартам. У зв'язку з цим навіть незначні відхилення у перекладі можуть призводити до зміни юридичного змісту документа, виникнення фінансових ризиків або комунікативних непорозумінь між сторонами [3, с. 210].

Спираючись на положення Регламенту про визначення мов, яке закріплює принцип рівності всіх офіційних мов ЄС та обов'язковість автентичності кожної мовної версії документа, можна виокремити низку типових помилок перекладу, що є критичними в інституційному контексті [4]. Найпоширеніші помилки можуть стосуватись: порушення принципу юридичної еквівалентності або неточної передачі змісту, коли переклад не повністю відтворює юридичне значення оригіналу; термінологічної неузгодженості спричиненої варіативністю перекладу спеціалізованих термінів, що суперечить вимозі уніфікації термінології в офіційних документах ЄС.

Буквальне відтворення синтаксичних моделей мови-джерела без урахування структурно-граматичних норм мови перекладу нерідко зумовлює калькування синтаксичних конструкцій, що призводить до формування громіздких, стилістично неприродних або потенційно амбівалентних висловлювань. У контексті правових текстів така тенденція є особливо критичною, оскільки порушення синтаксичної та логіко-семантичної чіткості формулювань може ускладнювати їх однозначне тлумачення, спричиняти різночитання нормативних положень і, як наслідок, впливати на коректність правозастосування в межах багатомовного правового простору. Офіційно-діловий стиль у цьому контексті характеризується високим рівнем стандартизованості, чіткістю формулювань та формалізованістю мовних засобів, що забезпечують однозначність і нормативність викладу. Відхилення від усталених жанрово-стильових вимог, зокрема використання розмовних, експресивних або надмірно вільних конструкцій, призводить до порушення стилістичної цілісності тексту та розглядається як чинник, що знижує якість перекладу і ускладнює його відповідність інституційним стандартам ЄС.

Особливу увагу необхідно також звертати на той факт, що у правових текстах надзвичайно важливу роль відіграють модальні значення, що визначають обов'язковість, дозволеність або заборону певних дій. Втрата або зміщення модальності не лише порушує точність переданого змісту, а й створює ризики для однозначної інтерпретації правових норм, що особливо критично в багатомовному правовому середовищі Європейського Союзу. Некоректне відтворення цих модальних компонентів у процесі перекладу, зокрема таких конструкцій, як *shall*, *may*, *must*, може призвести до зміни юридичної сили положень документа.

Після розгляду найпоширеніших помилок перекладу офіційно-ділових текстів доцільним є детальніше аналізувати стилістичні помилки, які виникають внаслідок порушення жанрово-стильових норм, переносу розмовних чи емоційних конструкцій, а також калькування мовних кліше з оригіналу. Стилiстичні помилки перекладу офіційно-ділових текстів переважно виникають через перенесення елементів розмовного, емоційного або художнього стилю з мови-джерела до мови-перекладу. У сучасній українській діловій практиці недоречними є формулювання на кшталт «Ми з великим задоволенням повідомляємо...», «Ми щиро вдячні за...» або «Ми дуже раді повідомити...», які часто з'являються в роботі менш досвідчених перекладачів як кальки англійських кліше “*We are pleased to announce...*”, “*We sincerely appreciate...*”, “*It is with great pleasure that we inform you...*”. Нормативним варіантом є використання нейтральних, стандартизованих конструкцій: «Повідомляємо...», «Просимо надати...», «Інформуємо...».

Помилки також спостерігаються при буквальному відтворенні англійських стандартних завершень листів, наприклад, “*Truly yours*”, “*Yours sincerely*” або “*Yours faithfully*”, які інколи перекладають як «Ваш щиро відданий», «З повагою ваш» або «Щиро ваш», що є неприйнятним у сучасному офіційному листуванні українською мовою. Інші поширені приклади включають кальки фраз на кшталт “*Please find attached...*”, що перекладають як «Будь ласка, знайдіть у додатку...», замість правильного «У додатку надсилаємо...»; або “*We would be grateful if...*”, що перекладають буквально як «Ми були б вдячні, якщо...», замість нейтрального «Просимо...» [1, с. 77].

Крім того, стилістичні помилки часто виникають через ігнорування жанрових норм і встановлених стандартів офіційно-ділового стилю, який передбачає чіткість, логічну структурованість та стриманість у вираженні авторської позиції. Наприклад, використання розмовних вставок типу «на нашу думку», «ми сподіваємося», «дуже сподіваємося на ваше сприяння» є неприйнятним у ділових листах і може створювати двозначності у формулюваннях, що стосуються термінів виконання, зобов'язань або юридичних аспектів. Недотримання цих норм у перекладі підриває комунікативну ефективність документа, збільшує ризик неправильного тлумачення та суперечить вимогам, закріпленим у міжнародних і національних стандартах ділового листування.

Також варто зазначити, що в ділових англомовних документах широко застосовуються пасивні конструкції та модальні дієслова *shall*, *may*, *must*, які

несуть строго визначені юридичні значення. Часто перекладачі некоректно відтворюють *shall* як «буде», що призводить до порушення нормативності тексту та створює хибне враження прогностичного значення замість юридичного обов'язку. Наприклад, речення *“The Buyer shall pay the price within 10 days”* не означає «Покупець буде сплачувати ціну», а відповідно до норм офіційно-ділового стилю коректно перекладається як «Покупець зобов'язаний сплатити ціну протягом 10 днів» [2, с. 67].

Отже, на основі проведеного аналізу можна констатувати, що переклад офіційно-ділових текстів Європейського Союзу є надзвичайно складним процесом, який вимагає високого рівня професійної компетентності перекладача. Насамперед це пов'язано з необхідністю дотримання принципів багатомовності та юридичної еквівалентності всіх мовних версій документів, закріплених у Регламенті № 1 та Договорі про функціонування ЄС. Як показує практика, типові помилки перекладу – включаючи неточну передачу модальності, калькування синтаксичних конструкцій, термінологічну невідповідність та порушення жанрово-стильових норм – не лише знижують якість мовного продукту, а й можуть призводити до неоднозначного тлумачення правових норм, створювати комунікативні непорозуміння та юридичні ризики.

Водночас слід підкреслити, що ефективний переклад виступає не просто технічним засобом відтворення тексту, а ключовим інструментом реалізації комунікаційної політики та забезпечення демократичних принципів у багатомовному середовищі ЄС. Отже, систематичне вивчення труднощів перекладу, аналіз типових помилок та вироблення практичних рекомендацій щодо стилістичної, термінологічної та синтаксичної коректності сприяють підвищенню професійного рівня перекладачів і забезпечують точність, однозначність та нормативність офіційно-ділових документів, що є критично важливим для ефективного функціонування інституцій Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Гудкова Н. М. Особливості перекладу договорів і контрактів: лексико-граматичний аспект. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологія"*. 2022. Вип. 15 (83). С. 74–78.
2. Матузкова О. П., Гринько О. С., Горбатюк Н. О. Стратегії та аналіз в усному та письмовому перекладі : метод. посіб. Одеса : ОНУ, 2020. 67 с.
3. Чепурна М. А. Особливості перекладу ділових листів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 12. С. 204–210.
4. Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community. 1958. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/115852e8-30ac-496e-8015-d580366ff059> (дата звернення: 17.03.2026).
5. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> (дата звернення: 17.03.2026).

*Воробйова Л.В., к.п.н., доцент,
Кучерявенко К.А., здобувачка вищої освіти,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦИФРОВОЇ РЕКЛАМИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ РИНКУ ЄС: МОВНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Сучасні тенденції глобалізації та активний вихід українських брендів на ринки Європейського Союзу (ЄС) зумовлюють потребу в ефективному просуванні товарів і послуг. У цих умовах важливу роль відіграє використання цифрових каналів комунікації, які забезпечують швидке поширення інформації та взаємодію з цільовою аудиторією.

Цифровізація маркетингових процесів спричинила появу нових форматів рекламної взаємодії, що характеризуються інтерактивністю, мультимодальністю, гіпертекстуальністю та персоналізацією. У глобалізованому інформаційному просторі провідним інструментом просування товарів і послуг став digital-маркетинг – просування продуктів і брендів за допомогою цифрових каналів комунікації – інтернету, соціальних мереж, мобільних додатків, електронної пошти та інших онлайн-платформ [1]. На відміну від традиційного маркетингу, digital-маркетинг функціонує в умовах високої конкуренції за увагу користувача, що обмежена в часі. Водночас цифрові канали дозволяють не лише транслювати повідомлення, а й отримувати швидкий зворотний зв'язок від аудиторії. Це зумовлює лаконічність, динамічність, високу інформативну насиченість і прагматичну концентрацію рекламних повідомлень.

Одним із важливих інструментів digital-маркетингу є digital-реклама, ефективність якої безпосередньо залежить від якості рекламної комунікації – процесу передавання інформації від рекламодавця до споживача з метою формування позитивного ставлення до бренду та стимулювання попиту.

В умовах сучасного інтернет-середовища ключову роль відіграють рекламні тексти, які виступають основним засобом вербальної передачі рекламного повідомлення. Саме через мовні засоби формується зміст реклами, транслюються цінності бренду та створюється емоційний вплив на аудиторію.

Особливого значення набувають digital-маркетингові рекламні тексти, які поширюються через інтернет-комунікацію та характеризуються лаконічністю, динамічністю й орієнтацією на швидке сприйняття інформації. До таких текстів належать рекламні повідомлення у соціальних мережах, банерна реклама, тексти для вебсайтів, e-mail розсилки, а також рекламні слогани.

У зв'язку з цим дослідження перекладу digital-маркетингових рекламних текстів є важливим напрямком сучасного перекладознавства, адже перекладач повинен не лише передати зміст повідомлення, а й зберегти його прагматичний ефект у мові перекладу. Для англійських версій українських реклам, орієнтованих на ринок ЄС, успіх кампанії залежить від глибини локалізації: адаптації стилістики, гумору та культурних відсилочок.

Переклад українських digital-реклам для європейського споживача передбачає не лише мовну трансформацію, а й соціокультурну адаптацію. У цьому процесі важливу роль відіграє локалізація – “процес адаптації тексту, продукту чи контенту до специфічних особливостей цільової аудиторії” (Лікарчук, 2025, с.310). Л.Лікарчук зазначає, що локалізація враховує культурні, мовні, соціальні, правові, технічні й навіть емоційні аспекти, щоб зробити контент максимально природним і зрозумілим [2]. Науковець виділяє такі її складові: мовну адаптацію (переклад тексту з урахуванням діалектів, специфічної термінології та стилістики); культурну адаптацію (зміну контенту відповідно до культурних норм, символів, звичаїв та традицій); технічну адаптацію (підлаштування інтерфейсу до мовних та технічних вимог) [2].

До основних етапів локалізації науковці також відносять інтернаціоналізацію (попередню підготовку вихідних текстів до перекладу шляхом здійснення внутрішньомовного перекладу); власне переклад (відтворення підготовлених текстових елементів засобами іншої мови); гуманізацію (адаптацію технічних повідомлень і їх перевираження мовою, зрозумілою для широкого загалу користувачів) (О. Мазур, 2021, с.92).

Отже, локалізація охоплює мову та стиль (використання живих, маркетингово орієнтованих конструкцій); технічні параметри (формати дат, часу, валют та одиниць виміру); культурний контекст (заміна локальних реалій, жартів та метафор на зрозумілі європейському споживачеві аналоги). Такий комплексний підхід дозволяє зберегти комунікативну цінність тексту та забезпечити його максимальну сприйнятність європейським споживачем.

У процесі перекладу ці завдання реалізуються через різні типи перекладацьких трансформацій, що дозволяють узгодити мовні та культурні аспекти. Як зазначають Т.Журавель, Н.Хайдарі, “перекладацькі трансформації можна вважати міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення перекладацької адекватності та еквівалентності” [4, с.148]. Науковці наголошують, що основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер та цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу [4, с.148].

Враховуючи існування різних класифікацій перекладацьких трансформацій [4], залежно від мети їх застосування їх можна поділити на такі групи:

1. Лексико-семантичні трансформації (мовний аспект):

прямий переклад – використовується для термінів та понять, що мають універсальний характер і однозначно сприймаються міжнародною аудиторією;

семантична адаптація – зміна лексики або фраз для точнішої передачі значення в цільовій культурі;

узагальнення – застосовується для пояснення специфічних локальних термінів або понять.

2. Стилiстичні та образні трансформації (лінгво-культурний аспект):

збереження образної метафори – перенесення метафор і художніх образів, що є ключовими для іміджу бренду;

стилістична адаптація – зміни у ритмі, структурі та емоційній насиченості слів.

3. Культурно-прагматичні трансформації (культурний аспект):

культурна локалізація – заміна локальних реалій (свят, страв, жартів) на загальноприйнятні в країнах ЄС;

культурна адаптація – комбінує елементи семантики, стилю та локалізації для максимального маркетингового ефекту.

Поєднання цих трансформацій гарантує сприйнятність та ефективність рекламного повідомлення на міжнародному ринку. Порівняння оригінальних українських рекламних звернень з їхніми англомовними версіями дозволило визначити найбільш дієві підходи до збереження мовної автентичності та культурної значущості контенту в середовищі ЄС (табл.1).

Таблиця 1 - Локалізація українських рекламних текстів англійською для ринку ЄС

Бренд, оригінал слогану (укр.)	Англійська версія	Аналіз перекладу та тип трансформації	Тип трансформації	Маркетинговий ефект
1	2	3	4	5
Чорноморка «Завжди з уловом»	«Always a fresh catch»	<i>Мовний аспект.</i> У перекладі використано професійний термін - fresh catch (типова фраза у ресторанній англійській лексиці, яка одразу викликає асоціацію зі свіжими морепродуктами). <i>Культурний аспект.</i> Сутність українського слогану - морська метафора. Слово «улов» асоціюється з рибальством, свіжістю та успішним результатом.	Семантична адаптація; культурна локалізація; збереження образної метафори	Текст сприймається як природний (збереження ключової ідеї свіжості продукту; зрозумілість для аудиторії ЄС, де “fresh catch” є стандартною ресторанною формулою).
Milk Bar «Щастя має смак десерту»	«Happiness tastes like dessert»	<i>Мовний аспект.</i> Синтаксична перебудова речення за моделлю <i>tastes like</i> , що є типовою для англомовної сенсорної реклами. В англійському варіанті переклад майже дослівний, але природний для рекламної мови. <i>Культурний аспект.</i> Апеляція до універсальної емоції (щастя).	Стилістична адаптація; прямий переклад	Англомовна реклама часто використовує емоційні сенсорні образи (taste of happiness); структура легко запам'ятовується; комунікативний ефект (формування асоціації між брендом і емоційним задоволенням)

1	2	3	4	5
П'яна Вишня «Найкраща львівська наливка»	“The best Lviv liqueur”	<i>Мовний аспект.</i> В українській версії слово «наливка» має культурний контекст - традиційний домашній алкогольний напій. В англійській мові немає прямого відповідника, тому слово «наливка» замінено на зрозуміле слово liqueur, яке найближче передає значення. <i>Культурний аспект.</i> Збереження топоніма Lviv як маркера автентичності.	Узагальнення; культурна адаптація.	Збережено локальний колорит бренду при повній зрозумілості продукту для європейського споживача.

Отже, дослідження адаптації українських digital-реклам англійською мовою для ринку ЄС дозволяє встановити особливості:

- комплексність адаптації. Ефективний переклад digital-реклами не обмежується лише лінгвістичною передачею змісту, а вимагає системного узгодження мовних і культурних аспектів, що забезпечує адекватне сприйняття бренду та робить рекламне повідомлення зрозумілим і привабливим для європейського споживача;

- пріоритетність мовної адаптації. Важливу роль відіграє підлаштування тексту під норми англійського маркетингового дискурсу. Такі трансформації, як семантична та стилістична адаптація, дозволяють відійти від буквализму та використовувати природні для західного ринку мовні конструкції, що значно підвищує довіру до бренду;

- визначальність культурних чинників. Успіх реклами в ЄС залежить від глибокої культурної локалізації та узагальнення. Аналіз рекламних слоганів підтвердив, що найбільш дієвою є модель, яка поєднує збереження локальної автентичності (унікальності українського бренду) з адаптацією культурних реалій до міжнародного контексту;

- прагматичний результат. Поєднання мовного та культурного підходів дозволяє зберегти маркетинговий потенціал оригіналу, роблячи українську digital-рекламу конкурентоспроможною та емоційно близькою для аудиторії ЄС.

Таким чином, успішна адаптація української digital-реклами для ринку ЄС базується на тісному поєднанні мовних та культурних аспектів. Використання перекладацьких трансформацій дозволяє зробити текст природним для англійського середовища, одночасно адаптуючи локальні реалії до цінностей європейського споживача. Такий комплексний підхід забезпечує збереження маркетингового ефекту та сприяє успішній інтеграції українських брендів у міжнародний цифровий простір.

Список використаних джерел:

1. Процишин Ю.Т. Термінологія з маркетингу соціальних мереж (SMM). Тернопіль: ЗУНУ, 2023. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams>

/80a7f7ce-5c3b-44ca-b798-4172e7c0ccb5/content

2. Лікарчук Л.І. Локалізація у перекладі: адаптація для нових аудиторій.
URL:https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/1_2025/part_1/52.pdf

3. Мазур О., Кучів С. Локалізація як явище перекладу
URL:https://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_7/17.pdf

4. Журавель Т.В., Хайдарі Н.І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v19/part_2/41.pdf

**Дроваль С.В., здобувачка вищої освіти,
Герасименко О. Ю., доктор філософії, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна**

ІНТЕРНЕТ І СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ

В сучасному світі Інтернет і соціальні мережі відіграють важливу роль у мовному розвитку людини. Практично вся інформація надходить з мереж, люди спілкуються та комунікують здебільшого у соцмережах. Як зазначає Галина Сагач «Інтернет і соціальні мережі впливають на мовлення людини та замінюють її спосіб спілкування». На сьогоднішній день комунікація стає коротшою за допомогою скорочень, сленгу та інших засобів вираження емоцій та почуттів.

Користувачі мережі навчилися за допомогою інтернету вивчати різні мови, користуватися онлайн-курсами та додатками, дізнаватись новини з різних куточків світу, а також отримувати доступ до освітніх ресурсів та електронних бібліотек, навіть не виходячи з дому. Людина більше не обмежена шкільною програмою та може самостійно розширювати своє знання, кругозір та саморозвиток.

Також з позитивних факторів, в інтернеті починає з'являтися більше українсько мовного контенту, медіа, подкастів, сайтів. Що дозволяє популяризувати українську мову серед людей та надихає у використанні в повсякденному житті.

Але це все має як позитивний так і негативний наслідок. Люди спілкуються менше вживу, замінивши все на соціальні мережі. За допомогою інтернету можна швидко зв'язатися з людиною на великій відстані, але іноді люди користуються цим навіть знаходячись недалеко від друг друга, в той час коли можна зустрітися і поспілкуватися наживо.

Завдяки інтернету люди не хвилюються за орфографічні та пунктуаційні помилки, що негативно впливає на грамотність людини. Будь яку інформацію, яку треба знайти, можна знайти в Інтернеті. Не прикладаючи багато зусиль та аналізуванню, що призводить до звикання швидкої та доступної відповіді. А також до зниження ефективності, критичного мислення та розслаблення мозку.

«Надмірне використання інтернету та соціальних мереж призводить до спрощення мовлення і зниження рівня мовної культури». - Олександр Пономарів. Інтернет та соціальні мережі є фактором розвитку мовного простору, який може відкрити широкі можливості для навчання чи роботи, але надмірне споживання призводить до нових викликів, спрощення мовлення та втрати живого спілкування. Тому важливо використовувати ресурси свідомо, поєднуючи переваги з обережністю, що в результаті стане корисним розвитком особистості.

Список використаних джерел:

1. Олександр Пономарів. *Культура слова: мовної стилістичні поради*. Київ: Либідь, 1999.
2. Лариса Мацько. *Українська мова в освітньому просторі*. Київ: Вища школа, 2009.
3. Інститут української мови НАН України. *Українська мова у XXI столітті: стан і перспективи розвитку*. Київ, 2018.
4. Міністерство освіти і науки України. *Концепція розвитку цифрової компетентності*. Київ, 2021.
5. Галина Сагач. *Культура мовлення особистості*. Київ: Видавничий центр, 2010.
6. Олена Селіванова. *Мовна комунікація в сучасному суспільстві. Наукові записки з мовознавства*. Київ, 2015.

*Зубко А., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Герасименко О. Ю., доктор філософії, доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЛАТИНСЬКІ АФІКСИ ЯК КЛЮЧ ДО РОЗУМІННЯ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Англійська мова є базовим засобом міжнародної наукової комунікації. Значна частина наукової лексики має латинське походження. Це зумовлено історичним впливом латинської мови, яка протягом багатьох століть була мовою науки, освіти та культури в Європі. Лінгвістичний спадок латини став стрижнем наукового дискурсу, зумовивши структуру та семантику термінів у медицині, юриспруденції та технічних науках. Знання латинських афіксів допомагає краще розуміти терміносистему, а також розширити лексичний склад.

Афіксація як спосіб словотворення. Афіксація – це один з основних способів словотворення суть якого полягає у приєднанні афіксів (префіксів і суфіксів) до основи слова, що змінює його значення або утворює нові неологізми. Афікси не існують самостійно, вони завжди поєднуються з основою слова. Такий спосіб словотворення широко використовується в англійській термінології для утворення спеціальних термінів [1]. Вона

дозволяє утворювати нові слова, уточнювати значення існуючих і забезпечує системність термінологічного словника. Нижче унаочнимо найбільш поширені латинські префікси та суфікси в науковій лексиці.

Antimicrobial	anti- – «проти» / micro – «малий, мікроб» / -bial – «стосовно організму»
Hyperglycemia	hyper- – «надмірно» / glyc – «цукор» / -emia – «стан крові»
Transdermal	trans- – «через» / derm – «шкіра» / -al – «стосовно» → черезшкірний
Neuroplasticity	neuro- – «нерв» / plastic – «здатний до змін» / -ity – «стан»
Microprocessor	micro- – «малий» / process – «обробляти» / -or – «той, що виконує»
Intercultural	inter- – «між» / cultur – «культура» / -al – «стосовно»
Subatomic	sub- – «під» / atom – «атом» / -ic – «стосовно»
Biodegradable	bio- – «життя» / degrad – «розклад» / -able – «можливість»
Decontamination	de- – «позбавлення» / contamin – «забруднення» / -ation – «процес» → очищення від забруднень
Thermodynamics	thermo- – «тепло» / dynam – «рух» / -ics – «наука про»

У результаті аналізу наведених термінів можна визначити найбільш поширені латинські префікси та суфікси, що використовуються у науковій лексиці англійської мови. Серед префіксів найбільш продуктивними є **anti-, hyper-, trans-, inter-, sub-, micro-, bio-, de-**, які передають різні семантичні відтінки. Серед суфіксів у досліджених термінах найчастіше зустрічаються **-al, -ic, -ity, -or, -able, -ation, -ics**, які виконують словотвірну функцію та визначають граматичну категорію слова.

Семантична функція у формуванні термінів. Префікси латинського походження, що функціонують в англійській науковій термінології, є службовими морфемами, які приєднуються до початку слова і змінюють його значення. Вони виконують переважно семантичну функцію, оскільки не впливають на граматичні характеристики слова, а уточнюють або модифікують його зміст, надаючи додаткових смислових відтінків. Слід зауважити, що для афіксів, зокрема тих, які виражають негативне значення, характерна морфологічна і семантична вибіркковість під час поєднання з твірними основами. У межах англійської наукової термінології це проявляється у закономірностях поєднання префіксів із відповідними основами, що забезпечує точність і стандартизованість термінів [1].

Префікс	Функція
1	2
anti-	проти, протидія
hyper-	надмірно, перевищення
trans-	через, кризь
neuro-	нерв
micro-	малий
inter-	між
sub-	під, нижче

1	2
post-	після
bio-	життя, живе
de-	позбавлення, зменшення
thermo-	тепло

Джерело: [2]

Суфікси латинського походження в англійській науковій термінології є словотворчими морфемами, що приєднуються до основи слова і визначають його граматичну категорію та смислову характеристику. Вони здатні змінювати як семантику слова, так і його граматичні властивості, визначаючи належність до певної частини мови. Суфікси характеризуються високою словотворчою активністю та відіграють важливу роль у формуванні і систематизації термінологічної лексики, забезпечуючи вираження значень стану, процесу, якості або функції [1].

<i>Суфікс</i>	<i>Функція</i>
-bial	стосовно організму/життя
-emia	стан крові
-al	стосовно, відносний
-ity	стан, якість
-or	той, що виконує
-ic	стосовно
-able	можливість
-ation	процес, дія
-ics	наука про

Джерело: [2]

Проведений аналіз наукових термінів показує, що латинські афікси виконують важливу семантичну функцію у формуванні англомовної термінології. Префікси передають додаткові смислові відтінки, пов'язані з напрямком дії, просторовими або часовими відношеннями, а також ступенем прояву певного явища. Наприклад, префікс **hyper-** позначає надмірність або перевищення норми, тоді як **sub-** вказує на підпорядкованість або нижчий рівень певної структури.

Суфікси, у свою чергу, виконують функцію формування нових термінів і визначають їхню граматичну та семантичну категорію. Наприклад, суфікс **-ation** утворює іменники, що позначають процес або дію, **-ity** виражає стан або властивість, а **-ics** використовується для позначення наукових дисциплін. Таким чином, латинські афікси виступають важливим засобом структурування та інтерпретації наукових термінів.

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано роль латинських афіксів у формуванні англомовної наукової термінології. З'ясовано, що афіксація є одним із найпродуктивніших способів словотворення в науковій лексиці англійської мови. Проведений семантичний розбір низки наукових термінів із різних галузей знань дозволив виокремити найбільш уживані латинські префікси та суфікси,

зокрема **anti-, hyper-, trans-, inter-, sub, micro-, bio-, de-**, а також **-al, -ic, -ity, -or, -able, -ation, -ics**. Аналіз показав, що префікси здебільшого передають просторові, часові або логічні відношення, тоді як суфікси формують граматичну категорію слова та уточнюють його значення. Отже, знання латинських афіксів сприяє глибшому розумінню структури та значення наукових термінів англійської мови і може слугувати ефективним інструментом для їхнього тлумачення.

Список використаних джерел:

1. Рябокучма Т. О., Горбаченко А. Л. Афіксація як ефективний спосіб словотворення у германських мовах (на матеріалі англійської та німецької мов). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2023. № 60. Том 2. URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v60/part_2/14.pdf
2. Електронний ресурс. URL: <https://www.etymonline.com/>

*Неізнана А.І., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Удовіченко Г.М., к.пед.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАНСПОЗИЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДАНІЕЛИ СТІЛ «НЕМОЖЛИВО»

У сучасному перекладознавстві особлива увага приділяється вивченню перекладацьких трансформацій як засобів досягнення адекватності та еквівалентності перекладу. Художній переклад, зокрема переклад прозових творів, потребує від перекладача не лише точного відтворення змісту оригіналу, а й збереження його стилістичних, емоційно-експресивних та культурно зумовлених особливостей. У цьому контексті транспозиція як один із видів перекладацьких трансформацій відіграє важливу роль, оскільки дозволяє адаптувати мовну структуру тексту оригіналу до норм і традицій мови перекладу.

Мовностилістичні особливості роману Данієли Стіл «Неможливо» визначають специфіку його перекладу українською мовою. Англійський текст характеризується частим уживанням іменникових конструкцій та аналітичних форм, що не завжди є типовими для української мови. У зв'язку з цим перекладач змушений вдаватися до перекладацьких трансформацій, серед яких чільне місце посідає транспозиція.

Транспозиція – це тип перекладацької трансформації, що передбачає заміну однієї частини мови іншою без зміни основного змісту висловлювання. Наприклад, у перекладі речення з англійської на українську іменник може бути замінений дієсловом, або дієслово – іменником, залежно від синтаксичних і стилістичних норм цільової мови. [1]

Використання транспозиції призводить до зміни лексико-граматичного класу і категоріального статусу слова, а також його структурно-семантичних характеристик. Наприклад, коли іменник перетворюється на дієслово, він втрачає ознаку предметності та набуває значення дії чи процесу, супроводжуючись зміною відповідних граматичних категорій, притаманних дієсловом, а також змінюються і його синтаксичні функції. [3]

К. Недбайло зазначає специфіку переходу залежно від того, до якого класу чи функції переходить слово: субстантивація (перехід до класу іменників), ад'єктивація (перехід до класу прикметників), вербалізація (перехід до класу дієслів), адвербіалізація (перехід до класу прислівників) і прономіналізація (перехід до займенників). [2]

У процесі роботи над перекладом роману «Неможливо», зробленого Л. Долгополовою українською мовою, було вилучено всі різновиди транспозиції:

- **ад'єктивацію** (переклад прикметником) – *bronze doors* – **бронзові** двері, *powerfully built* – **міцної** статури, *a will of iron* – **залізна** воля, *at Columbia* – в **Колумбійському** університеті, *investment bank* – **інвестиційному** банку, *two-year internship* – **дворічна** практика, *Paris office* – **паризьку** філію, *at thirty-six* – **тридцятишестирічному** Артурові, *sixteenth arrondissement* – **шістнадцятиповерховому** будинку, *three-door domain* – **триповерхової** споруди [5; 4];

- **вербалізацію** (переклад дієсловом) – *had been a scholar* – **вивчав**, *had been in no hurry* – **не поспішав**, *before their marriage* – до того, як **одружились**, *gave birth* – **народила**, *to be apart* – **розлучитись**, *was a blend* – **увібрала в себе**, *was very proud* – **дуже пишався**, *in love* – **закохувався**, *had no patience* – **не міг терпіти**, *true to his word* – **дотримав** свого слова, *had full condence* – **повністю довіряла**, *their first decision was* – **спочатку їм треба було вирішити**, *at her first mention* – **як тільки Саша згадала** [5; 4];

- **адвербалізацію** (переклад прислівником) – *to the left* – **ліворуч**, *to the right* – **праворуч**, *contemporary* – **тимчасово**, *in his youth* – **замолоду**, *in truth* – **щоправда**, *in the same way* – **так само**, *in fact* – **насправді**, *took serious notice* – **серйозно ставитись**, *with time* – **щодень**, *before her* – **колись**, *had full condence* – **повністю довіряла**, *never felt at ease* – **почувався ніяково**, *volunteered* – **добровільно**, *was perfect* – **чудово підходило** [5; 4];

- **прономіналізацію** (переклад займенником) частіше за все можна спостерігати при відтворенні іменників задля запобігання тавтології та вилучення надмірної інформації:

Simon had never been impressed by her work – **вони** ніколи не вражали **його**, *Marjorie gave birth to a daughter* – **вона** народила дочку, *organizing things* – **упорядковувала все** [5; 4];

- **номіналізацію** (переклад іменником):

beside them – **поруч із дітьми**, *as stubborn as he was* – **такою ж упертою, як і її батько**; *he loved going* – **Артурові** подобалося ходити, *he didn't look or act it* – **він і не виглядав на свої роки**, *insane* – **божевілля**, *she was stuck there* – **вона житиме в цьому місті**, *until he retired* – **доки чоловік не**

nide na pensiu, she was still French – вона все ще була **французькою**, *how disappointing* – шкода, *regretfully* – з жалем та неохотою, *sleepily* – крізь сон [5; 4].

Таким чином можна констатувати, що український переклад роману «Неможливо» здійснено з урахуванням норм і традицій української літературної мови, що потребувало адаптації граматичної структури англomовного оригіналу. Зокрема, у процесі перекладу спостерігається активне використання транспозиції як засобу перебудови частин мови та синтаксичних конструкцій з метою досягнення природності й стилістичної адекватності перекладеного тексту. Часто іменникові конструкції англійської мови передаються дієслівними або прикметниковими формами в українській, що відповідає нормам українського мовлення та сприяє кращому сприйняттю тексту.

Список використаних джерел:

1. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.
2. Недбайло К. М. Транспозиції частин мови в перекладі з англійської мови на українську : (на матеріалі художніх текстів) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філ. наук : 10.02.16. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2556c6bb-8564-4fd6-af9f-b8eadd8fc5e/content>
3. Остапенко С. А. Трансформація транспозиції в українському перекладі роману Данієли Стіл «Дарунки». *Вісник науки і освіти*. № 2(32). 2025. С. 442–451
4. Стіл Д. *Неможливо* / пер. з англ. Л. Долгополова. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2006. 351 с.
5. Steel D. *Impossible*. New York: Bantam Dell, 2005. 299 p.

*Остапенко С.А., к.пед.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ

Переклад офіційно-ділових текстів є однією з найвідповідальніших сфер перекладацької діяльності, оскільки ці тексти виконують важливі управлінські, нормативні, юридичні та комунікативні функції. Від точності й адекватності їх перекладу залежить правовий статус документа, ефективність управлінських рішень і коректність взаємодії між суб'єктами ділової комунікації. Лінгвостилістичні норми, що регулюють переклад офіційно-ділових текстів, спрямовані на забезпечення точності передавання змісту, збереження юридично значущих формулювань і дотримання специфіки офіційно-ділового стилю в мові перекладу. У цьому контексті перекладач виступає не лише

медіатором між мовами, а й гарантом правової коректності та стилістичної відповідності документа.

Однією з лінгвостилістичних вимог до перекладу офіційно-ділових текстів є **точність**. Вона передбачає максимально повне й однозначне відтворення смислу оригіналу без доповнень або довільних інтерпретацій. Так, англійський термін “*liability*” у контексті договору повинен перекладатися як «відповідальність», а не «зобов’язання», оскільки ці поняття мають різне юридичне значення. У ділових документах кожне слово має правове навантаження, тому перекладач зобов’язаний ретельно добирати терміни з урахуванням контексту та норм законодавства. Точність також передбачає збереження логічної структури тексту, зокрема послідовності умов, підстав і наслідків, що є характерною рисою офіційно-ділового стилю [1, с. 277].

Не менш важливою вимогою є **стилістична нейтральність**. Офіційно-діловий стиль не допускає емоційно забарвленої лексики чи суб’єктивних оцінок. Наприклад, фразу “*the company strongly believes*” у перекладі доцільно передати нейтрально як «компанія вважає» або «компанія повідомляє», уникаючи підсилювальних елементів. Перекладач має користуватися усталеними кліше на кшталт «відповідно до», «на підставі», які забезпечують стандартність викладу. Дотримання нейтрального тону гарантує юридичну чинність документа та придатність для офіційного використання [2, с. 159].

Суттєве значення має **термінологічна уніфікація**. Офіційно-ділові тексти насичені спеціальною правовою, фінансовою та адміністративною лексикою, що потребує стабільності перекладу. Наприклад, термін “*shareholder*” повинен послідовно перекладатися як «акціонер», а не варіюватися з формами «власник акцій» чи «учасник капіталу» в межах одного документа. Непослідовність у термінології може призвести до правових колізій або неоднозначного тлумачення тексту. Тому перекладач має використовувати офіційні словники, законодавчі акти та стандартизовані термінологічні бази [3, с. 204].

Особливої уваги потребує дотримання **синтаксичних норм** офіційно-ділового стилю. Цей стиль характеризується складними поширеними реченнями, безособовими та пасивними конструкціями, які забезпечують формальність і точність. Наприклад, англійське речення “*The agreement may be terminated upon written notice*” доцільно перекладати як «Договір може бути розірваний за умови письмового повідомлення», зберігаючи пасивну конструкцію. Водночас перекладач має уникати дослівного калькування, адаптуючи синтаксис до норм української мови, щоб текст залишався нормативним і зрозумілим [4].

Важливою складовою є також дотримання **формально-структурних норм** документів. Такі тексти мають чітко визначену структуру й реквізити: назву, дату, номер, підпис, адресу сторін. Наприклад, англійське “*Subject*” у листуванні має відповідати українському «Тема», а реквізит “*Place of issue*” – «Місце складання». Перекладач має забезпечити відповідність структури документа нормам діловодства мови перекладу, оскільки порушення формальних вимог може поставити під сумнів юридичну силу документа [5, с. 674].

Окрему роль відіграють **прагматичні фактори** перекладу. Перекладач має враховувати адресата документа, правову систему та сферу його застосування. Наприклад, під час перекладу контракту для міжнародної компанії доцільно використовувати уніфіковані формулювання, прийняті в міжнародній діловій практиці, тоді як для внутрішніх нормативних актів – терміни, закріплені в національному законодавстві. Така прагматична адаптація не змінює змісту документа, але забезпечує його функціональну еквівалентність і ефективність у конкретному правовому середовищі [6, с. 255].

Отже, лінгвостилістичні норми перекладу офіційно-ділових текстів ґрунтуються на точності, нейтральності, логічності, термінологічній коректності, стандартизованості й прагматичній адекватності. Переклад цього типу текстів вимагає високого рівня професійної компетентності, знання правових та управлінських структур, уміння працювати зі спеціальною термінологією та володіння навичками стилістичної уніфікації.

Список використаних джерел:

1. Пожарська Н. В., Киричук Л. М., Юшак В. М. Основні труднощі перекладу ділової документації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2025. № 71. С. 277–281 URL: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.61>
2. Сливка Л. З. Особливості застосування лексичних трансформацій при перекладі офіційно-ділової документації з англійської на українську мову (на матеріалі договорів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2023. Т. 3, № 59. С. 159–163
3. Чепурна М. А. Особливості перекладу ділових листів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2015. Вип. 12. С. 204–210
4. Albrecht J. *Übersetzung und Linguistik.* 2. Aufl. Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co.KG, Tübingen 2013.
5. Baker Mona, Saldanha Gabriela. *Routledge encyclopedia of translation studies.* London and New York : Routledge, 2011. 674 p.
6. Bourguignon Marie, Nouws Bieke & van Gerwen Heleen. *Translation Policies in Legal and Institutional Settings.* Leuven University Press, 2021. 255 p.

*Пономаренко К.Д., здобувачка вищої освіти,
Моргун О.А., канд. філос. наук, доцент,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЗАХИСТ І РОЗВИТОК МОВНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ ТА ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних умовах війни мовний простір набуває стратегічного значення, перетворюючись із культурного явища на інструмент політичного впливу та інформаційної безпеки. Мова визначає не лише комунікацію, а й формує

ідентичність, світогляд та соціальну єдність суспільства. Російсько-українська війна актуалізувала роль мови як чинника національного спротиву та консолідації суспільства. У цьому контексті мовна політика стає складовою державної безпеки, що потребує наукового осмислення. Водночас у країнах Європейського Союзу мовна політика розвивається в умовах багатомовності та міжкультурної інтеграції, що створює іншу модель функціонування цілісного мовного простору.

Проблематика мовної політики та мовного простору активно досліджується в сучасній гуманітаристиці. Теоретичну основу становить концепція Б. Андерсона, який розглядає мову як основу формування «уявлених спільнот» [1]. Дж. Фішман підкреслює значення мови як чинника етнокультурної ідентичності та соціальної інтеграції [3]. У сучасних дослідженнях етномовна політика розглядається як інструмент державного управління та культурної безпеки. Українські дослідники наголошують на зв'язку лінгвістичної політики з процесами деколонізації та європейської інтеграції. Крім того, сучасні наукові роботи демонструють, що війна суттєво впливає на мовну поведінку населення та посилює роль державної мови. Метою статті є аналіз захисту та розвитку мовного простору України та ЄС в умовах війни, а також визначення його ролі в забезпеченні культурної безпеки та соціальної згуртованості.

Мова є ключовим елементом культурної системи суспільства. Вона забезпечує передачу історичного досвіду, традицій і цінностей, формуючи культурну ідентичність. У контексті війни мова набуває функції захисту культурного простору від зовнішніх впливів. Вона стає інструментом протидії інформаційній агресії та засобом збереження національної самобутності. Згідно з концепцією Б. Андерсона, мовна єдність сприяє формуванню відчуття належності до нації, що є особливо важливим у кризових умовах [1]. Таким чином, мова виступає не лише культурним явищем, а й елементом національної безпеки. Мовна політика України зазнала суттєвих змін у зв'язку з війною. Якщо раніше вона була спрямована на поступове утвердження української мови, то нині її роль значно посилилася. Війна сприяла активному переходу населення на українську мову, що підтверджується сучасними дослідженнями мовної поведінки. Це свідчить про трансформацію мовної ідентичності та зростання ролі мови як символу спротиву. Крім того, мовна політика стала інструментом інформаційної безпеки. У медійному просторі мова використовується як засіб протидії пропаганді та формування національного наративу.

Таким чином, українська мовна політика в умовах війни виконує не лише культурну, а й безпекову функцію. На відміну від України, мовна стратегія ЄС базується на принципі багатомовності. Вона спрямована на збереження мовного різноманіття та забезпечення рівності мов. Європейський Союз підтримує політику «рідна мова плюс дві іноземні», що сприяє розвитку міжкультурної комунікації та мобільності громадян. Такий підхід дозволяє поєднувати культурне різноманіття з соціальною інтеграцією. Питання функціонування мови в ЄС сприяє формуванню

спільного європейського простору, не руйнуючи національних ідентичностей. Отже, європейська модель законодавства у мовній сфері орієнтовано на баланс між єдністю та різноманіттям.

Для України, яка перебуває в умовах воєнного протистояння та євроінтеграційних процесів, мова стає не лише елементом культури, а й фактором національної безпеки та суспільної єдності. Як зазначає Панасенко, «державна мовна політика є одним із ключових механізмів консолідації суспільства та формування національної ідентичності» [2, с. 45]. Війна додатково підсилює цю роль. О. Демська наголошує, що «українська мова в умовах воєнного конфлікту виступає не лише засобом комунікації, а й інструментом інформаційного спротиву та збереження культурної самобутності» [5, с. 120]. Одним із важливих аспектів мовної трансформації є медіапростір. П. Дворянин зазначає, що «мова в медіа формує суспільні наративи, підтримує культурну ідентичність і водночас слугує інструментом політичного впливу» [6, с. 78]. В умовах сучасної війни мовний простір стає важливим елементом інформаційної та культурної безпеки. Як зазначають В. Горбулін і Д. Гончак, «інформаційна війна використовує мовні механізми для формування суспільних наративів та впливу на свідомість населення» [4, с. 102].

Війна істотно впливає на мовний простір, змінюючи мовну поведінку населення та функціонування мов. Дослідження показують, що в умовах війни мова стає маркером ідентичності та політичної позиції. В Україні спостерігається тенденція до переходу на українську мову, що пов'язано з процесами національної мобілізації. Крім того, війна посилює роль мови в інформаційному просторі. Вона використовується як інструмент пропаганди, що робить мовну політику важливим елементом інформаційної безпеки. Таким чином, війна трансформує мовний простір, підсилюючи його політичне та культурне значення. Серед основних викликів можна виділити: глобалізацію та домінування окремих мов, інформаційну війну, міграційні процеси, цифровізацію комунікації.

Для України додатковим викликом є необхідність захисту комунікативного простору в умовах агресії. Перспективи розвитку полягають у зміцненні державної мовної політики та розвитку мовної освіти. Важливими є також інтеграція в європейське лінгвокультурне поле та підтримці культурного продукту. Поєднання національних і європейських підходів дозволить забезпечити ефективний розвиток мовного простору. Сприятливе мовне середовище виступає фундаментом для культурного самовираження та суспільної згуртованості. В умовах війни його роль суттєво зростає, оскільки мова стає інструментом національної консолідації та інформаційного захисту. Українська модель вектору мовного розвитку спрямована на зміцнення державної мови, тоді як європейська — на підтримку багатомовності. Обидва підходи мають спільну мету — забезпечення соціальної стабільності та культурного розвитку. Подальший розвиток законодавчого регулювання мовного питання має базуватися на поєднанні цих моделей.

Список використаних джерел:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Київ : Критика, 2001. 272 с.
2. Панасенко Н. Проблема формування державної мовної політики України. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2008. Вип. 41. С. 317–328.
3. Fishman J. A. Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective.
4. Горбулін В. П., Гончак Д. В. Нова інформаційна війна. Харків : Віват, 2024. 288 с.
5. Мова і війна: динаміка лінгвоциду в Україні : монографія / за заг. ред. О. Демської. Київ : Дух і Літера, 2024. 416 с.
6. Дворянин П. Я. Мовна проблематика в медійному дискурсі : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 180 с.

*Рибалка Н.В., ст. викладач
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна*

НАВЧАЛЬНІ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Освітнє середовище сучасного світу стрімко змінюється, разом з цифровізацією всього, що оточує нас в реальності. Окреме прискорення поточних змін, звичайно, дав період пандемії і, по суті, миттєвий перехід всього навчального процесу в онлайн-формат [5].

Звичайно, нові виклики вимагають від вчителя гнучкості, здатності орієнтуватися та адаптуватися до реалій, що швидко змінюються. На жаль, зрозуміло, що безперервність методів навчання не буде повністю збережена сьогодні, а зусилля щодо викладання "як нас навчали" можуть призвести лише до ще більшого розриву між викладачами та студентами. Крім того, можливо, ці зміни приносять нам більше можливостей, ніж втрат, і вони стосуються двох аспектів, а саме:

- 1) Характеру взаємодії між студентом і викладачем;
- 2) Навчальних ресурсів та їх формату.

Класичний формат навчального процесу в минулому зводився до двох базових складових - заняття в аудиторії та домашні завдання. При цьому час занять використовувався для пояснення нового матеріалу, а домашнє завдання - для його фіксації і виконання численних вправ.

Ця двостороння структура також визначала діапазон професійної ролі вчителя, традиційно розташований у просторі між двома полюсами, який можна умовно описати як "надання матеріалу" і "тестування знань", а спосіб організації навчального матеріалу - підручник і робочий зошит.

Сьогодні обидві частини навчального процесу значною мірою змішані, пояснення матеріалу записуються вчителем на відео та розміщуються, наприклад, на власній платформі чи загальнодоступному сервері. Численні

цифрові алгоритми дозволяють студентам отримати негайний зворотний зв'язок у вигляді автоматичної перевірки виконаних завдань, а численні месенджери дозволяють залишати голосові повідомлення в асинхронному форматі. Учні більше не доводиться пристосовуватися до темпу пояснення обраного вчителем матеріалу, а вчитель, у свою чергу, може більше не витрачати час на рутинні перевірки і використовувати його для більш творчої і фундаментальної роботи.

Така різноманітність і доступність можливостей дозволяє робити процес навчання більш гнучким, адаптивним та індивідуально орієнтованим, але аби сформувати новий тип взаємодії між викладачем і студентом, безумовно, потрібно перебудовувати процес та використовувати асинхронні підходи.

Одним з важливих питань у цьому контексті є те, які ресурси доцільно використовувати, в яких пропорціях і для яких видів роботи. Щоб зрозуміти це, розглянемо більш детально регулярну структуру викладання іноземної мови.

1. Аудиторна робота:

- *Пояснення граматики.*

Протягом попередніх років одним із завдань будь-якого вчителя, в тому числі вчителя мови, було пояснення матеріалу. Однак, що стосується іноземних мов, ми всі знаємо, що таких пояснень, як правило, забагато, оскільки основне пояснення теорії мови - це одне, а спроба інтегрувати ці знання у живу мову, де кожен граматичний аспект має взаємодіяти з іншими всередині складного, багаторівневого контексту – інше.

Отже, не так важливо витрачати час на занятті на таке первинне пояснення. Логічніше один раз записати пояснення у відео з хорошою інфографікою, малюнками і прикладами і винести його за рамки роботи в аудиторії.

Також можна повністю відмовитися від власного пояснення і використовувати численні відео колег, серед яких є висококласні tutorials, записані як вітчизняними викладачами, так і носіями мови. У цьому випадку у студента завжди є можливість повернутися до пояснення, не у своїх заплутаних нотатках, а в якісно сформульованих і добре ілюстрованих матеріалах. Не кажучи вже про те, що студентам різних рівнів можна рекомендувати відео з різним ступенем складності та поступовості в подачі матеріалу.

На занятті ж, має сенс повернутися або, вірніше, звернутися до заданої граматики вже на наступному витку, у вигляді змодельованих діалогів, історій, інтерпретацій, роботи в парах та ін.

- *Лексика*

Численні суперечки щодо того, як правильно працювати з лексикою, які ведуться вже протягом багатьох років, призвели до двох полярно-протилежних тенденцій: з одного боку, існує думка, що слова взагалі не потрібно вчити «спеціально», досить просто щось читати, слухати і дивитися, і повноцінний словниковий запас сформується сам собою. З іншого боку, серед Інтернет-ресурсів із іноземних мов чи не найпопулярнішими є сайти та

додатки-тренажери, на яких практикується наймеханістичніший підхід до лексики, при якому слова заучуються поза їхнім зв'язком з темою, контекстом, розмовним середовищем, комунікативним завданням та ін.

Проте, жоден з цих екстремальних підходів не може бути ефективним сам по собі, оскільки, з одного боку, можна лише сформувати збалансовану лексику "природним шляхом" якщо ви не тільки живете, але й навчаєтеся в мовному середовищі протягом досить тривалого часу, з іншого боку - будь-який механічний підхід може бути застосований лише в дуже обмеженому діапазоні діяльності, пов'язана з конкретним завданням і не має універсального значення.

Однак так само, як і з граматикою, має сенс розділити роботу з лексикою на кілька етапів, де самостійно виконуються більш прості вправи з початкового оволодіння темою, включаючи використання вбудованих в платформу алгоритмів, різноманітні повторення і тести, згенеровані як в письмовій, так і в аудіо формі, і всі творчі, комунікативні завдання - в процесі усної, слухової взаємодії.

- *Робота з текстом*

При такому виді роботи все навпаки. Якісна робота з текстом передбачає багаторівневий аналіз, включаючи граматичні, лексичні та стилістичні особливості тексту. Його синтаксис, присутність автора та багато іншого. Крім того, за допомогою "retreating" з тексту хороший вчитель може скласти багато вправ, призначених для особистої взаємодії між учнями. Таким чином, ця частина роботи займає значну частину аудиторного часу.

- *Аудіювання*

На щастя, настали часи, коли нам стали доступні будь-які відтинки мови носіїв мови, коли можна користуватися нескінченним переліком оригінальних відео будь-якого формату, від навчальних, до мультиплікаційних та художніх фільмів.

Тут все залежить від власних інтересів викладача та студентів. І звичайно, має сенс включати аудіювання і в класну, і домашню роботу, при цьому в кожному випадку вирішуватимуться свої завдання. Зокрема, аудіювання, як і текст, є своєрідною основою для цілої серії усних завдань, обговорення, аналізу, діалогів та ін., доречних у рамках роботи у класі.

Отже, у випадку з іноземними мовами заняття в класі, практично вільні від будь-якої рутини, можуть бути повністю зосереджені на інтеграції всіх отриманих знань у конкретні навички усного та письмового мовлення, розуміння складного письмового та усного тексту та моделювання різноманітних комунікативних ситуацій.

2. Домашня робота

З усього вищесказаного вже очевидно, що сьогодні домашнє завдання іноземною мовою, його обсяг і різноманітність – це не просто форма контролю вже вивченого матеріалу, а повноцінна частина навчального процесу.

Крім того, у сучасній освітній філософії підхід під назвою "flipped classroom" вже давно встановлено, що передбачає набагато більшу

відповідальність і обізнаність студента порівняно з традиційним стереотипом про те, що студент іноді погано розуміючий і суворо контрольований об'єкт для передачі знань. Сьогодні учень є суб'єктом, який багато в чому самостійно обирає темп та інтенсивність вправ, кількість повторень і навіть обсяг матеріалу.

Роль викладача, в цьому плані, також змінюється – з єдиного джерела знань викладач сьогодні стає своєрідним провідником, допомагаючи студенту орієнтуватися в нескінченному океані інтелектуальних ресурсів, перевіряючи отримані студентом знання, контролюючи темпи просування і, звичайно ж, формуючи творче середовище на уроці.

Будь-який викладач рано чи пізно починає по-своєму оптимізувати методи роботи з предметом і учнями, спираючись на власний досвід і розуміння того, що робить процес навчання якісним і успішним. Ідеї для створення власних підходів, завдань і матеріалів зазвичай супроводжують нас протягом всієї нашої кар'єри і призводять до створення підручників, посібників, лекцій або навчальних платформ з підсумком професійного досвіду в найбільш відповідному форматі сьогодні [1].

Навчальна платформа може виглядати як інтерактивний онлайн-підручник для роботи над різними аспектами мови. Формати підручників з класичної мови можна розділити на кілька основних типів – підручники з граматики, лексичні підручники та комплексні підручники для використання в класі. Останні, як правило, утворюють ряд і пропонують поступове просування від простіших рівнів до більш складних. Крім того, існують більш вузькоспрямовані навчальні матеріали та посібники, спрямовані на освоєння окремих комплексів у межах певного аспекту, таких як фразові дієслова чи ідіоми.

Функціонал онлайн-платформи дозволяє створити єдиний сервіс, в рамках якого можна побудувати будь-який з перерахованих вище варіантів організації матеріалу з перехресними посиланнями і внутрішніми переходами. Кожен користувач може створити власний план уроку або отримати доступ до того, що вже розміщено на платформі у відповідному розділі.

Другою відмінною рисою цього формату є його комбіновані можливості. На платформі існує алгоритм рандомізованого змішування завдань, а це означає, що вправи для однієї граматики або лексики можна виконувати самостійно кілька разів, отримуючи щоразу інший набір запитань і поєднуючи їх із вправами для будь-яких інших тем. Так, наприклад, тест з однієї граматики або лексики у всіх учнів буде змішуватися по-різному, утворюючи кілька варіантів. А при необхідності повторювати різні теми з різними учнями, викладач може сформувати будь-які мікси з існуючого набору завдань [2; 3].

Нарешті, ще однією перевагою такого сервісу є особисті кімнати учня і викладача, що відображають весь прогрес навчання і досягнуті результати.

Всі ми пам'ятаємо, що граматичні вправи та словникові диктанти є невід'ємною частиною мовної освіти і тут стають незамінними онлайн-

сервіси і платформи, які повністю звільняють викладача від рутинних перевірок, а студентам набагато цікавіше виконувати їх у інтерактивному форматі. Всі ж завдання, виконані студентом, автоматично перевіряються, а потім відображаються в особистому кабінеті викладача, так що він бачить дату виконання завдання, кількість правильних відповідей, і може відкрити повний екран завдання, щоб переглянути характер помилок. В особистому кабінеті студента, викладач може залишити й будь-які коментарі, а також посилання на наступні завдання, які можуть бути загальними для всієї групи або окремими для кожного студента. Зі свого боку, студент бачить не тільки власну статистику виконаних завдань і допущених помилок, але і порівняльну статистику своїх результатів з результатами інших користувачів, що додає процесу навчання конкуренції і робить його більш азартним [4].

Підсумовуючи все хочеться сказати, що найближчим часом такі онлайн-платформи можуть стати невід'ємною частиною навчального процесу всюди, адже вони роблять роботу як викладача, так і студента компактною, різноманітною та прозорою. Методи моніторингу та аналізу результатів дозволяють спостерігати за прогресом кожного окремого учня і більш тонко вибудовувати маршрут його просування, виходячи з його характерного темпу, базового рівня, здібностей та інших критеріїв.

Нарешті, доступність таких сервісів створює можливості для спільної бази даних, яку можна редагувати і розширювати в будь-який час. Таким чином, з одного боку, формується єдина концепція навчального плану, а з іншого - вона стає достатньо гнучкою і адаптованою, щоб реагувати на індивідуальні можливості різних учнів, звільнити значну частину часу занять для творчих та комунікативних завдань і вільного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Коневщинська О.Е. Сучасні засоби Інтернет доступу та освітні платформи в е-навчанні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. №44. 2014. С. 33-41.
2. Коневщинська О.Е. Мережні технології як складова інформаційно-освітнього середовища навчального закладу. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*. №4. 2015. С. 9-11.
3. Литвин А.В. Розвиток електронного навчання компанією Microsoft: від локальних технологій до хмарних сервісів. *Новітні комп'ютерні технології*. Спецвипуск «Хмарні технології в освіті». №13. 2015. С. 264-268.
4. Морзе, Н. В., Вембер, В. П. Цифрові освітні технології в умовах трансформації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 75(1). 2020 С. 1–15.
5. Опанасюк Ю.В. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти. *Вища освіта України*. №11. 2016. С. 49-53.

Удовіченко Г.М., к.пед.н., доцент
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

АНТОНІМІЧНИЙ ПЕРЕКЛАД В ПРОЦЕСІ МІЖМОВНОЇ ПЕРЕДАЧІ ЗМІСТУ

Проблема антонімічного перекладу посідає важливе місце у сучасних перекладознавчих дослідженнях, оскільки безпосередньо пов'язана з питаннями досягнення семантичної адекватності та функціональної відповідності між текстом оригіналу і текстом перекладу. У межах перекладознавства антонімічний переклад розглядається як один із продуктивних способів подолання структурно-семантичних розбіжностей між мовами, що виникають у процесі відтворення змісту вихідного тексту засобами мови перекладу. Необхідність застосування такого типу трансформації зумовлюється тим, що буквальне відтворення змісту окремих мовних одиниць нерідко суперечить нормам цільової мови або призводить до втрати природності й стилістичної відповідності перекладного висловлення.

Теоретичні засади дослідження антонімічного перекладу висвітлено у працях українських перекладознавців, зокрема І. Корунця, Л. Науменко, Т. Некряч, Р. Зорівчак та інших дослідників, які розглядали перекладацькі трансформації як важливий механізм досягнення еквівалентності між текстами різних мов. У їхніх працях антонімічний переклад визначається як різновид складної лексико-граматичної трансформації, що передбачає зміну полярності висловлення за збереження його змістового інваріанта. Подальші дослідження цієї проблематики спрямовані на уточнення типології антонімічних трансформацій та визначення умов їх функціонування у різних видах перекладу.

Однією з граматичних трансформацій, репрезентованих в українській версії роману «Диво» є **антонімічний переклад**. У межах сучасних перекладознавчих студій його трактують як «різновид складної лексико-граматичної трансформації, що реалізується шляхом інверсії полярності висловлення, тобто заміни ствердження запереченням або, відповідно, заперечення ствердженням» [1]. Реалізація такої трансформації передбачає антонімічну заміну окремих елементів вихідної конструкції в мові перекладу, що зумовлено необхідністю досягнення семантичної адекватності за наявності формально-структурних чи стилістичних обмежень цільової мови.

Л. Науменко виділяє три різновиди антонімічного перекладу: негативацію, позитивацію та анігіляцію [2].

В українському перекладі роману «Диво» домінантною є трансформація **негативації**. Її сутність полягає у відтворенні лексеми, що в оригінальному тексті не містить заперечної семи, шляхом використання в мові перекладу одиниці або конструкції з експліцитно вираженим запереченням [2, с. 15]. Застосування такої трансформації сприяє досягненню мовної природності та комунікативної повноцінності перекладного тексту.

У словах та словосполученнях: *the weather* – **непогода**, *the rough seas* – **непривітне море**, *slowly* – **неспішно**, *stiff price* – **непомірна ціна**, *comfortable* – **невимушено**, *hated* – **ненавидів**, *few words* – **небагатослівний**, *fitfully* – **неспокійно**, *older man* – **немолодого чоловіка**, *under construction* – **недобудований**, *a small sailboat* – **невеличкий вітрильник** [6; 4] заперечення реалізується через префікс **не-**.

Наступні приклади: *kept his own counsel* – **не розкривав своїх особистих таємниць**, *but rarely feelings* – **але не почуттями**, *watching their course* – **не спускаючи очей з їхнього курсу**, *crossed him* – **не догодив йому**, *could hardly wait* – **не міг чекати**, *much easier* – **не таким важким**, *he had ever dreamed of* – **про який він і не мріяв**, *hated talking* – **не любив розмовляти**, *very different* – **зовсім не так** [6; 4] демонструють реалізацію негати́вації за допомогою негати́вної частки **не**.

Позитивація – процес, у межах якого «лексична одиниця з експліцитно вираженою семою заперечення відтворюється в перекладі за допомогою слова або словосполучення, позбавленого заперечного семантичного компонента» [2, с. 15] – представлені в перекладі роману прикладами анулювання заперечних афіксів **-less** та **in-**: *endless imagination* – **багатющу увагу**, *incisive* – **сувору** [6; 4].

Анігіляцію демонструє наступний приклад з роману: *didn't disagree with that opinion* – **був готовий підтвердити цю думку** [6; 4].

Варто зауважити, що антонімічний переклад характеризується контекстуальною зумовленістю та активно використовується в перекладацькій практиці, оскільки надає перекладачеві розширені можливості для мовної варіативності й вибору оптимальних засобів відтворення змісту.

Отже, аналіз українського перекладу роману «Диво» засвідчує активне використання антонімічного перекладу як однієї з ефективних лексико-граматичних трансформацій. Його застосування зумовлене прагненням перекладача досягти семантичної точності та стилістичної природності тексту перекладу, враховуючи особливості мовної системи української мови.

У процесі дослідження встановлено, що найбільш репрезентованим різновидом антонімічної трансформації у перекладі є негати́вація, яка реалізується переважно через використання префікса **не-** або негати́вної частки **не**. Значно рідше трапляються випадки позитивації, що передбачають усунення заперечного семантичного компонента, а також поодинокі приклади анігіляції, у межах якої зміст висловлення відтворюється за допомогою лексеми чи конструкції з протилежною семантичною полярністю.

Таким чином, антонімічний переклад у досліджуваному тексті виконує важливу функцію забезпечення семантичної еквівалентності та комунікативної адекватності перекладу. Його використання свідчить про гнучкість перекладацьких рішень і демонструє здатність перекладача адаптувати зміст оригіналу до норм і стилістичних можливостей української мови, зберігаючи при цьому змістовий інваріант вихідного тексту.

Список використаних джерел:

1. Голуб О. М., Фоменко В. І. Роль антонімічного перекладу у перекладі художніх текстів. *Молодий вчений*. № 2(42). 2017. С. 368–371
2. Науменко Л. П., Гордєєва, А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2011. 138 с.
3. Сергєєва О. В. Використання антонімічного перекладу при передачі фразеологічних одиниць з англійської мови на українську. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 19. 2020. С. 47–49
4. Стіл Д. Диво: Пер. з англ. та передмова Є. Кононенко. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2007. 176 с.
5. Ясногурська М. Специфіка українського антонімічного перекладу (на прикладі англійського художнього твору). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація*. Вип. 8. 2018. С. 133–136
6. Steel D. *Miracle*. New York: Random House Inc., 2005. 158 p.

Федорова І.В., доктор філософії, старший викладач
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

МОВНА ПІДГОТОВКА АГРАРІЇВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку української аграрної вищої освіти відбувається в умовах глибоких суспільних трансформацій, воєнних викликів та активного євроінтеграційного поступу держави. Кризові умови функціонування освітнього простору зумовлюють нові організаційно-методичні рішення. Основне завдання яких – це спрямованість на забезпечення якості підготовки фахівців, формування їхньої професійної мобільності та громадянської свідомості [2;5]. Особливого значення набуває інтеграція міжпредметних зв'язків як ефективного засобу підвищення мотивації здобувачів освіти та формування цілісного світогляду [3].

Для здобувачів вищої освіти аграрного спрямування вивчення іноземної мови є не лише складовою загальної професійної підготовки, а й стратегічним інструментом інтеграції в європейський та світовий науково-освітній простір [4;5]. Аграрний сектор України традиційно є одним з ключових у структурі національної економіки. В умовах євроінтеграції його роль посилюється через необхідність відповідності стандартам Європейського Союзу, участі у міжнародних грантових програмах, академічній мобільності та професійній комунікації з іноземними партнерами. Відтак іншомовна компетентність майбутнього аграрія стає чинником його конкурентоспроможності.

У кризових умовах організація освітнього процесу потребує гнучкості, цифровізації та методичної інтеграції [1;2]. Саме міжпредметні зв'язки

дозволяють оптимізувати навчальне навантаження, уникнути фрагментарності знань та забезпечити їх прикладну спрямованість [3]. Поєднання освітньої компоненти «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» з дисциплінами «Історія української державності» та «Україна – Євросоюз» створює підґрунтя для формування інтегрованого освітнього простору.

Освітня компонента «Історія української державності» формує у здобувачів розуміння історичних витоків національної ідентичності, державотворчих процесів та ролі освіти в суспільному розвитку. Використання історичних матеріалів у процесі вивчення іноземної мови (переклад документів, аналіз міжнародних договорів, презентації про державотворчі етапи) сприяє розвитку не лише мовних, а й аналітичних компетентностей. Наприклад, опрацювання англomовних джерел про аграрні реформи або європейську підтримку України дозволяє поєднати історичний і професійний контекст.

Освітня компонента «Україна – Євросоюз» безпосередньо пов'язана з формуванням європейського світогляду, знань про інституції ЄС, спільну аграрну політику (CAP), екологічні стандарти та принципи сталого розвитку. Інтеграція змісту цієї дисципліни з вивченням іноземної мови створює можливість моделювання реальних професійних ситуацій: підготовки проєктних заявок, аналізу європейських нормативних документів, участі в рольових іграх «міжнародні переговори», «презентація аграрного стартапу для європейських партнерів» тощо.

Методично доцільним є використання таких форм роботи:

- інтегровані практичні заняття з елементами CLIL (Content and Language Integrated Learning);
- міждисциплінарні проєкти;
- кейс-метод із використанням матеріалів ЄС;
- проблемно-орієнтоване навчання;
- цифрові платформи для спільної роботи (онлайн-презентації, міжнародні вебінари).

У кризових умовах (дистанційне або змішане навчання, психологічна напруга, обмежені ресурси) міжпредметна інтеграція виконує також стабілізаційну функцію. Вона сприяє усвідомленню студентами цінності власної професії у контексті відбудови держави, формує відповідальність і мотивацію до навчання. Поєднання мовної підготовки з осмисленням історичних і європейських процесів допомагає здобувачам бачити перспективу власної участі в інтеграційних трансформаціях країни.

Особливої ваги набуває формування таких компетентностей:

- комунікативної (здатність вести професійний діалог іноземною мовою);
- громадянської (усвідомлення ролі аграрного сектору у державотворенні);
- європейської (розуміння принципів функціонування ЄС);
- міжкультурної (готовність до співпраці в міжнародному середовищі).

В умовах цифрової трансформації освіти особливої ваги набуває практична участь здобувачів вищої освіти у міжнародних ініціативах, спрямованих на розвиток цифрових компетентностей. Здобувачі вищої освіти Одеського державного аграрного університету взяли участь у міжнародному хакатоні DigiEduHack 2025, який об'єднав молодь, викладачів і дослідників навколо ідеї переосмислення освіти в епоху цифрових навичок. Ініціатива реалізується за підтримки Європейської Комісії та корелює з новою європейською стратегією «Союз навичок» (березень 2025 р.), спрямованою на розвиток технічних, цифрових і міжособистісних компетентностей молоді. У цьому контексті цифрові навички та STEM-компетентності визнаються базовими для сучасного фахівця. Участь здобувачів аграрного профілю в DigiEduHack 2025 демонструє: інтеграцію мовної підготовки з цифровими технологіями (робота з англійськими ресурсами, презентація проєктів міжнародній аудиторії); реалізацію міжпредметних зв'язків між ОК «Іноземна мова», ОК «Історія української державності», ОК «Україна – Євросоюз»; формування європейської громадянської ідентичності через усвідомлення ролі України в спільному цифровому просторі; розвиток навичок критичного мислення, командної роботи, креативності та відповідального використання штучного інтелекту [6]. Особливої актуальності це набуває в кризових умовах, коли освітній процес потребує гнучких цифрових рішень, подолання бар'єрів доступу до інфраструктури та підвищення інноваційності викладання. Саме через участь у міжнародних цифрових ініціативах здобувачі не лише опановують професійні компетентності, а й набувають досвіду інтеграції України до європейського освітнього простору.

Таким чином, участь здобувачів ОДАУ у DigiEduHack 2025 є практичним прикладом реалізації міжпредметного підходу, що поєднує мовну підготовку, євроінтеграційний контекст та цифрову трансформацію аграрної освіти.

Відповідно інтеграція освітніх компонент «Іноземна мова», «Історія української державності» та «Україна – Євросоюз» відповідає сучасним науково-методичним вимогам організації освітнього процесу в кризових умовах. Вона забезпечує не лише підвищення якості мовної підготовки здобувачів аграрного профілю, а й формування їхнього цілісного світогляду, професійної і громадянської зрілості.

Міжпредметні зв'язки в такому форматі стають не допоміжним, а системоутворюючим чинником освітнього процесу, що поєднує національну історичну традицію, сучасні європейські орієнтири та професійну підготовку майбутнього фахівця аграрної галузі. В умовах кризи саме така інтегрована модель навчання сприяє збереженню якості освіти, її гуманістичної спрямованості та відповідності стратегічному курсу України на європейську інтеграцію.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика : монографія. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2021. 284 с.

2. Гриневич Л., Морзе Н., Бойко М. Освіта в умовах кризи: виклики та механізми забезпечення якості. Освітологічний дискурс. 2022. № 3 (38). С. 7–21.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освіті. Київ : Педагогічна думка, 2010. 520 с.
4. Концепція розвитку англійської мови в університетах України. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення 05.03.2026)
5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua>
6. Міжнародний хакатон DigiEduHack 2025. URL: https://digi_eduhack.com/about (дата звернення 05.03.2026)

*Чайка А.С., здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: Дугінець Г.В., д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*

ЧОМУ ДЕЯКІ ЄВРОПЕЙСЬКІ МОВИ ЗНИКАЮТЬ І ЩО З ЦИМ РОБЛЯТЬ

Зазвичай, коли говоримо про європейські мови, то на думку відразу спадають три найрозповсюджені мови: англійська, німецька чи французька. Але в Європі дуже багато інших мов, які поступово зникають через відсутність достатньої кількості носіїв. За даними ЮНЕСКО у світі щорічно зникає близько 9 мов [1]. І в цій науковій роботі буде досліджено чому ці процеси відбуваються та проаналізовано дії ЄС щодо їх збереження.

Мова – це не просто засіб для комунікації, вона є базовою основою ідентичності народу, «еклібрисом сукупності знань кожного етносу та його історичного поступу» [2, с. 90]. Як зазначає дослідниця М. Ткачівська, «елімінація мов і культур на межі ХХ-ХХІ століть стала однією із найнебезпечніших тенденцій втрати ідентичності багатьох етносів». Відповідно, втрата мови веде до зникнення знань та унікальної культури, що формувалися століттями. Найяскравішим прикладом мови, що зникає є шотландська гельська. Попри тисячолітню історію на території Шотландії, мова багато часу витіснялася англійською. Хоча уряд Шотландії ухвалив Gaelic Language (Scotland) Act в 2005 році, згідно з яким, проголосив мету становлення гельської мови як офіційної, але повне юридичне визнання відбулося лише 30 листопада 2025 року з набуттям чинності Scottish Languages Act 2025, який офіційно закріпив гельську як державну мову Шотландії [3, 4]. Станом на 2022 рік, кількість носіїв гельської сягає близько 69 701 осіб [11]. Попри офіційне визнання статусу, мова залишається монетарною, бо носії користуються переважно англійською в усіх сферах [5]. Іспанія має подібну ситуацію з баскською та каталонською мовами. Ці мови за правління диктатора Франсиско Франко були під тиском гноблення та були заборонені від використання у сфері освіти та культури [6, с. 18-26].

Процес глобалізації, який став особливо помітним у другій половині ХХ - на початку ХХІ століття, став однією з головних причин зникнення багатьох мов. У своїй роботі «Глобалізація: мовний аспект» Кургузов А. О. зазначає, що розвиток телекомунікацій призвів до того, що більшість мов світу були витіснені шістьма мовами домінантами [7]. Прикладом є Королівство Данія. В державі існує загроза, що датська мова зникне в результат переважаючої англійської в бізнесі, освіті та державних установах [8].

Також причиною зникнення мови є не бажання молоді спілкуватися державною. Тобто молоді люди обирають мову більшості, яка відкриває більші та кращі можливості для навчання та побудови кар'єри. У Латвії велику популярність мають російська та англійська саме це стане причиною скорочення латиськомовного населення [9].

Міграційні процеси дуже сильно впливають на зменшення кількості носіїв. Наприклад, масова міграція до Західної Європи, а це понад 20 мільйонів осіб у другій половині ХХ століття, призвела до змін у мовному середовищі та помітному посиленні конкуренції між мовами [7].

З метою зниження ризиків зникнення мов ЄС сформувало низку методів врегулювання міжетнічних та міжкультурних відносин. Оскільки не має єдиного механізму реагування, підходи передбачають різні принципи та засоби захисту мов. Перший- загальний. Він передбачає право людини самостійно обрати мов спілкування (право людини на самовизначення). Другий- функціональний, тобто форма збереження культурної спадщини [10]. ЄС використовує фінансові та юридичні інструменти для підтримки різноманіття мов. Прикладом фінансової допомоги є такі проєкти як «Erasmus+», «Креативна Європа» та «Горизонт Європа», на які виділяються кошти для вивчення, перекладу та цифровізації мовної спадщини. Також для подовження життя мовам створюються двомовні школи. Шотландія, як приклад, на розвиток шкіл із викладанням гельської мовою спрямувала £35,7 млн (2024-2025). Схожі моделі діють в Уельсі та Фінляндії. Окремим регіональним мовам, каталонська та баскська, набувають статусу «співофіційних», тобто надається дозвіл вести документацію та спілкування в рамках інституцій ЄС [10]. Ще одним інструментом захисту є Європейська хартія регіональних мов (1992). Вона захищає історичні, регіональні та нетериторіальні мови як спільну культурну спадщину, не зачіпаючи статус офіційних мов. На сьогоднішній день документ ратифіковано в 25 країнах-членах ЄС.

Отже, мовнерізноманіття – ключовий аспект культурної спадщини Європи, її занепад призводить до втрати унікальних традицій, знань та історії. Як показує європейський досвід, державне регулювання може врятувати мову від абсолютного знищення.

Список використаних джерел:

1. Половина мов світу може зникнути до кінця століття – ЮНЕСКО. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/polovina-mov-svitu-mozhe-zniknuti-dokintsja-stolittja-junesko-1039777.html>

2. Ткачівська, М. (2014). Елімінація мов і культур як результат глобалізаційних процесів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», (Вип. 48), 291-294.
3. Gaelic Language (Scotland) Act 2005. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2005/7>
4. Scottish Languages Act 2025. URL: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2025/10>
5. Лемещенко-Лагода, В. В., & Лемещенко-Лагода, В. В. (2021). Мови на межі зникнення: шотландська гельська.
6. Мінгазутдінов, І. О., & Мінгазутдінова, Г. І. (2025). Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Етнорелігійний вимір міжнародної безпеки». Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин.
7. Кургузов, А. О. (2006). Глобалізація: мовний аспект. Культура народів Причорномор'я, (86), 132-136.
8. DF proposes to limit English in research, education and public sector. URL: <https://cphpost.dk/2025-05-15/news/politics/df-proposes-to-limit-english-in-research-education-and-public-sector>
9. Latvian Ministry of Education proposes replacing Russian language with EU languages in schools. URL: <https://bnn-news.com/latvian-ministry-of-education-proposes-replacing-russian-language-with-eu-languages-in-schools-240199>
10. Кресіна, І. О. (2023). Міжнародно-правові засади диференційованої мовної політики в Європі. Актуальні проблеми політики, 117.
11. Allan Comments On Gaelic Results 2022 Census. URL: <https://www.alasdairallan.scot/news/768-allan-comments-on-gaelic-results-2022-census>

Morozova D., Bachelor Degree student
Scientific advisor: Herasymenko O. Yu., PhD, Associate Professor
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine

AI INTEGRATION INTO THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGES LEARNING

Artificial intelligence is a computer system that can do some things similar to what people do: learn, correct its own mistakes, and solve difficult tasks. In recent decades, artificial intelligence has started to be widely used in education, especially in language learning.

Due to speech recognition and language processing technologies, many useful tools for learning foreign languages have appeared. These can be AI chatbots or mobile apps, for example Duolingo, ChatGPT, and Grammarly. They help students practice vocabulary, grammar, and pronunciation, and make learning easier and more convenient.

AI applications for speaking practice give students feedback on their pronunciation, fluency, grammar, and vocabulary. Studies show that students generally have a positive attitude toward these tools.

The most effective results were seen when AI applications were combined with social interaction online [4]. Students who practiced speaking with AI and at the same time communicated with classmates and teachers online spent almost twice as much time practicing and achieved much better results than those who used AI without interaction.

Students also said that the most valuable thing for them was personal feedback from the teacher about their audio recordings [1]. AI applications for speaking practice help students improve their pronunciation, speaking speed, grammar, and vocabulary. They can listen to how a student speaks and give feedback – showing where there are mistakes or what can be improved.

Studies show that students generally have a positive attitude toward these tools. The best results appear when AI is combined with online communication with classmates or teachers [3]. Students who practiced speaking with AI and at the same time interacted with others online spent almost twice as much time practicing and achieved better results than those who used AI alone.

At the same time, the most valuable thing for students was personal feedback from the teacher, especially when the teacher listened to their audio recordings and explained what exactly should be corrected.

ChatGPT as an AI tool helps students get quick feedback on the structure of their text, the logic of ideas, grammar, and vocabulary. A student can write a text and immediately see suggestions about what should be corrected or improved.

Experiments show that students who studied with the help of ChatGPT improved their writing skills more than those who used only traditional methods. The improvement was seen in different areas: text structure, coherence, grammar, and vocabulary [2].

The use of AI also helps reduce anxiety when students do writing tasks and increases motivation to learn. Many students describe ChatGPT as a “personal tutor” that is available at any time.

Both studies show the same conclusion: AI tools significantly increase students’ motivation to learn a language. Fast feedback, personalized suggestions, and an interactive format create a more comfortable and interesting learning environment.

In these conditions, students become more involved in the learning process, spend more time practicing, and are more willing to continue learning the language in the future.

Despite all the benefits, researchers also point out some risks of using AI. Relying too much on these tools can slow down the development of students’ own critical thinking. In written work, there is also a risk of plagiarism.

Moreover, it is still unclear how long the results of AI-supported learning last — whether improvements stay after the course ends, when students no longer have constant AI support.

For this reason, researchers emphasize that artificial intelligence works best not on its own, but together with human interaction - when students also get help from a teacher or communicate with their classmates.

References:

1. Klimova, B., Pikhart, M., Al-Obaydi, L. H. (2024). Exploring the Potential of ChatGPT for Foreign Language Education at the University Level. *Frontiers in Psychology*. Vol. 15. P. 12. Available at: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1269319>
2. Moorhouse, B. L., Wan Yim, H. (2024). Exploring the Application of ChatGPT in ESL/EFL Education and Related Research Issues: A Systematic Review of Empirical Studies. *Smart Learning Environments*. Available at: <https://doi.org/10.1186/s40561-024-00342-5>
3. Song, C., Song, Y. (2023). Enhancing Academic Writing Skills and Motivation: Assessing the Efficacy of ChatGPT in AI-Assisted Language Learning for EFL Students. *Frontiers in Psychology*. Vol. 14. P. 126. Available at: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260843>
4. Zou, B., Guan, X., Shao, Y., Chen, P. (2023). Supporting Speaking Practice by Social Network-Based Interaction in Artificial Intelligence (AI)-Assisted Language Learning. *Sustainability*. Vol. 15. № 4. P. 287. Available at: <https://doi.org/10.3390/su15042872>

Petrova A.M., Master's Degree Student

Scientific supervisor: Ostapenko S.A., PhD in Education, Associate Professor

Kryvyi Rih National University,

Kryvyi Rih, Ukraine

PECULIARITIES AND CHALLENGES OF MILITARY TERMINOLOGY TRANSLATION

The development of society, scientific and technological progress, and the broadening of people's worldview lead to the emergence of new words. Technological improvements and the development of culture and art are incentives for the emergence of «special» words in the relevant field. Their emergence occurred at different historical times in all language groups, regardless of the political system or level of development [3]. A *term* is a word or phrase that denotes a clearly defined special concept of any branch of science, technology, art, social life, etc. [4].

The relevance of this study is due to the growing role of military discourse in international communication and the constant updating of the English-language military nomenclature. Accuracy, unambiguity and normativity of terms transmission are critical for the translator, because errors or variability of counterparts can distort the content of orders, reports or analytical materials. Thus, the analysis of established and latest methods of military term units rendering into

Ukrainian is necessary both for the theory of term studies and for the practice of professional translation.

Scientists distinguish the following methods of translating terms: lexical equivalent; transcoding (transliteration/transcription); calquing; descriptive translation (explication); inversion; concretization/generalization.

The most frequent approach to translating military terminology is **lexical equivalent**. This technique involves using a codified and established equivalent that completely coincides with the meaning of the English term and is established in the military norm. These are units that have clearly formed Ukrainian names without the need for structural transformations or semantic clarifications. This group includes the **names of weapons** (*machine gun* – кулемет, *surface-to-air missile* – ракета «поверхня-повітря», *M777 howitzer* – гаубиця M777, *hardkill weapon* – зброя безпосереднього ураження, *hardpoint* – вузол підвіски озброєння); **military units** (*personnel* – особовий склад, *illegal armed group* – незаконне збройне формування, *naval task force* – оперативне з'єднання ВМС, *wardroom* – офіцерська кают-компанія); **actions** (*hasty attack* – атака з ходу, *stand-down* – відбій, *standard operating procedure* – стандартна операційна процедура, *achieve fire superiority* – створити вогневу перевагу); and **typical military processes** (*visual observer* – візуальний спостерігач, *Osprey Body Armour* – система індивідуального бронезахисту, *gap-filling radar* – радіолокаційна станція перекриття мертвих зон). [2; 5] Such counterparts ensure the unambiguity and stability of the terminology system and do not require additional interpretation.

The next method is **transcoding**. This method is used when the term has no established Ukrainian counterpart or when preserving the original form is important for recognizability and unambiguity. The essence of the technique is to reproduce the foreign-language form using Ukrainian spelling or phonetic transcription, sometimes with partial incorporation of elements of the original spelling. Such units most often belong to the **nomenclature** (*1 UP* – один рівень командування вище, *2 UP* – два рівні командування вище, *1st Lieutenant / 1LT* – перший лейтенант, *2nd Lieutenant / 2LT* – другий лейтенант, *4GW* – війна четвертого покоління, *D-Day* – умовне позначення дня початку операції); **marking of weapon samples** (*M777 howitzer* – гаубиця M777, *Javelin* – ПТРК *Javelin*, *Stinger* – ПЗРК *Stinger*, *HIMARS* – РСЗВ *HIMARS*, *AGM-88 HARM* – протирадіолокаційна ракета *AGM-88*); **marking of military equipment and technical complexes** (*TRML-4D radar* – мобільний радар *TRML-4D*, *MQ-9 Reaper* – БПЛА *MQ-9 Reaper*, *Bayraktar TB2* – ударний БПЛА *Bayraktar TB2*, *M109 Paladin* – САУ *M109 Paladin*;) or **names of systems/centers and organizations** (*Osprey Body Armour* – *Osprey / Osprey Body Armour*, *ACH / Advanced Combat Helmet* – шолом *ACH*, *MSIAC* – Інформаційно-аналітичний центр безпеки боеприпасів *MSIAC*, *NATO* – НАТО, *CENTCOM* – Центральне командування США *CENTCOM*). [2; 5]

Calquing. This method involves a component-by-component reproduction of the structure of the original term, while adhering to the rules of Ukrainian word formation, word order, and compatibility. It is appropriate when the direct transfer

of the model does not contradict Ukrainian norms and allows the accuracy of the wording to be preserved. Calques are particularly common in complex, multi-component names of **weapons** (*surface-to-air missile* – ракета «поверхня-повітря», *hardkill weapon* – зброя безпосереднього ураження, *electromagnetic bomb (e-bomb)* – електромагнітна бомба, *stand-off weapon* – зброя далекої дії); **processes** (*personal protective equipment* – засоби індивідуального захисту, *standard operating procedure* – стандартна операційна процедура, *personnel decontamination station* – пункт санітарної обробки особового складу, *personal reconnaissance* – особиста розвідка), and **tactical concepts** (*named area of interest* – визначена зона розвідки, *visual line of sight* – візуальна лінія видимості, *zone of action* – смуга бойових дій, *zone of advance* – смуга наступу, *zone of certain damage* – зона безсумнівного ураження) [2; 5], where each element has its own semantic function. That is why such forms are easily adapted to Ukrainian professional speech and preserve the logic of the original structure. More examples of calquing: *surface-to-air missile* – ракета «поверхня-повітря», *full-scale war* – повномасштабна війна, *standard operating procedure* – стандартна операційна процедура, *visual line of sight* – візуальна лінія видимості, *named area of interest* – визначена зона розвідки, *hardstand* – місце стоянки з твердим покриттям, *belt-fed* – зі стрічковою подачею патронів *border of battle* – бойовий порядок, *point of contact* – контактний пункт / контактна особа, *request for information* – запит на інформацію, *peace support operation* – операція з підтримання миру, *joint task force* – спільне оперативне угруповання, *cyber warfare* – кібервійна [2; 5]

Descriptive translation (or explication) is used when the Ukrainian term is not yet established or when a literal translation does not provide the required accuracy. Its essence is to create a short explanatory construction that reveals the meaning of the source unit and makes it understandable in a professional context. Explication is especially appropriate for **new technical concepts, specialized processes, or narrow notions** (*jammer-carrying drone* – дрон із передавачем перешкод, *CW jamming* – постановка перешкод безперервними коливаннями, *deep articulation* – глибоке ешелонування) [2; 5], which have not yet been codified in Ukrainian dictionaries. This group also includes: *beam rider missile* – ракета, що наводиться за променем, *generating-type munition* – боєприпаси тліючого типу, *jamming unmanned aircraft system* – безпілотна авіаційна система постановки перешкод, *wardroom* – офіцерська кают-компанія, *Vector* – засіб доставляння / наводити (за контекстом), *conventional takeoff & landing* – горизонтальний зліт і посадка, *go point* – пункт висадки десанту. [2; 5]

Inversion is a method that involves changing the order of components in accordance with Ukrainian syntactic norms without changing the semantics of the term. Inversion is used where the English structure is unnatural for Ukrainian or violates the typical order of dependencies in a phrase. Examples are: *standard route* – основний маршрут та *visual observer* – візуальний спостерігач. [2; 5]

Concretization and generalization. These techniques adjust the semantic scope of a term when the direct correspondence is either too broad or, conversely,

too narrow. Concretization clarifies the meaning of the equivalent (as in *3-D radar* – *трикоординатна РЛС*, where the type of station is specified), while generalization avoids excessive detail if it is not relevant to the Ukrainian context. This group includes: *electromagnetic environment* – *електромагнітне середовище* (generalization, marked as EMC), *Vector* – *курс або вектор* (selection by field of application), *bearing* – *азимут, пеленг* or *напрямок* (depending on the genre of the document), *belligerent* – *сторона, що воює* або *учасник конфлікту* (semantic clarification according to the situation), *weaponry* – *озброєння* (generalization for a large group of weapons), *combat vehicle* – *бойова машина* (generalization for all types of equipment), *strike group* – *ударне угруповання* (specification depending on the context of the operation), *operational area* – *район операції* (generalization to avoid excessive detail), *intelligence asset* – *розвідувальний засіб* (specification according to function), *airframe* – *планер літака* (specification of the technical part), *security measures* – *заходи безпеки* (generalization to denote a broad group of actions), *countermeasures* – *засоби протидії* (generalization), *fire support* – *вогнева підтримка* (specification of the method of application of fire), *command element* – *орган управління* (generalization). [2; 5]

As can be seen, lexical equivalents prevail, which confirms the high degree of codification of basic military nomenclature; at the same time, **single-component** and **established terms** are mostly reproduced through ready-made equivalents (*machine gun* – *кулемет*, *personnel* – *особовий склад*), whereas **multi-component units** are more often translated by calquing or explication, as they require component-by-component preservation of structure or disclosure of content (*surface-to-air missile* – *ракета «поверхня-повітря»*, *data acquisition and recording system* – *система отримання та реєстрації даних*). Transcoding mainly covers **nomenclature names** and **markings of systems/models of equipment** where the form has identification value (*M777 howitzer*, *TRML-4D radar*), and semantic shifts (concretization/generalization) are used specifically to coordinate terms with the norms of Ukrainian military discourse and avoid polysemy.

The study confirms that effective reproduction of military terminology requires a comprehensive approach that combines the theoretical foundations of terminology and practical translation techniques aimed at ensuring the unambiguity, consistency, and normativity of military terminology in the Ukrainian language.

References:

1. Абабілова Н. М., Білокамінська В. Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 126–128
2. Англо-український військовий словник : 20 000 слів та словосполучень / упорядник Олеся Кришчевич. Ужгород: РІК-У, 2023. 275 с.
3. Зайцева М. О. Особливості перекладу термінів у текстах на військову тематику. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Сучасні тенденції розвитку мов*. 2013. Вип. 10. С. 96–102

4. Термін. Тлумачення із «Словника української мови». URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD>.

5. English-Ukrainian military dictionary: англо-український військовий словник / Упор. Укрор Austria. 2025. URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>.

6. Kočote I., Smirnova T. Aspects of military-related text translation from English into Latvian. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2016. Vol. 231. P. 107–113.